

Tímár Sándor (Ingelheim):

A magyar nép eredete és őshazája

Mottó:

Köd előttem, köd mögöttem,

Isten tudja, honnan jöttem...

Szeretőm a titok, ő sem tudja, ki vagyok.

Szabó Lőrinc

BEVEZETÉS

Volt egyszer, hol nem volt... kezdődik minden régi magyar népmese. Arkon-bokron túl, Hetedhét országon túl, az Üveghegyen is túl, a Kerekerdőn túl, az Óperenciás tengeren is túl, ott, ahol a kurta farkú malac túr, volt egy nagy király, aki a Világközepén egy gyönyörű országon uralkodott. Hargita, a Nagykirály, az első volt azon a földön, és volt neki három fia, a legnagyobbikat Zabnak, a középsőt Árpának, a legkisebbiket pedig Kölesnek hívták⁴...

A mese szövegének értékelése egy nagyon régi világba röpíti a szemlélőt. Nagyon régi világ tárul elénk a mese által, amely a magyarságot, a hivatalos meddő történelemírással szemben, amely újat képtelen felmutatni, teljesen más fénybe helyezi. Sőt, a történelmi köd fátylával borított mondák világába vezeti a lelkes kutatót. Abba a világba, amiről a székely népmesék szólnak, abba a világba, amikor még tündérek és óriások éltek az emberekkel együtt a földön.

A magyar nép ősiségéről nagyon sok kutató meg van győződve. Ez nem vonatkozik a finn-ugor eredet mellett maradókra. Szemléletük sajnos még mindig uralja a magyar iskolarendszert és agymossa s fertőzi a magyar ifjúságot.

Ahhoz, hogy egy szabad demokratikus mázzal leöntse katyvaszát, és egyben a piacot is lefedje, a finnugraszat kitalálta saját maga ellenfelét: Ez a „félelmetes” ellenfél a turkológusok brigádja volt, pontosabban azon úriemberek társasága, akik a magyarság török eredetét vallják. A játékszabályokat is önmaga állította fel, hogy így hamis (mímelt) ellenlábását folyton legyőzni tudja. A „turkológusok” tudatosan vagy csak a sodrással úszók, azt a látszatot keltik, hogy ők aztán rettenetesen hazafiak, mert ők nem az urali sípályákról, hanem a messzi Ázsiából származtatják a magyarságot. Ellenvéleményt ellenben, akár a gazdik (a finnugraszok), ők sem túrnek. Számukra is a másvélemény elviselhetetlen...

Az a történelemtanítás, ami a magyar iskolákban, írott és elektronikus médiákban és a minden jól menő, a mindenkori „magyar” kormányok által feltételek nélkül támogatott, és bőkezűen szubvencionált vízcsapból éjjel-nappal folyik, az minden más, csak nem a valóság.

Minden ősi nép, így a magyarság eredete is elvész a feledés homályában, és csak az ősi ködön túli Tündérvilágban lelhetünk rá újra. Az Árpád-féle Honfoglalás 1000 éves ünneplésekor, a nagy Millennium ünnepén, 1896-ban megjelent monográfiájában Thúry József magyar nyelvész és turkológus, a következőket írta: *Aligha van olyan nemzet, melynek eredetére és őstörténetére vonatkozólag annyi és olyan természetű kútforrás maradt volna fenn, mint a magyarokra vonatkozólag, s mégis talán egy nemzetnek az őstörténetét sem borítja olyan sűrű homály mind e napig, mint a magyarokét. Pedig az írásban fennmaradt történelmi emlékek ékes-szólan bizonyítják, hogy az egykorú és közeli történetírás voltaképpen mindig tisztában volt azokkal a dolgokkal, amelyekből az újabbkori kutatók kérdéseket csináltak.*⁵

⁴ Erdélyi népmese: Zab, Árpá és Köles (Kálmány Lajos mesegyűjteménye).

⁵ Zachar József: Egy az Isten, egy a Nemzet, Budapest, 2009, 7. old.

Röviddel Magyarország függetlenné válása, azaz a „kiegyezés” után, miután Magyarország látszólag független és egyenlő partnere lett Ausztrának, megünnepelhetjük a Milléniumot, az ősi Magyar Nemzet feltámadása nagy dicsőségére. Kellott tehát egy „megbízható” korai dokumentum, amely alapján el lehetett indítani a felemelő ünnepséget. Kapóra jött az „elfelejtett” Anonymus művének hirtelen „felfedezése” egy bécsi pincében. Minden hirtelen tökéletesen belesimult a bécsi elképzelésekbe. A császár elégedetten jóváhagyhatta az ünnepségsorozatot, a hatalmas építkezéseket, a magyar nép és nemzet dicsőítését, végül is azt, hogy Budapest világvárosá válhatott.

Anonymus gesztája, a hagyományok megtarása mellett – a Turul-monda, Emese álma, valamint a Vérszerződés vagy a pustaszeri gyűlés („szer”) – örvendetes újításokat hozott a pogány, maradi, izgága, de büszke magyar szkíta-hunozó hagyományba. Első sorban Nimródot „kifelejtette” a családfáról, és nem tudósít a Csodaszarvas mondájáról sem. De voltak égbekiáltó újítások is. Ilyen volt az az „újítás” miszerint a „bejövő” magyarokat, idegen népek országainak sokasága várta itt az emígy „szétszabdalt” Kárpát-medencében. A másik fontos „újítás” az, hogy a Vereckei-hágón át történt a „bejövétel”. Amúgy „Verecke” addig nem is létezett, és egyébként nem is hágó, hanem hegyhát, amin amúgy át lehet kelni, de nem volt szokás. Ellenben olaszul *varcare* átkelés, *varco* út, átjáró, hegyszoros. És így lett „Verecke” hegyszoros, és az átkelés helye a „honfoglalók” számára. Ilymódon, Árpád-népe egyből beérkezhetett a hunok városába (Hungvar), és így, a legendás, a magyar múlt átírása érdekében, parancsra szétvert Pilist, az ősi Sicambriával, a délibábos Attila városával ejteni lehetett. Ráadásul a magyarságnak egy új honfoglalási időpontot adományozott, ami épp kapóra jött, a szeretett császár dicsőségére. Anonymus volt az „első” és egyedüli, aki a magyarok „bejövételét” 895-re tette. De mivel a magyarság Kárpát-medencében való letelepedésének és Magyarország fennállásának ezeréves évfordulójának megünneplésére való készülődések nem fejeződtek be, elhalasztották az ünneplést 1896-ra, és hozzámagyarázták, hogy Anonymus is tulajdonképpen így gondolta vala. Az iskolában bemagyarázták a nebulóknak, hogy a Honfoglalás 895-896-ban történt. S így, Árpádnak semmilyen köze nem lehetett Attilához! A magyaroknak meg, a bécsi udvar parancsára, nem lehetett „hun” tudata, de még emléke sem a hunokról. (Hallelujah!)

Valamit, még szeretnék a helyére tenni. Gyönyörű volt. Gyönyörű ünnepség volt, felemelő szeretettel dicsőítették az ezeréves Magyarországot. Köszönet azoknak, akik ezt lehetővé tették. Magyarország népe, tehát, 1896-ban ünnepelte a Honfoglalás ezredik évfordulóját. A képviselőház 1896. április 21-én ünnepélyes ülésen tárgyalta és egybehangzóan elfogadta azt a törvényjavaslatot, mely az ezredéves ünnepet törvénybe iktatja, és a törvényt az 1896. június 8-ai ünnepélyes ülésen felolvasni, az új országházban kőbe vésni rendeli. 1895. december 31-én éjfélkor Magyarország egész területén egyszerre megkondultak a harangok. Megkezdődött az egy esztendőn át tartó ünnepségsorozat, amellyel a magyarság állama fönnállásának 1000. évfordulóját köszöntötte.

A viszontagságokkal teli, véráldozatokban és alkotómunkában gazdag évezred jogos büszkeséggel töltötte el a nemzetet. Elcsitulnak a pártpolitikai és társadalmi küzdelmek is, csak a nemzetiségek vezetői tiltakoztak a magyar egyeduralom megnyilatkozása ellen. Különösen szép eredményeket könyvelhetett el az ünneplők nemzedéke. A kiegyezést követő három évtized alatt a feudalizmusból kilépett Magyarország modern európai állammá vált, szívében a világvárosá növekedett Budapesttel a fejlett nyugati országokhoz való teljes fölzárkózás küszöbére érkezett. Az ünnep fénye feledtette a jövő bizonytalanságát, az ellentéteket a Monarchián belül, és a Monarchia szaporodó ellenfeleit a határokon túl.⁶

Nagyon szép volt, magasztos és dicsőséges! De kényszerből, rossz dátumhoz kötötték, mert Magyarország újjászületése előtt az ünneplés feltételei nem voltak meg. 1677-ben, ha a

⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Millennium.

Káldi Márk Képes Krónikájában 677-re tett a hunok (magyarok) második bejövetelét, „benyomulást” (secundo ingressu) vesszük figyelembe, a végvári harcok kellős közepén nem lehetett ezt megünnepelni.

A magyarság múltja és akkori jelene iránt nagy érdeklődést tanúsító Dzsivandzsi Dzsamgedzsi Modi indiai tudós ezt egyszerűbben 1926-ban így adta tudtul: „Mielőtt a magyar magyar lett volna, már a hun népben foglaltatott, ez meg a szkíta fajban rejlett.”

Talán nem véletlen, hogy a XIV. századot megelőzően népnévként a „magyar” nem is szerepel, hanem minden nyelvű forrásban az örökölt „hun” népnévvel illetik eleinket, továbbá mindig a „szittyá”, azaz a „szkíta” ősről szólnak.⁷

Ahány kutató, annyi őshaza, mondhatnánk kis túlzással. De vajon kinek lehet igaza? Góg és Magóg fiai vagyunk-e, vagy a Van-tó környékről jöttünk, a szkíta *neuri* törzs (Hérodotosz) leszármazottjaiként? Őket Diker török történész az ono(g)urokkal azonosítja. A Van-tó felett emelkedik a Nemrut Daği (Nimród-hegy), és innen kerekedtünk fel honfoglalni Hunor és Magor, Nimród fiai népeként? Vagy talán, a messzi Ázsiában születtünk, amerre Körösi Csoma Sándor kereste az Őshazát? Jöttünk-e a Csillagösvényen, vagy csak egyszerűen honfoglaltunk, és egy fehér lóért kaptunk egy hazát, és egy koronát – ahogyan egy Bécsben hamisított krónikában megjelenik egy bizonyos Zwentibald/Svatopluk képe a Magyar Szentkoronával a fején? Itt említik meg utóbbinak „Preslavapurc” nevű várát is, amit hazaárulóink előszeretettel Pozsonnyal hozzák kapcsolatba. Pedig Pozsony várának ehhez semmi köze. Ha létezett is valaha az a bizonyos Svatoopluk, először is soha nem volt a fején a Magyar Szentkorona, és ha várát Preslavapurcnak hívták, az inkább Breslau (Wrocław) nevével cseng össze, ami rendjén is lenne, mivel a tótok Sziléziából származtak, Tótországból, azaz „Teut’sch ~ Deut’sch-Landból”.

A frankoknak nevezett, Szkítiából származó kelták, akik azért nevezték magukat „franknak”, mert a „szabad” szkítáktól származtak (Sebastian Münster: *Cosmographia*), a Rajna mellé költöztek (Nemed népe > nemetek). A tőlük északabbra lakó germánokat „szolganépek” (*Unfreien* – „nem-szabadok”) nevezték: teut. Innen eredt a „teuton” meg a „teut’sch > deut’sch” megnevezés, meg a „tót” népnév is. Ezt fordították a középkori krónikások latinul „sclavii”-ra. Majd fordította a derék Herder mester „szláv”-ra. E híres porosz író-fordító-teológusnak, aki vígan elemezte a középkori krónikákat, habár latinul nem tudott (Helmut Schröcke: *Indogermanen, Germanen, Slawen*), szobra van Rigában, a lett fővárosban. Ugyan vajon miért?

A Magyar Szentkoronát annál inkább viselhette Attila Nagykirályunk, akinek Hun Birodalma a kínai Nagyfaltól az Atlanti óceánig terjedt, de erről, az adófizetők pénzén élőködők mélyen hallgatnak.

Az idők folyamán a vele történetek kihullanak az emberek tudatából – mondja Zachar József, a feljebb idézett könyvében – s hozzáteszi, hogy: „ezek felfedezése az utódok részéről kitartó és tudatos kutató feltárást igényel.”

Ugyanebben a könyvben olvashatjuk László Gulya szavait: „*Nem az a törekvésem, hogy mindenáron újat mondjak, hanem az, hogy az eddigi munkákat megvizsgáljam a magam és mások számára, s ezzel megkönnyítsem a tájékozódást.*” – Mert: *Jobb egy bizonytalan valóság, mint egy bizonyos hazugság* – mondja László Gyula.

Ismernünk kell, hogy honnan jöttünk, mert csak úgy tudjuk meg, hogy hová megyünk, állítja a közmondás. Eleinte még szüleinktől, nagyszüleinktől hallunk a magyarok cselekedeteiről. Mi, elsőnek tőlük tanuljuk a magyar történelmet.

Ez az ősi tudás bennünk él, vele megszületünk. Ezt a veleszületett tudást igyekeznek, egy a közpénzen élőködő és a mindenkori hatalom feltétlen támogatását élvező, hatalmas apparátus,

---

⁷ Zachar József: *Egy az Isten, Egy a Nemzet*, Budapest, 2009, 12. old.

különböző csápjain, agyafurt szócsövein keresztül belőlünk kiirtani. Egy „magasztos” cél érdekében igyekeznek a tudatunkat átgyúrni, tudásunkat átkódolni: az új, agytalanított szolgaember megteremtése érdekében. Ezért majd a „gyurmagyárban” őseinket mindenféleképpen, fűnek-fának beállítva, eredetüket elhomályosítva, valódi származásukat eltitkolva, majd meghamisítva, mossák agyunkat és vasalják simára. A hivatalos (akadémiai) magyar történelemírás az egyedüli üdvös, és ezt egészében dogmaként meg is kell fogadni. Ezt a hivatalos „történelmet” – amelyet az iskolarendszer ránk erőszakol – ismerni kell, hogy „tanulhassunk” őseink megbocsáthatatlan és elévülhetetlen bűneiből, amiket újra és újra ismételtetni, róluk örökké szégyentudattal, lehajtott fővel megemlékezni kell. De, jaj, mi gyarlók „*mégsem tanulunk a történelemből, hiszen kollektív amnéziában szenvedünk, nem kérünk bocsánatot ezért továbbra sem senkitől, csak másokat (hibáztatunk) örökösen kirekesztőkként, nemzeti mítoszergetőkként begubózunk az ásatag ázsiai nacionalizmus elefántcsonttornyában.*” – mondotta volt a felejtetetlen nagy gondolkodónk: Glatz Ferenc.

Szellemi felröffenésében, a 2011. szeptember 30-án, Budapesten megtartott, „Az együttéléstől a tömeggyilkossáig a Balkánon a 20. században” című nemzetközi konferencián, arról jajveszékelt, hogy őt, a feltétlen megbocsátás, a körülöttünk élőkkel való nagy „egymásbaborulás” meg a múlt „félretevésének” elkötelezett hívét, sokan támadják, főleg „egy nemzeti radikális csoport” örökké zaklatja, amelynek, vele ellentétben, persze nincsen sem történelmi felkészültsége, sem politikai tapasztalata. Bezzeg ő, aki nagy történelemíró, a Széchényi-díjas „sztártörténész”, ő aki a nemrégiben megjelent, és több nyelven is, a magyar adófizetők pénzén kiadott, a „független” Akadémia által támogatott *Magyarország Krónikája* című (méregvetés) könyvében, nagy történelmi felkészültsége és politikai tapasztalata folytán, őseinket görbe hátú bunkónak állítsa be. Mert ő, a megbékélés eltökélt híve. De őt, egy rémisztő ásatag ázsiai „nemzeti radikális” csoport folyton zaklatja.

Újfent, a nagy összeborulás jegyében, azt hangoztatta, amint nemrég még Várszegi Asztrik apát is kipurkálta, hogy az a baj volt velünk, hogy elnyomtuk mindig mindenkit, ezért vertek minket, ezért kaptuk Trianont, de mégsem tanulunk a történelemből, hiszen kollektív amnéziában szenvedünk, nem kérünk bocsánatot továbbra sem senkitől...⁸ Ha valaki, tehát még eddig nem tudta volna: „ezért kaptuk Trianont”! (???)

A kommunista emlékün szocializálódott nagy történészünk szerint nem volt itt semmilyen nemzetközi magyarellenesség. A valóság ellenben az, hogy a magyarellenesség amúgy 907 (pozsonyi csata) óta tart, csak néha mi ezt nem akartuk észrevenni. Ez a félelemből táplált magyarellenesség az utolsó 500 éves Habsburg-féle, azaz piroleonei-habichtsburgi (vércsevári), még Niccoló Machiavelli tanításait is megszegényítő cselszövések sorozatában csúcsosodott. Ehhez társult még a Magyarországra – a magyar nép jóindulatát kihasználva – betelepült s tömegével betelepített, politikai és gazdasági menekültek („azilánsok”) és migránsok hálatlansága és égbekiáltó pofátlansága, meg a szabadkőműves antant terrorista magatartása, és nyilván a belső „elsőköztársaságbeli” nemzetárulók bandájának hűséges közreműködése. Ezek bizony tények, és nem az a bizonyos „nemzeti radikális csoport” ásatag ázsiai nacionalizmus elefántcsonttornyában született agyrémei, vagy a trianoni trauma miatt elhomályosodott tudat összeküvés elméletének szüleménye.

Mégis, milyen érdekes! A történelem minduntalan megismétli magát. Akárcsak hajdan 1920. június 4-ikén, vagy még régebben, majdnem napra pontosan, 907. július 4-ikén is, az akkori ellenséges Európa, de még a mai, most már „szövetséges” Európa lobogójára is kiírták, hogy: „*Decretum... Ugros eliminandos esse*”, azaz *elrendeljük a magyarok kiirtását... szavakkal kezdődő politikai krédót.* Manapság is „hetente magyarelles napokat tartanak” a talpig

---

⁸ Hunhír.info – Ifj. Tompó László, 2012. március 3-ikái írása a Világhálón.

szabad és demokratikus, hazug rikácsolóktól zajos Európai Parlamentben. Ha ezeket az euro-pójacákat látom, Eminescu román költő egyik versének sorai jutnak eszembe, amelyek, szabad fordításban úgy hangzanak, hogy: *Miért nem jössz már Țepes⁹ uram, hogy rájuk tedd a kezed, és két bandába szétoszdad őket: eszementekre (örültekre) és aljasokra.*¹⁰

Az aljas eurotámadások közepette, mindig Robbi Williams egyik dalának, a „Tripper“ kezdő sorait kell, hogy eszünkbe jusson: ***Eleinte figyelembe se vesznek, majd kikacagnak, gúnyolódnak és utálnak, majd hamar harcra is kelnek ellened, akkor győzől, mert ha meghal az igazság, szörnyű dolgok történhetnek.***¹¹

A barát, a testvér, ami a génekben leledzik, felszínre tör, nem tűri, ha a testvérét bántják, ahogyan a lengyelek tették, kik azonnal és kéretlenül siettek segítségünkre. Egy régi lengyel közmondás szerint: *Magyarország és Lengyelország két erős tölgy, mely külön törzset hajtott, külön koronát bontott, de gyökerük szétválaszthatatlanul összenőtt.*

Micsoda egy fintora történelmünknek, hogy már II. Endre idejében, az 1222-es Aranybulla – a szárazföldi Európa első Alaptörvénye – is „kiverte a biztosítékot”. Az akkori pápa, IX. Gergely, rosszallását váltotta ki. A pápa ebben „az igazság sérelmét, a béke megbontását, a királyi hatalom meggyengítését” látta. Róbert esztergomi prímásérseknek írt levelében így fogalmaz: „Magyarországon olyan dolgok történnek, hogy ha az Apostoli Szék orvoslást nem nyújt, úgyszólván elvesz a hit, megsemmisül az egyház szabadsága, és nem kis mértékben csökken a királyi tekintély.” A prímásérsek segítségével egyházi tilalom alá vette a királyt és az őt követő méltóságokat, alattvalókat.¹²

Hát, ezért kell okuljunk a történelemből, hogy végre megtanuljunk megvédeni önmagunkat a szövetségesnek álcázottaktól. Van nekünk egy nagy bűnünk, és pedig van nekünk egy Szent Koronánk, amit (akit) erősen irigyelnek...

Vágjunk most bele a közepébe, induljunk el a rejtélyes magyarok után.

A magyar múlt hamis történetét az Akadémia sztártörténészei megírták, és dogmának felkenték. Ezt a hazug örökigazságot megkérdőjelezni már szentségtörés.

Pedig, nincs örökigazság. *A tudós szellem nem annyira a helyes válaszokat keresi, mint inkább a helyes kérdéseket teszi fel* – véli a francia C. Levi-Strauss.¹³

A történelemírás az a hazugsággyűjtemény, mellyel többnyire mindenki egyetért – vélte találóa Napoleon Bonaparte.¹⁴

Mivel az utóbbi évezredek alatt a történelemhamisítás tudománya eredményesebben fejlődött, mint a történelmi valóság megismerése, csak akkor jutunk közelebb célunkhoz, ha félretesszük a belénk sulykolt dogmákat, a szemellenzőket, és igyekszünk megtisztítani elménket, gondolkodásunkat az első lépéseknél még gúzsba kötő elvárásoktól.¹⁵

Hogy végre tisztán láthassunk, hogy elménket megvilágíthassuk, nem kell mást cselekedni, mint az igazságot, a valóságot helyreállítani.

Első lépésben máris leszögezhetjük, hogy: „*A világnak bármely sarkán eredtek és bárholnan jöttek is a hunok, vagyis a magyarok, dicsőségük híre-neve széles e világon elterjedt, hála*

⁹ Vlad Țepes, Havasalföld (Ungro-Vlachia) vajdája, Mátyás király kortársa.

¹⁰ Eminescu, született Eminovics Mihály, bukovinai származású román költő, Harmadik Levél című versében: „*Dece nu vii tu Țepes doamne, ca să pui mâna pe ei, să-i impartți in două cete, in smintiți și în mișei.*”

¹¹ Robbi Williams: Tripper: “*First they ignore you, than laugh at you and hate you, then they fight you – then you win, when the truth dies, very bad things happen...*”

¹² Zachar József: Egy az Isten, Egy a Nemzet, Budapest, 2009, 126-127. old.

¹³ Timaru-Kast Sándor: Kelta magyarok, Magyar kelták, Budapest, 1999: Ellis, P.B.: Die Druiden, 9. old.

¹⁴ Timaru-Kast Sándor: A Fehérló fiai, Budapest, 2008.

¹⁵ Grandpierre K. Endre: Attila és a hunok, Budapest, 2006, 6. old.

viselt dolgaik nagyszerűségének, s e hír mindenfelé hirdeti, (...) hogy dээрéségük fényeskedik, erkölcseik ékes tisztességben virulnak, és hogy katonai kiválóságban és fegyveres vitézségben a többi nemzeteket messze-messze felülmúlják.“ – írja Thúróczi János, 15. századi krónikájában.

Éveken keresztül, legalább az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc leverése és vérbefojtása óta, de hatványozottan a kommunista éra iskolarendszerén keresztül, öntötték ránk a hazugságok és rágalmak halmazát, durva csúsztatásokkal kimosták agyunkat, és magyarelles szennyel mérgeztek lelkünket. Még egy ilyen ország a világon nincs, ahol aljas propaganda folyhat a mindenkori hatalom hathatós segítségével, az adófizetők pénzéből, maga az adófizetők, vagyis az ország saját népe, és ennek nemzettudata ellen, jogos nemzeti büszkesége, és az ebből táplálkozó életkedve lerombolása céljából. – Miért? Cui prodest? Kinek használ? A magyarok és Magyarország igazát és javát biztos, hogy nem. Akkor meg kinek az érdekét szolgálja, hogy a magyar adópénzéből mocskolják a magyar ősoket, a magyar nyelvet? Kinek a javát szolgálja, hogy a magyar nép saját maga megássa saját sírját? Vagy tényleg igaz-e, hogy: *Ugros eliminandos esse...* – a magyarok kiirtandók?

A ránk zúdított hazugságok tömkelegét még felsorolni is képtelenség, napokig eltartana csak számbavenni őket. Csak egy párat említek meg, a gazdag választékból. Ilyeneket, mint:

- A Honfoglalás ötletszerűnek vagy a besenyők előli menekülésnek való beállítása.
- A Honfoglalás egyedüliségének hamissága, holott krónikáink Árpád honalapításával kapcsolatban a második bejövételről beszélnek, az első a hunoké volt.
- A Honfoglalás dátuma és útvonalának meghamisítása. Ezt már „Anonymus” megtette. A talán sosemvolt Névtelen az egyedüli, aki 895-re helyezi a Honfoglalást, és ezt északon Vereckénél vezeti le. Miért? Mert ez volt akkor politikailag a korrekt, ezt kívánja a mindenkori *píszí* (PC *political correctness*). Akkortájt lehetett a milléniumot, az ezeréves Magyarországot megünnepelni. De mivel az ünnepségre való készülődések nem értek időben véget, a „Honfoglalást” áthelyezték 896-ra.
- A magyarok Vereckénél jöttek be a Kárpát-medencébe. Miért? Mert csak így tudta a „titokzatos” Anonymus – a Bécsben meghamisított krónikájában – elmagyarázni a hun örökséget (Ungvár): Árpád bevonulhatott a „hunok várába”. Így Pilist (Sicambriát) is ki lehetett iktatni a magyar tudatból. De, miért hívják az átkelő (fő)helyet Vereckének? Vagy az történt csak, hogy a krónika szerzője (meghamisítója) tudott a latinul vagy egyszerűen olaszul szolt: olasz **varco** út, rés, átjárás, átkelés; *hegyszoros*. Hoppá!
- A honfoglaló vezérek ad-hoc döntése a Kárpát-medencébe való maradás mellett.
- A Kárpát-medence örökös „üressége” (deserta). Holott a Kárpát-medence Európa legjobban védhető és leggazdagabb egysége, mégis minden nép jött, látott s elment, elmenekült, kihalt, kipusztult. Egy kivétel volt, csak a szlávok lakták tele, mígnem a rablómagyarok egy fehérlóért elcselték tőlük. A kitalált szlávok? (Lásd feljebb.)
- Az ún. Morva szláv fejedelem (Svatopluk) – akit valójában Zwentibaldnak hívtak – és várának neve Preslavaburc. Ha ez az elnevezés nem csalás, nem későbbi (18. századi) betoldás, egy Bécsben „véletlenül” *just-in-time* előkerült középkori „magyar” krónikában, akkor ez a helységnév inkább a mai Breslau-/ Wroclaw-val azonosítható. Amúgy a szlovákokat Mária Terézia és félkegyelmű fia Sziléziából telepítette át. Innen eredt a magyar „tót” elnevezésük, mivel ők Tót-/Teut-(Deutsch)-földről jöttek.
- A pozsonyi csata elhallgatása, az iskolai történelemkönyvekből való kihagyása, csak a vereségek hangsúlyozása, a hazugság sorozatának egyik égbekiáltó szégyenfoltja.
- A szkíta-hun ősoek elhazudása, és utóbbiak megvetése. Így a szkíta örökséget átengedték a németeknek (indogermánoknak) és az oroszoknak (szlávoknak).

- A székelyek származásának elferdítése, szkíta-hun eredetük, Kárpát-medencei, erdélyi ősiségük tagadása. Ezzel szemben az igazság az, hogy a székelység itt Erdélyben született meg, és itt is maradt. Emiatt van az, hogy a székelyek szent hegye a Hargita, maga a Világközepe. Minden ősi nép számára a Világ közepe ott van, ahol tudata, illetve saját ősmondái szerint, ő maga „megszületett”.
- Hérodotosz, a Történelem Atyja írásának elhallgatása. Holott, Hérodotosz már a Kr. e. 5. században megírta a szkíták eredetének történetét, ahogy Thargitaosz, a vidék első uraként országot alapít, feltehetően (neve tanúsága alapján) a mai Erdélyben.
- A honfoglaló magyarok kereszténységének az elhallgatása, holott már a hunok is Jézus-hitűek voltak. A zalai Sztridóvár helyén volt római Stridonban született Hieronymus (Szent Jeromos) egyházatya, 408-ban beszámolójában arról ír, hogy „a heftaliták (fehér hunok) saját nyelvükön olvassák a szent írásokat”. Ide tartoznak még Orosius egyházatyjának 418-ban leírt szavai, miszerint: “a hunok Jézus-hitűek”.¹⁶
- A catalauni csata körüli kódosítás. A valóság tulajdonképpen az, hogy Attila/Atilla megnyerte a csatát, de fegyverszünetet kötött a rómaiakkal, hogy a szörnyű mészárlást megállítsa. Innen Tolosába ment, a nyugati-gótok fővárosába, udvart tartani.
- Attila emlékét a “nyugati-gótok” nagy becsben tartották, az egyház rémisztően rosszindulatú meséi ellenére. A 850-ben Tarazonában, Aragon királyságban született, a későbbi Zamóra egyházmegye püspökét egyenesen Szent Attilának (San Atilano) hívták. Az aragóniai Szent Attila püspök koponyaereklyéjét Toledóban őrzik.¹⁷
- Attila/Atilla/Atila nevének félremagyarázása: Nagyfejedelmünk nevét a hivatalos sztártörténészek a gótból származtatják (gót Atta = magyar Atya). Ugyanazzal a fáradsággal lehetne baszk (aita) eredetű is! A valósághoz ellenben hozzátartozik, hogy a hunok feltehetően az ötörökhöz közelálló nyelvet beszéltek, ami meg a szkítához állt közel. Így neve „**Atila**” lehetett – ami azt jelenti, hogy: támadó, rohamozó, csatár... Lásd még: török **at** - ló, **atla** - lovagol, lovon ül.
- Attilát és a hun vad hordákat megveti a világ. Nem igaz. Csak a római kereszties¹⁸ egyház propagandistái és médiája mázolták Attila képét feketére, a sátán cinkosának téve magát Nagyfejedelmünket is. Ellentmondanak saját maguknak is, mikor a judeo-kereszties bosszúálló Isten haragjának megtestesítőjeként jelenítik meg Attilát (*Flagellum Dei* – Isten ostora). Ez a negatív, romboló, ártó propaganda, ami a mai „Európa” politikáját, és ennek rendkívül szabad s demokratikus aktivistáit is eszünkbe juttatja, csak az olasz és francia vidékeken, ahol a régi római góg megsebezve érezte magát, és éjszakon a (már akkor is agymosásra hajlamos) észak-germán világban foganhatott (Edda eposz). Európa közepe felé, a németek körében, a nép ajkán megszületett regék, krónikák, hősmondák (Nibelungenlied), kimondottan pozitív, szeretetre méltó, és szeretett Nagyfejedelm/Nagykirály képét tárják elénk. Ők, akik valójában jól ismerték, tisztelték és dicsőítették Attilát, úgy nevét, mind tetteit. Ezért van a Rajna felé egy Hunhát nevű hegy („Hunsrück” ahol, ahogyan ma is mondják: „véget ér a *der-die-das*”), ahol Hunnenring (Hungyűrű) nevű őskori erődített településmaradványok még ma is állnak, és hun nevű települések (Hünningen, Hünsfeld, Huningue) is. Egy helyi monda a mainzi dóm alapítását is Attila cselekedetének vallja. Sok helyi király (kongu) Attila nevét vette fel (Athelfried, Aethelred, Aethelberht), meg még országát is hunnak nevezte (Hunland

¹⁶ Zachar József: Egy az isten, egy a nemzet című könyvének nyomán.

¹⁷ A Hispániában megtelepedett vizigótok nagy tiszteletben tartották a hun uralkodó emlékét. (Wikipédia).

¹⁸ A hivatalos megnevezés: keresztény/keresztényen (vajon e kettő közül melyik hamisság a magyarabb?). Szerintem inkább „kereszties” melléknévvel kell jelölni, mint a „kereszties” lovakok nevében. Agyrém, hogy az egyház hivatalos jele a „kereszt” – vagyis Jézus kínhalálának az eszköze, és ez vált hitüknek és vállalkozásuknak a jelképévé.

vagy „Hun Coountru”), *mert akkoriban büszkeség volt hunnak lenni.*¹⁹ Ma is vígan él Attila és hunjainak emléke Mainz és Ingelheim környékén, megszámlálhatatlan „hun hagyományörző” csoporttal találkozhatunk a vidéken. Attila sírját is, a németek a Rajnában képzelik, a Holt-Rajna alá temetve gondolják, Worms (Alzey?) környékén.

- A Szent Korona témakörének elhallgatása, ennek elferdítése, fontosságának lekicsinyítése. Pedig már Aeneas Silvio Piccolimini, a későbbi II. Pius pápa, 1445-ben éppen a Szent Koronára való tekintettel nevezte az Apostoli Magyar Királyságot „archiregnumnak”. A kappadókiai születésű Szent Gergely (Grégoriosz Nazianzénosz) szászina püspök tanítása szerint a megváltás Isten kegyelmének a műve, de az ember feladata, hogy tisztulás (katarzis) révén alkalmassá tegye magát a megváltásra. A megváltás feladata a földi királyság, azaz az archiregnum – az égi királyság képmása – révén valósul meg. Ennek a szimbóluma, a jelképe a Magyar Szent Korona.²⁰
- Az „archirugnum” angol neve sokatmondó: „High Kingdom of Hungary” – Fennsége Magyar Királyság, avagy “The Lands of the Crown of Saint Stephen” – Szent István Koronájának Országai.²¹ Szent László királyunkat egyenesen „Rex Astronomusnak”, azaz Égi Királynak nevezik.

S a hazugságáradatot vígan lehetne még folytatni...

---

¹⁹ Világháló: de.wikipedia.org/wiki/Hunaland

²⁰ Zachar József: Egy az isten, egy a nemzet című könyvének nyomán (71-72. old.).

²¹ Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Archiregnum. Ducange.enc.sorbonne.fr/Archiregnum : Du Cange et al., *Glossarium mediae et infirmae latinitatis*. Niort : L. Favre, 1883-1887.

A MAGYAROK REJTÉLYES EREDETE

A magyar nép eredetéről nagyon sok vélemény kering az írott és a virtuális médiában a Világhálón. A hivatalos irányzat uráli őshazáról konfabulál. A magyarok a lehetetlennel dacolva néppé ötvöződtek, egy olyan vidéken, ahol nem léteztek az ehhez szükséges természeti adottságok, ahol alig lehetett megélni, nemhogy egy közös nyelvű népet alkotni.

A hivatalos (akadémiai) történelemírás a nyelvészet irányítása alatt áll. Ez egy hatalmas apparátust foglalkoztat, ami hatalmas pénzekből gazdálkodik, a mindenkori hatalom által, az adófizetők pénzével táplált hatalmas blöff-gyár. Miért állítom mindezt?

Mert sok más irányban is kutatható a magyar szavak rokonsága. Erre hivataloskéák azt mondják, hogy ezek csupán „véletlenek”. Nézzünk akkor meg egy pár ilyen véletlent:

Német – magyar „véletlenek”: (feltehetően kelta közvetítéssel)

BUDEL-n = BUGYOL(-ál)-ni

DENGELE *valamit laposra verni* > DENGELT *laposra vert* (Hessen) = DÖMGÖL

DUGGELE *elrejtteni, eldugni, elbújni* (gyerekek játéka – Hessen) = DUG

EBEN = ÉPPEN

ERGER = HARAG

FACH = FIÓK

FOLDA *Erde - föld, talaj* = FÖLD

HAUS = HÁZ

KERL (> ír GARL-ach) = GYER-ek, GYER-MEK (> ír GAR-MHAC *gyermek, fiú, unoka*)

KLAU-en = el-CSEL-ni (> ír CEAL- *elcsel*, ír CHELL *csel, játék*)

LAUF, LOOF (ógermán) = LEVÉL

LOCH = LYUK (> ír LOG)

PFÜTZE = POCSOLYA (> lásd még: PFOTZE = PICSA)

RUNKEN = RÖNK

SAMEN = SZEM (mag)

SCHWIRREN = SURRAN

TSCHAJA [ejtsd: csájá] (Hessen) = CSAJ

WEILER = FALU (> ír BAILE, breton PLU ⇔ vö. ótörök BAL *falu, település*)

WIESE *rét* = MEZŐ (breton MEZEU *mező*), stb.

Angol – magyar „véletlenek”: (feltehetően kelta közvetítéssel)

AWARE-ness = ÉBER-ség (> vels EFFRO)

WALK = BALLAG (w=b)

BOIE (óangol), BOY = PUJA *kisfiú*

CHOP = CSAP-ás (> ír SEAP *csap, megcsap; csapás*)

CHUNK = CSONK

DWARF = TÖRPE

GOOLIE *here* népies, trágár szóval (> vö. hind GOLI *golyó*) = GOLYÓ

GOWN = GÚNYA (> ír GÚNA *gúnya, díszruha*)

PATCH *foltt, pötty* = PECSÉT

RAG, ROGG (észak-germán) = ROnGY

SAW = SZAB (> ír SÁBH)

TAPE = TAP-asz, TAP-ad

TEAR = TÖR, DAR-ál, le-TAR-ol (> breton TORRI, ír TÁIR)

TICKL-ing = CSIKL-int

TINCK-el = CSING-el, CSENG-et, stb.

Latin – magyar „véletlenek”: (etruszk közvetítéssel – Mario Alinei)

AGONIA = KÍN
ATRIUM (etruszk eredetű) = TEREM
CARIT-as = SZERET-et
QUERO = KÉR
FASCIS = VESSZŐ-nyaláb (> lásd még: FASCINUM *penisz*)= FASZ *himvessző*
FILIUS = FIÚ, FIÓ-ka
FLUO > FLUVIUS = FOLY-ik > FOLYÓ
PINUS = FENYŐ
SYCATOR *szőlők közötti „szűk út”* = SIKÁTOR
TENAR = TENYÉR (> ír DEARNA)
TORQUERE *csavarni, megforgatni* = TEKER-ni
TORSO (> görög THYRSOS) = TÖRZS
VILLA = FALU (> ír BAILE, breton PLU ⇔ ótörök BAL, mandzsu FAL–), stb.

Olasz – magyar „véletlenek”:

BABO *nagyapa* = APA (> török BABA *apa*)
BEATA = BO(L)DOG
(FRANCO)BOLLO = BÉLYEG (> török PUL)
CHI = KI, AKI
CICCA = CSIKK
CIUCCIO (Toscana), CICCHIO = CSACSI, CSIKÓ
> CICCIO *'kicsim', 'kis csámpás', kölyök*
COCCHIO = KOCSI
GIUBBOTTO *kis kabát, kabátka* = SUBA, KABÁT
NON C'È [noncsë] = NINCS
NONNA *nagymama* = NÉNE
PORT (Toscana) = PART
SOMARO (Toscana) = SZAMÁR (> aragoni SOMERO, korszikai SUMERE)
TETTO *tető, háztető* = TETŐ
TORSO = TÖRZS, TORZSA
VARCO *út, rés, átjárás, átkelés; hegyszoros* [→ lásd: „VERECKE”]
ZITTO [citto] *csendesen; kuss* = CSITT
ZUCCO (kicsinyítő képzővel: ZUCCHINI) = TÖK, stb.

Spanyol – magyar „véletlenek”:

HOMBRE (keltibér?) = EMBER
CHUPETTE
CERDA = SÖRTE
> CERDO = SERTÉS
CHUPA-r = SZOP-ik > CHUPETTE = SZOPÓKA *cucli*
LOCA = LÜKE
MOJA-r *áztat* > MOJADO *vizes* = MOS (>vö. ír MAOS *áztat, beáztat*)
PICHA = PÖCS (> lapp BUOČČĀ)
QUER-er *kérni, kívánni / szeretni* = KÉR-ni / SZER-et-ni
ZAPATO = CÍPŐ > ZAPET-ero = CIP-ész

Portugál – magyar „véletlen”:

IDA = IDŐ (*media idade* = középkor) > IDOSO *öreg* (tisztelettudóan) = IDŐS

Baszk – magyar „véletlenek”:

AITA = ATYA (> óír ADHA, ír AITE ⇔ török ATA / gót ATTA)
ALDEAN = OLDAL
BAKE = BÉKE
GONA = GÚNYA (> ír GÚNA)
GUTXIAGO = KICSI (> török KÜÇÜK)
HERRI = OR-szág (URU-szág)
HIRUR = HÁROM
HOTZ = HID-eg
SUPER = SZÉP
ZAPAR = ZÁPOR, stb.

Inka (kecsua) – magyar „véletlenek”:

CHURI = GYER-ek (saját) – vö. UNU *nem saját gyermek* (UNO-ka?)
ISKWILA = ISKOLA (> vels YSGOL)²²
KAP-uy = KAP, meg-KAP (vö. ír GABH)
KUCHU-y *vágni* > KUCHU = KÉS
LAWA = LEVES
MISIQO = MACSKA
MISKI = MÉZ
QAQA *szikla* = KŐ (> török KAYA *kő, szikla*)
QAT-iy = HAJT(a) –ni
RUANA *ruha, poncho* = RUHA
TIP-iy = TÉP –ni
UNKU *ujjatlan ing* (angol: *sleeveless shirt*), *poncho* = ING
WIRA (ejtsd: ’íra’) = ÍR *zsír*, stb.

Azték – magyar „véletlenek”:

ATL- víz = (hun–magyar) ETEL, ITIL > vö. ETEL-köz (Folyamköz)
TOM-ohuac *kövértség (tömörség, tömötttség)* = TÖM-ör, TÖM-ött
> TOMATL *paradicsom* → TOM-ATL „*kövér (tömör)-víz*” = TÖM-ör-víz
CANANOUA = CSÓNAK (> török KAYIK, vels KWCH), stb.

Ógörög – magyar „véletlenek”:

(h)ALIEÜSZ = HALÁSZ
(h)ÉLEOSZ = HÜLYE
(h)ILAOSZ = HÁLÁS
(h)ORG = HARAG > (h)ORGÁOL = HERG-el
FAEINOSZ = FÉNYES
ÓROSZ *hegy* = URIT (ómagyar) *hegyi út* > lásd: *Oroszi, Oroszhegy* helységnevek
PÜR = PÍR > PÜRROSZ = PIROS
TYRÓSZ = TÚRÓ

Lásd még:

ógörög OREASZ *szikla, hegy* [→ lásd: „OROSZ” helység és település nevekben]
trák BÖLINTHOSZ *vadbika* ⇔ BÖLÉNY

---

²² Nyilvánvalóan mindegyik nyelvben az iskola szó latin vagy neolatin (spanyol) eredetű, csak hogy ezek a nyelvek nem szeretik a mássalhangzó torlódás, igaz, hogy a spanyol meg a francia sem (kelta hatás).

Az említett véletlenek, nyilvánvalóan nem véletlenek, ordít róluk az azonos eredet. Ez meg azt bizonyítja, amit a régészet már rég kimutatott, hogy egy Kárpát-medencei népesség terjeszkedett Nyugat-Európa felé, és magával vitte műveltségét és természetesen anyanyelvét. Ezt a népességet etruszkoknak és keltáknak ismerte meg a történelem. Evégett találkozunk, úton, útszélén, szerte Európában „magyar” szavakkal.

Manapság a felvilágosult nyelvészek, na persze nem itthon, hanem külföldön, az areális/regionális nyelvi terjeszkedésben látják a nyelvi rokonságot. Vagyis nem egy közös ősi nyelvtörzsből osztódással alakultak a leánnyelvek, hanem a népesség terjeszkedésével helyben található más népeket, és ennek műveltséget meg nyelvi elemeket is ad(hat)ott át. Sok külföldi nyelvész ma már ennek az areális (területi) nyelvfejlődésnek tekinti a finnugor–magyar rokonságot. Az Eurázsia közepén élő magyarok nyelve terjed, akár egy ‘lingua franca’ (mint manapság az angol), a szomszédságukban élő kisebb finnugor népek körében, de a germán(-szláv), illetve az ázsiai türkök felé is. Ezzel az areális terjedéssel kerültek magyar ósszavak, kissé romlott formában a szomszédságukban élő népek nyelvébe, a közlekedés és a kereskedelem elősegítésére.

A „kelták” neve egy deformált ógörög névadás eredménye. Mint minden más esetben is, a „kelták” fogalom egy kettős-többesszámmal való megnevezése egy régi nép nevének (lásd még: síi-TA, szuni-TA többesszámmal alkotott népnevek). Így alakult ki a KEL-TA (lásd: ír GAEL kelta, ír > GAEL-ic ír-kelta nyelv / ebből lett GALL, illetve WEL-sh) névadás, akárcsak a SZKÍ-TA (lásd: SZAKA vagy SZÉK-ely) népnevek esetében is.

Kelta (ír) – magyar „véletlenek”:

ADHA (DAGH-DHA = *Jó-Isten*) óír = ATYA

ANU „*az Ósanya neve*” (óír) = ANYA

BÁ > BĀ-ch = BĀJ > BĀJ-os

BAI = BAJ

BAIL *bőség* = BŌ (> török BOL *bőséges, gazdag*)

BAT = BOT

BOAG *bogár* = BOGÁR (→ amerikai–angol BUG)

BOR *pezsgő (buborékos) víz, forrásvíz* = BOR-víz

BUACHA *fiatal, képzetlen katona* = BAKA

CABH-áil = GUBA, KAB-át

CAD *had, sereg* = HAD (> CADARN *hadvezér* = HADÚR) ⇔ CATH = CSATA

CAM *folyókanyar; kampó, gamó* = KAM-pó, GAM-ó

CARÓG (vels BRAN, breton FRAO) *varjú*

CEARR *kár* = KÁR *károsodás, ártalom, veszteség*

CÓIP = CSAP-at

COIP *köpiül (habot ver, tejfölt készít)* = KÖP-ül

COIR *hiba*

CÓITIN = KÖTÉNY

COM-áil *összeköt, összefűz* > COMH-ar *kölcsönös segítség, együttműködés, szövetség*

> COMH-al-t-a *fogadott fivér* = KOMA

CORRA-igh = KER-ül, KER-ing (→ COR *forog, fordul, perdül, pörög; „jig” ír tánc*)

CUAN *kanyar* = KANY-ar

CUAR *görbe, görbület* = GÖR-be

CUR *betegség, kór* = KÓR

CÚ = KUTYA

DEILÍN *ének, éneklő (daloló) beszéd* = DAL

DRAOTA (DRAOI) *druida; mágus* (> DRUID-each) = TÁLT-os

> LOTH DRUID-each *táltosló* (→ lásd: LOTH *ló*)
 FAIGH *fog, megfog, elkap* = FOG
 FEAD > FEAD-ail = FÜTY > FÜTY-öl
 FIAC-ail *fog, valaminek foka* = FOG, FOK
 > FIOG-ach *fogas (hal)*
 GAR-MACH *gyermek, fiúgyermek, unoka* = GYER-MEK
 GAR-L-ACH *fiú, kölyök, csibész* = GYER-EK
 GEARR *kicsi, fiatal* > GEARRC-ach *kölyök, fióka* = GYER-ek
 > GEARR-CHAILE *kileány* (→ vö. CAILÍN *fiatal asszony, menyecske; szolgálólány*)
 GLEANN *jégmalomárok* = KALÁN
 GUAL-ainn *váll* > GUAILL-eáil *vállal* = VÁLL > VÁLL-al
 GÚNA = GÚNYA
 LÁIB = LÁP
 LEIAN = LEÁNY > LEANNÁN *szerető, feleség* (→ LEANNÁN SIDHE *Tündér-Leány*)
 LÓTH = LÓ
 MAELLAN *mellvédő* = MELLÉNY
 MARCA *ló, szarvasmarha, barom* = MARHA
 MEIRG *rozsdá, mérég / mérég, düh* > MEIRG-each *mérges, dühös* = MÉREG(-es)
 OS(S) = ÖZ
 PORT = PART
 RÁMH-ail-le = RÉV-ül-és (→ vö. angol RAVE *extázis, rajongás*), stb.
 REIC *éneklés, verselés, nyilvános előadás* = REGE
 RIONN > RIABH = RÓ > ROV-ás
 SAIGH *nyíl; szeg, átszeg, döf* = SZEG (→ lásd még: SAIGHDÚIR *katona*)
 SCAIR *szór* = SZÓR
 > SCORAI-ocht *mulatozás, szórakozás* = SZÓRAKOZÁS
 SEAC = ZEKE
 SEINM = ZENE
 SÍÚIL *tündér* = SELLŐ
 TERR-in = TÖR-ni (*breton* → „CROAS TORRED = TÖRÖTT KERESZT”)
 TOICE *vagyon, tőke* > TOICI *tőkés* = TÖKE > TÖKÉS
 TUAR *isteni jel, sors* > TUARÚIL *isteni, csodálatos, kísérteties* (TURUL ?)
 UIRÍ = HERE
 UISCE = VÍZ (lásd még: *breton* STER *folyó* → „Ister”)
 > FIORUISCE = FORRÁSVÍZ
 ZERR-in = ZÁR-ni, stb.

Kelta – török – magyar „véletlenek”:

BÁ = BAYI = BÁJ
 BÉIC = BÖGÜR- = BÉG ~ BÖG
 DAMH *ökör* = DANA / TANA *ökör* = TINÓ
 EIR-igh *ér, elér* = ER-mak = ÉR-ni
 CEANN *fejedelem* = QAN = KÁN, KAĞAN
 CHELL *furfang, csel, játék*, CALAOIS *csalás*, CEALG *csal, becsap; horgászik*, CE-
 ALA-igh *eltüntet, elrejt* = ÇAL-mak *lop*, ÇAL-dir-mak *játszik, becsap* = CSAL, CSEL,
 CSALI, stb.

Amíg a szkíta eredetű kelták nyugat felé vitték a Kárpát-medencei (szkíta-magyar) műveltséget és nyelvet, addig dél felé, az ugyancsak szkíta eredetű agathyrszból lett, és Itáliába letelepedett etruszkok voltak a közvetítők. Nincs jobb bizonyítéka a három testvérnép közös eredetének, mint a közös szavak léte.

Etruszk – kelta – magyar „véletlenek”:

AIS / EIS *istenek* = OES *ös* = ŐS / IS-ten

TIN = DUINN = (Is-)TEN

UNI = ANU = ANYA

(lásd még: etruszk APA = magyar APA → török BABA *apa* / olasz BABBO *nagyapa*)

AL- = ALTA-igh (> ALD-ú) = ÁLDA-ni (> ÁLD-ás)

ATH = AITH-is = ÁT-ok

CALU = CEL-ain = HAL-ott

CER- = ACHAIR / AGAIR = KÉR / AKAR

LINE *élő(lény)* = LOEN *(élő)lény* = LÉNY (→ vö. török LAN *élőlény*)

MANIM = MIONN = MENY-egző

ŠUNU = SEINM / SEINN- = ZENE

SUTHI = SIDH / SIR *sírhalom* = SÍR (> vö. török SIN)

TAM- = TUAMA *sírbolt* = TEM-et-ő

TARCHUN = TARGEOIR *fegyverkovács* / *áldozatot bemutató* = TÁRKÁNY

TRUTNVT *jós* = DRAOTA *táltos* = TORDA *hun főáltos*

TUR *felkínál* (→ TURAN istennő) neve = TÚARE *halotti tor* = TOR

ZILA(TH) = GIOLA =/ GYULA

Ezek után, nézzük meg, a történelem melyik fintora vezetett ehhez a fejleményhez, miért alakult úgy, hogy a magyar nyelv rokonítható annyi másik nyelvvel Euráziában. Kezdjük el máris a kezdetek-kezdetén...

Kaukák és Kaukaland

Erdély legrégebb ismert neve: **Kaukaland**. Ez a helynév, valószínűleg a gótoktól ered. *Am-mianus Marcellinus* (Kr. u. 330–391) szerint a magassága miatt megközelíthetetlen erdős hegy-ségnek a neve, Erdély keleti részén, hol szarmaták laktak (ma a székelyek). *Zeuss* szerint (Die Deutschen) Kaukaland nevének eredete a (feltételezett) ógermán Hauhaland, ami „Magasföld” jelentésű szóból származik. *Rössler* szerint (Romänische Studien), egy geta-dák törzs, a *kauko-enes* nevéhez köthető, és tőlük származna a *Kockel* (*Küküllő*) neve is – a mi még abszurdabb az előbbi tételnél. Egy római feliratos kövön (*Goos*: Archiv für Siebenbürgische Landeskundeban, XII., I., 123) a Kárpátok keleti részét Kaukázusnak nevezik és előfordul a Kaukázus nevezet, a Kárpátok helyett, Nestor krónikájában is. Hunfalvy (Ethn. 107) szerint a *kauka* szó valószínűleg a régi dákoktól származik, melyet a gótok tulajdonnévnek fogadtak el s hozzátették a land szót, mint appositum; nincs tehát köze a Kockelhez, mely a magyar Küküllőnel (Kükül-jő) utánzása. (Pallas Nagylexikon nyomán.)²³

A kaukónok valójában egy ókori nép, amelyet Homerosz az Iliászban a trójaiak szövetségeseként említ. Strabon szerint Paphlagóniában és Bithüniában (vagyis Anatólia északi, illetve észak-nyugati részén, a Fekete tenger partján, Trója szomszédságában) laktak. Hérodotosz közlése szerint a kakónok régebben Görögország (Peloponnészosz²⁴) területén éltek, de később innen eltűntek. (Wikipédia.)

A vidékhez kötődik a mükénéi műveltség létrejötte és virágzása, ami ugyancsak az előgörög világhoz köthető. Mükéné várost is még a dórok inváziója előtti időkben alapították. A

²³ Világháló: kislexikon.hu/kaukaland.html

²⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Peloponnészosz: neve a görög mitológiából származik, egy Pelopsz nevű (görögök/dórok előtti) hős történetéből, aki a monda szerint meghódította a területet. A Peloponnészosz név azt jelenti, hogy Pelopsz szigete.

dórok pusztításai vetettek véget a város virágzásának, és a műveltség eltűnésének. Érdekes, hogy мүкénéi „aranyat” éppen a Kárpát-medencében és az ír szigeten találtak a régészek.

Mint ismeretes, az ún. Folyamköz ("Etelköz"/Mezopotámia) a bronzkultúra őshazája. Itt alakulnak ki Kr. e. 2500-tól az első bronzkultúrák s innen terjedt minden irányba, észak felé a Kaukázus és Anatólia vidékére, majd a "görög" világ felé is, kialakítva a krétai, majd мүкénéi bronzkultúrákat. Kr. e. 2. évezredben Krétát felváltja мүкéné, és innen sugárzik a tudás Európa felé. Az első állomás éppen a Kárpát-medence ("Ungarn" – a német szerzőknél). Magyarország nagyon hamar мүкéné hatása alá kerül, s valamivel később ezt követi a 'germán' (akkor még KELTA) vidék, a kelták Nyugat-Európába való vándorlási útvonalának megfelelően. Írországi leletek szoros мүкénéi kapcsolatokra utalnak. „*In der zweiten Hälfte des 2. Jts. wird Kreta abgelöst von Mykene. Ungarn gerät sehr bald unter den myken. Einfluß, etwas später folgt das germ. Gebiet. Goldfunde in Irland weisen ebenfalls auf die enge Verbindung mit Mykene hin.*”²⁵

Régészetileg is nyomon követhető, nem annyira egy tudomány-transzfer мүкénéből a Kárpát-medence felé, hanem inkább egy népesség elvándorlása figyelhető meg a „görög”-világból és ennek áttelepülése a Kárpát-medencébe.

A kaukák/kaukónok (ógörögül *kaukônes*) egy ősi, a görögök (dórok) előtti nép, amely a Peloponnészosz vidékén élt. Homérosz őket Triphyliába, a „Három-Törzs” országába helyezi, észak-nyugat Peloponnészoszban. Fővárosuk Leprèion városa volt. Hérodotosz (Kr. e. 484–425) szerint Triphylia lakosságát egy ugyancsak görögök előtti (mondabelinek mondott) nép, a minüészek kergetik el, akik addig Boetiában – Aténtől észak-nyugatra fekvő tartományban – éltek. A műnőészek feltehetően, a „protogörögök” (pelaszgok?) népcsoportjához tartoztak. A kutatók szerint viszonyuk a pelaszgokhoz nem teljesen tisztázott. Kapcsolatba hozták őket még a minőszi civilizációval is. Homérosz szerint (Iliász) a kaukónok a Trójai Háborúban a trójaiak szövetségesei voltak. Homérosz a kaukónokat Kis-Ázsiában helyezi, és a vidék őshonos népének mondja.

A történészek véleménye szerint, éppen Anatóliát lakták először, itt voltak őshonosak, és innen vándoroltak át később Görögországba, és Arkádiában a triphyliai Pylosz és Elisz környékén, a Peloponnészoszon letelepedtek le. A kaukónok nevéből származtatják tehát a Kaukázus hegység nevét is. Hettita agyaglemezek megemlítik a *kaz-kaz* népességet, amely a Fekete-tenger déli partját lakta, ott, ahová Homérosz is az Iliászban helyezi a kaukónokat. A Peloponnészoszra letelepedett kaukónokra rájuk törnek az északról jövő műnőészek, és a kaukónok kénytelenek visszaköltözni Anatóliába, a Trójától észak-keletre fekvő Paphlagónia és Bithünia vidékére. Bitünia (Bithynia) neve a „koiné” – Nagy Sándor utáni, hellenisztikus kori közös ógörög (még „bibliai” görögnek is nevezett) – nyelvből származik, és a Balkánról, Trákiából, később betelepedett *bitüniaiak* után kapta nevét. Hérodotosz „Históriájában” írja, hogy ugyancsak itt élt a *mysi (müsz)* nevű nép, amely még a trójai háború előtt meghódítja Thesszáliát.²⁶ Strabón (Kr. e. 63 körül–Kr. u. 23 után) hozzáfűzi, hogy a korábbi időkben a bitüniaiakat müsziknek hívták.

Homérosz többször is ír a kaukónokról. Az Iliász X. könyvében Dolon trójai hírnök felsorolja Trója szövetségeseit, és közöttük említi a kaukónokat: „*Továbbá a tengerfele laknak a károk (kariaiak)*”²⁷, és az *íjlesztő paionok, és a lelegek, meg a nemes pelaszgok*”. A kaukónok

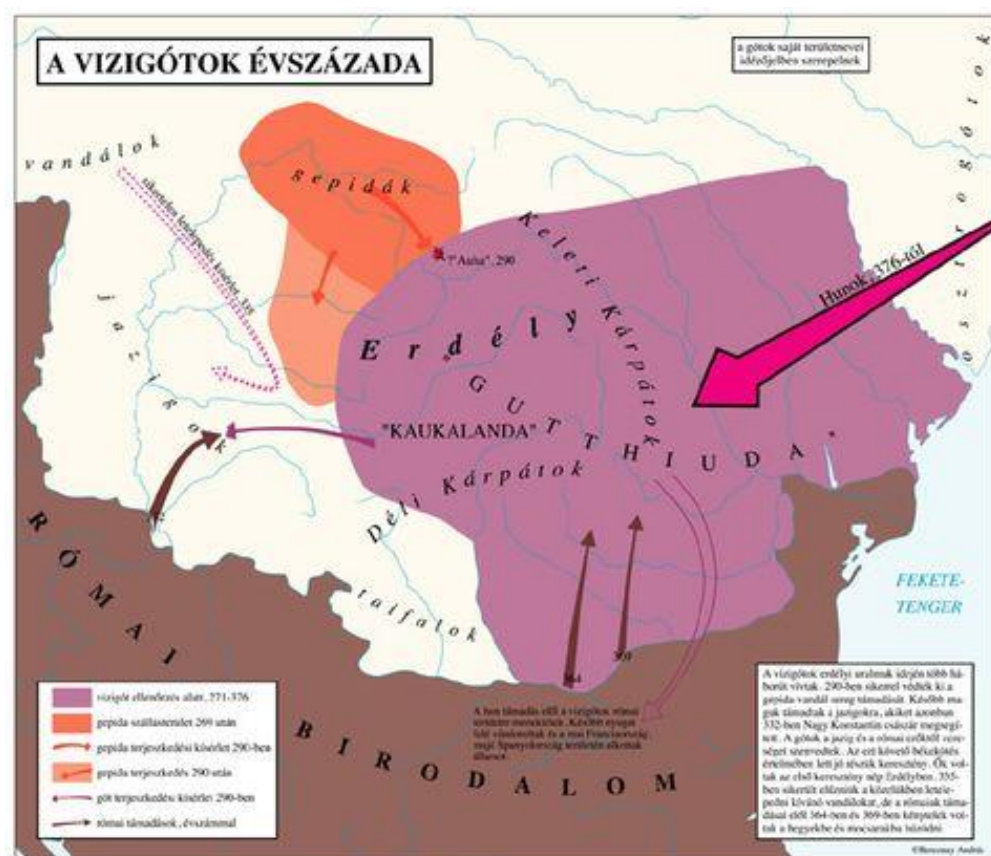
²⁵ Kinder, H.; Hilgemann, W. 'Atlas zur Weltgeschichte', 1987, 19. old.

²⁶ Thesszália Észak-Görögországban fekszik, Lárisza fővárossal. A rómaiak, i. e. 148-ban Macedónia provincia részévé tették, majd a Kelet-római Birodalom külön tartománya volt a 13. századig, amikor nagy részét vlach pásztorok vonták ellenőrzésük alá, és kialakították Nagy Vlachiát, az oláhok első országát. (Wikipédia)

²⁷ A károk, nevüket a legendás királyukról, Kárról kapták (Hérodotosz, I. 171), és Kária nevű országban éltek. Homérosz a károkat *barbarophonoi*-nak, szó szerint: „érthetetlenül beszélő”-/ azaz nem görögül beszélőknek nevezi. A károk népe még a Bibliában is szerepel: kári néven, a Károli-féle fordításban: keréteusok. A későbbi jón Miletosz egy kár alapítású város volt.

a XX. könyvben a háborúra készülődtek, a trójaiak megsegítésére az achájok inváziója ellen. Strabón feljegyzése szerint, a kaukónoknak meghatározó szerepük volt az „Anyaiszten” (a hettita Istanu, phrygeknél Kybele) tiszteletének, imádatának és dicsőítésének, meg az eleusiszi misztériumjátékok kialakításában és elterjesztésében. Ők őrizték a „Déméter-Hadész” ereklyét a Minthe-hegyen. Minthe névben az *-nth* rag arról árulkodik, hogy a szó a görögök előtti nyelvekből származik, akár csak az acanthus (medveköröm), labyrinth (labirintus = útvestő) szavakban, vagy Corinth(-os) város nevében. Minthe a naiaszok (a kutakat, forrásokat és patakokat őrző vízi nimfák) egyike volt. Őt elcsábította Hadész, a holtak világának ura. Persephoné, a termékenység és a termés istennője, Zeusz és Déméter leánya, hogy megmentse a sellőt, az „elrabolt” Minthét, mentává változtatja. Itt a Menta-hegyen mentavirág nőtt, és ezt használták a *kukeiôn* (kykeôn) szentital előállításához az eleusiszi misztériumjátékok alkalmával. A kykeont előállításához vizet és erjesztett árpát, feltehetően pszichoaktív (kábitószert) hatással, izesítőül meg mentát használtak.

Hérodotosz feljegyzése szerint, a kaukónok terjesztették el Hermész és a kabeiroi kultuszt is, ami az Égei-tengeri szigeteken kapcsolódik a Héphaisztosz, a tűz istene és az istenek kovácsmesterének mondájával, Boiotia-/Boeotiában pedig Dionüszosz kultuszához kapcsolódó ünnepek, mulatozások, misztériumjátékokkal. A „görög” bevándorlásuk után mindent átvettek, bekebeleztek és civilizációjuk részévé tettek, az addig itt élő, őshonos „előgörög” – azaz nem-görög – népek műveltségét, szokásait, mondáit.

Kaukaland →

A kaukónok a trójaiak segítségére siettek az idegen invázióval szemben (akhájok, tengeri népek, Kr. e. 12-11. század). A háború és a hatalmas összeomlás után, melyben a Hettita Birodalom is elpusztult, elhagyták Anatóliát, és a balkáni rokon kikonokkal (kikoniaiak)²⁸ együtt

²⁸ A kikonos (kikoniai) nevű thrákiai törzset (népet) az Odüsszeiából, Odüsszeusz (Iliasz) negyven napig tartó hazautazásának történetéből is ismerjük.

északfelé menekültek, és bevonultak a Kárpát-medencébe. Ide megérkezve, a Hargita lábainál (a Világközepe felé!) telepedtek le – amúgy az ősi erősvi kultúra, illetve, ennek keletfelé való terjeszkedéssel, az erősvi-kukutyini műveltség területén. Román régészek a kaukónok településeinek nyomait fedezték föl a moldvai Tatros völgyében. Igaz, hogy ők a kaukónokat egy dáki törzsnek vélik (de ezt már megszoktuk).

A kaukónok nevéből származott az „óhazai” Kaukázus hegy neve. Az új, Kárpát-medencei hazában, ami „óshaza” minőséget öltött, az új(ős)hazai hegyláncot, a Keleti Kárpátokat²⁹ ugyancsak Kaukázusnak nevezték. Ők adták, pontosabban nevükből alakították Erdély legrégebbi ismert nevét is: „Kaukaland”.

---

²⁹ Az Archiv für Siebenb. Landeskunde meg a Nestor krónikája is, Kaukázusnak nevezi a Keleti Kárpátokat.

TRÓJA

Minden Trójánál kezdődött: a trójai háború (vagy háborúk), a hatalmas, a Világok háborúja, a történelem mérföldköve volt. Trója várának falai ledőlésével, meg a lakosság és a vidék népességének elvándorlásával, a történelem új fejezete kezdődött meg.

Homályos köd fedi Trója múltját, mítoszok és legendák kötődnek hozzá. Tróját és sorsának megismerését elsősorban Homérosznak köszönhetjük, az Iliász és Odüsszeia hősmondákból. Az Iliász nem a trójai mondakör egészét, hanem csupán a trójai háború utolsó, tizedik évének utolsó epizódját meséli el, amikor a „spártaiak” betörnek Trója fellegrárába és elpusztítják. Az Odüsszeiában folytatódik a történet, ahol a „görögök” hazatérésének kalandja áll az eposz központjában. Trója elfoglalása után tíz évvel a győztes „hősök” még mindig nem tértek haza, hanem bolyongtak valahol a keleti Földközi-tenger szigetvilágában, és közben újabb „hősi” tetteket cselekedtek: emitt elpusztítanak egy-egy várost, lemészárolnak egy éppen útban álló népet, leszúrnak vagy megvakítanak egy óriást, amott disznóvá változnak a tündérek szigetén, vagy disznók módjára hemperegnek a – tulajdonképpen gyógy- és regeneráló hatású – iszapos hévízben, majd megjárják az alvilágot, máshol meg éppen megeszik a Napisten teheneit. A hősmonda összesen tíz kalandot mesél el, az Iliással ellentétben sokkal inkább közönséget vonzó, amolyan „szcifi” (akciós) köntösben írodott. De, induljunk a kezdeteknél...

Harc Trójáért

Spártában járunk, a Kr. e. 2. évezredben. Egykori lakossága a pelazgok népe volt. A pelazgok a ma „görögnek” mondott világ őslakói voltak. Thesszáliában éltek ekkortájt a dórok, az Olymposz-hegy tövében. A görög történelem korai eseményeiben oly kevés részük volt, hogy a hőskorban még nevük sem ismeret. Majd a dórok egy része elvándorolt Közép-Hellaszba, míg más részük az Olimposz tövében maradt, és illír meg trák törzsekkel a makedón néppé olvadt egybe. A dórokból Közép-Görögországban hatalmas nép (törzs) lett, mely a Delfi-i amfiktionok³⁰ élére állott és Dorisban az Oita aljában hagyva a néptörzs egy részét, újabb népvándorlásra indult a Peloponnészosz felé, Kr. e. 1104-ben. Ez volt az ún. dórok vándorlása vagy „héraclidák visszatérése” (a történelemhamisításban már az ógörögök élenjártak) – így nevezetve héroszokról, Héraklésről, akitől a dórok királyai magukat származtatták.

A dór vándorlás annak a főleg régészeti úton megfigyelhető jelenségnek a neve, aminek során a görög sötét korban a korábbi műkenői civilizáció központi és déli, valamint a minózi civilizáció elpusztult. Területeit a későbbi dórokkal azonosítható nyelvi és tárgyi kultúra rombolta le, majd váltotta fel az i. e. 12. századtól kezdődően. A folyamat hatalmas pusztítással járt, de a konkrét eseményekről lényegében semmit sem tudunk. Ez az időszak a tengeri népek támadásainak kora és az észak-nyugati görög vándorlásoké is. Mindezek valószínűleg egymással szorosan összefüggő folyamatok voltak.

A Peloponnészosz déli és keleti részén a dórok elfoglalták az ottani városokat, városállamokat: Messzéné, Spárta, Argosz, Korinthosz, Sziküón és Phleiusz; további előnyomulásuknak az ión (Homérosz szerint „pelazg” eredetű) athéneiek szabtak határt (Kodros).³¹ A leigázott tartományok lakosai a perioikok („körül-lakók”) és rabszolgák (Spártában „heloták”) lettek, akikkel szemben a dóroknak harcias jellemüket nem kellett levetniük. A délre vándorolt dórok alaposan megszorodtak, az eredeti, északi „őshaza” területén maradtakhoz képest.

³⁰ Kislexikon: Amfiktionok – így hívták a régi görögök azokat a szomszéd népeket, melyek tekintett nélkül a törzsrakonságra, valamely templom védelmére, közös ünnepek megtartására s a nemzetközi jog megóvása érdekében szövetséggé (amfiktionia) egyesültek. (Világháló).

³¹ Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Codrus: Kodros, Melanthos fia, volt Attika az utolsó mythikus királya. – Magyarul: Ő volt a vidék utolsó „görögök előtti” történelmi pelazg (!) királya.

A dórok bevándorlását, kulturális fölényüket és ennek eredményét keményen eltúlozták a mai történészek, mert annak ellenkezőjét nem akarták észrevenni, esetleg nem volt nekik szabad ezt tenni, hogy észrevegyék, mert az alapdogma ezt megtiltotta. Ezzel a hivatalos dogmával ellentétben, a valóság az, hogy a görögök előtti népek műveltségi foka jóval meghaladta a betolakodók rabló barbárságát, és az, hogy: *nem minden görög, ami fénylik*.

A dór támadás idején Spárta utolsó pelazg királya Tündareosz volt. Miután szétverték a pelazg Mykenét, a dórok Meneláosz („Népvezér”) vezetésével elfoglalták a pelazg Spártát is, és túsul ejtették Tündareosz királyt. Ahhoz hogy megszerezze trónját, Meneláosz arra kényszerítette a királyt, hogy adja neki szép leányát feleségül, akit ugyancsak túszként kezelt. Tudni kell még, hogy azelőtt Mykene és vidéke is Tyndareosz király birtokában volt, amit harccal foglalt el, felmentve a dórok ostroma alól. Mykene elpusztítása után, elindulnak Menelaosz csapatai délfelé, hogy elfoglalják Spártát, Peloponnészosz legerősebb várát, hogy véget vessenek a pelazg uralomnak.

Ekkor jön be a képbe Párisz (*Alekszandus*), Trója hercegének látogatása Spártába. Mint ismeretes, Tündareosz leányát Helénát Párisz „elrabolja” – azaz: ő a hős Többsincs királyfi kiszabadítja Tündér Ilonát a Gonosz (Sárkány) karmai közül, és magával hazaviszi Trójába. Trója volt abban a korban az ismert Világ, az Égei-tenger és környéke vezető hatalma. Trója védte és ellenőrizte a Fekete-tenger kapuját (Dardanellák). A beszedett vámok, a hajózás és a kereskedelem gazdaggá tették a trójaiakat. A trójaiak gazdasága, fényes élete az, ami az újonnan beözönlő görögök (dórok) megirigyeltek. Ez volt a görög támadás valódi oka, és ürügy kellett hozzá, egy casus belli.

Trója (görögül: Τροία *Troia*, ill. Ἴλιον *Ilion*; hettita *Taruiša*, latinul: Troia, Ilium) a trójai háború legendás, központi szerepet játszó városa, melynek történetét Homérosz *Ilias* című eposzából ismerjük. Trója ma Törökországban az anatóliai Hisszarlikban (Hisarlık), Çanakkale tartományban található, délnyugatra a Dardanelláktól, az Ida hegy lábánál. Török neve *Truva*. Később az elpusztított Trója helyén Augustus római császár egy új **Iliumot** alapított, a római Tróját, melynek romjai ma is megtekinthetők. A város egészen Konstantinápoly alapításáig virágzott, majd a bizánci időkben lassú hanyatlásnak indult.

A görög mitológia szerint a trójaiak az Anatóliában található Tróasz régió Trója nevű városának lakói voltak. A város híres volt gazdagságáról, melyet a kereskedelem biztosított, a drága kelméiről és erős falairól. A trójai uralkodó családot a legendás, Zeusz és Elektra fiától, Dardanosztól eredeztetik. Dardanosz a görög mítoszok szerint Arkádiából, a római történészek szerint Itáliából származott, és Szamothraké szigetéről érkezett Trójába, ahol feleségül vette Trója első királyának, Teukrosznak lányát és megalapította Dardania városát. Halála után unokája, Trósz lett az uralkodó, aki saját maga után Tróasznak nevezte el a területet, lakóit pedig trójaiaknak. Fia, Iliosz alapította Ilion (Trója) városát, melyet magáról nevezett el. Zeusz Iliosznak adományozta a Palladiónt, Athéné csodatévő szobrát, mely biztosította a város biztonságát. A trójai háború idején Priamosz volt Trója királya. Neki három fia volt: Hektor, Párisz és Troilosz. Priamoszt egy ékirásból ismert luvi (lük) személynévvel, *Pariyamuwaš*-szal azonosítják.

Az *Ilias* mellett az Odüsszeiában és más ókori görög művekben is találunk utalást Trójára. A római költő, Vergilius is feldolgozta a legendát *Aeneis* című művében. A görögök és a rómaiak hittek a trójai háború megtörténtében. Nagy Sándor például i. e. 334-ben meg is látogatta a homéroszi hősök, Akhilleusz és Patroklosz állítólagos sírját. Ókori görög történétírók az i. e. 12, 13, illetve 14. századra tették a trójai háború idejét: Eratoszthenész szerint i. e. 1184-ben történt, Hérodotosz szerint i. e. 1250-ben.

Kenneth J. Dillon, a Georgetown University történésze szerint a **trójaiak eredetileg sztyeppei nép voltak, a magyarok rokonai**. A Phaistos korongot trójainak vallja, amely ugor nyelvvel íródott. Ebből kifolyólag maga a trójai nyelv is az urál-altáji nyelvcsaládba tartozott. Sokat mond, hogy az etruszk nyelven íródott Magliano korong az egyedüli, amely a Phaistos koronggal hasonlóságot, rokonságot mutat.³²

Miután megtámadták és elpusztították a hettita birodalmat, a „tengeri népek” birtokukba vették a Dardanellákat. A trójai háború alatt a görögök tengeri blokáddal akadályozták meg, hogy az európai oldalon és Lemnoszon élő trójaiak és más szkíta rokonnépek Trója segítségére siessenek. Mikor Trója elesett, az európai oldalon élők északra menekültek; később őket etruszk, kelta és turk (szkíta) néven ismerték meg.

A város felett emelkedett az Ida-hegy, ahol az Anyaisten, – közismert nevein: a hettita Istanu, a lydiai Kybele, a Zeusz által adományozott Palladión-Athéné, aki a rómaiaknál Rhea (a „második” Földanya) – csodatevő szobra és szentélye állott. Az Anyaisten bálványa őrizte a város és lakosainak nyugalalmát és szabadságát. Ezt kellett lerombolják a görögök ahhoz, hogy legyőzhessék a trójaiakat, illetve elfoglalhassák a várost.

A kis-ázsiai Ida-hegy helyszíne számos ókori mítoszhoz. Innen vitte Zeusz Ganümedészt az Olümposzra, itt csábította el Aphrodité Ankhiszészt, itt adott életet Aphrodité Aineiasznak, itt élt Párisz pástorfiúként, itt éltek a nimfák, innen nézték a trójai háborút a görög istenek. Továbbá ide menekültek első ízben az égő Trója lakosai, hogy mielőtt még elhagyják városukat, búcsút vehessenek „Istanutól”, az Anyaisten-Földanyától.

Trójaiakból mondai szkíták

A Trójából való tengeri menekülést Publius Vergilius Maro (Kr. e. 70–Kr. u. 19), etruszk származású krónikás írta meg Aeneis utazásában. Ezzel Augustus császár kérésének eleget téve megírta Róma alapításának (ma is ismert) „hivatalos történetét”.

Miután elbúcsúztak az Anyaisten ledöntött bálványától, Aeneis (Aeneas) vezetésével a lerombolt és felégetett Trója városából menekülők az Ida-hegy lábánál hajóra szálltak, és Kartágó érintésével – ahol Aeneis vezér megismerkedett Didóval, akit feleségül is vett – Itáliába utaztak és ott letelepedtek. Megalapították **Alba Longa** városát egy dombháton, az Albanus hegy alatt. Utódai itt 300 évig uralkodtak. Őt fia, Ascanius követte a trónon, másik nevén Iulus (vagy Julius), az etruszk „Zila(th)” (Gyula).

Numitor király, Procas fia, Aeneis leszármazottjának unokái, akik a Romulus és Remus nevet kapták, szép nagyra nőttek, és a Quinctiliusok és a Fabiusok törzsének vezetői lettek. Ők voltak Róma mondabeli megalapítói. A város alapítását a korai római történészek különböző időpontokra tették. Fabius Pictor szerint Kr. e. 747-ben, Cincius Alimentus szerint Kr. e. 728-ban alapították Rómát. A Kr. e. 753. április 21-ei dátumot a Kr. e. 1. századi tudós, Marcus Terentius Varro állapította meg, s ez vált hagyománnyá.

A tengeri út mellett, a trójai menekültek egy része a szárazföldön indult el Európa felé. Több középkori krónika is megemlékezik róluk. Őket a krónikaírók, és nyomukban a régi történelemírők, a keltákkal és a frankokkal kapcsolták össze.

Említésre kerül ugyanakkor, hogy Makedónia területén a menekülők nagy tömege kettévált, az egyik csoport a Balkánon, a déli balkáni úton, az Adria északi partján haladt Gallia felé, a másik meg **Turchot** vezetésével északra vándorolt. Ő lett majd a turkok királya. A turkok alatt a középkorban a szkítákat, illetve a magyarokat értették. Turchut névvel találkozunk Hérodotosznál is, a szkíták eredetmondáját megörökítő Historia (Történelem)³³ c. művében. Nála

³² Világháló: scientipress.com/Scientia Press: Kenneth J. Dillon: The Phaistos Disk Seems To Be Trojan.

³³ Hérodotosz: Historien, 4. könyv, 268 – 272. old., Stuttgart, 1971.

az addig ismeretlen és lakatlan (értsd: gazdátlan) területre, a Kárpát-medencébe letelepedett szkíták első királyának neve Thargitaosz volt. Neve alapján azonosítható letelepedésének helye: a Hargita vidéke. Ez a vidék lett a szkíták Őshazája.

Háromezer éves mondák szólnak a szkíták eredetéről. Mondák, minek homályos pontjai, talányai fölött valahogy átsiklott a kutató szem. Nem csoda hát, ha a szkíták eredete, kiléte, hovatarozása körül teljes a zűrzavar – írja *Grandpierre K. Endre*: Aranykincsek hulltak a Hargitára c. könyvében.

Hérodotosz, akit *Cicero* nyomán, a történelem atyjának tekintenek, a csak latinul megmaradt Történelem (*Historia*) néven ismert nagy történelmi művében (Kr. e. 5. század) két szkíta eredetmonda változatot őrzött meg számunkra.

Íme, a két változat *Télfy János*: A magyarok őstörténete³⁴ című könyve alapján.

Az első eredetmondában olvashatjuk, hogy: Amint pedig a szkíták mondják, az ő nemzetük mindnyájan a legfiatalabb; s hogy ez így keletkezett: ezen a földön, mely pusztaság volt, született először egy ember, kinek neve volt Targitaus. Ezen Targitaus szüleinek mondják lenni – noha nekem hihet(et)lent mondtak, de még is mondják – Jupiter és Borysthén folyójának egyik leányát. Ilyen nemzetségből született legyen Targitaus; ebből pedig származott három fiú: Lipoxais, Arpoxais és Koloxais, a legfiatalabb. Ezek uralkodván, az égből lehulló arany tárgyak: eke, járom, kétélű (harci) fejsze (szekerce) és csésze estek a földre. A legidősebb első volt ki ezt látta s gyorsan odaszaladt, föl akarván venni; de az arany, midőn hozzá közeledett, égni kezdett. Ez visszavonulván, a második közeledett oda, és ugyanaz történt. A kettőt tehát elűzte az égő arany; midőn a harmadik, a legifjabb, hozzálépett, elaludt (az arany tüze) és ő azt elvitte magához. A két idősebb fivér megtudván ezt, átadták az egész országot a legifjabbnak. Lipoxaistól származtak azok a szkíták közül, kiket nemzetségre nézve Auchatáknak neveznek; a középső Arpoxaistól pedig kik Katiaroknak és Traspiseknek hívatnak; végre a legifjabbiktól, a királytól (erednek), kik Paralátoknak neveztetnek. Mindnyájuk neve pedig Skolotok a király melléknevétől. De a görögök szkítáknak nevezték őket.

Ezért, mert a (valódi) szkíták őtőle származtak, nevezik magukat a szkíták a világ legfiatalabb népének. A *skolotok* neve bizony-bizony (vö. breton *bezan* = így van) összecseng a székelek középkori latin nevével: *siculus*. Mivel a szkítákat a perzsák szakának hívták, talán nem tévedünk, ha a szkítákat magyarul egyszerűen **székelynek** mondjuk.

Ezen szent aranytárgyakat (az istenek ajándékát) pedig legjobban őrzik a királyok, s évenként nagy áldozatokkal látogatják meg, hogy részükön maradjanak. ... Nagy lévén a föld, Coloxais három országot alapított belőle fiai számára; egyiküket azonban legterjedtebbé alkotta, melyben az arany őriztetik. Az ország véglakosain túli vidéket illetőleg az éjszaki szél felé, azt mondják, hogy nem lehetséges sem távolabbra látni, sem keresztül menni előmlött pelyhek miatt; mert a föld és a lég telve van pelyhekkal, és ezek zárják el a továbblátást.

Így beszélnek a szkíták mind önmagukról mind az országukon túli vidékekről – írja Hérodotosz, aki egy másik mondaváltozatot is megörökített számunkra.

A második mondaváltozatban, a Pontusz vidékén lakó görögök elmondása szerint: *Herkules elhagyván Geryon ökreit, megérkezett e földre, mely pusztaság volt s melyet most a szkíták foglalnak el. Geryon lakta pedig a Pontuszon túli népes sziget, mely a görögök Erythiának neveznek, a gádok szomszédságában az Óceánon túl a herkulesi oszlopokon. És szóval állítják, hogy az Óceán e napkelettől kezdve folyik az egész föld körül, de tetteleg be nem bizonyítják. Innen érkezett legyen Herkules a most Szkitiának nevezett országba; most zivatar és hideg lepte meg s ő betakarván magát oroszlánbőrrel, elaludt; kancái pedig, melyek szekeréből valók voltak, ezen idő alatt legelvén, eltűntek isteni végzés által.*

---

³⁴ Télfy János: A magyarok őstörténete, 13-17. ill. 24-27. old.

Amint Herkules fölébredt, kereste (lovait, és) bejárta az egész tartományt s végre megérkezett az úgynevezett Hyléa földre. Itt talált egy barlangban bizonyos félszűz kéttermészetű kígyót, melynek felső része az alfeléig nő, alább pedig kígyó. Látván és csudálván őt, kérdezte, vajon látta-e valahol eltévedt lovait. Az pedig válaszolt, hogy nála vannak, s nem adja vissza, mielőtt vele nem közösül. S Herkules közösült vele ezen béréért, de az halogatta a lovak kiadását, minél több ideig akarván együtt lenni Herkulesseel. Ez pedig lovait kívánta elvenni s távozni. Végre visszaadván néki mondá: Ezen kancákat, melyek ide jöttek, megőriztem számodra. Te viszont jutalmat adtál; mert három fiam van tőled.

Magyarázd meg, mit kell nekem velük csinálnom, ha fölserdülnek; vajon itt telepítsem-e le, mint ahogy én bírom ezen ország uralmát, vagy hozzád küldjem-e? – Az ugyan ezeket kérdezte; ő pedig, mondják, erre válaszolt: Ha férfiásodottakká fogod látni a fiúkat, nem hibázhatnál ezt cselekedve: akit látandsz közülük, hogy ezen ijat így feszíti (mint én), és ezen övvel így övezi magát (mint én most magamat), azt tedd ezen országnak lakosául. Aki pedig közülük e munkában, melyeket parancsolok, fogyatkozni fog, küld ki az országból. Ezt cselekedvén, magadnak is lesz örömed, s kívánságaimat is teljesítended.

Ő tehát feszítvén az ijak egyikét, mert eddig kettőt szokott viselni Herkules, és megmutatván az övet (hogy miképp kell azt felkötni) átadta az ijat és az övet, melynek végeresztékén arany csésze függött, s ezt átadván, eltávozott. A nő pedig, midőn született fiai férfiásodtak vala, s részint neveket adott nekik: az elsőnek Agathyrsz, a második, Gélon, a legifjabbnak Scythesz (nevet); részint megemlékezvén a megbízásról (melyet Herkulestől kapott), végrehajtotta a parancsokat. Ugyanis fiainak kettéje, Agathyrsz és Gélon, nem lévén képesek kivinni a kitűzött feladatot, elmentek az országból, kihajtatva anyjuk által; Scythesz pedig, a legifjabb, véghezvivén azt, megmaradt az országban. És Scythesztől, Herkules fiától, származtak a szkíták folytonos királyai; s azon csésze emlékezetére még mostanáig is az övekről lefüggő csészéket viselnek a szkíták.

A székelyek még nemrég is viseltek ilyen csuprot széles szíjúkra akasztva. Csodák-csodája, az ókorban az etruszkok is ezt tették, a kelták még a középkorban is!

Az első mondaváltozatban, amit a szkíták meséltek el Hérodotosznak, egy Thargitausz vagy Thargitaosz nevű király fiáról van szó. Thargitausz király szülei maga az Égisten (Jupiter vagy klasszikus írásmóddal *Iuppiter*) és feltehetően maga Földanya, víztündér képében („Borysthén leánya”) volt. Thargitaosznak három fia volt: Lipoxais, Arpoxais és Koloxais.

Egy szép napon aranytárgyak – az istenek adománya – hullottak az égből: eke, iga (járom), fokos (harci csákány) és serleg vagy kupa (kehely, csupor, csésze). A legnagyobbik fiú (Lipoxais) szaladt elsőnek oda, hogy felemelje, magához vegye őket. De mikor az égből hullott színarany tárgyakhoz közelített, tűz lobbant fel belőlük, jelezve azt, hogy az istenek nem neki szánták. Majd a második fivér (Arpoxais) akarta az istenek ajándékát megszerezni, de ő is ugyanúgy járt, mint a bátyja. Ezután a legkisebbik Thargitaosz-fiú ment az égi eredetű tárgyakat fölvenni, s láss csodát, az aranytárgyak nem izztak többé fel, és Koloxais magához tudta venni az égből hullott arany tárgyakat, jelezve a népnek, hogy az istenek néki szánták ajándékukat. Őt fogadták el a szkíta nép uralkodójának.

Ez a történet azt jelezte Thargitaosz népének, hogy ő, a legkisebb királyfi, Koloxais az, aki az apai „házat”, birtokot, az istenek akarataból örökölheti az őshazában, az Anyaghonban. A másik két fiú népével tovaköltözött és ott külön-külön alapított magának és követőinek (népének) országot.

Dr. Selahi Diker, török történész, „And the Whole Earth Was Of One Language” 1996-ban, illetve 1999-ben kiadott könyve, „Türk Dili'nin Beş Bin Yılı” (A török nyelv öt évezrede) című hetedik fejezetében írja, hogy az ógörögben nem ejtették ki a kezdő „h” hangot (ma sem, ezért áll „Ellas” a „Hellas” helyett), csak ha ezt egy kemény mássalhangzóhoz (T, K) kapcsolták. Így a kezdő H-hangot TH vagy X (kh) betűre cserélték fel, ami egyszerűen az „érdes kilégzést” jelölte. Sőt, írásban sokszor átalakult Q betűre, ami ugyancsak a „h”-hang kemény

kiejtése volt. Így nyilvánvaló, hogy „Thargitaosz” király nevében, ha a görögösített végződést elhagyjuk, valójában a „Hargita” neve olvasandó.³⁵

Alljunk meg egy pillanatra a három királyfi nevének:

A három királyfi nevének elemzésében Grandpierre K. Endre megemlíti *Pellutier a Histoire des Celtes* c. könyvében kifejtett véleményét, miszerint a Thargitaos-fiúk, a három legendás szkíta királyfi, Lipoxais, Arpoxais és Koloxais nevében az azonos „-xais” végződés megfelel az angol son, a német Sohn: magyar fiú szónak. Ezek szerint: Lipofi, Arpofi és Kolafi. *Csak-hogy* – mondja Grandpierre K. Endre – *e kecsegtető elgondolásnak ellentmond, hogy a nevezett három királynak egyetlen közös őse volt: Thargitaosz, így hát őket legfeljebb Thargitaosz-fiúknak nevezhetnők. (...) Valószínűbbnek látszik az a feltevés, hogy a három szóvég valóban uralkodói, királyi tisztséget jelöl. A szerző a szkíta eredetű, fejedelem, uralkodó jelentésű „kán” szóra gondol. Tehát: Lipokhán, Arpokhán és Kolokhán lenne Thargitaosz fiainak a valódi neve. A szkíta „khan” (kán) fejedelem neve a keltában: cean.*³⁶

Koloxaisz, tehát, az a harmadik fiú, aki az atyja országát örökli a Hargita ősi földjén. Melékneve alapján – írja Hérodotosz – népét Skolotoknak hívták. A skolotok/szkoloszok neve közel áll a latin „siculus”-hoz, a székelyek középkori nevéhez. Így ezért nyilvánvaló, hogy Hérodotosz a szkoloszok (skolotok) alatt a ma is a Hargita földjén élő székelyeket érthette. Ez a fiú tehát KÁL (magyar Kál – ír Cael, Caelan *erős harcos, főnök*), a kelta Kai, vels Cai, illetve az Artúri legendakörből ismert Sir Kay. A magyar Kál annak a fiúnak a neve, aki az apai birtokot örökli, a család háztűzét hivatott volt őrizni, kicsi korától fogva, akkor is mikor a bátyjai kilovagoltak apjukkal vadászni. Háborúban vonulás esetén, ő volt a hátvéd, aki a hont, a szülőföldet megvédte, népének őshazája nyugalma fölött őrködött. A X. század első felében élt Kál harka,³⁷ Bulcsú harka apja, aki a Kál nemzetség névadója volt (lásd még: Székelykál).

A szkíta eredetmondában nem véletlenül születtek meg ezek a nevek, nem véletlenül KÁL vagy KOLOS az, aki az istenek akarataiból az ősi Hargita földjének a fejedelme lett, és uralkodott népe, a székelyek felett, őrizte a székelyek ősi földjét. (Lásd még: Kolozsvár).

Tehát, még egyszer: az ősök földjén, az öreg Hargita király birodalmát a harmadik, a legkisebbik fiú, Kál (Koloxais/Kolaxais) örökölte, míg a bátyjai, Lipoxais és Arpoxais, az ősi hagyomány szerint, az istenek akarata szerint, népükkel továbbköltöztek. Lényeges kérdés az, hogy ki volt a két nagyobbik fivér, kik voltak az általuk alapított, vezetett „népek”, és ezek hová költöztek, amikor elhagyták az őshazát. Ezen izgalmas kérdésekre – legalábbis részben – választ kapunk Hérodotosz által lejegyzett szkíta eredetmonda másik változatából, a szkíta világ peremére költözött görögöktől hallottak alapján leírt mondaváltozatban.

Érdemes egyet szükségszerűen leszögezni, és pedig:

A szkíta eredetmonda egyetlenegy nép történetét meséli, amely isteni akarat folytán három testvérnépre oszlik. Két testvérnép kiválik az ősnépből és elhagyja az őshazát, majd külön-külön letelepedik. A harmadik testvérnép pedig az ősök földjén maradt, és ott él ma is. A különválás után, a három testvérnép külön fejlődésnek indul, külön utakon járva, külön történelmet ír, de az ősi gyökereit sosem veszítette el.

A második mondaváltozatban ősapaként Héraklész (Hercules) személye jelenik meg. Nyilvánvaló, hogy a görög hős neve egy olyan szkíta ős-hős nevét helyettesíti, akit a görögök Héraklészszel azonosítottak. Vagyis, ő maga a Naphős, a Napisten, az Égúr (Zeusz) fia. Akárcsak az első mondaváltozatban, ahol Hérodotosz Jupitert, vagy Jupiter fiát teszi meg a szkíták ősnemzójének, itt is, a második mondaváltozatban, maga a Napisten (Héraklész) a szkíta ősatya.

³⁵ Timaru-Kast Sándor: *A Fehérló Fiai*, 10. old., Budapest, 2008.

³⁶ Ír CEAN (breton PEN, vels PENN) = magyarul: fej, fő, fejedelem (vö. magyar FEN-, FENN)

³⁷ Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki > Kál harka](http://hu.wikipedia.org/wiki/K%C3%A1l_harka) (Györffy György *István király és műve* című könyve nyomán).

Ha még ehhez hozzátesszük, hogy Héraklést a Rodosz szigetén élő „görögök” Magar (Makar)³⁸ névvel illették, szépen kikerekedik a szkíták eredete. Josephus Flavius: *A zsidók története* c. művéből tudjuk, hogy a szkíták Magógtól, Japhet fiától származtak, ezért hívták őket az ősi időkben magogoknak, azaz „magoroknak”.

Mindkét eredetmonda változatban felelevenedik előttünk a mennyei menyegző, az asztrális, a mennyei ősnemzés képe. Ez az, amit Hérodotosz nem értett, és ezért nem tudta elhinni a szkítáktól – azaz első forrásból – hallott ősrége eredetmagyarázatát. Az ősnemzés képét végig kísérhetjük úgy a szkíták, mint a szkíta utódnépek (magyarok, kelták, etruszkok) művészetében, freskóin, domborművein, kancsóin, halottas urnáin, nemesfémből készült dísz tárgyain stb. Az ősnemzés szkíta képe a két isteni erő egyesülését, az égi atyai fényerő ráhatását a földi, anyai „anyagra” ábrázolja. Ettől az égi (Nap) ráhatástól az Ósanya/Földanya áldott állapotba kerül, és megszüli gyermekeit, a „Föld fiait”. Ez az ősnemzés egyetlen és örökké ábrázolt motívuma az égi fényerő, a Nap, a Napisten, azaz a szellemi jellegű atyai erő (energia) ráhatása a földi, de mégis másvilági (mennyei) Ósanyára, és az anyagi jellegű Ósanya/Földanya megtermékenyítése. Ez mindkét mondaváltozatban nyomon követhető.

Atyai ágon Thargitaosz (Jupiter fia) és Héraklész (Zeusz fia) szerepeltetésével, kirajzolódik a szkíták „égi” beavatkozással történő megszületése. A két égi személy a fény, a Nap, az égi erő hatását jelenti a Földanyára. Az ősi szimbolikában az atyai őserő, az ősnemzőerő jelképe egy vegyes állatalak, egy fénylény, a Nap szimbóluma, a „griff”, a Sárkány, a magyar Turul. A keltáknál is a Sárkány idővel sólyommá „szelídül” (Matthew).³⁹ A magasan repülő sólyom az Isten képe, jelképe. Ő az égi világ urának megjelenési formája.

Mindkét mondaváltozatban megjelenik az Ósanya képe, egy vízi-(BOR)-tündér (Borysthén leánya), illetve „egy félig kígyó és félig nő” képében (ezt megtekinthetjük a magyarvistai templom külső falának egyik domborművén is): a szimbólumok világában a kígyó a Földanya képe. A Földanya a földi, emberi világ úrnője, akit a szarvasagancsokkal ábrázolt szarvasünő képe olyan nagyszerűen megelevenít. Ez az ábrázolás részévé vált úgy a szkíta, mint a szkíta utódnépek (magyarok, kelták, etruszkok) művészetének.

A Földanya és a Turul (griff/sárkány) szerelmes egybekelése, a két másvilági, azaz mennyei erő egybeolvadása jelzi azt a pillanatot, mikor a szkíták – isteni sugallatra, égi beavatkozással – megfogantatnak, mint a Földanya fiai. Ez az ősnemzés képe: a griff és a gyöngéden, szerelemesen hátratekintő szarvasagancsos szarvasünő szeretkezése.⁴⁰ A Turul (sólyom, sas/griff/sárkány) a felső, mennyei fényerő, az ősnemzőerő, melynek ráhatása áldott állapotba hozza a Szarvasünő/Fehérlő-Ósanyát. A Napistentől megtermékenyített Földanya megszüli gyermekeit, a „Föld(anya) fiait” – vagyis a „Föld fiait”. A német *Pia Steinbauer* „Die Magyaren und das ungarische Reich” című írásában (1995) állítja a magyarokról, hogy: *A nevük, Magyarok (a „Föld Fiai”), máig fenmaradt, mint a Hungarok megnevezése – „Sogar ihr Name, Magyaren (Söhne der Erde), hat sich bis heute als Bezeichnung für die Ungaren erhalten”* – a „magyar” népnév értelme tehát: a „Föld Fiai” (Söhne der Erde).⁴¹

A második mondaváltozat szerint ezeket a fiúkat (Héraklész fiait) úgy hívják, hogy Agathyrzosz, Gélonosz és Skythesz. Az ősi haza fejedelmének kiválasztása megtörténik itt is, de itt az atya, Héraklész, visszacsapó (reflex-)íját kell kifeszítsék, illetve az övét kell ügyesen feltegyék. A mondából ismeretes, hogy ezen a szíjon aranycésze lógott, és ennek emlékére – írja Hérodotosz – a szkíták mindig is övükre egy csészét aggattak. A székelyek még ma is ezt teszik. Természetesen ebben a mondaváltozatban is a legkisebbik fiú a legerősebb és a legügyesebb, s ő maradhat az őshazában, az Anyahonban, az Ósanya (Földanya) oltalma alatt. A legki-

³⁸ Görög: makariosz – magyarul „áldott, boldog szerencsés, gazdag”.

³⁹ Matthews, Caitlín és Matthews, John: *Das große Handbuch der keltischen Weisheit*, München, 1999.

⁴⁰ Nagyszentmiklósi kincs, 2. számú korszak képe (amit egyesek „állatküzdelmi” jelenetnek hisznek).

⁴¹ Steinbauer, Pia: *Die Magyaren und das ungarische Reich*, Ingelheimer Zeitung (1995. április 28.).

sebbik fiú neve itt Skythesz, ezért íjlesztő népét a görögök „szkítáknak” nevezik. Az első mondatváltozatban ugyanannak a népnek a neve „szkolot”, amit Koloxaisz/Kolaxaisz nevéhez kötik (mai nyelvészek az ógörög *skolt* nyílhegy szavából származtatják). ***A szkíta, tehát ugyanaz a nép, mint a skolot>szkolosz>siculus>székely nép, és a két népnév felcserélhető, sőt a két népnév változtatja is egymást, még a középkori krónikákban is.***

Nyilvánvaló, tehát, hogy a szkíta eredetmonda görög változatában Hargita három fia elvesztette már valódi nevét, amit felcserélt az általuk vezérelt nép neve. Így tehát érthető, hogy a legnagyobbik fiú az agathyrsek, a második a gélonok, míg a harmadik az őshazában maradt szkíták/székelyek fejedelme. S mivel a szkíták a legkisebbik Hargita-fiú népe voltak, őröle „származtak”, ők sajátmagukat a világ legfiatalabb népének tekintették (Hérodotosz). A két nagyobbik fivér elköltözik követőivel (népével) az őshazából.

Az agathyrsekről tudjuk, hogy régészetileg is igazoltan Erdélyben éltek, a középső és az alsó Maros mentén, egészen a Tiszáig, tehát a Hargitától, a mai Székelyföldről nyugatra. A Kr. e. 4. században – a régészeti anyag tanúsága szerint – az agathyrsek végképp eltűnnek Magyarországról. Nyomuk vész. Ugyanakkor Kr. e. (1200)-800-400-ban is ómagyarországi Etrúriába és a Pó völgyébe történő kivándorlásokról számol be a régészet.⁴²

Az aga-thyrssosz/aga-törzs (a legidősebb fiú törzse) neve öröklődött át a „thyrsszenoi” nép (az etruszkok) nevére.

Az etruszk rejtély

Az etruszk kronológiáról olvashatunk *Marcella Vasconi* „Legenda degli etruschi (una civiltà spirituale, misteriosa)” című könyvében. Az olasz történész azt írja, hogy igazoltan etruszk jelenléttel a Kr. e. 8. század végétől, a 7. század elejétől lehet számolni. Ekkor kivirágzik az a különös és egyedülállóan gyönyörű, keleties jellegű etruszk civilizáció, és ez a folyamat robbanásszerűen, minden előzmény nélkül megy végbe.⁴³

Az etruszkokat a görögök „thyrssenoinak” hívták. Ebből a görög elnevezésből lett a latin „turusci”>„etrusci”>„tusci” népnév, illetve a Tuscana/az olasz Toscana, az etruszkok országának a neve, valamint a „tirreni” népnév, a Tirrénia (vidék) és a „Tirren-tenger” neve.

A görög THYRS-(en)- szógyök azonos az ugyancsak görög (aga)-THYRS- szógyökkel. Az előbbi népnév az utóbbinak lehetett „modernebb” változata. Az agathyrsek áttelepedtek az olasz félszigetre és etruszkká váltak: az (aga-)thyrsszból – thyrsszén lett. ***Az ógörög thyrssosz és az ebből eredő latin thyrssus magyarul törzset jelent.***

„*Aki a múltat uralja, uralja a jövőt is. Aki a jelent uralja, uralja a múltat is.*”⁴⁴

A mai hivatalos történelemírás állása szerint: Az etruszkok ez idáig ismeretlen eredetű ókori nép Közép-Itáliában, akik a Római Birodalom felemelkedése előtt a legjelentősebb civilizációt hozták létre. Saját elnevezésük *mek* volt, de egyes kutatók szerint *rasz(e)na* (Halikarnassoszi Dionüsziosz állítása nyomán), ami inkább országrészt, tartományt jelenthetett. Latin nevükből (etrusci>*trusci>tusci) ered a mai Toszkána neve. Származásukról már az ókor óta számos elmélet született: Hérodotosz szerint Kis-Ázsiából vándoroltak be, Halikarnassoszi Dionüsziosz szerint őslakók voltak, Pallottino, ill. Altheim „modern” elmélete szerint az etruszk nép a bevándorló indoeurópai népek és az őslakó mediterrán népesség egybeolvadásából jött létre.

⁴² Mesterházy Zsolt: Honfoglalások kora (i.e. 2200 – Kr.u. 1250), 115. old.

⁴³ Vasconi, Marcella: La leggenda degli etruschi (una civiltà spirituale, misteriosa). Demetra, 1998. 8-9. old.

⁴⁴ Murphy törvényei.

A 20. század második felében egyre több mítoszról derült ki, hogy nagyon is valós történeti magja van. Így az etruszkok származására nézve fontos momentumnak tűnik, hogy a Vilusza állammal kapcsolatos hettita dokumentumok *ta-ru-ú-i-ša/ta-ru-i-ša* nevet használnak Trója városára. Ez a névalak pedig kapcsolatot teremt az egyiptomi *turusa* népevel, amely az ógörög nyelvben *türszénosz* lett. A Trója–etruszk kapcsolatot az Aeneis-féle eredetmítoszt erősíti meg.⁴⁵

Ezen felül már régebben is felmerült az etruszkok és a magyarok rokonságának gondolata. Az etruszk–magyar nyelvi rokonságot először 1874-ben vetette fel Isaac Taylor brit tudós pap. Mario Alinei neves olasz nyelvész, felelevenítette ezt az elméletet, és 2003-ban megjelent könyvében azon elméletének ad hangot, mely szerint az etruszk nyelv a magyar nyelv egy archaikus formája (*Etrusco: una form arcaica di ungherese*),⁴⁶ s így az etruszkok a magyarokhoz köthetőek és a finnugor nyelvcsaládba tartoztak. Elmélete végkövetkeztetése szerint az etruszkok a Kárpát-medencéből származnak, onnan vándoroltak dél felé, vettek részt a tengeri népek vándorlásaiban, majd telepedtek le Itáliában. Alinei tézisének olyan etruszk szakértők vetették el, mint Giulio M. Facchetti és A. Marcantonio, előbbi mint elvetemült indogermanista, utóbbi eleve azért, mert szerinte „finnugor” nyelvcsalád nem is létezik. Ebbe a sorba beállt Brogyáni Béla magyar nyelvtörténész is, beleszólva a vitába, beállva a magyarellenes táborba becsmérelte a magyar nyelvet és a magyar múltat. Érdekes, azért még senki sem emelt szót, hogy az ősetruszk egy indogermán nyelvet beszélt volna, de aztán, miután átkelt az Alpokon, ezt azon nyomban el is felejtette, és elkezdett magyarosan ragozni. A ma ismert etruszk nyelvnek az égadta egy világon semmi, de semmi köze sincsen az indogermánhoz. Van ellenben egy jó pár etruszk szó, amit a latinok átvettek/örökölték, és tovább örököltették a mai, indogermánnak mondott nyelvekbe.⁴⁷

Róma felemelkedése előtt a legjelentősebb civilizációt az *etruszkok (türrhénoi, Turuša, azaz „trójaiak”)* hozták létre. Eredetük, mint már említésre került, nem tisztázott, noha már az ókor óta számos elmélet próbál meg számot adni róla: Hérodotosz szerint Kis-Ázsiából (Lydiából) vándoroltak be Itáliába, de Dionüsziosz Halikarnasszeusz szerint őslakók voltak. Mások szerint (Mario Alinei) a bevándorló magyar törzsek és az őslakó mediterrán népesség egybeolvadásából jött létre. Ahogyan Alinei fogalmaz, a magyar bevándorlás eredményezte azt, hogy a toszkánból etruszk lett.

Az etruszk települések az i. e. 10–11. században jelentek meg, előbb a Tirrén-tenger partján, majd az Appennini-félsziget belsejében, a Tiberis (Tevere) és az Arnus (Arno) folyók közötti vidéken, a mai Toszkána és Emilia-Romagna tartományok területén. Az etruszkok nem hoztak létre kiterjedt államalakulatot, hanem ún. városállamokban éltek. Jelentősebb városaik Tarquinii (Tarquinia), Caere (Cerveteri), Vulci, Veii, Populonia, Vetulonia, Clusium (Chiusi), Perugia (Perugia), Arretium (Arezzo) voltak. Ezek közül kiemelkedett Tarquinii, mely nevét a hagyomány szerint Tarchonról, a tizenkét város szövetségének megalapítójáról nyerte. Az etruszk kultúra igen nagy hatással volt a római civilizáció kialakulására: az építészettől a várostervezésig, a vallástól az írásbeliségen át az államszervezetig az élet csaknem minden területén felfedezhetőek nyomai.⁴⁸

Az etruszkok tehát, két irányból érkeztek Itáliába. Első hullámban jöttek a kisázsiai, lydiai telepések, akik Trója eleste után kialakult menekült hullámmal érkezhettek tengeri úton. Erről szól az etruszk eredetű római költő, Vergilius *Aeneis utazása* című műve. Költeményében,

⁴⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Etruszkok.

⁴⁶ Alinei, Mario: *Etrusco: Una forma arcaica di ungherese* (Bologna, 2003) – magyarul: *Ősi kapocs. A magyar-etruszk nyelvrokonság* (Budapest, 2005).

⁴⁷ Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Etruscan_language.

⁴⁸ Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Etruscan_civilisation.

amelyben Róma megalapítását foglalja magában a változatban, leírja a trójaiak menekülését. Az etruszk Vergilius ezt a mondát Augustus római császár megrendelésére írta, amit majd hivatalos eredetmondának fogadtak el, miszerint Romulus és Remus megalapította Rómát Kr. e. 753-ban. A második hullámban érkeztek a Kárpát-medencei agathyrszek, akik nem csak a szkíta kultúrát és a magyar nyelvnek egy régi változatát hozták magukkal, hanem a magyar szürkemarhát, a mai toszkánai „Maremmana” tehenet, meg a magyar (Kárpáti-medencei) kuvaszt, a mai „Maremmano” juhászkutyát.

KELTÁK NYOMÁBAN

„Az első, e földön [Magyarországon] lakó nép, melynek neve megmaradt, a **kelta** nép volt, mely Krisztus születése előtt 5-600 esztendővel rajzott ki Ázsiából. Ez a nép már ismerte a kőnél, bronznál tökéletesebb vasat. Ez már vasból kovácsolt fegyverrel foglalta el a földet, lett ura ennek a hazának. Művelte a földet, foglalkozott állattenyésztéssel, üzte a kereskedést...” – írja *Benedek Elek*.⁴⁹

Thargitaosz (Hargita) második fiának a neve Arpoxaisz, illetve Gélonosz volt. Ő lett a gélonok fejedelme. A gélonokról keveset tudunk. Én a gelon népnévben a gael, „kelen” (lásd még: Kelenföld, Kelenhegy), vagyis a gél/gall/galata kelta népnevet vélem kiolvasni.

Kr. e. 1200 körül létrejött tehát a késő-bronzkori–kora-vaskori urnamezős műveltség. Habár egy nagyon háborús korszak bontakozik ki egészen Kr. e. 800-ig, a gazdasági kapcsolatok állandósulnak a közép-európai térségben, fejlett úthálózat épült ki, amelyen élénk kereskedelem bontakozott ki Európa minden irányába. Kr. e. 800 körül kialakul a korai vaskor urnamezős műveltségének keleti hatásra továbbfejlődött kései változata, a hallstatti kultúra. Miután az azelőtti bronzkori urnamezős időkben az európai politikai bizonytalanság és egyre fejlettebb fegyverek megrázkódtatták a régi világot, létrehozva egy új politikai rendet, a hallstatti kultúra korszakában békésebb idők köszöntek Európára. Ellenben Nyugat-Európa (Alpok feletti része) kiesik ebből a fejlődésből. Itt, a már évezredek óta tartó mezőgazdász vándortanyák hagyománya majd csak a kelták megjelenésével kezd lassanként kiszorulni. „*Ebből az időből Kelet- és Délkelet-Európa nagy részén sírokat találunk, melyek lovas felszerelést tartalmaznak. Ezek 'trákokimmérnek' való azonosítása visszatükrözi a Hérodotosz által reánk hagyományozott népek kivándorlását a keleti pusztákról, amelyek a szkíta települések ideje előtt nyugat felé vándoroltak Európába.*”⁵⁰ A lovas kultúrával megjelenik a kurgános temetkezés is. A szkíta jellegű „kelta” halomsírok nyomon követhetők Nyugat-Európában egészen a Brit-szigetekig.

Ezzel párhuzamosan, a Kr. e. 8-6. század folyamán „*a Kárpát-medence keleti fele egy hatalmas kiterjedésű lovas-nomád (lovas-íjészítő és nagyállattartó) népi konglomerátum nyugati peremvidéke lett. ... A fazekaskorongot is ismerő nép ... intenzív lótenyésztést honosított meg az Alföldön.*”⁵¹

A szkíta területekről viszont Kr. e. 500 körül sem szakadt meg a bevándorlás (Noricum), népek/törzsek behatoltak Európa nyugati tájaira is. Kialakult a Marne–Mosel-i harcos-lovasok köre, amely létrehozta a La Tène-kultúrát. Ezzel megindult Nyugat-Európa rohamos nyelvi „keltásítása”, ahogyan a francia régész *Christiane Éluère* fogalmaz, a művészetek terén pedig beindul, *Hermann Kinder* és *Werner Hilgemann* német történészek szerint, ennek „keletiesítése” (Orientalisierung Europas).⁵²

A lovas-nomád kelták Közép-Európába érkezve, letelepedtek. A kelták eredetéről és megtelepedéséről (Die Kelten: Herkunft und Sesshaftwerdung) tudósít *Förster, Spielvogel* és *Nägele* bajor régészek „A kelták aranya nyomában” című könyve. Az ide vonatkozó fejezetben magyarázatot kapunk a letelepedés okairól és körülményeiről is: Azt, hogy milyen módszer szerint keresték ki maguknak az új hazát, csak feltételezni tudjuk. Bizonyára az arany szerepet játszott ebben a kiválasztásban, hisz aranyat birtokolni, annyit jelentett, mint részesedni az örökkévalóságban, és így kapcsolatban lenni halhatatlan isten(ség)ekkel. A nemesfémnek csak másodsorban volt anyagi értéke. *A kelták magukkal hozták az őshazából, a Kaszpi- és a Fekete-tenger feletti területekről nem csak az arany imádatát, de az arany kitermelésének és*

⁴⁹ Benedek Elek: Hazánk története, 5. old.

⁵⁰ Cunliffe, Barry: Illustrierte Vor- und Frühgeschichte Europas, 373. old.

⁵¹ Fodor I. [et al.]: A Magyar Nemzeti Múzeum (Múzeumi kalauz), 46-47. old.

⁵² Kinder, H. – Hilgemann, W.: dtv Atlas Weltgeschichte (Köln, 1987).

megmunkálásának tudását is (kiemelés tőlem). A bevándorló nomádok óriási mennyiségű aranyat találhattak itt háromezer évvel ezelőtt – a későbbi évszázadokhoz képest – mivel ők voltak az elsők, akik képesek voltak ezt az aranyat rendszeresen kibányászni (>lásd: ír BAIN *bányászni, kiásni*). Keleti bevándorlók révén, a Duna völgyét, mint természetes utat, használták a közlekedésre. A folyót követni többet is jelentett, mint egy természetes utat választani, hisz a Dunában még ma is lehet aranyat mosni, mint például Magyarországon. A lovas-nomádok követték az arany nyomvonalát.⁵³

A bajor kutatócsoport így folytatja: A letelepedés választásánál, a megtelepedett életforma előnyeinek túlsúlya, az ebből származó hátrányokkal szemben, döntő lehetett. Mert a letelepedés nehézségekkel is járt. Mint minden lovas-nomád nép, a kelták számára is a legnagyobb gondot a megváltozott lótarás jelentette. Lovakat nem lehet olyan könnyen tartani, mint a kutyákat, mivel a végtelen pusztá életteréhez szokott állatnak szüksége van megfelelő környezetre. Aki a lovait kihozza a megszokott világból és egy teljesen megváltozott környezetben tenyészt, ahol nincs természetes száraz legelő (aszó), legelőket és mozgásteret kell nekik biztosítani. Közép-(azaz Nyugat-Közép)-Európa a Kelet végtelen pusztájával szemben, különösen az Alpok előterében, hatalmas és sűrű lombdombokban, lápokban és vizes rétekben bővelkedett. Ezért a megérkező lovas-nomádok magaslatokon telepedtek meg – távol a folyóktól – mert csak így tudták lovaikat megfelelő környezetbe hozni és megvédeni a nedves rét okozta patagyulladástól.⁵⁴

A keltákról feljegyezték a középkori krónikák, hogy a Kárpát-medencébe érkezve megalapították Sicambria magas várát. Budapesttől északra emelkedett hajdan SICAMBRIA büszke vára, aminek kelta neve SICAN⁵⁵-BHARR lehetett ellatinosítása előtt, azaz magyarul ‘Szék-bérces’ (magas dombon álló ‘Szék’) – ilyen (is) volt hajdan a magyar nyelv szerkezete, lásd még: ‘Hegy-magas’ a Balatonnál vagy ‘Becs-kerek’ a Bánságban. Írül Suíchan [szikán] értelme: *szék, ülés, pad; szék>székhely, lakhely; ülés, gyűlés, törvényszéki ülés(-szak)* [↔ vö. ótörök SÄKU *szék*, tatár SEKE *pad*, japán SEKI *ülés, ülőhely*] + BARR *csúcs, bérc*.

Több bizonyíték is arról tanúskodik, hogy itt a Kárpát-medencében egy „új” nép született. Első sorban a „Anyaisztennő” DANU (Dea-Anu, szó szerint: Jó-Anya), ANU az „Ősanya” egyik másik neve, itt született meg. DANU isten-anyáról nevezték el a DUNÁt is, felcserélve ennek régebbi ISTER nevét. Az Ister nevet a görögök hagyták ránk, de, feltehetően, ez is kelta eredetű, bretonul ma is STËR [észter] „folyót” jelent. A Kárpát-medencéből „elköltöző” – Nyugat-Európában szétterjedő – kelta telepeselek, habár az Ősanyát, DANUt, „nem tudták magukkal vinni” (írják az ír krónikák), nevét továbbéltették folyóikban: az angliai és skóciai Donoktól a franciaországi Donig. Ők a „DANU-fiai” (Tuatha Dé Dannan – ‘Danu’ istennő törzse) Danu, azaz az Istenanya gyerekei voltak. A Duna lett a druidák „szentfolyója”, mivel benne élt az Ősanya, Danu. Azt a vidéket, ahol kénytelenek voltak az Ősanyát, az Istent – hisz Anya vala az Isten! – hátrahagyni, „Anyahonnak” vagyis ANNWN-nak [ejtsd: annún] nevezték. Annwn lett a „Másvilág” neve is, ahová szeretetteik vissza-/megtértek. Ez volt az „Öregasszony országa” – a BANNWN [ejtsd: bannún] – magyarul: BANYAHON. Bannwn nevéből lett a későbbi latin „Pannónia”, az Ősanya, a „Jóanya” (DANU), a mindenkori „Szűzanya” (Boldogasszony) országa.

Az Ősanya kelta neve Anu. Emiatt az őshazájuknak Annwn (ejtsd: annún), azaz Anyaország volt a neve, vagyis szó szerint „Anyahon”. Ezt a vidéket még úgy is hívták, hogy az „Aszszonyországa”, az „Öregasszonyországa” azaz Bannwn (ejtsd: bannún). **Ebből lett majd a római kori „Pannónia” neve is.**

⁵³ Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, 52-53. old.

⁵⁴ Förster, O., Spielvogel, G., Nägele, G.: Auf der Suche nach dem Gold der Kelten, 55. old.

⁵⁵ "Ezt a paradicsomi vidéket ő [Páris] azonnal megkedvelte, és megparancsolta, hogy a Szikan hegy tetejére egy hatalmas várat építsenek." ('Tárh-i Üngürüz' avagy a Magyarok Története).

Érdekes még maga Britannia neve is. Ha kibontjuk őskeltára: Briod Annan – magyarul szó szerint: Anya Birtoka/Anyaissten Birodalma (Ország). Még Artúr király idejében is Britanniája az Ősanya (Anu) – Anyaissten országa volt. *Ezért tartották Máriát is nagy becsben, mert ővele azonosították a Nagy Ősanyát, akárcsak a magyarok.* Nyugat-Európa legnagyobb halomsírja Angliában van. Ez az Avebury mellett álló ún. Silbury Hill. A hatalmas halomsírt (tündérdombot) még Anu (Ősanya) kurgánjának is mondják. A sírhalom közepében szarvasagancsot találtak a régészek, mely kellően bizonyítja, hogy a „tündérdombot” az Ősanya (Anyaissten) tiszteletére emelték. Artúr király idejében épült első keresztény templom Dél-Angliában, és ezt Szűz Máriának szentelték.

A keltákat eredetük alapján két nagy csoportra osztjuk: brit- és gél/gael-keltákra.

A brit-kelták, azaz a britek, legalább is részben, a kimmerek örökösei. Wales neve az őslakosok nyelvén ezt ki is fejezi: Cymru, nyelvük meg a *cymraeg*. Eredetmondájuk szerint a Bosphorus mellől, „Defrobani” vidékéről kiindulva, vezérük, *Hu Cadarn* – magyarul szó szerint: *A Hadúr* („Kadar”) – vezetésével, erős lovakkal húzatott nagy szekereken és hatalmas szürkemarha gulyákat terelve, átszelték Európát és bevándoroltak Britanniába.

Brit-kelták a walesiek (velsek), akik magukat kimmernek (*cymru*) mondják, és a ma Dél-Britanniában és a Cornwall-félszigeten élő kimmer utódok, valamint az innen elszármazó, a szász invázió elől elmenekülők, a mai bretonok.

Régen, a britek, azaz a brit-kelták lakták az egész – a ma Angliának nevezett – országot és Skócia dél-keleti felét is, amúgy a mai Edinburgh (Dún Éideann)⁵⁶ környékét. Nyugatra innen, Glasgow (Glaschú)⁵⁷ vidékén a gael eredetű, Írországból áttelepedett, *skótok* telepedtek le. Innen északra éltek a bizonytalan eredetű *piktek*, akik kékre festették arcukat meg felső testüket, és feltehetően Skócia ősnépe voltak.⁵⁸

Anglia északi részét a kimmerek után nevezték el: Cumberland, Cumbria, North Cumbria és Northumberlandnak.

A gelek, a gael-kelták (magyarul: „kelen”-kelták) mai örökösei az írek, a skótok egy része és a manniniak. Ők a gaelek, akik az ún. Leabor Gabhala, azaz Honfoglalások Könyve szerint, hétszer honfoglaltak, „honvisszafoglalták” a Zöld-Szigetet, másik nevén a Tündérek szigetét, azaz Írországot.

A „Kelen” névre nyilván felkapja egyik-másik magyar a fejét. Budapest várhegyének eredeti neve Kelenhegy volt (ma ez a Gellérthegy). Itt állnak még ma is kelta óriás kövek, az ún. menhírek („ménkü-óriások”). Itt, a Kelenhegy folytatásában van a Kelenföld.

A keltákról bőven megemlékeznek a középkori krónikák, úgy a brit, mint az ófrancia, és magyar krónikák is, így az Írország Honfoglalások Könyve, a Historia Regnum Britanniae, a Fredegar-krónika meg a többi ófrancia krónikák és a Képes Krónika. A középkori krónikák abban mind egyetértenek, hogy a kelták (szkíta) őseit trójai menekülteknek írják le, a Tróját megsemmisítő háború utáni anatóliai menekülteknek, akik Európába érkezve letelepedtek. A krónikák szerint első lépésben Pannóniában és Galliában telepedtek le. Az egyik (Nemed) ágon a Turánba is eljutottak. Innen majd a Meotiszban (Malus Meotisz) telepedtek le. Majd a szomszéd vidékeket elfoglaló gótok zaklatása miatt a Kárpát-medence felé indultak el. A Kárpát-medencéből kiindulva, a Duna vonalát követve, benépesítették az Alpok alját a Duna–Majna–Rajna vonaláig, majd a Brit-szigetekre is megérkeztek.

⁵⁶ Dún Éideann – ejtsd magyarul: *tún éjgyen* vagy *tún éjdzsen* – skót főváros nevének értelme: Dún = Tanya (vár, sárvár, sövényvár) + Éid-eann = „Ejt-ény” – azaz: Tanya a Lejtőn (Le-Ejtőn).

⁵⁷ Glaschú (Glas + Cú) – ejtsd: *hlasz-khú* – Skócia legnagyobb városa. Sajnálatosan annyira bizonytalan az ókelta nyelv értelmezése, hogy a város nevét, tetszés szerint, kétféle képen is fordítsák: „Zöld-Hely” (Zöld-Föld) a brit-vels (kimmer) nyelv szerint, illetve „Szürke-Kutya” az írrel rokon gael-skót nyelv alapján.

⁵⁸ Maga a „skót” szoknya tulajdonképpen „pikt” szoknya.

Leon E. Stover és Bruce Kraig angol régész Wessex és Magyarország egyes történelem előtti korból származó leleteiből arra következtetett, hogy a kelták talán már a Kr. e. harmadik évezredben is jelen voltak Európában. Régen meghaladta az idő azoknak a 19. századi nyelvészeknek és néprajz-kutatóknak elképzeléseit, akik indoeurópai eredetűnek vélték a keltákat.⁵⁹

A keltákról részletesen megemlékeznek a régi francia írások, mint az ófrancia krónika is (szerzőjeként *Gregorius de Tour*-t [540–594] tartják számon), valamint a *Fredegar* gyűjtemény és a *Frankok története* a 7-8. századból, ismeretlen szerzőktől feljegyezve. A régi krónikások a keltákat "frankoknak" nevezik, és Trójából származtatják őket. Az ófrancia krónika megjegyzi, hogy: „*a frankok (a bretonok) rokonai a magyaroknak és a törököknek, mert mindhárman ugyanattól a Troillustól, Trója királyától származtak*” – olvasható a Francia Akadémia honlapján a világhálón. A *frank* szó bretonul szabadot jelent, így a frankok törzse a "szabadok" törzsét jelölte. Attila sikeres galliai hadjárata után megalakult a független, a „Szabad Birodalom” (breton „Bro Frankiz”) – amit a mai történelemírás „Frank birodalomnak” nevez.

A kelták krónikásaink előtt sem voltak ismeretlenek. A Képes Krónika első része Josephus Flaviusra és Ieronimusra hivatkozva Noé három fiáról ad rövid tájékoztatást: "szétszéledtek három részébe a világnak, Sam Ázsiát, Cam Afrikát, Japhet Európát kapta osztályrészül".⁶⁰ Josephus Flavius 'A zsidók története'-ből tudjuk, hogy ennek a Japhetnek hét fia volt (> hettiták?), "akiknek országai az ázsiai Taurus és Amanus hegyeitől a Tanais (Don) folyóig és Gadiráig terjedtek Európában." Ezek a területek addig lakatlanok voltak, így az ott letelepedő népek saját neveiket adták. A zsidó történész Japhet fiainak nevét is ismerteti: Gomár, Magóg, Madai, Javán, Tubál, Mosoch és Thyras. Népük tőlük kapta nevét: "Így hívták egykor a mostani galatákat gomároknak és a mostani Scythákat magogoknak ősapjuk Magóg után" – mondja Flavius. A Képes Krónika a galatákat GALLOK-nak nevezi, és azt írja, hogy Trója eleste után Pannóniába menekültek. Összegezve tehát, Japhet fiától, GOMÁR-tól származtak a **kelták** (gallok, galaták) és testvérétől, MAGÓG-tól a **magyarok** (magogok, magyarok, szkíták).

Itt érdemes megemlíteni, hogy az ír hagyományban Partholón és Nemed, honfoglaló vezérek, **Magóg** utódai voltak.⁶¹

A nagy Francia Krónika arról tudósít bennünket, hogy a galloknak nevezett, a beköltözés első időszakában, Galliában letelepült (trójai) kelták, hogyan fogadták a betelepülés második hullámával érkező testvéreiket (szikamberek, pannóniai kelták): „*A trójai Priam király vérvonalából származó ausztriai (sic!)*⁶² *Priam (király) fia Marcomir, megérkezett Galliába kíséretével, azaz a frankokkal és egyesültek Ybor népének leszármazottaival, azaz a gallokkal.*”⁶³

A *Fredegar* gyűjtemény szerint, mint már láttuk, a Trójából, ennek eleste után elmenekült „frankok” Macedóniában kettéváltak. Az egyik csoport Francio vezetésével Galliába ment, és ott letelepedett, a másik Turchot vezetésével északra vándorolt és létrehozta a „turk” népet!⁶⁴

A theológus és kozmográfus *Sebastian Münster* (1489–1552) „*Cosmographia universalis*” harmadik könyve, második fejezetében (A régi frankok, ahogy Galliába költöztek) olvashatjuk, hogy: *Miután Ilium városa vagy Trója elpusztult, Priamus unokái a Hellespontos tengerén*

⁵⁹ Matthews, Caitlín: Kelta hagyományok, 13-14. old.

⁶⁰ Berenik Anna: A félre-magyarozott Anonymus: 1. rész 'Magurától Lebediáig, 62. old.

⁶¹ Ellis P.B.: Die Druiden (A Druidák), 127. old.

⁶² Ausztriai előnevű Priam király nem létezett annál az egyszerű oknál fogva, hogy Ausztria sem létezett egészen a XI. századig. A jelzett terület elnevezése e Priam korában, a Kr. u. IV. században, a latin Pannonia Superior (Felső-Pannónia) noricum része volt... (Vetráb József Kadocsa magyarázata, u.o., 55. old.)

⁶³ Vetráb J. Kadocsa: Magyarságtudományi Füzetek, 21., A magyarság és a Nyugat / A kelta kapcsolat, 55. old.

⁶⁴ Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Franks > The Franks - Mythological origins.

jöttek át és a Meotiszi Tengeren telepedtek le, és maguk fölé egy királyt tettek. De mivel a gótok, akik tőlük nem messze éltek, háborúban gyakran támadták őket, és nem tudtak eléggé védekezni, királyuk Marcomirus⁶⁵ tanácsot tartott az ország uraival, hogy azt az országot, Scythia nevűt, elhagyják, és új országot keressenek, ahol nyugton élhetnének. ... Azután Krisztus születése előtt 433-ban ezek a szkíták, Marcomirus és népe Németországba jöttek, ott letelepedtek azon a helyen, ahol most Gellern és Hollandia van: akkor a szászok Neomagos-nak nevezték őket, németül Newmag...⁶⁶

Nemed („Nemes, Szent”)⁶⁷ kelta vezér honfoglalásának mondája a krónika közlésével teljesen megegyezik. Noviomagus a mai Speyer régi neve. Itt a mai Speyernél, középkori nevén: Civitas Nemetum, a német Pfalz tartományban, a Rajna és a Mosel között telepedtek le a „nemet(es)ek”. Őket a mai történelemírás keltának tekint. Itt állott hajdan a rómaiak által Mogontiacumnak (a mai Mainz) mondott város, amely nevét a kelta Napisten neve (Mogon) után kapta, meg a rómaiak által Bormatiának (Worms) mondott, a kelta alapítású Bormat – „Börmező” (Forrásföld) városa is. Ez a vidék a kelta kurgánok („Hünengräber”) vidéke, a Hunsrück („Hunhát”) lábánál. Utóbbinak neve a hun nép nevéből származik, ezt alátámasztja az is, hogy a nép ajkán a hegyhátat körülölelő környéki dombokon álló kőből épült védőgyűrűk neve „Hunnenrige” (Hungyűrűk).⁶⁸

Erre a vidékre, a Rajna bal partjára, helyezi Julius Caesar a De Bello Gallico c. írásában a Nemet(esz)ek nevű népet Kr. e. 70 körül. A *nemetek* voltak a 7 (hét!) törzs egyike, akiket ő, Caesar, egy Rajna melletti csatában Kr. e. 58-ban legyőzött. Ezek a *nemetek* a helvétek és a raurakok szomszédai voltak, és a Duna mentén egészen a dákok és anaritek földjéig laktak. A *nemetek* „anyavárosa” a mai Speyer volt, akkori nevén: *Noviomagus Nemetum*. A *nemetek* főistene Mogon, a Napisten, volt. Mogon adta a mai Mainz „Mogontiacum” és feltehetően Majna folyó nevét is. Mogon napistent tisztelték Britannia szerte, számos nevét tartalmazó feliratot találtak Northumberland és Cumbria vidékén. A Wales-i „druidák szigetét” ma is Ynys Môn-nak hívják a velsziek nyelvén, azaz Mogon, a Napisten szigetének.

A *nemetek* földjének északi határaként emelkedik a Hunsrück (Hunhát) hegylánc. Mainztól északra, Bingennél (római castrum: Bingium) keltek át a Rajnán Attila hunjai, itt a „Hunhát” aljában. A környéken található kőépítményeket nevezik „Hunnenring”, azaz Hungyűrűnek, amelyek a legenda szerint óriások („Hunnen”) építhetettek. A római kor vége felé (Kr. u. 400) ide szarmatákat telepítettek le. Egy vicces helyi mondás szerint itt a Hunsrückben ér véget a „der, die, das”. A Hunsrück túlsó oldalán fekszik Trier, a kelta treverek, a *nemetek* egyik rokon törzsének fővárosa. A *Gesta treverorum* szerint a várost Nimrud (Ninus) egyik fia, Trebeta alapította, ezer évvel Róma alapítása előtt, Kr. e. 2050-ben. A *nemeteket* utoljára Ammianus Marcellinus említi Kr. u. 300 körül *Nemetae*, néven.

A frankok első uralkodói a Meroving királyok voltak. A Merovingok eredetmondája szerint egy hatalmas fehér emse („Emese”?) – kelta Macha – kijöve a tengerből megszüli az első Meroving királyt.⁶⁹ A meroving uralkodók szakrális királyok voltak, és így teljesen érthető a „másvilági” eredet. Őket is részleges lovas temetkezéssel hantolták el.

⁶⁵ Kelta neve MARCA-MEAR = magyar „paripa-fürge” (fürge paripa).

⁶⁶ Berenik ugyanott.

⁶⁷ Lásd még: NEMETON, a kelta szentély neve.

⁶⁸ Világháló: de.wikipedia.org/wiki/Hunsrueck – Namensherkunft.

⁶⁹ *Origo gentis* – Fredegar-Krónika (7. sz.) szerint Chlodio felesége mikor a tengerben fürdik, hirtelen egy tengeri szörny (*bestia Neptuni*) szökik elő, amely egy „Quinotaurus”-ra emlékeztetett, és ő megszüli, a később Merowechnak nevezett fiút. A latin szöveg fogalmazása kissé zavaros, és ezért nyitva hagyja azt a kérdést, hogy Chlodio felesége, vagy maga a szörny szüli meg a kisbabát, aki majd a „merovingok” atyja lesz. (→Krusch, B.: *Monumenta germaniae Historica – Scriptorum rerum Merovingicarum*, 2. kötet, 95. old. szerint).

A hatalmas fehér (mennyei!) emsétől való származás a meroving királyok Istentől való eredetét volt hivatott hangsúlyozni. A brit-kelta mondák a fejedelmek szakrális, (totem) állatoktól való származásáról mesélnek. A „meroving” (Mervengus) név először 640-ben jelenik meg *Jonas Bobienisis* írásában, majd a Fredegar-krónikában, és ismét a 8. századi krónikában. A Fredegar-krónikában a tengeri szörny hímnemű, egy „tengeri bika”, és ennek felbukkanása a fürdő Chlodios felesége előtt, egyes vallástörténészek, mint a német *Karl Hauck* szerint, a tipikus „mennyei nász” krónikás megjelenítése: az állatképében földre szállt égi isten ősnemzése a földanyával. A hasonló jellegű Ősnemzés leírásában, Emese álmában, a magyar krónikák arról számolnak be, hogy Álmos anyjának, Emesének álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reászálva teherbe ejtette őt.⁷⁰

A Kárpát-medencében megszületett, itt néppé összeforrt kelták, nyugatra költözésükkor, sajnálatukra, nem tudták magukkal vinni az Ősanyát/Anyaisztent (Anu/Danu, = Anya/Jóanya), de nevét továbbéltették folyóik nevében. Az addig csak „Folyónak” (Ister) nevezett hatalmas vízfolyam most nevet kapott, Danu (Jóanya) neve nyomán Dunának nevezték. Danu nevét továbbéltették folyóikban: az angliai és skóciai DONok-tól a franciaországi DON-ig, mert ők voltak a „DANU-fiai” (Tuatha Dé Dannan: *‘Danu’ törzse*), Danu, azaz az Istenanya gyerekei. A DUNA lett a druidák „szent folyója” mivel benne élt az Ősanya, Danu lelke. Azt a vidéket, ahol kénytelenek voltak az Ősanyát, vagyis Istent! – hisz *Anya vala az Isten* – hátrahagyni, ANNWN-nak [ejtsd: annún] „Anyahonnak” nevezték. Az Annwn lett a „Másvilág” neve is, ahová szereteteik vissza-/megtértek. Ez volt másik nevén az „Öregasszony országa” – a BAN-NWN [ejtsd: bannún], szó szerint: BANYA-HON.⁷¹ Bannwn nevében könnyen felismerhetjük tehát a későbbi latin „Pannóniát”, a „Jóanya” (Danu), a mindernkori Boldogasszony/a „Szűzanya” országát.

Ezt az országot még úgy is hívták, hogy MAGH MÁR, magyarul: „Mező-széles”, amely „*édes langyvizű folyók országa*”, hol „*bő választéka mézsernek és bornak*” és ahol „*feddhetetlen szép emberek*” élnek; ebben az országban „*nincs sem ‘enyém’ sem ‘tiéd’ [...] vendéglátóink pompás öltözete kész gyönyörűsége a szemnek; gyűszűvirág-színű árnyalatokban tündökölnék az orcák*” és „*bár szép elnézni Fál Síkságát* (írországi „alföld”), *Magh Már után kopár vidéknek tetszik...*”⁷²

Európában csak egy „Széles Mező” (Magh Már) van, ahol még ma is elevenen él az „Ősanya” emléke: Magyarország, a „Boldogasszony országa”! Figyelemre méltó még, hogy Írország is az „Isten anyjának országa”: Az a tisztelet, amely a pogány Írországban az istennők (Anu, Danu) számos megjelenési formáját övezte, részben átszállt a Szűzanyára. A kelta társadalomban az anya központi szerepéről egy, a szájhagyományban fennmaradt, a Hebridákról származó mondás így szól: „*Isten szívében egy anya szíve van*”.⁷³

Érthető tehát, hogy az íreknek is egy „Anyországuk” lehet. Margaret Mac Curtain, ír történész így vélekedik: Az agresszív-imperialista országoknak egy „Apaország”-uk (pátriájuk) van, míg, az évszázadokig idegen uralmat megszenvedő országoknak, mint amilyen Írország is, Anyaország van.⁷⁴

A kelták is, akár a magyarok, a „Nyilas” népe, és az Ősanya (Anu) gyermekei.

⁷⁰ Álmos az első vezér. Az Úr megtestesülésének nyolcszázötvenkilencedik essztendejében Ügyek, amint fentebb mondtuk, nagyon sok idő múltán Magóg király nemzetségéből való igen nemes vezére volt Szkitiának, aki feleségül vette Dentu-Mogyerben (Dentumoger) Önedbelia vezérének Emes nevű lányát (filiam Eune du beli anni ducis – nomine Emesu). Ettől fia született, aki az Álmos (Almus) nevet kapta. Azonban isten csodás eset következtében nevezték el Álmosnak, mert teherben levő anyjának álmában isteni látomás jelent meg turulmadár képében, és mintegy reá szállva teherbe ejtette őt... (Anonymus: *Gesta Hungarorum*).

⁷¹ Írül BAN férjes asszony, öregasszony – vö. BÉ fiatal (férjetlen) asszony.

⁷² Mac Cana, P.: *Kelta Mitológia*, 125. old.

⁷³ Matthews, Caitlín: *Kelta hagyományok*, 165. old.

⁷⁴ Susanne Tschirner: *Irland*, 20. old.

A harmadik királyfi

Thargitaosz harmadik fia volt Koloxaisz / Kolaxaisz vagy Skythes. Ő volt a királyfi, aki az istenek akaratából örökölte az atyai széket, és maradhatott népével az Anyaországban. Nevéből származott népének a „szkíta”, illetve „szkolot/szkolosz” (siculus – székely) neve.

Hérodotosz két szálon is beszámol a szkítákról. Az egyik, miszerint a szkíták az agathyrsek és a gelonok (kelták) testvérei. Másrészt az agathyrsek a szkíta neurok szomszédai. Maga Hérodotosz írta róluk: *A Neurok scytha szokásokkal élnek. Egy nemzedékkel Darius hadjárata (6. század vége) előtt kényszerültek kígyók miatt elhagyni az egész országot; mivel országuk sok kígyót hozott elő s még többen csaptak rájuk a fölöttök lévő pusztákból, úgy hogy szorongattatva elhagyták földjeiket és a Budinokhoz költöztek.*⁷⁵

A neurokról írja Diker, török történész, hogy nevükben az elgörögösített „on-o(g)uri” vagyis onogur (ejtsd: honour), a „tíz-nyílhegy” (tíz-törzs) népét kell érteni, a magyarok elődeit. A neurok fölött laktak az ugyancsak szkíta eredetű gelonok (gélek, gallok, kelták).

A Világ közepén

Hol volt, hol nem volt, az Üveghegyen túl, Hetedhétországon is túl, az Óperenciás-tengeren innen, valahol a Világközepén állott egy kacsalábon forgó kastély, a Nagykirály palotája. Neve Hérodotosz Históriaijában Thargitaosz, az ófrancia krónikában Turchot. Thargitaosz neve megfelel a székelyek Szenthegye nevének: Hargita, ahol a Világközepe. Ő volt az „első ezen a földön”, aki oda letelepítette népét. Volt neki három fia, Lipoxais, Árpoxais és Koloxais, azaz magyarul Zab, Árpa és Köles: Eme összefüggésre először *Grandpierre K. Endre* az „Aranytárgyak hullottak a Hargitára” könyvében mutatott rá. Ezen felül létezik székely-magyar népmese is erről, Kálmány Lajos: „Köles” című meséje.⁷⁶ Ennek párhuzamaival találkozunk Arany László: „Fehérlófia”, illetve Benedek Elek: „Táltos kecske” (Magyar mese- és mondavilág) című meséjében. A mesében a három fiú neve Zab vitéz, Árpa vitéz és Köles vitéz. A sors fintora, hogy a zab, az árpa és a köles gabonafélék őshazája éppen az az Anatólia, ahonnan Trója eleste után vándoroltak ki a népek a Kárpát-medence felé.

Hérodotosz két eredetmondát közöl velünk a szkítákról (lásd feljebb). Mindkét, az (elő-) szkíták eredetét leíró mondaváltozat arról tanúskodik, hogy Thargitaosz volt az első és „szakrális” királya/fejedelme az (elő-) szkítáknak. Róla a mondták egyhangúan azt állítják, hogy égi eredetű. A szkíták által Hérodotosznak elmondott eredettörténetben, Thargitaosz (Hargita) nemző atya maga az Égisten (Atyaisten), görög változatban meg a Napisten (Naphérosz, Héraklész). A világra szülő anyja maga a Földanya (Anyaiisten), Borysthenész folyóisten leánya, vízi tündér, sellő a szkíták mondaváltozatában, a Fekete-tenger parti, a szkíták szomszédságában élő görögök mondájában pedig, maga a Földanya, aki egy félig asszony, félig kígyó képében jelenik meg. A kígyó a Földanya „állata”, illetve jelképe. Ezt az ábrázolást láthatjuk még manapság is a magyargyerőmonostori (Kalotaszeg) református templom külső falán lévő fülkében. A szkíták által elmondott mondaváltozatban a Víz tündére, Borysthenész „vízisten” leánya (vö. székely-magyar és kelta BORVíz) megszülte Thargitaosz nagykirályt. Neki három fia született: Lipoxais (Zab), Arpoxyais (Árpa) és Koloxais (Köles). A másik, a „görög” mondaváltozat, mintha az elsőnek folytatása lenne. Ebben Héraklész, a Naphérosz, a Napisten (az Égisten fia, aki talán éppen maga Thargitaosz) a nemző atya, míg a Földanya, a Föld tündére a szülőanya. Isteni ráhatással megszületik a „három királyfi”: Agathyrsoz, Gélonosz és Skytesz.

⁷⁵ Télfy János: Magyarok őstörténete, 39-40. old.

⁷⁶ Kálmány Lajos: Köles (Ethn. 1912, Hagyományok I-II, Vác, 1914).

Ők három utód népnek lesznek első királyai, nevük éppen az addig egységes népből különváló három nép/törzs nevét árulja el: agathyrasz (az aga-törzs), gél („gael” – kelta) és szkíta (szaka, székely). A legidősebb fiú (Lipoxais/Lipó⁷⁷ [?] a mesében Zab vitéz) lett az „aga” törzs vezére, a második fiú (Arpoxais/Árpád⁷⁸, a mesében Árpá vitéz) a gélek, „kelen” törzsbeli, a görögök KEL-ta (-ta, többes szám jele) és a rómaiak által „gal” néven ismert nép vezére, míg a harmadik, a legkisebb fiú (Koloxais/Kolos [Kál],⁷⁹ a magyar népmesében Köles vitéz), a görögök SKY-ta, azaz „szkíta” és a perzsák pedig „saka” néven ismert nép vezére.

Egy „törzsi” ünnepen megtörtént egyszer, hogy „lángoló” arany tárgyak hullottak az égből: eke, iga, fejsze (szekerce, fokos?) és csupor (csésze, kupa). A szkíták ezt az istenek ajándékának tekintették. A három királyfi megkísérelte megszerezni őket, miután az égi aranytárgyak lángja kialudt. Elsőnek a nagyobbik (idősebbik) királyfi akarta felemelni a földről, de az arany tárgyak, újra lángba borultak, és így a Lipoxais meghátrálni kényszerült. Majd a középső (második) királyfi kísérelte meg az aranytárgyak megszerzését. De, ő sem járt több sikerrel. Amikor Arpoxais az aranytárgyakat fel akarta venni, ezek ismét fellángoltak. Majd a harmadik, a legkisebb (legfiatalabb) így szólt apjához, Thargitaosz nagykirályhoz: *kedves édesapám, bátyáim mind pórnál jártak, had próbáljak én is szerencsét.* Ez nyilván fikció, de valahogyan így is történhetett, a magyar népmesékben bizonyára így. Miután atyjától engedélyt kapott, odament ő is, hogy felvegye az istenek küldött ajándékát, az égből hullott aranytárgyak nem lángoltak fel, engedelmeskedtek annak, hogy Koloxais (Kolos/Kál) felemelje, kézbe vegye őket. Ezt az (elő-) szkíták népe úgy értékelte, hogy az istenek akarata szerint történt minden, mert az istenek őt, Koloxaist akarták a szkíták vezérének. Ő maradt az Anyaországban, a szülőanyja országában, ott ahol ő megszületett, vagyis az Ósházában, a Világközepén, örökölve atyjától az uralkodó székét, a fejedelmi címet (koronát?). Így ő lett a szkíták ősatya. Azért mondták magukról a szkíták, hogy ők a világ legfiatalabb népe, mert őtől, a legfiatalabb királyfitól származtatták magukat, és itt a Világközepén születtek meg, alakultak néppé. Koloxais-Kolos (Kál) lett a szkíták első királya-fejedelme-uralkodója. Koloxais-Kolos egyben Kál is volt, a legkisebb fiú, a háztűz őrzője, a „horka”.

Horka a „honfoglaló” magyaroknál is ismert, és használt méltóságnév volt. A *horka* vagy *harka*, Bíborbanszületett Konstantinnál *karkhas* (καρχας), az „államalapítás” előtt a magyar törzsszövetség harmadik legmagasabb méltósága volt a nagyfejedelem (kende) és a gyula után. Erről a bizánciak császára a 948. év táján nála járt magyar küldöttségtől értesült. A követség egyik vezetője Bulcsú horka volt, a másik az Árpád-házi Termecsü (Tormás) herceg, a „gilasz” (gyula).⁸⁰ A császár a „horka” méltóság bírói jellegét említi.

Bulcsúnak már apja, Kál is e tisztség képviselője volt. Róna-Tas András feltételezi, hogy Kurszán fejedelem a horka címet viselte korábban. A horka méltóságnév kapcsolatban lehet a szkíták egyik istenének, **Harag**, háborúság (harc) megszemélyesítőjének nevével. Az istenség neve különböző görög nyelvű forrásokban *Targitaosz* (Ταργιτάος), *Targitész* (Ταργιτης), *Targitiosz* (Ταργιτιος), *Tergazisz* (Τεργαζις) alakban szerepel. Idegen szavakban a görög, nem lévén ilyen hangja, a *h* hangzót írásban *théta* (θ), *kappa* (κ), *tau* (τ), *khi* (χ) jellel helyettesíti, élőbeszédben pedig az ezeknek megfelelő hanggal ejti, vagy erős hehezettel pótolja. A görögösített szkíta szavak végére illesztett *-osz* (-ος), *-ész* (-ης) stb. toldalék, a görög nyelvben a névszó kötelező jelölése.

⁷⁷ Lásd: LIPPA (LIPO-va) egy településnek a neve a Bánságban, ahol hajdan agathyraszok éltek.

⁷⁸ Lásd: a „honfoglaló” magyarok vezére (fejedelme) és település neve a Partiumban.

⁷⁹ Lásd: Kolozsvár, Székelykál (marosszéki falu), Kál a horkát adó nemzetség őse a „honfoglaló” magyaroknál.

⁸⁰ Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/Gyula](http://hu.wikipedia.org/wiki/Gyula_(méltóság)) (méltóság).

Targitaosz nevét több szkíta főember viselte:

1. eredetmondájuk szerint a királyi szkíták első nagyura;
2. *Tirgataó Maiotisz* (*Τιργαταω Μαιοτιης*), az ixomatai nevű törzs fejedelmének leánya;
3. az avarok egyik hadurának a neve *Targitész* (*Ταργιτης*). Szádeczky-Kardoss Samu szerint a név az avarok (és más szkíta népek) mindenkori hadurának címe lehetett. Ez megfelel a „honfoglaló” magyar, kavár (kabar) harka⁸¹ méltóságának.⁸²

A nemzőatya, Thargitaosz-Hargita volt az „elő-szkíták” első fejedelme, az ide vándorolt és itt letelepedett nép (kaukonok?) ősatya, szakrális uralkodója. Az atya székét a legkisebbik királyfi öröklte, az istenek akaratából, aki népével (a szkítákkal) az anyaföldön maradhatott. A két idősebbik fivér népével odébb költözik, elhagyva a Világközepét.

A legidősebb királyfi az agathyrsek, az aga-törzs fejedelme, először Dél-Erdélyben és Dél-Magyarországon telepedett le népével; majd hirtelen elhagyja a Kárpát-medencét, hátrahagyva településeit és sírjait, és átköltöztik Észak-Itáliában, ahol mint thyrseioit, etruszkokat ismeri meg a történelem. Az etruszk civilizáció éppen ilyen hirtelenséggel jött létre a mai Toszkana területén, de folytatta az agathyrsek Erdélyben kialakult műveltségét. Még Rómát is ők alapították, és tették naggyá.⁸³

A második (középső) királyfi a gelonok, gélek (kelták, gallok) törzsének lett az első királya. Népével Észak-Erdély, Észak-Magyarország felé vándorolt. Innen terjedt a kelta műveltség Nyugat-Európa felé. Első lépésben a vaskor hajnalán, vagy a réz-vaskor átmeneti időszakában létrehozták az un. hallstatti műveltséget,⁸⁴ amelynek népét a történészek még elő-keltának tekintik, és erős szkíta behatásokkal írják le: ilyenek a temetkezési szokások (kurgánban temetkezés, a halottat szekérrre fektetve, ékszerek és/vagy fegyverek kíséretében küldték szeretteiket a másik, a szebbik világra). Ez az a vidék, amelyet később, a római korban Noricumnak hívták. *Noricum* kelta ország, a későbbi római provincia neve, a latinus toldalék ellenére, erősen öszszezcseng a szkíta *neuri*⁸⁵ törzs nevével.

A harmadik, a legkisebb (legfiatalabb) királyfi helyben maradt népével az Őshazában, az Anyaországban, a Világközepén. Ő lett a szkíták vezére, amelyik nép kelet felé terjeszkedett, a Kárpátokon túlra, és létrehozva az Erősd–Kukutyin, majd a Kukutyin–Tripolje műveltséget, amit még elő-szkítának neveznek a történészek. Itt házasították a lovat is. A népesség hátramaradt része alkotta a székelynek nevezett erdélyi magyarság első csiráját.

Thargitaosz nevében a Hargita nevét lehet gyanítani, annak a Hargita hegynek nevét, amely hegy a Székelyföld kellős közepén áll, a Világközepén, és amely a székelyek „szenthegye”. Ide a Szenthegyre estek az égből az istenek ajándékai, az a négy aranytárgy: eke, iga (járom), kétélű harci fejsze (csatabárd vagy fokos)⁸⁶ és serleg vagy kehely (kupa, csésze vagy csupor). Az istenek ajándéka, az égi arany ereklyék a szkíta királyok legjobban örökölt kincse volt, és nagy becsben tartottak. *Évenként nagy ünnepségek keretében, áldozatokkal látogatják ezeket meg, hogy részükön maradjanak* – olvashatjuk Hérodotosznál.⁸⁷

⁸¹ Világháló: dictionary.reverso.net/french-difinition/harka: 1. Harka, a franciák ellen harcoló Maghreb vidéki arab rablóeregek (felkelők) vezére. 2. Harka, a francia gyarmati (arab) segédcsapatok vezérei („les harkis”).

⁸² Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Harka (méltóság).

⁸³ Timaru-Kast Sándor: Az etruszk rejtély > blog: sandortimarukast.blogspot.com / előadás ZMTE, 2018

⁸⁴ Hallsatt (Felső-Ausztria) – itt fedezték fel, és utána nevezték el a halstatti műveltséget. (Wikipédia)

⁸⁵ A *neuri/nairi* szkíta törzset Hérodotosz írja le először az őshazájukban, Anatólia keleti részén a Van-tó környékén, a Nimrud-hegy aljában. Őket a török történészek az onogurokkal, az elő-magyarokkal azonosítják.

⁸⁶ Ancient History Encyclopedia (ancient.eu): A trójaiakat kiegészítő kis-ázsiai népek (szkíták), amazonok egyik jellegzetes fegyvere volt a fokos > Achilles és Penthesileia lukániai vörösalkos harangedény, Kr.e. 5. század.

⁸⁷ Télfy János: A magyarok őstörténete, 13-17 old.

Minden nép számára az a hely ahol megszületik vagy ősei megszületnek, főleg ha ez, mint a szkíták esetében, isteni akaratból, isteni beavatkozással történik, az a hely a Világközepe. A székelyek számára a *Világközepe* a Hargita, a Szenthegy. A „szenthegy” eszméje az irániaknál is jelen van: Hara. A Hara-hegység a világ közepén áll. „Hercules” nevének eredeti alakja Hari-cul-es volt, azaz a „Hari faj vezetője („cul” = gyulája)”.⁸⁸

A hegyektől közrefogott Erdélyi-medence változatos őskori története nem választható el a szomszédos területektől. A Szamos, Maros és Olt völgye kereskedők és szállásterületet kereső népek megszokott útvonala. Az itt megjelenő első jelentősebb művelődés a *Körös-kultúra*. Az európai újkőkor legkorábbi műveltsége a Körös-kultúra, amely kialakulását Kr. e. 7000 körülre teszik. Ezt anatóliai eredetűnek tekintik, vagy legalábbis Kis-Ázsiából a Balkánon érkező néppel hozzák gyakran kapcsolatba, és Erdély-szerte egységes képet mutat. Az egész Kárpát-medencét egységesen magába foglaló műveltség területe kiterjedt ezen túlra is, Moldvába a Szeretig, a mai csángó földre, Havasalföldre a Szörény–Argyas vidékére (ahol még a 15. században is éltek őshonos magyarok, véletlenül?), valamint a Balkánra, ennek északi területére (Starčevo). Feltehetően nagyszámú anatóliai telepések folyamatos beköltözése eredményezte az egységes műveltség kialakulását, mivel abban a korban rokon népek lakták mindkét vidéket. Az ide-odaköltözés minden korban, minden nép esetében megfigyelhető, az „Anyahonból” el, majd pár század múlva vissza az Anyaországba. Ezt végigkövethetjük úgy a szkíták (magyarok) mint a kelták esetében is. A magyar krónikák több beköltözésről tudnak a Kárpát-medencébe, és minden egyes „honfoglaló” itt olyan lakosságot talált, amely ugyanolyan nyelvet beszélt, mint az újonnan érkezettek (Tárh-i Üngürüs).

Tehát, kezdetben vala a *Körös-kultúra*.

Kr. e. 6000 körül a Kárpát-medence déli részén, a magyar Alföldön, Anatólia felől érkező bevándorlást észlel a régészet. Létrejött a mediterrán eredetű Körös-kultúra, amely egy újkori műveltségi korszakot jelöl. Mindkét vidéken az Anyaisten kultusza (hettita Estanu, Isten) állt az élet középpontjában. A műveltség kialakulását a régészek Kr.e. 6200–5600 közé helyezik, egy anatóliai népvándorlás hatására. A Körös-kultúra a Kárpát-medence legrégebbi új-kőkori műveltsége. A kultúra az ún. *Csípett díszes kerámia* kultúrájában tartozik bele, amely úgy a Dunántúl déli felén, mint Erdélyben, illetve a Balkánon is jelen van. Összekapcsolják a balkáni Starčevo-kultúrával, kialakítva az ún. Körös-Starčevo kultúrkomplexumot. Ennek párhuzamait a Balkán déli részén és Görögországban is megtaláljuk. Kerámiájára a csípett díszítés jellemző. Az edények felületét ujj- és körömbenyomkodással, csípéssel és bekarcolással díszítették. A kultúra korai fázisában megjelennek a fekete vagy fehér festett edények, míg a késői fázisra a barbotin (rátett vagy fröcskölt) a jellemző. A kerámiákat kézzel készítették az ún. hurka technikával.

Az edényekre jellemző volt a kerekded forma, nyakkiképzésük lehetett egyenes, kihajló vagy tölcseres. Különleges darabok az ún. oltárok vagy mécsesek, amelyek 3 vagy 4 lábbon állnak és feltehetően zoomorf előzményük van (kecske, szarvas).

A Körös-kultúra „Ősanya” ábrázolására, a nőiesség és a termékenység ikonjára, jellemző a zsírfarúság. Az Ősanya szobrocskák dorong fejjel (felsőrésszel) és két részből összerakott hangsúlyos altesttel rendelkeznek. A szemeket, száját és haját bekarcolással, az orrot és a karcsónkokat plasztikusan (kidomborodó) ábrázolták.

A Körös-kultúra hatására alakult ki Közép- és Kelet-Európában az ún. (alföldi) *vonaldíszes kerámia műveltsége*. A vonaldíszes kerámia műveltsége elterjedt Belgiumig és a Dnyeszterig (az egész kelta-szkíta vidéken), és létezése a középső neolitikum közel egészét kitölti.

---

⁸⁸ Grandpierre K. Endre: Attila és a hunok, 62. old. (> Metcalfe, C.T.: The Rajput Tribes, 1982, I. 38.).

Egy rövid átmeneti szakasz után, a középső neolitikumban megszűnik a korai új-kőkort jellemző egység. Új népek betelepülésére gondolt korábban a régészet, pedig helyi újításokra, divatváltozásra is sor kerülhetett. Hiszen, a legfontosabb, már ami a Körös-kultúra népétől jól ismert temetkezési szokás: oldalfekvésben, felhúzott lábakkal temették el halottaikat, nem változott meg. A régi idők emberének a megváltozott, megújított munkaeszközöknél, fontosabb volt a másik világgal, az istenekkel való kapcsolata a népi/törzsi hovatartozás meghatározásához. Én inkább helyi művelődési újításokban látom az okát a körösi egység felbomlásának, kimondottan regionális különbségekkel. A Kárpát-medencében Erdély egységes művelődési képe is három részre bomlik:

1. A Maros középső folyása mentén, a Déli-Kárpátok és az Érchegeység között, keleten Fogarasig a Tordos-kultúra (és népe);
2. A Szamos mentén a Délkelet-Alföldön elterjedt a Szakálhát-kultúra (és népe), kolozsvári központtal (már a körös-művelődés idejében létező Bácsstorok);
3. Délkelet Erdélyben, északnyugaton a Mezőségig, a vonaldíszes–csatabárd kultúra (és népe) jelenik meg, párhuzamosan az etelközi vidékkel.

A Körös-kultúrát jellemezte a mezőgazdaság és letelepedett életmód. A késő-neolitikum embere elsősorban földművelő volt, ismerte a kőbetétes sarlót és már különféle gabonákat is termesztett. A régészet feltárt különféle gabonavermeket, benne gabonaszem leletekkel. A földművelő életmód mellett állatokat is tartottak, a leletek alapján juhot, kecskét, szarvasmarhát, sertést és kutyát, valamint gyűjtögettek, vadásztak, halásztak. Ismeretesek ebből a korból hálónehezékek agyagból meg csonthorgok.

Ha a fenti világot a monda köntösébe bujtatjuk, ez a korszak a Hérodotosz,⁸⁹ a történelem atyja által leírt szkíta eredetmonda Targitaosz országának felel meg. A szkíta eredetmonda eredeti, egyenesen a szkítáktól hallott változata így szól: *Amint pedig a szkíták mondják, az ő nemzetük mindnyájan a legfiatalabb; s hogy ez így keletkezett: ezen a földön, mely pusztaság volt, született először egy ember, kinek neve volt Targitaus. Ezen Targitaus szüleinek mondják lenni – noha nekem hihet(et)lent mondtak, de még is mondják – Jupiter és Borysthén folyójának egyik leányát. Ilyen nemzetségből született legyen Targitaus; ebből pedig származott három fiú: Lipoxais, Arpoxais és Koloxais, a legfiatalabb. Ezek uralkodván, az égből lehulló arany tárgyak: eke, járom, kétélű (harci) fejsze (szekerce) és csésze estek a földre. A legidősebb első volt ki ezt látta s gyorsan oda szaladt, föl akarván venni; de az arany, midőn hozzá közeledett, égni kezdett. Ez visszavonulván, a második közeledett oda, és ugyanaz történt. A kettőt tehát elűzte az égő arany; midőn a harmadik, a legifjabb, hozzálépett, elaludt (az arany tüze) és ő azt elvitte magához. A két idősebb fivér megtudván ezt, átadták az egész országot a legifjabbnak. Ezért, mert a (valódi) szkíták tőle származtak, nevezik magukat a szkíták a világ legfiatalabb népének.*⁹⁰

Már ebben a korai szakaszban is körvonalazódik az **őserdélyiek** (összskíták) három testvérnépre (kulturkörre) való tagozódása.

A **Tordos(-Vinča) kultúra** Kr. e. 5500 körül jött létre, és magába foglalta Dél-Erdélyt és a mai Bánságot, a Maros–Tisza–Duna–Kárpátok vidékét, valamint kiterjedt a Balkánra is, szigorúan a régi Körös-kultúra határai között. Ez is azt bizonyítja, hogy a helybeli őshonos lakosság fejlődésének eredményeként születhetett meg a (Vinča-)Tordos-kultúra, és nem egy „beköltözés” eredményezte ennek létrejöttét. A dél-erdélyi Tordos-kultúra területén külön említést érdemelnek a közismert piktografikus táblácskák, melyek Alsó-Tatárlakán kerültek napvilágra

⁸⁹ Hérodotosz (i.e. 484 - 425) egyetlen fennmaradt műve a Historia (Történelem). Ebben értesít a szkíták eredetéről. Cicero nevezte őt „pater historiae” – a történelem atyjának.

⁹⁰ Télyf János: A magyarok őstörténete, 13-17. illetve 24-27. old.

(1961), és amelyek meglepően hasonlítanak protoelámi és protosumér (a sumérokat megelőző) darabokhoz és a székely rovásíráshoz. A két terület közötti kapcsolat azért is érdekes, mert a bizonyítottan írott értelmes szöveget, írásjeleket tartalmazó tatárlakai korong és táblácskák, jó ezer évvel megelőzik a mezopotámiai írás „feltalálását”. *A tatárlakai táblák – mivel kétségtelenül írottak – lehetővé tették, hogy a Vinča-Tordos-kultúra agyagemlékein lévő jelek egy részét, mint korábban is gyanították, írásjeleknek tartsuk. A Maros mentén így valamikor Kr. e. 4000 körül kísérletet tettek az írás bevezetésére, ami önmagában is sokat jelent. Azt is, hogy valami egyszerű, szentélyközpontú épülő kvázi-államiságról számoljunk ezen a vidéken; közösségek közötti munkamegosztással.*⁹¹

Az erdélyi Alsó-Tartárlakán felfedezett korongon, *néhány jel megegyezik az archaikus sumir írással, néhány pedig a (székely-magyar) rovásírásra hasonlít.*⁹²

Az észak-erdélyi kultúrkör területén a Tiszapolgár-kultúra népével számolhatunk, aki a Tisza-vidéken, Erdély északi részén és a Bánátban települ meg. A nagyállattartó, földműves népesség egyszerű kunyhókból álló telepeken (Kalotaszeg) lakott. A **Tiszai-kultúra** (Kr. e. 4000-3800) és a vele párhuzamos **Lengyeli-kultúra** (a Dunántúlon) is a Körös-kultúra területére szorítkozik, vagyis a vonaldíszes kerámia népének lakóhelyén alakul ki.

Délkelet-Erdélyben (Székelyföldön) megalakul az **Erősd–Kukutyin-i kultúra**, etelközi kisugárzással. Ez kezdetekben, északon a Maros felső folyásáig terjed. Itt a **Tiszapolgári kultúra** hordozóival kerül szomszédságba. Az Erősd-Kukutyin-kultúra népéhez kötődik a ló megszelídítése, és a csatabárdos harcosok kialakulása.

Mindhárom műveltségi területen azonos a temetkezés, a népi összetartozás bizonyítékául, Erdélyben és az Alföldön egyaránt. Sírjaikban kétfülű edények (tejesköcsögök) és virágcserep alakú edények, harang alakú csészék („bell beaker”) körítik a felhúzott lábbal, oldalt fektetett halottakat. Ebből a korszakból származik a marosvásárhelyi ellentett élű harci-csákány (fokos) vagy a keleti rézbalta (Sáromberke), a „csatabárd”.

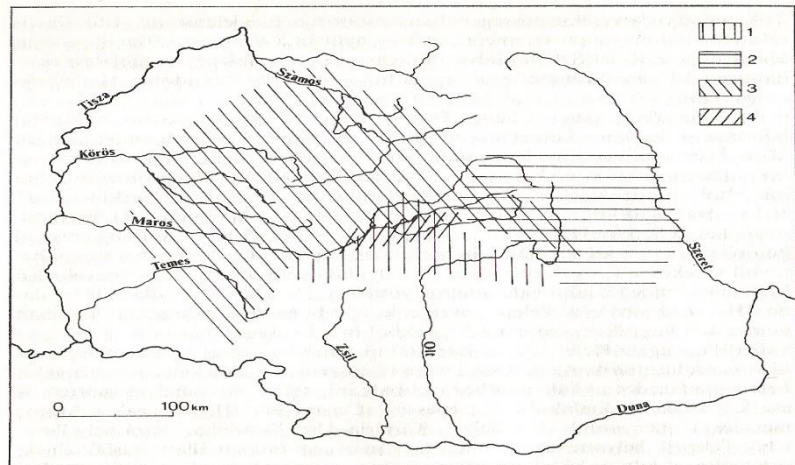
A neolitikum végére, az ún. **kőrézkorban**, az addig egységes Kárpát-medencei kultúra három részre szakadt. Ezt főleg Erdélyben⁹³ követhetjük nyomon, itt a Hargita környékén válik láthatóvá. Itt a szétvált kultúrák éppen a Hargitán érnek össze. A Hargitától délre kialakul az a műveltségi övezet, ahol későbbi Agathyszeokról beszélünk (Lipoxais népe). Tőle keletre találjuk az Erősd- Kukutyin kultúra, amelynek egyenes folytatása a Kukutyin-Tripolje kultúrkör, ahol a lovat is házasították, illetve a lovak tenyésztése is elkezdődött. Észak-Erdélyben és Magyarország északi területén létrejött Tiszapolgár–Bodrogkeresztúr-kultúra, a gelonok vidékén. Innen indultak el a későbbi kelták Nyugat-Európa meghódítására.

A kőrézkor régészeti korszak az újkőkorszak végétől a bronzkor kezdetéig tartott. A korszak fő jellemzője, hogy az ember használni kezdte az első fémeket: a rezet, az aranyat és az ezüstöt. Kialakult a fémolvasztás és fémmegmunkálás technikája. Nemcsak az aranyból és ezüstből, hanem a rézből készült tárgyak is elsősorban díszítő és vallási célokat szolgáltak. A kőrézkor jellemzője az írás megjelenése, amely egyértelmű választóvonal az őskor és az ókor, vagyis a prehisztórikus (történelem előtti) és historikus (történelmi) korok között. A kőrézkor kezdetén (Kr. e. 5 évezred) Európában és Ázsiában egy szárazabb klímát eredményező időjárás-változás indult el. A szárazság következtében a földművelődésből egyre nehezebben tudtak megélni, a gazdálkodás súlypontja a helyváltotatást igénylő állattenyésztésre helyeződött át, létrejött az ún. transzhumáló pásztorkodás.

⁹¹ Makkai L. / Mócsy A.: Erdély története, I. kötet, 17. old.

⁹² Marton Veronika: A sumir kultúra története, 84. old.

⁹³ A térkép az Erdély története I. kötetéből származik.

3. térkép. Kései neolitikum és rézkor

1 = Petrești-kultúra; 2 = Cucuteni—Erdőd-kultúra; 3 = Tiszapolgár-, Bodrogkeresztúr-kultúra; 4 = Cernavoda III.-kultúra

Ezt a kort jellemezte még, a Fekete-tenger vidékétől a magyarországi Alföldig terjedő kurgánok népei kultúrája. Előkelő hallottaikat földből emelt halmok (sírhalomok, kunhalomok, tündérdombok) alá temették. A mezőgazdaság mellett sztyeppei típusú szarvasmarha- és lótarással foglalkoztak. Az egy helyben lakást jellemző hosszabb életű telepek megszűntek, s átadták helyüket a pásztorkodó életformának jobban megfelelő, átmenetibb jellegű telepeknek. Közép-Európában a rézkor egészen a Kr.e. 3. évezred derekáig elhúzódott.

A **Tordos-kultúra** népessége a középső neolitikumtól a rézkor végéig meghatározta Erdély történetét. A Tordos-kultúra vagy ahogyan még nevezik, a Vinča–Tordos-kultúra, a Körös-kultúra második felében kezd terjedni. Leleteik a Kr. e. 5 és Kr. e. 3. évezred közé helyezik. A középső neolitikumban kezd megszűnni a korábbi egységes műveltség. A Szamos mentén a Délkelet-Alföldön elterjedt a Szakálhát kultúra, innen a Kárpátok felé az északkelet-alföldiekkel rokon, festett kerámiát készítő csoportok éltek. Délkelet-Erdélyben, északnyugaton a Mezőségig a vonaldíszes kerámia népe jelenik meg.

A Maros középső folyása mentén, a Déli-Kárpátok és az Érc-hegység között, keleten Fogarásig található a korai Tordos-kultúra népe. Fénykorában a teljes Kárpát-medence területén kívül a Balkán-félszigeten, sőt Kisázsiaiban is megtalálható volt. A középső újkőkori népesség a rézkor végéig meghatározza Erdély történetét. Európában ez a kultúra használt először rezes nagy mennyiségben, ezt nagyrészt az erdélyi érc-hegység lelőhelyei fedezték. Már ebben a korban művelték a zalatnai aranybányákat is. Búzát termesztettek és állatokat tenyésztettek, főleg szarvasmarhát. Tapasztott agyagpadlójú borona- vagy sövényfalú, talpas házak állottak. Edényeik között gyakoriak a kelyhek, nagy részüket vörös bevonat fedi. Rendkívül gazdag antropomorf és zoomorf plasztikájuk; ezek az apró agyagszobrok a termékenységi kultuszban játszottak szerepet. A balkáni földművelő lakosság után a Tordos-kultúra dél-erdélyi népe volt az első földművelő Európában. Árpát és gabonát termesztettek. Ők az első állattartók Európában, akik már tenyésztették a juhot, kecskét és szarvasmarhát. A tordosi neolitikus telepelt először *Torma Zsófia*, az első magyar régész kutatta 1875-ben. Itt összesen közel 11 ezer leletet tártak fel. A műveltség legismertebb leletei Alsótatárlakán kerültek elő, amelyek között is kiemelkedik a híres rovásírásos (alsó)tatárlakai korong, amely a legkorábbi írásjeleket tartalmazza, mivel radiokarbon vizsgálatok szerint Kr. e. 5500 körül keletkezhetett, így kb. ezer évvel megelőzi a legkorábbi ismert sumér agyagtáblák írásait.

Ezen a vidéken kialakult műveltséget **Péterfava-(Petresti)⁹⁴-kultúrájának** is nevezik. A korai rézeszközök (Radnót) és a zalatnai arany lelőhelyeinek feltárása jelentette a Kárpát-medencei rézkor kezdetét. A műveltség területén kialakult népet a későbbiekben agathyrshnek fogják

⁹⁴ Péterfalva falu Erdélyben, Alsó-fehér megyében, közigazgatásilag Szászsebeshez tartozik.

hívni. Az agathyrseket már Hérodotosz is ismeri s egynémely érdekes adatot mond el róluk. Országukat a Maris (Maros)⁹⁵ szelte át, fejedelem kormányozta, és voltak törvényeik is, melyeket versekbe foglaltak. A legfényűzőbb emberek voltak s tömérdek arany ékszerrel borították be magukat. Nőközösségben éltek, mert mindannyian testvérek és rokonok akartak lenni, kik között nincs sem irigység, sem ellenségeskedés. A hatalmas arany kincset, a sok arany ékszert, amellyel az idegenek előtt kérkedni szerettek, nem máshonnan, mint Erdély bérceiből vették, melynek gazdag aranyerei az ősidőkben rendkívül dúsak lehettek. Ennél fogva ismerniük kellett a bányászatot és egy igen fejlett ötvös iparral kellett, hogy rendelkezzenek. Nagyrészt barna embereknek írja le őket Hérodotosz, arcukat és testüket tetoválták és pedig annál élénkebb és tarkább vonalakkal, minél előkelőbbek voltak.

Ezzel párhuzamosan kialakul az **Erősd-kultúra**, a rézkor legfontosabb helyi megnyilvánulása Erdélyben. A nagy mennyiségben előforduló ember- és állatábrázolások, amelyeket kultikus célokra használtak, fejlett tárgyi és szellemi életről tanúskodnak. Az erősi kultúra továbbfejlődése az Erősd-Kukutyin⁹⁶-kultúra, majd a Kukutyin-Tripolje-műveltség, ahol a vadló megszelídítése és a lovak tenyésztése is megkezdődött. A kukutyini-kultúra népéről ma még keveset tudunk. A régészeti ásatások kimutatták, hogy a városszerű településeken lakó népesség fazekasművészetükre jellemző volt a vonalak, körök és spirálok ismétlődése. Az egyedülálló geometriai művészettel rendelkező, kelet-európai, neolitikus kultúra virágkora kb. a Kr. e. 3000-5000 évi időkre tehető. Erdélyben a kultúra területe északon egészen Maros vidékéig terjedt. Népessége felszíni, tapasztott házakból álló, a folyók teraszain vagy közvetlenül a völgyek közvetlen közelében fekvő településeken lakott. Megélhetésüket a növénytermesztés és állattartás (szarvasmarha) biztosította, de hús-szükségletüket vadászattal és halászattal is kiegészítették. A kultúra területén előkerült apró szobrocskák közt ritka volt a férfiábrázolás. Az apró, telt női szobrok hosszú lábúak és testüket tetoválások díszítették. Kultúrájuk késői szakaszában a fémfeldolgozás is szerepet játszott. Jellemzői voltak a termérszéből készített áruk és ékszerek. Ez volt a későbbiekben a vonaldíszes-csatabárt-kultúra (elő-szkíta) népe, majd a **szkítá**nak nevezett nép területe.

A **Tiszapolgár-kultúra** magába foglalta az Alföld keleti felét és Erdély nagy részét. A kultúra kisméretű, időszakos jellegű településeinek fő foglalkozásuk az állattenyésztés volt. A halottak mellé helyezett tárgyak mennyisége, valamint az egyes sírokban felbukkanó rézékszerek és fegyverek már a halottak eltérő társadalmi helyzetére utalnak. A tiszapolgári kultúra jellegzetes edényformái a talpas kelyhek és csőr alakú kiemelkedésekkel ellátott edények. A réz megmunkálása már igen magas fejlettségi szintet ért el.

A **Bodrogkeresztúr-kultúra** a Kárpát-medence egész középső részén, az Alföld és a Duna mentén egyaránt jelen volt. Temetőikben, amelyek között előfordul a száznál több sírból álló is, nagyszámú fémtárgyat (réz, arany) tártak fel, a fémművesség nagymértékű elterjedésre utal. A földművelődés mellett (főleg búzát termesztettek) sok állatot, főként szarvasmarhát tartottak. Az itt megalakuló népet később **keltá**nak nevezi a történelem.

A **péceli kultúra** népessége Magyarország nyugati területét foglalta el. Állattartó, földművelő életformájuk mellett finoman kidolgozott réz és aranytárgyakat, agyagtárgyakat készítettek, kifinomult, magas szintű ismereteikről, hitvilágukról gazdag kultusztárgyaik, temetkezési szokásaik vallanak. A temetők szerepe megnőtt, a közösség életében az állandóságot ezek képviselték. Budakalász mellett tárták fel a kultúra legnagyobb eddig ismert temetőjét (Kr. e. 4. évezred vége). Az itt talált kis agyagszobor, a budakalászi kocsi, egész Európa első kocsiábrázolása, ami a Kárpát-medencének az emberi civilizáció fejlődésében játszott fontos szerepére mutat. A péceli kultúra emberei a Duna és a Tisza mentén halászattal, a síkságokon és az áradmányos területeken földműveléssel és járulékos állattartással foglalkoztak. A hegy és dombvidékeken, nem ritkán a hegyek csúcsain az állattartók erődített falvakban éltek. Az állattartásban

⁹⁵ Az etruszk „Maris” volt a férfiasság, termékenység és a harcművészet istene. A római Mars tőle származik.

⁹⁶ Kukutyin ősi magyar (csángó) település Moldvában, a Prut mentén, Jászvásár közelében.

meghatározó volt a szarvasmarhatartás. A kultúrát sajátos edényformák, balták, pattintott kőnyílhegyek, csont- és rézárak jellemzik. Megjelennek a méltóságjelvények is. A Vörösön eltemetett főnök vagy varázsló-pap ókori keleti típusú vagy eredetű rézdiadémot visel.⁹⁷

Gordon Childe ezeket a műveltségeket eredetinek, helybelinek tartja, összefoglalóan Duna-menti műveltségnek nevezi, és ezt két szakaszra ossza: a Duna I. és a Duna II. Ez utóbbi terjeszkedik szerinte nyugatra (elő-kelta terjeszkedés) és megteremti Nyugat-Európa újkőkorát.

A késő-neolitikum és a rézkor átmeneti szakaszában jól kirajzolódik Erdélyben, mint már rámutattam, a Hargita – a Világközepe – körül egymásba fonódó hármas műveltségi terület: a dél-erdélyi csoport, az északnyugati irányban terjeszkedő Tiszapolgár, és ezt felváltó Bodrogkeresztúr népe, valamint a Délkelet-Erdélyben és Etelközben virágzó Erősd–Kukutyin–Tripolje-műveltség. Erősdön Kr. e. 5500 körül már többhelyiségű, központi kályhával ellátott házakban laktak. Ilyen házakat építettek később az etruszkok is az itáliai Toszkánában.

A déli-erdélyi népcsoport halottait – elsőként Európában – elhamvasztja, bevezeti a hamvasztásos, urnás temetkezés szokását. Egyre több fegyver is bekerül a sírokba az elhunyt mellé: laposbalták, balták, török (Kálnok).

Az erdélyi és a felvidéki rézbányákat már a neolitikum végén művelni kezdték és megindul az érc feldolgozása is. A réz korban, Kr. e. 3500 körül kialakul az egész Kárpát-medencére kiterjedő és ismét egyesülést jelentő (Baden-)pécéli műveltség, ezerszáz évvel megelőzve a minoszi kultúrát. A korszak világhírű lelete, az első európai kocsi-modell, Budakalászon került elő.

Anatóliából, a Balkánról szakadatlanul érkező telepések egyre nagyobb tömegei, nem változtatnak Erdély etnikai összetételén. Akkoriban itt rokon népek éltek, melyek gyarapították és erősítették az ókori Erdély népét. A Tárih-i Üngürüszből tudjuk, hogy már „Hunor népe” (ezek nem a későbbi hunok) betelepődése idején, itt, a Kárpát-medencében egy velük azonos nyelvet beszélő népet, egy rokon népet találtak. Kiszeli István szerint a Kárpát-medence népességének leszármazottai folyamatosan lakták ezt az országot („uru-szág”-ot, vagyis a Földnek ezt a szegletét). Az ősnép jelenléte évezredekken át folyamatosan máig kimutatható. Ezt igazolták a nemzetközi ethno-genetikai vizsgálatok is.

A bronzkor a Közel-Keleten, Kr. e. 2500 körül kezdődött, majd Kis-Ázsián keresztül megérkezik a Balkánra és a Kárpát-medencébe. Kr. e. 2. évezred második felében Mykene felváltja Krétát, és a korszak kiemelkedő művelődés-kisugárzó központja lesz. Magyarország már nagyon korán „mykenei” hatás alá kerül, majd később követi őt a germán, az akkor még kelta vidék. Írországi aranyleletek arra engednek következtetni, hogy az Ír-szigetnek is szoros kapcsolata lehetett Mykene-vel. A korabronzkori Dunamenti-műveltségek kisugároznak az Appennini-félszigetre is.⁹⁸

Trójai menekültek honfoglalásai

A történészek, most már az archeogenetika segítségével is, bizonyítja az ősi mondák és fennmaradt hagyományok, a nép emlékezetének igazát. Beigazolódik a felvázolt Kárpát-medencei kivándorlás úgy Itália, mind Nyugat-Európa fele.

Minden **Trója** alatt kezdődött, a trójai „Világháborúval”.⁹⁹ A régi világ elpusztulásával, annak a rendjének a végével, amely addig egyensúlyban tartotta a Világot. Trója a civilizációk harcának jelképévé vált...

⁹⁷ A régészeti korszakokról szóló adatok a Világhálóról, a Wikipédiából származnak.

⁹⁸ Kinder, H. / Hilgemann, W.: Atlas zur Weltgeschichte, I. kötet, 19. old.

⁹⁹ Mesterházy Zsolt: Honfoglalások kora.

A trójai háború alatt legalább két fegyveres konfliktust értünk. Az első az Kr. e. 13. század közepén, a második a Kr. e. 1180-as években tombolt. Trója ostromának kezdete, összefügg a tengeri népek inváziójával. Ez a kis-ázsiai bronzkor utolsó szakasza. Később, a második felvonásban, a dórok, a valódi görögök, is beavatkoznak, és elpusztítják a Várost.

A homéroszi Ilion városa nagy valószínűséggel azonos a hettita és asszír forrásokból ismert Taurisza várossal, a nyugat-kisázsiai Vilusza (Homerosznál „Íliasz”), azaz Iyalanda fejedelemség fővárosa. A Város a fekete-tenger külső bejáratánál állott, és a Dardanellák védelmezője volt. Aki a Dardanellákat ellenőrizte, annak gazdag bevételi forrásai voltak. A görögök trójai kalandjának nem csak „szerelmi”, hanem jól megfogható „anyagi” oka is volt.

Az első rablóhadjárat-hullámot az akhájok vezették. Ők a tengeri népek közé tartoztak, akik előzőnlőtték Kis-Ázsia partjait, és sorra elpusztították az útjukba esett országokat, civilizációkat. Így esett el a Hettita Birodalom is. A tengeri népek Egyiptomba is betörnek. Az akhájok különösen aktívak voltak Iyalanda (Ilion) fejedelemség kirablásában, és Atrija (Trója) várának elpusztításában. Ez lenne a rövid, száraz és tragikus történelem.

Ennek van egy sokkal izgalmasabb és szebb változata is. Homérosz költeményében, az Iliasban, a háború oka, a casus belli, Szép Helené elrablása, elcsábítása volt.

Helené, magyarul Ilona (aki még hozzá „szép” is!), Menelaosz a dórok vezérének (névnek értelme: „Népvezér”) menyasszonya volt, pontosabban kikényszerítette Heléna apjától, Tündareosztól, aki az akkor még pellazg Spárta királya volt, hogy neki adja. Tündareosz felesége Léda, akit Zeusz hattyú képében megtermékenyített, két tojást rakott, és mindkét tojásból egy-egy ikerpár született. Az egyikből Helené és Klütaimnésztra nevű nővére született meg, a másikkól pedig két fivére, Kasztór (Castor) és Polüdeukész (Pollux). Itt, ezen a ponton elhagyjuk e földi világot, így nem tévedünk és nem vétkezünk, ha ezen túl magyarul egyszerűen Tündér Ilonáról, a Tündérkirálynőről beszélünk. Tündareosz Helené a magyar mondák világában Tündér Ilona. A görög „Népvezér” (Menelaosz) az a gonosz sárkány, aki elrabolja és várába zárja Tündér Ilonát. Párisz, a trójai királyfi, pedig a jó királyfi, aki Tündér Ilonát kiszabadítja fokságából. Párisz volt Priamosz, Trója királyának kisebbik fia. Őt azonosítják a történeti Alakszandusz vilusszai királlyal. Neki két fivére volt, Hektór, aki elesett Trója ostrománál, és Troilosz, akit Achilles csapdába ejt és megöl, mikor lovát itatni hozta egy a váron kívüli kúthoz. Kasszandra volt a huga, akit a görögök elhurcolnak az Anyaisten szentélyéből, és ledöntik az Anyaisten bálványát. A trójaiak lovak imádói voltak, ehhez kapcsolódik a „Trójailó” története (mondája?). A jövendölés szerint csak akkor lesznek a görögök képesek Tróját legyőzni, ha elpusztítják az Anyaisten szentélyét és ledöntik szobrát, meg ha Troilosz már nem él. Ezért kellett őt orvul megölni. A szentélyt kirabolják és szétverik, majd ledöntik Anyaisten szobrát. Troiloszt meg legyilkója Achilles és Trója elesik.

Trója lángokba borul, lakossága elmenekül. A menekülésről több krónika is megemlékszik. A menekülés egyik útja a tengeren zajlik. Trója lakosainak egyik része kimenekül a közeli Ida hegyre, majd amikor a háború szörnye lecsendesedik, a közeli öbölben hajóra szállnak és Aeneis vezetésével elvándorolnak Trója (Vilusza) vidékéről, de magukkal viszik írásukat, vallásukat, művészetüket, kézműves- és várépítési tudásukat. Ennek a menekülésnek történetét Vergilius (Publius Vergilius Maro), etruszk származású római epikus költő, Augustus császár idejében és megbízásából foglalta költeménybe. A császár célja Róma és a római nép őstörténetének a megírattatása volt, hogy kerek, hivatalosnak mondható formát nyerjen az eredettörténet, az identitásról szóló hitvallás. A tíz évig íródott költemény főhőse a legendás ősapa Aeneis (Aeneas) volt.

A legenda szerint, Aeneis és a vele tartók hajói indulás után egy hatalmas viharba keveredtek. Poszeideón, aki nevének jelentése szerint, a „Föld Ura” és a földrengés (Homerosznál a „Földrázó Poszeidón”), valamint a görög mitológia szerint még a tengerek istene is, megharagudott a görögökre, mert ezek, hogy elpusztíthassák Tróját, először is a vár előtt, az Ida he-

gyen álló szentélyben lévő Anyaisten (Estanu / Kybele ⇔ etruszk Turan) szobrát, egy jövendölést követve, összetörték. Poszeidón, a Föld Ura, keltette hatalmas földrengés s az ezt követő óriási árhullám teljesen elpusztítja a görög hadiflottát, Odüsszeusz, azaz Ulysses hajója kivételével, de ez is eltévedett Itália partjai felé (lásd: Kirké tündér és az iszapfürdők története)¹⁰⁰ és csak hosszú bolyongást követően képes hazatérni.

A trójaiak ellenben megmenekültek, és Itália felé vették útjukat. Itt az olasz (Latium) partoknál kötöttek ki és valahol a mai Róma környékén szálltak partra. Egyesek szerint, innen délre, a mai Gaetánál, mások szerint, innen északra a mai Cerveteri (latin Caere ⇔ etruszk Caisra) – Pyrgi vidékén. Majd megalapítják Rómát, az Örökvárost. Ők voltak az első etruszkok, vagy az elő-etruszkok, akik Kis-Ázsiából (Trója) származtak és a nagy pusztás után, Itáliába letelepedtek, és az „eredetmonda” szerint megalapították Rómát.

Az előző fejezetében említett Hérodotosz által lejegyzett szkíta eredetmonda kapcsán írtam az erdélyi agathyrsekről, akik hirtelen a Kr. e. 6-8. században „eltűnnek” a Kárpát-medencéből, hátrahagyva házaikat, telepeiket, sírjaikat. Éppen ekkor, ugyanazokkal a kulturális jellegzetességekkel, ugyanazokkal szokásokkal, a „semmiből” egy szkíta (magyar)¹⁰¹ jellegű műveltség jelenik meg Toscana északi részén (Villanova). Én itt a szkíta műveltségű agathyrsek átköltözését látom, akik lovaskultúra-elemeket, többek között a halomsíros temetkezést honosították meg az etruszkok földjén. Mario Alinei szavaival élve, ekkor a toszkánból etruszk lett. A rokon szkíta eredetű agathyrsek egyesülése a korábban Kis-Ázsiából érkező elő-etruszkokkal, beindítja az etruszk nép és etruszk civilizáció kialakulását. Minden más hamis okoskodással ellentétben, az etruszk műveltség, beleértve az etruszk nyelvet is, soha nem „halt ki rokotalanul” (ahogyan ezt a nyelvészek delirálják), nem tűnt el a semmibe, hanem folytatódott (és nem beleolvadt!) a római műveltségben és a latin nyelvben, latin írásban, vagyis a mai írásunkban. Mi ma ezekkel az „etruszk” betűkkel írunk! Ami számunkra fontos, szép és fel-emelő, és ami másoknak bosszantó és zavaró, az az etruszk műveltség „magyaros” volta.

Sok középkori krónika is foglalkozik a trójai menekültek sorsával. Ezek a kelták meneküléséről és vándorlásáról számolnak be. Ilyenek a magyar Képes Krónika és a Tarih-i Üngürüşz (a magyar ösgeszta oszmán-török nyelvre fordítva¹⁰²), az ófrancia krónikák, a Historia Regnum Britanniae, az Írország Honfoglalásának Könyve (Leabhar Gabhála Éireann) és Sebastian Münster Cosmographia nevű, 1545-ben íródott Világtörténelme.

Mint fentebb írtam, a magyar krónikák is megemlékeznek a Trójából menekülőkről. A magyar őskrónika, vagy amit ebből megmentett a Tarih-i Üngürüşz, Paris¹⁰³ és kíséroról szól, akik megépítették Sicambriát. Ők egy bizonyos idő után tovább költöznek Galliába, és első vezérük, fejedelmük tiszteletére, a Szajna két szigetén alapított fővárosnak, Paris nevét adták. Galliában egyesültek a már régebről ott élő, ugyancsak „trójai” eredetű gallokkal¹⁰⁴.

¹⁰⁰ Kirké tündér, a Nap leányának mondája. Szigetén a disznóvá változtatja Odüsszeusz katonáit, akik megtalálni és „kiszabadítani” akarták őt a tündér varázslatos fogságából. Ezek egész nap az iszapban disznó módra dagonyáztak. Így talál rájuk Odüsszeusz is.

¹⁰¹ Alinei, Mario olasz kutató szerint, aki Ősi gyökér című könyvében az etruszk nyelvet egy ősmagyar nyelvnek (una lingua archaica ungarese) tekint.

¹⁰² Mahmud Tercüman, I. Szulejmán szultán bajor származású tolmácsa, diplomatája mentette ki Székesfehérvár égő könyvtárából (1543) és ültette át oszmán-törökre

¹⁰³ "Ezt a paradicsomi vidéket ő [Paris] azonnal megkedvelte, és megparancsolta, hogy a Szikan hegy tetejére egy hatalmas várat építsenek." ('Tarih-i Üngürüşz' avagy a Magyarok Története).

¹⁰⁴ Timaru-kast Sándor: Kelta magyarok, magyar kelták, Acta Historica Hungarica Turciensia, 33 évf. 7 sz., ZMTE: A Nyugat Magyarjai, előadás: 2016. 06. 23., Budapest. / Magyarságtudományi Füzetek, 21. sz. MVSZ.

A Képes Krónika is megemlékezik a keltákról. Első részében, a "Teremtés könyvé"-ben, Josephus Flaviusra és Hieronimusra hivatkozva Noé három fiáról ad rövid tájékoztatót: "szét-széledtek három részébe a világnak, Sam Ázsiát, Cam Afrikát, Japhet Európát kapta osztályrészü." Josephus Flavius-nak 'A zsidók történeté'-ből tudjuk, hogy ennek a Japhetnek hét fia volt (> hettiták?), "akiknek országai az ázsiai Taurus és Amanus hegyeitől a Tanais (Don) folyóig és Gadiráig terjedtek Európában." Ezek a területek addig lakatlanok voltak, így az ott letelepedő népek saját neveiket adták. A zsidó történész Japhet fiainak nevét is ismerteti: Gómár, Magóg, Madai, Javán, Tubál, Mosoch és Thyras. Népük tőlük kapta nevét: "Így hívták egykor a mostani galatákat gomároknak és a mostani Scythákat magogoknak ősapjuk Magóg után..." – mondja Flavius. A Képes Krónika a galatákat GALLOK-nak nevezi, és azt írja, hogy Trója eleste után Pannóniába menekültek.

A hettiták (Japhet „hét fia”) közvetlen említésével ismét Kis-Ázsiában, Trója vidékén vagyunk. A dolog pikantériája, hogy van török történész (Diker),¹⁰⁵ aki a szkíta *neurok* őshazáját Kis-Ázsiába helyezi, Urartu és a hurrik vidékén élő *nairi* ősi néppel azonosítja őket.

Amikor átkelnek a Kaukázuson és megjelennek a Fekete-tenger feletti pusztákon, nevet váltanak. Innentől *neuri* néven ismeri őket a történelem. Neuri nevüket Hérodotosz elírásának tekinti, valódi nevük pedig *onogur*, mivel törökül a g-hangot kihagyják, nevük kiejtve „onour”. Ezt érthette a görög történész „neur”-nak. Törökül az onogur népnév értelme: „Tíz-Nyíl” illetve átvitt értelemben „Tíz-Törzs”. Ők a magyarok ősei, véli az ótörök kor történésze. Őshazájuk Kis-Ázsia volt, a Nimród-hegy aljában, a Van-tó partján, de a „kigyók” (ótörök *ylan*) túlságos elszaporodása miatt költöztek a Kaukázuson túlra, talán éppen Hunor és Magor vezetésével a Csodaszarvast követve, a Meotiszba. Az ótörök *ylan* (kígyó) szóval kapcsolatban, írja Diker, hogy ez alatt az alánokat kell érteni. Az alánok (szarmaták) a Kígyó (Sárkány) képét tüzték lobogó gyanánt kopjájukra. Hérodotosz a szkíta eredetmondában említi, hogy Targitaosz harmadik fiának a mellékneve skolot volt, ami miatt népe, a szkíták, szkolotoknak nevezték magukat. Az ógörög nyelvben *skolt* nyílhegyet jelent. Tíz „skolot” törzs az *onogur*. A magyar honfoglalásban is tíz törzs „vérszerződéssel” megpecsételt szövetségével számolunk: hét szkíta és három alán-szarmata törzs.

Összegezve, tehát, Japhet fiától, GOMÁRtól¹⁰⁶ származtak a kelták (gallok, galaták) és testvérétől, MAGÓG-tól a magyarok (magogok, szkíták).¹⁰⁷

Az ír hagyományban Partholón és Nemed, honfoglaló vezérek, Magóg utódai voltak.¹⁰⁸ Ráadásul a kelták is, akárcsak a magyarok, a Nyilas népe, és az Ősanya (ANU) gyermekei.

A keltákról részletesen megemlékeznek a régi francia krónikák: az ófrancia krónika, amelynek szerzőjeként *Gregorius de Tour*-t (540-594) tartják számon, valamint a *Fredegar* gyűjtemény és a *Frankok története* a 7-8. századból, ismeretlen szerzőktől feljegyezve. A régi krónikások a keltákat "frankoknak" nevezik, és Trójából származtatják őket. Az ófrancia krónika megjegyzi, hogy „a frankok (a bretonok) rokonai a magyaroknak és a törököknek, mert mindhárman ugyanattól a Troillustól, Trója királyától származtak.” *Jean Lamaire* a gueldre (holland) származású francia költő és énekes az 1510-es évek elején a magyar, francia és a török nép közös trójai eredetét hangsúlyozza kiemelve azt, hogy a két előbb említett nép jézushitű, míg a törökök oszmánhitűek.¹⁰⁹

¹⁰⁵ Diker, Selahi: And the whole Earth was of One Language, 1996/1999 (Wikipédia).

¹⁰⁶ Feltehetően kimmerekről van szó. Kimmerek a brit-kelták ősei, és kimmerek (kimberék) éltek a Rajna-Majna vidékén is, a teutonok szomszédságában. A kimmereket az asszírok gimmirainak nevezték.

¹⁰⁷ Berenik Anna: A félre-magyarozott Anonymus: 1. rész 'Magurától Lebediáig, 62. old.

¹⁰⁸ Ellis P.B.: Die Druiden (A Druidák), 127. old.

¹⁰⁹ Vetráb József Kadocsa: Trójaiak, Szikamberek, Szikánk, Frankok... I. (elküldött írásáért hálás köszönet).

A Fredegar gyűjtemény szerint a Trójából, ennek eleste után elmenekült frankok Macedóniában kettéválnak. Az egyik csoport Francio király vezetésével Galliába megy, és ott letelepszik, a másik meg Turchot vezetésével északra vándorol és létrehozza a „turk” népet!¹¹⁰

Turchot neve engem nagyon emlékeztet a Hérodotosz szkíta eredetmonda királyára, Targitaosz kán/kende szakrális királyra. A „turk” népnév alatt régen az ősmagyarokat értették.

Tours-i Gergely püspök feljegyzése szerint a francia nép bölcsője Pannóniában ringott és ez volt valódi hazájuk, itt megvetették egy bizonyos erkölcs alapjait lelkükben, állítván, hogy ez a közösség a szabad szkíta, vagy frank nemzet része, akik a Palus-Meotis partjain éltek, – mint ahogy Hérodotosz is tanúsítja – írja Velly francia abbé.¹¹¹

A *frank* szó bretonul, amint feljebb már írtam, szabadot jelent, így a *frankok törzse* a "szabadok" népet jelölte. Attila sikeres galliai hadjárata után, miután kiverte onnan a rómaiakat, megalakult a független „Bro Frankíz”, a gall „Szabad Birodalom” – melyet a történelemkönyvek „Frank Birodalomnak” neveznek.

A nagy Francia Krónika tudósít bennünket arról, hogy a gallokknak nevezett, a beköltözés első időszakában letelepült trójai kelták, hogyan fogadták a betelepülés második hullámával érkező testvéreiket, a pannóniai keltákat. „Priam (*király*) fia Marcomir, megérkezett Galliába kíséretével, azaz a frankokkal és egyesültek Ybor népének leszármazottaival, azaz a gallokkal.”¹¹²

Francus (aki Hektornak Trója hercegének a fia), Gallia 24. királya volt a világ teremtésének 2791, az özönvíz 1135. évében, 60 esztendeig uralkodott, Trója ostroma után Galliába jövet, megállt Magyarországon, és itt felépítette Szikambria városát... *Anthenor szkítiai király – akit a Skandináv-szigeteken lakozó gótok megöltek – fia, Marcomirus, elhagyta Szkítiát és a Rajnához jött 175.658 fős hadseregével, feleségeikkel és gyermekeikkel össznépe így 489.360 főt számlált a szolgálókat és szolgálóleányokat leszámítva – Trithemius és Hunibaldus szerint. Ez a király elfoglalta mind Szikambiát, mind a gallokat és elkezdett uralkodni a világ teremtésének 3519, az özönvíz 1863. évében.*¹¹³

A frank Marcomir történetét ismerteti a német Sebastian Münster Világtörténelme is. A theológus és kozmográfus *Sebastian Münster* (1489-1552) *Cosmographia universalis* harmadik könyve, második fejezetében (A régi frankok, ahogy Galliába költöztek) olvashatjuk, hogy: *Miután Ilium városa vagy Trója elpusztult, Priamus unokái a Hellespontos tengerén jöttek át és a Meotiszi Tengeren telepedtek le, és maguk fölé egy királyt tettek.* Ez a beszámoló megegyezik Nemed népe elvándorlásának történetével, amiről az ír krónikák írnak. Az itt Meotisz partján (malus Meotis) megtelepedett kelták (frankok) békeességben éltek, amíg a tőlük nem messze élő gótok *háborúban gyakran támadták őket, és (mivel) nem tudtak eléggé védekezni, királyuk Marcomirus tanácsot tartott az ország uraival, hogy azt az országot, Scythia nevűt, elhagyják, és új országot keressenek, ahol nyugton élhetnének.* Így vándoroltak a kelta-frankok Magyarország érintésével Nyugat-Európába, a Rajna mellé. Marcomir vagy Marcomer¹¹⁴ neve kelta, és azt jelenti, hogy: „FürgeLovas”.

A Rajna partjára letelepedett „frankokat” a szomszéd teutonok (germánok) „új-mezeieknek” nevezték. Ők magukat „franknak” hívtak, mert ők a szabad szkítáktól származtak, a szomszédaiakkal ellentétben, akiket emiatt teu- vagy teut-nak („nem szabadoknak” – lásd: *sclavi*)

¹¹⁰ Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Franks > The Franks - Mythological origins.

¹¹¹ Vetráb J. Kadocsa: *Magyarságtudományi Füzetek*, 21., A magyarság és a Nyugat /A kelta kapcsolat, 53. old.

¹¹² Vetráb J. Kadocsa: *Magyarságtudományi Füzetek*, 21., A magyarság és a Nyugat /A kelta kapcsolat, 55. old.

¹¹³ Vetráb J. Kadocsa: *Magyarságtudományi Füzetek*, 21., u.o., 58-59. old.

¹¹⁴ Népének a Meotiszból való elvándorolását elhatározó Marcomer, a feljebb említett Chlodio nagyapja volt. Marcomer meotiszi „szkíta” király neve, feltehetően „Fürgelő” vagy „Fürgelovas” értelemmel bír, lásd keltául: óír MARCA *marha, ló*, ír MARC-ach *lovas* + ír MEAR *fürge*.

mondták. A kelta „teut”-ból származott a teutonok és a germánok saját neve is: teut'sch > deutsch.¹¹⁵

A brit szigeteken írott krónikák foglalkoznak Britannia és Írország „honfoglalásával”. Geoffrey Monmouth (1100 – 1155), avagy Gruffudd ap Arthur vels eredetű angol krónikás nevéhez fűződik a *Historia Regnum Britanniae* megírása, amely részletesen foglalkozik Arthur királyságával is. A mű Britannia történetét írja le, az első, Brutus, a trójai hős, Aeneas leszármazottja, településétől Cadwallader haláláig. Az ajánlásában Geoffrey azt állítja, hogy a könyv *egy régi breton nyelvű könyv fordítása, amely rendezetten meséli Britannia királyainak történetét.* és amelyet Walter, oxfordi főesperestől kapott.¹¹⁶

Írország Honfoglalásának Könyve (*Leabhar Gabhála na hÉireann*) beszámol egy sorozatos és többszörös (öt vagy hét) honfoglalásról, illetve honvisszafoglalásról. Az ír mondák több keletről jövő honfoglalásról beszélnek. A Honfoglalás fogalma Európában a krónikai hagyományban csak a magyaroknál és az íreknél él. Minden honalapítás, úgy a magyar mint az ír krónikákban egy-egy „Honfoglalás” (Gabála). A Honfoglalás(ok)ról három ír monda is megemlékszik: az egyikben Míl-népének honfoglalásáról kapunk hírt, a másikban Tuan történetével ismerkedünk meg, a harmadikban Fintan elmeséli Írország valódi történetét.¹¹⁷

Érdekes, hogy a kelta-ír középkori krónikák, stílusukban és a leírtak alapján, nagy hasonlóságot mutatnak a magyar középkori krónikákhoz. Míg a „Tuan” és a „Fintan” krónikák több egymásra következő „honfoglalás”-nak mondott honalapításáról írnak, mint a Képes krónika vagy a Kézai-féle *Gesta hungarorum*, addig a Míl-népének honfoglalása csak egy (az utolsó) kelta nép, súlyos harcok árán történő betelepődését írja le, akár a mi esetükben, a súlyos csúsztatásokkal és hamisításokkal tüzelt Anonymus krónikája.

Egyben egyetértenek a kelta-ír krónikák: a mai kelta nyelv, amely Közép-Európából származott, és „Isten népével” érkezett, már jelen volt Írországban az utolsó honalapítás előtt.

Abban egyetértenek a magyar krónikák is, hogy a székelyek, akik biztosan magyarul beszéltek, már itt éltek a Kárpát-medencében (Erdélyben) az Árpád vezette magyar honfoglaláskor. Mind, már itt élő testvérnép, Árpád magyarjainak eleibe siettek, amikor ezek átlépték a Kárpátok hágóját (azt a bizonyos Vereckét).

A kérdések kérdése: hol is volt az a bizonyos „Verecke” (Anonymus), és hogy tudott-e a „Névtelen” krónikás (hamisító?) magyarul, vagy jobban bírta a latint meg az olaszt? Véleményem szerint a honfoglalás ott zajlott le, ahol a helyet ma is „hágók” vannak: pl. Berecknél. A Bereck-hágó köti össze a Székelyföldet (Háromszék / Orbai szék) Moldovával az ojtozi szorosnál. Itt az Ojtozi-szoros bejárata előtt láthatók Veneturné várának maradványai.

Ugyanitt, a Farkasvárnak nevezett helyen őskori település nyomait tárták fel (Erősd-/ Erős-Kukutyin-műveltség): korabeli bronzlelet kopjakkal és fokossal. Az erődsi-műveltséget a **kaukónok** Kárpát-medencei jelenlétével kapcsolják össze (Kr. e. 14-12. század),¹¹⁸ és az európai Mykenéi kor kezdetének mondják (> lásd feljebb: mykenéi aranyleletek Magyarországon és a kelta Nyugat-Európában, illetve Britanniában és Írországban), amely Gordon Childe szerint az európai műveltség hajnalát jelentette.¹¹⁹ Hasonlóan vélekedik Haarmann Harald a „*Das Rätsel*

---

¹¹⁵ Hasonló képpen alakult a magyar „tót” népnév is. Először, még a hun korban a gótokat és lakóterületét nevezték így: Tótország = Sclavonia (ma Szlavónia), a Dráva-Száva köze. Később ugyanígy ez lett a germán (teut > deut'sch) földről betelepített tót (szlovák) nép neve is.

¹¹⁶ Világháló: en.wikipedia.org/wiki/ Historia regnum Britanniae.

¹¹⁷ Timau-Kast Sándor: *Kelta magyarok, magyar kelták*, Budapest, 1999. / *A Fehérló Fiai*, Budapest, 2008 / sandortimarukast.blogspot.com > *A kelták, a Nyugat Magyarjai*, ZMTE előadás, Budapest, 2016.

¹¹⁸ A trójai háborút a görög krónikások: Számoszi Duris i. e. 1334., Hérodotosz i. e.1250., míg Eratosthenes i. e. 1184-re helyezik. A homéroszi legendák Trójája erre a legutóbbi időszakra tehető (i. e. 1193-1183).

¹¹⁹ Childe, Gordon: *The Dawn of European Civilisation*, New York, 1925 / 1996, X. *The people of the stepps*, XI. *The agriculturalists of the Black-Earth region: Erősd and Tripolye A*, XII. *Danubian Civilisation*.

der Donauzivilisation – Die Entdeckung der ältesten Hochkultur Europas” (magyarul: A Dunamenti műveltség relytėje – Európa legidősebb magas műveltségének felfedezése) című könyvében. A kaukónok Kis-Azsiából települtek át a Kárpát-medencébe, mint már említettem, Trója eleste után. Minden a vidéken élő „szkíta” nép, így a kaukónok is, Trója szövetségeseiként harcoltak a „görög” (akhajok, dórok) támadók ellen. A *Világháború* (Mesterházy Zsolt), a Világok háborúja után, amely a „régii” rend felbomlásával járt, a kaukónoknak sem volt maradásuk, és távozniuk kellett Európa felé.

Hérodotosz Históriájában arról ír, hogy, a Kárpát-medencébe érkező „szkíták” első királya (harkája) Thargitaosz volt. Ő volt az alapító atya, az első szakrális király országában.

Az ófrancia krónikák és a Fredegar krónikája szerint, a Trója vidékéről távozni kényszerülő menekültek, Makedóniában megpihentek, és ugyanitt két csoportra válnak, egyikük az Adria északi partján vándorolt a mai Franciaországba, a másik pedig Turchot vezetésével északra ment és letelepedett a Kárpát-medencében. Turchot vezér nyomában, népét turknak nevezik. A *turk* népnév a szkítákra és a későbbi magyarokra vonatkozott (Bíborbanszületett Konstantin: „A Birodalom kormányzása”), és semmi köze a türk népnévhez. VII. Kónsztantinosz bizánci császár a magyarokat nevezi turknak, a szkítákkal való rokonságuk okán.

A székely nép neve a középkori lati krónikákban és hivatalos okmányokban egyaránt, a „sculus” volt, amely név tökéletesen megegyezik a Hérodotosz szkíták „skolotos” nevével:

SKOL (népnév) + -OT (többes szám) + -OS (görög főnév jele) ⇔

SICUL (népnév) + -US (latin főnév jele) ⇔

SZÉKELY (népnév).

Ez is a székelyek ősi voltát igazolja, bizonyítja ősi ittlétét a Kárpát-medencében, a Hargita aljában, a Világközepén. A mi világunk közepén!

A székelyek természetesen „magyarok” (a Földanya fiai).

A székelyek természetesen a hunok „maradéka” – mert a hunok ázsiai szkíták, akiknek elődei mint „szkíták” vándoroltak keletre, a kínai Nagyfal alá, és majd innen mint „hunok” tértek vissza a Kárpát-medencébe.

A székelyek természetesen „szkíták” (összskíták). Az összskékelyek, az Erősd-műveltség létrehozói, majd keletre terjeszkedéssel, először az Erősd–Kukutyin-, majd a Kukutyin–Tripolje-műveltség megalakítói. Erre a vidékre helyezik az elő-szkítákat, amelyből a szkíták kialakulhattak, és majd további keleti terjeszkedéssel Belső-Ázsiát is elfoglalták. Innen jöttek az ázsiai-szkíták, szkíta-türkök, akik hunoknak nevezték magukat. A nyugat-európai krónikákban Attila Hun Birodalmát sokszor Szkítiának, a hunokat pedig szkítáknak nevezték.

A „hun” népnév feltehetően saját névadás eredménye (török: *hun* ember, *kün* nép). A *hun* név elsőként egy 311. évi csetepatéről hírt adó szogd nyelvű dokumentumban bukkan fel. A hunoknak nevezett szkíták a Kr. u. 375. évben lerohanták Amianus Marcellinus római krónikás szerint az általa tanaitáknak (Don-mellékiek) mondott alánokat, és ezzel megjelentek Európa határánál. Majd a Kárpát-medencébe helyezik át központi szálláshelyüket. Az itt lelt kelták lesznek az egyik fő szövetségeseik, még Attila galliai hadjáratában is.

A „szkíta” népnév egy idegen (görög, perzsa) névadás következményének tűnik, és történelmeink annak is tekintik, pedig előfordulhat ugyan, hogy csak a „görögösítésnek” következménye. Elképzelhető, hogy a saját „szaka” nevet görögösítették „szkíta” alakra. Ugyancsak elképzelhető, hogy maga a „szaka” lágyulással alakult a „kauka” névből (k>sz): kauka → szaka (székely) → szkí-ta. A „kauka” népnév eredetét nem tudom. Nevük alapján nevezték el a Kaukázus hegységet, és ez volt a Keleti-Kárpátok neve még a középkorban is. Így említi a hegység nevét a Nestor-krónika is. Itt a Keleti-Kárpátok aljában, a Hargita lábánál éltek már akkor is

székelyek, akiket nem telepítettek, nem telepíthettek ide a magyar királyok a XI-XIII. században az Őrségből, vagy Biharból, ahogyan ezt hamisan állítják az adófizetők pénzéből nemzetet és hazát áruló finnugrász sztártörténészek.

SKÍTÁK

Ha a szkítákról szó esik, az „akadémiai” sztártörténészek, de sokszor még a hazafias kutatók is, elkezdnek dadogni. Az előbbieket a betanult dogmák tiltásaitól megbénítva és a fősodor bégető csordájában vergődve, utóbbiak azon félelmükben, hogy az előbbieket, az intelligenseket, a megmondókat, a félisteneket, a magas talapzatról lenézőket, őket bunkónak, primitívnek, délibábosnak, dilettánsnak, mucsainak tekintik és nevezik. És hát emiatt inkább elkenik a valóságot. Beállnak a juhcsordába bégetni, és hamiskásan pisolyogni.

Ilyen jellegű gyöngyszemek garmadájával büszkélkedhet a magyar történelemírás: *Hun köznépi temetőket nem ismer a régészet, mivel a hunok valójában egy fiatal férfiakból álló mozgó, folyamatosan változó, gyarapodó hadsereg voltak* – Bóna István szerint. Feltehetően osztódással szaporodtak. Továbbá: nem ismeretesek bizonyítottan hun temetői, így bizonyítottan hun genetikai anyag sem létezik, amely a hun-magyar rokonságot igazolná! – Bálint Csanád szerint. De mégis bizonyítottan nincs hun–magyar rokonság!

Valahol a távolban felsejlik a kikelet: Megalakult a Magyarországtudomány Intézet. A Szegedi Tudományegyetem genetikusainak, Neparáczki Endre, Török Tibor, Pálfi György és munkatársaik legújabb kutatási eredményei alátámasztani látszanak a hun–magyar rokonságot, azaz a honfoglaló magyarok hun eredetét. Az eddigi fondorlatos, undorító, mert hazá- és nemzetáruló, „akadémiai” finnugor eredetet, Uráli őshazát és a sztyeppén a céltalan vándorolgotást, amikor sikerült összelopkodni nyelvünket és tudásunkat, majd a Kárpát-medencébe való bekergetést és véletlenszerű letelepedést, a „*Köd előttem, köt mögöttem, Isten tudja, honnan jöttem. Szél hozott, szél visz el. Minek kérdejem, miért visz el? ... Szeretöm a titok, ő sem tudja ki vagyok*”¹²⁰ tudományos felfogást vallókat, úgy tűnik, meghaladta az idő.

Az archeogenetikai vizsgálatok eddigi eredményei két fontos dolgot bizonyítottak:

1. A magyarság semmilyen biológiai rokonságban nem áll a finnugorokkal, és
2. megkülönböztethetünk Kárpát-medencei őshonos magyarokat, akik feltehetően már bronzkortól (vagy még korábban) lakták ezt a vidéket, és „honfoglaló” magyarokat, akik a hunok genetikai rokonai, és akik Árpád vezetésével, a középkor hajnalán, amúgy a 4. és 9. század között, a hunok (Attila) örököseiként tértek vissza, ide a Világközepére.

Kétféle magyarságról beszélhetünk, tehát. A kétféle magyarság génjei bennünk élnek mai napig: Kárpát-medencei magyarok *versus* honfoglaló magyarok? Ennek ellenére, feltehetően mindkét magyarság a szkíta ősökre megy vissza, a korábbi idők, „trójai” elő-szkíta népre, illetve a középkor hajnalán, a Keletről visszatérő „ázsiai”-nak mondott szkítákra. Emiatt, első lépésben tekintsük át a szkítákról szóló ismereteinket.

A szkítákról

Általánosabb értelemben az eurázsiai puszták ókori lovasnépeinek összefoglaló neve ez. A történettudomány meghatározása szerint a szkíta szövetség kötelékébe tartozó, szkíta nyelvet beszélő kelet-európai és közép-ázsiai népesség elnevezése. A szkíták nyelvét a szakemberek többsége – közmegegyezéssel¹²¹ – az indoeurópai nyelvcsaládba, az indoiráni nyelvek csoportjába, a kelet-iráni nyelvek közé sorolja.¹²²

¹²⁰ Szabó Lőrinc „Szél hozott, szél visz el” című verse.

¹²¹ Napóleon Bonaparte mondta: *A történelemírás az a hazugsággyűjtemény, amivel általában mindenki egyetért.*

¹²² Rüdiger Schmitt: *Compendium Linguarum Iranicarum.*

A történészek legtöbbször csak a kelet-európai pusztán egykor honos királyi szkítákat (baszileioi szküthai: βασιλαιοι σκυθαι) – saját nevük görögösen iürkai (ιურκαι), ourgoi (ουργοι), urogi (υρογι) – nevezték és nevezik szkítáknak. Hérodotosz szerint a perzsák minden szkítát *szakának* neveznek.

A szkíta névről¹²³

A szkíta szövetség neve különböző népek hallása és ábécéje szerint lejegyezve: *Išqigulu* (urartui); *Aškuza* vagy *Iškuza* (akkád); *Aškuz* (אשכוז: 'askūz), illetve rontott alakban *Aškenáz* (אשכנז: 'ask²naz) (héber); *Szküthai* (Σκυθαι) vagy *Szkolotoi* (Σκολοτοι) (görög); *Scythae* (latin).

Szemerényi a görögös *Szküthai* kifejezésben a feltételezett (kitalált) elő-iráni **skuda*, indoeurópai **skeud*, **skudo* (ló, mozgat, hajt) tövet véli felismerni. Az asszír feliratokon rögzített *Aškuza*, *Iškuza* kifejezés kezdő magánhangzóját pedig járulékos hangnak tartja.

Bizonyos nyelvek, ilyen például a magyar is (ellentétben pl. a göröggel, a latinnal és a perzsával), nemigen tűrik a mássalhangzók torlódását szó vagy szótag elején. Illeszkedik e szabályhoz a sémi nyelvek többsége, köztük az asszírok által beszélt akkád is. Ez azonban nem zárja ki az ellenkező érvényű állítás lehetőségét, miszerint nem az akkád illesztett járulékos hangot a szkíta szó elejére, hanem a görög hagyta el a magánhangzót a szó elejéről, saját szabályait követve.

Ferenczi Enikő a görögös szküth szótövet a magyar „eskü” szóval kapcsolja össze. Szerinte: „*A szkíták nevezhették magukat ama megszólítás szerint, mely visszaállítható a mai magyar esküsző(k) vagy esküző(k) szóból, és jelentése »a személy, aki esküszik« vagy »az eskü népe« szóösszetételhez állhat közel. Az eredeti népnév ismeretlen, csak a szomszédos nemzetek által elrontott elnevezést ismerjük. Legvalószínűbben az asszír változat, az Aškuza(i) vagy Iškuza(i) áll legközelebb a magyar nyelvből alkotott népi névhez.*” Eszerint a szkíta népek szövetségének neve összefüggésben lehet az eskü kifejezéssel, illetve az esküvéssel, gondoljunk pl. a magyar vérszerződésre.

Vérrel megpecsételt eskü

← *Esküdték. Kul Oba halomsírban talált arany szobrocska.*

¹²³ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíták.

A vérrel megpecsételt eskü,¹²⁴ amint ezt ókori tudósítók nem egyszer leírták, kitüntetett szerepet játszott a szkíta szövetség népeinek életében. A hunok, illetve szövetségeseik is ragaszkodtak az esküvés eme formájához. Az esküvési szertartás lefolyását ekként írja le Hérodotosz:

„Szerződéseket pedig így kötnek a scythák, legyen az akárki, a kivel megkötik: nagy agyag serlegbe bort öntvén hozzávegyítik a szerződő felek vérét, árral megszurván vagy késsel megvágván kevésbé testöket; azután belemártanak a serlegbe kardot, nyilat, két élű fejszét s hajító dárdát. S miután ezt megtették, hosszasan imádkoznak és azután mind magok a szerződő felek, mind legelőkelőbb kísérőik isznak belőle.” – IV. könyv, 70. szakasz (Télfy János fordítása).

Lukianosz, illetve az általa megszólaltatott Toxarisz nagyjából ugyanígy nyilatkozik a baráti szerződéssel kapcsolatban:

„Ha pedig barátul választottunk már valakit, következik a szövetség s a legnagyobb eskü, hogy bizonyára egymással fogunk élni, s ha kell, egymásért meghalni. És így teszünk is; mert mihelyt bemetszvéen ujjainkat serlegbe csöpögtetjük a vért s kardjaink hegyét bemártván egyszerre iszunk mindketten belőle; semmi sincs mi ezután minket szétválaszthatna.” – Toxarisz, avagy barátság (Télfy János fordítása).

Toxarisz mindehhez hozzáteszi még: legfeljebb három jeles férfival szabad efféle szerződést kötni, mert kinek sok esküdt barátja van, szabados erkölcsű nőszemélyhez tartják azt hasonlóan.

A vérszerződés szokása a pusztai népek körében a középkorig fennmaradt. A vérrel megpecsételt eskü a magyarok történelmének is meghatározó fejezete.

Szkíta népek

Dahák

Szkítákat ábrázol I. Khsajársá, perzsa király síremléke: *sakâ tyaiy paradraya, sakâ tigraxaudâ, sakâ haumavargâ, parthava*, azaz avarországi (dahâ). A szkíta címet az ókorban, de még a középkorban is számos népre ráaggatták. Harmatta János, neves iranistánk szerint már Hérodotosz megállapítja, miszerint a görögök minden pusztai népet *szkítának*, a perzsák pedig ugyanezeket mind *szakának* hívják. Ezen állítás csak félig-meddig igazodik a tényekhez. Hérodotosz (VII. könyv, 64. szakasz) csupán a perzsákról beszél, imígyen: „Ezeket, jóllehet amürgi szkíták voltak, szakáknak nevezték, mivelhogy a perzsák a szkítákat mind szakáknak nevezik.”¹²⁵

A perzsák – folytatja Harmatta – ugyanekkor tudták, hogy különféle szakák vannak, és négy csoportjukat különböztették meg. Ezek közül a *sakâ tyaiy paradraya* (szakák, kik vízen túliak) a Fekete-tenger északi partján élő szkíták.

A hasonló életmód stb. miatt nem csupán szkíta, hanem törökös népeket is neveztek szkítának, – rendszerint nem ok nélkül – pl. Anna Komnéné a besenyőket. A besenyők nyolc törzs közül három – VII. Konsztantinosz, bizánci császár tudósítása szerint – történetesen szkíta, közelebbről kangar volt. A magyarokat is címezték szkítáknak, türköknek, hunoknak, onoguroknak, és avaroknak egyaránt.

A perzsa királyi sziklafeliratok nem nyújtanak biztos alapot a közép-ázsiai szkíták különböző csoportjainak azonosításához. A perzsák a nekik adózó négy szkíta népet – közöttük az Odrüsi Királyság megszervezőit, az európai gétákat is – viseletük, szokásaik, lakóhelyük szerint nevezték meg, és a következetesség sem volt erősségük. Az egyik szkíta nép a következő felsorolásban nyilván kétszer szerepel.

¹²⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíták.

¹²⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíták.

- Sakâ haumavargâ – haumát fogyasztók (betű szerint: haumát fogyasztó szakák). Saját nevüket nem ismerjük, és a perzsák által rájuk ragasztott név jelentése is vitatott. Lakóhelyük a Ferganai-medence (görög forrásokban Amürgion pedion: Αμυργιον πεδιον) volt. Aradi Éva az indoszkítákkal azonosítja őket. Sakâ tigraxaudâ – hegyes fővegűek (betű szerint: hegyes fővegű szakák). Az Amu-darja alsó szakaszánál, Khoraszmia oázisának területén laktak. Harmatta szerint ők a dahák, más néven masszageták. Valójában a hegyes fővegűek az ászik egyik csoportját, az aorszokat képviselték. Masszagetai (Μασσαγεται) pedig az ászik szövetségének görögös neve volt.
- Sakâ tyaii paradraya – vízen túliak (betű szerint: szakák, kik vízen túliak). A Keleti-Balkán lakói voltak. Harmatta az „európai”, azaz királyi szkítákkal azonosítja őket. E helyen bizonyosan nem róluk van szó, – ők ugyanis nem voltak a perzsák adófizetői – hanem a gétákról.
- Sakâ tyaii para Sugdam – Szogdián túliak (a perzsa szövegben, betű szerint, „sakaibîš tyaii para Sugdam”, azaz „a szakáktól, kik Szogdián túliak”). A Ferganai-medence lakói voltak; azonosak a haumát fogyasztókkal. Aradi szerint ők a „tulajdonképpen szakák”, avagy szakaurak. A szakaurak azonban nem voltak a perzsák hűbéresei.
- Dahâ – ellenségek, idegenek. A Kopet-dag északi előterében laktak, s magukat avaroknak nevezték.

A szkíta népek családfája¹²⁶

Délkelet- és kelet-európai szkíták csoportja

A délkelet-európai szkíta népek közé tartoztak a Dnyeszter környezetében élő **türegeták**, a Keleti-Balkánon és a Havasalföldön letelepedett **géták**, az Erdélyi-medencét és környékét birtokló **dákok**, valamint az Alföldet és a Kisalföld északi felét megszállva tartó **szkíták** (saját nevüket nem ismerjük). A kelet-európai szkíta népeket képviselték a Donyec és a Déli-Bug, illetve az Al-Duna között (Etelközben) honos **királyi szkíták**, valamint az Urál folyó és a Donyec közötti pusztát birtokló **thüsszageták**. Utóbbiak egy-egy csoportját alkották a Don mellékén élő **melankhlainok** (fekete-köpenyesek) és az Obscsij Szirt, illetve a Szamara folyó vidékén honos névadó **thüsszageták**. Szkíta vezető csoportjai voltak a Don folyótól keletre letelepített alán (iráni vagy iránból származó) **szauromatáknak** is.

Délkelet-európai szkíták

A délkelet-európai szkíták, akik a Dnyeszter, a Prut és a Szeret vidékét, a Keleti-Balkánt, a Havasalföldet, az Erdélyi-medencét és környékét, valamint az Alföldet (délen nagyjából a Maros vonaláig), és a Kisalföld északi részét lakták, a régészek szerint a korai-, avagy **preszkíták**, akiket még helytelenül **kimmereknek** is neveznek.

A Kárpát-medencében élők, kezdeti időkben (Kr. e. 8-5. század) **agathüreszeknek** (αγαθουρσοι) nevezték magukat, akik később (Kr. e. 6-4. század) elhagyták az őshazájukat. Az Alföld, a Kisalföld és az Erdélyi-medence északi tájainak lakói ezidőtájt a **kelták** voltak.

Türegeták

A trák–szkíta türegeták (türegetai: τυρεγεται) a Dnyeszter, a Prut és a Szeret mellékét birtokolták. Nevük – mürgetai (μυργεται) alakban – legkorábban Hékataiosz munkájában (i. e. 6. század vége) szerepel. A türegeták kívül estek a történetírók látókörén, jobbára csak nevüket említik, s ezért keveset tudunk róluk. Publius Ovidius Naso időszámításunk kezdete táján például megemlékezik róluk. A türegeták egy része vélhetően a Közép-Ázsiából kivándorló – helytelenül szarmatának címzett – alánokhoz csatlakozott.

¹²⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíták.

Géták

A Keleti-Balkánon és a Havasalföldön élő trák–szkíták, a géták (getai: γεται) első ízben Hérodotosz művében bukkannak fel. A Havasalföld lakóit Hékataiosz – az Al-Duna görög köntösbe öltöztetett trák–fríg neve (Matoasz: Ματοας) nyomán – matüketai (μαυκεται) névvel illette. A géták Kr. e. 512. és 479. között az Óperzsa Birodalom adófizetői voltak. Országuk neve a perzsa királyi sziklafeliratokon *Skudra*, népüké pedig *Sakâ tyaiy paradraya*, azaz *szakák, kik vízen túliak*. Szabadulásuk után megalakították az első trák államot, az Odrüsi Királyságot. Első fejedelmük, I. Teresz (Kr. e. 460–445.) a Keleti-Balkán trákok és szkíták lakta területeinek délkeleti részét uralta. II. Philipposz kelet-balkáni hadjáratai (Kr. e. 352–340) nyomán a géták a makedónok, majd a Kr. e. 2. században Róma alattvalói lettek. Moesia országrészt Augustus császár uralkodásának utolsó éveiben szervezték római tartománnyá, Trákiát pedig valamivel később, III. Rhoimetalkész (38–46.)¹²⁷ halála után.

Dákok

Az erdélyi trák–szkíták, vagyis a dákok (dakoi: δακοι) első alkalommal szintúgy Hérodotosz művében tűnnek fel. Az Kr. e. 3. században a kelták fennhatósága alá kerültek, a Kr. e. 150. év táján azonban visszanyerték szabadságukat. A dákok és a kelták birtokait elválasztó határ a Kr. e. 2. században a Tisza vidékén húzódott. Időszámításunk előtt 61–48. körül a dákok ura, Bürebisztasz hadjáratokba kezdett. Elfoglalta a kelták alföldi birtokait, megtámadta a basztarnákat, a görög gyarmatvárosokat a Fekete-tenger nyugati partjainál, fennhatóságát kiterjesztette az Al-Duna síkságára, rajtaütvén a római birtokokon is. Úgy tűnik, megkísérelte viszszaszerezni és egyesíteni mindazon tartományokat, melyeket egykor az agathürszökök birtokoltak. A római hódítás, illetve országuk összeomlása (i. sz. 106.) nyomán a dákok szétszóródtak, maradékaik a környező népeknél lettek menedékre. Nevük a népvándorláskor idején tűnt el a forrásokból.

Az Alföld és a Kisalföld szkíta lakói

Az Alföld és a Kisalföld korai szkíta lakói – nevüket nem jegyezték fel az ókor tudósítói – a Kr. e. 4-3. században a kelták uralma alá jutottak, s ez időtől fogva hűbéres szövetségesként folytatták életüket. Időszámításunk kezdete táján testvérnép, a közép-ázsiai eredetű *ászik* vették birtokba a Duna völgyének alsó és középső szakaszát. Az ászik (iazügesz: ιαζυγες) az első század első évtizedében foglalták el a Duna és a Tisza lapályát, uralmuk alá vonva az Alföld korai szkíta, kelta, dák stb. lakóit: a Kr. u. 1. század elején a Duna és a Tisza között élöket, az Kr. u. 2. század elején a Tiszántúlon lakókat is.

Kelet-európai szkíták

A régészek őket, a *királyi szkítákat* nevezik „szkítáknak”. Kelet-Európa erdős és füves pusztáit lakták, az Urál folyó és a Déli-Bug között, illetve a tengermelléken az Al-Dunáig.

A királyi szkíták – saját nevük görögösen ourgoi (ουργοι), urogi (υρογι) –, illetve elődeik Kelet-Európa keleti felének, a Déli-Urál vidékének őstelepesei voltak. Jelek szerint legalább a középső kőkorszak óta helyben, a Volga középső szakaszánál laktak. Birtokaikat keleten az Urál folyó, nyugaton a Don határolta. Eme kelet-európaiak elődei pedig az eurázsiai puszta mamutvadászai voltak. A szkíta népek közül elsőként a királyi szkíták szerepelnek írott forrásokban. Urartui, illetve asszír feliratok említik őket az i. e. 8-7. században, amikor betörték Elő-Ázsiába.

¹²⁷ Világháló: de.wikipedia.org/wiki/Rhoimetakles > III. Rhoimetakles Trákia utolsó királya volt.

Az Kr. e. 8. században elhagyták ősi lakóhelyüket, és a kelet-európai pusztá nyugati felét vették birtokba. A Donyec és a Déli-Bug között elterülő pusztát, a tenger mellékén a Don torolata és az Al-Duna közötti vidéket (Etelközt), birtokolták. Székhelyük a Dnyeper középső szakaszánál volt.

A korainak nevezett szkíták, akiket kimmereknek is neveznek, egy része nyugat felé vonult, s Délkelet-Európában telepedett le. A Kárpát-medencébe vélhetően legalább két hullámban – legkorábban a Kr. e. 8. században – nyomultak be, pontosabban költöztek vissza, elfoglalva annak keleti felét (Erdélyt). Majd innen vándorolnak tovább Nyugat-Európába, és a Brit-szigetekig meg sem állnak: Cymru.

Az Kr. e. 7. és a 6. század fordulóján az Elő-Ázsiában portyázó szkíta hadak visszatértek Kelet-Európába, kisebb csapataik azonban Urartu területén, a mai Gjumri város környékén, Észak-Anatóliában, a Zöld folyó (Yeşilirmak) – az ókorban Irisz – környezetében telepedtek le. A visszatérők a Kaukázus északi előterét, a Kubány folyó környékét szállták meg. A magukkal ragadott madaiaknak, avagy sauromatáknak, a Don mellékén, a bal parton jelöltek ki lakóhelyet. Az Kr. e. 4. század végén a sauromaták fellázadtak uraik ellen, és a Kr. e. 3–2. században a királyi szkíták, illetve a görögök birtokait dúlták. A „királyiak” vezető törzsének népessége a meg-megújuló támadások nyomán a Krím-félszigetre, illetőleg a Dnyeszter és a Déli-Bug alsó szakaszának környékéhez tömörült. Kisebb birodalmuk – Mikra Szküthia (Μικρα Σκυθια), Scythia Minor, Kis-Szkítia (Kr. e. kb. 250–i. sz. kb. 200.) – neve utóbb a mai Dobrudzsa területére szállott át, ahol a Kr. e. 2. században szintén feltűntek. A nép egy része valószínűleg az alánok közé vegyült, s velük az Alföldre vándorolt.

Hérodotosz leírása szerint a királyi szkíták az Al-Duna, a Fekete-tenger és a Kaukázus határolta pusztán éltek. Az Olbia Pontiké (ma Parutyino) városából keletre induló szkíta kereskedők a Tanaisznál (Don) hagyták el saját felségterületüket, s a folyón túl már a sauromaták birtokai következtek. A királyi szkíták keleti szomszédai a Kr. e. 6–2. században a madai származású sauromaták voltak, akik nagyjából a Don és a Volga között elterülő füves pusztát birtokolták. Ez időben Közép-Ázsia pusztáit is szkíta népek, a szakák csoportjába tartozó isszédok, ászik, avarok, kangarok és szakaurak lakták. A Szamarkand köré tömörülő oázisok, illetve városok lakói ellenben nagyrészt iráni szogdok voltak.

A királyi szkítákak, pontosabban szövetségük neve első ízben urartui feliratokon (*Išqigulu*), valamint asszír évkönyvekben, ékiratos táblákon – II. Sarrukín, asszír király uralkodásának idején – jelenik meg (*Aškuza, Iškuza*). Szövetségük nevét a Biblia is említi: *Aškuz* (אשכּוּז: ’askūz), illetve rontott alakban *Aškenáz* (אשכּנַז: ’askⁿnaz) (Jeremiás 51: 27). A feljegyzések szerint a szkíták nagyobb csoportja Kr. e. 700 körül tódult be északról, és a Kura, valamint az Araksz folyó völgyében, illetve az Urmia-tó környékén telepedett le. A szkíták egyik központja az Araksz völgyében, a mai Gjumri város környékén – egykor Szakaszena, (Aszkánia, Azerbajdzsán) –, a másik az Urmia-tó vidékén, Saqqez város környékén volt.

Az asszírok és a szkíták Kr. e. 676. körül szövetségre léptek. Assur-ah-iddína, asszír király ekkor jóslatot kért Šamaš papjaitól. Kérdése ez volt: vajon megtartja-e adott szavát Bartatua, Iškuza ország királya, ha leányát hozzá adja feleségül. A Kr. e. 653. évben az asszírok elleni csatában esett el Khsathrita, a Méd Birodalom megalapítója, kit a Hérodotosz által említett ifjabb Phraortésszel azonosítanak. Az asszírok és a szkíták szövetsége a Kr. e. 653–652. évben legyőzte az Asszíria ellen lázadó médeket, és az asszírok Média és Mannai irányítását szkíta hűbéresükre bízták. Bartatua (Protothüész) halála után fia, Madüész örködött a médek és mannaiak fölött. A Kr. e. 625. évben Uvakhsatra, méd király megfosztotta a szkítákat hatalmuktól. A szkíta derékhad ezek után visszatért a kelet-európai pusztára, és a Kaukázus északi előterében, a Kubány és mellékfolyóinak völgyében telepedett le. A szkíták a magukkal ragadott hűbéres sauromatákat a Don alsó szakaszánál, a bal parton telepítették le. A Kr. e. 611. év előtt, a szkíták egy csoportja hadjáratot vezetett Egyiptom határáig, I. Pszammetik fáraó azonban, latba vetve kincstárának javait is, visszavonulásra bírta őket.

Az Kr. e. 516–512. évben I. Dárajavaus (Dareusz) perzsa király vezetett a királyi szkíták ellen (lényegét tekintve eredménytelen) hadjáratot. Seregeinek egy részét elveszítve kellett visszafordulnia az összecsapásokat elkerülő, az ellenség számára hasznos javakat elpusztító szkíták földjéről.

Szkíta leletek a Kárpát-medencében

A Kárpát-medencében elsősorban a Vekerzug-kultúra (Szentés-Vekerzug lelőhely), illetve az erdélyi Csombord (Alsó-Fehér megye, Nagyenyedtől 4 km-re keletre) vidékének népességét szokás a szkítákkal összefüggésbe hozni. Jelentős leletanyagú temetőket tártak fel például Hé-tény, Kustánfalva, Szentés-Vekerzug határában. Kiemelkedő szkíta leletek például a tápió-szentmártoni és a zöldhalompusztai aranyzarvas.

Melankhlainok, thüsszageták és iürkák

A *melankhlainok* (melankhlainoi: μελαγχλαινοι), avagy fekete köpenyesek a királyi szkíták tőszomszédságában laktak, valószínűleg a Don mellékén, a mai Voronyezs környékén. Hérodotosz tudósítása szerint az Urál-folyó és a Donyec közötti pusztát a *thüsszageták* birtokolták. Ebből következően a fekete köpenyesek a szóban forgó nép egyik csoportját képviselheték. A fekete köpenyt viselők saját nevét nem ismerjük. Első ízben Hékataiosz említi, kelet-európai szkíta népnek nevezi őket, és azután Hérodotosz tudósít róluk. Szerinte nevezettek nem szkíták (érthetjük így is: nem királyi szkíták), de szkíta szokás szerint élnek.

A thüsszageták (thüsszagetai: θυσσαγεται) névadó csoportja, valamint a királyi szkítáktól elpártolt *iürkák* (iürkai: ιυρκαί) az Obscsij szirt vidékén, a Szamara folyó lapályán laktak. A régészek Szamara–Urál csoportként is hivatkoznak rájuk. A fekete köpenyesek és a thüsszageták híre-neve az Kr. e. 4–3. században veszett el.

Szauromaták

A szauromaták (szarmatai: σαρμαται, szauromatai: σαυροματαί, szürmatai: συρμαται) a királyi szkíták által a Dontól keletre letelepített, nagyobb részben iráni, közelebbről madai, avagy méd eredetű népességet képviselték. Kezdetben (i. e. 6–4. század) a szkíták hűbéresei voltak: a szkíta vezérlő törzsek szállása a Kubány, illetve a Don folyó torkolata környékén volt. A Kr. e. 4. század vége felé a szauromaták elpártoltak uraiktól, és a királyi szkíták rovására terjeszkedtek nyugat felé. Nevük átszállott az általuk lakott tartományra (Sarmatia), és a Kr. e. 2. században az ott felbukkanó szkíta alánokra is ráragadt. Idővel a szauromaták letelepedtek a Boszporoszi Királyság területén, illetve a görög gyarmatvárosokban. Maradékaik (a Kr. e. 2. században) elvesztek a keletről érkező alánok (ászik, rhoxolánok, aorszok) tömegében.

Szirákok

A szirákok (szirakoi: σιρακοί) a Kubány és mellékfolyóinak lapályán éltek. Először az Kr. e. 310–309. évben, utoljára az Kr. u. 193. évben jegyezték fel nevüket.

Iazamaták

A iazabatai (ιαζαβαται), iazamatai (ιαζαματαί), ixibatai (ιξιβαται), ixomatai (ιξοματαί); exomatae, ixamatae névvel illetett nép – első ízben Hékataiosz említi őket – az Azovi-tenger (Maiotisz) öblénél, a Don torkolatának környékén lakott. Polüainosz szerint nevezett törzs királyi székét Tirgataó Maiotisz (Τιργαταω Μαιοτις) családja birtokolta. *Tirgataó Maiotisz*

(*Τιργαταω Μαισης*), az ixomatai nevű törzs fejedelmének leánya volt. Neve nem csak a Hérodotosz által említett első szkíta király, Thargitaosz, de a magyar „harka” vezéri cím¹²⁸ nevével kapcsolatban áll. (Lásd feljebb)

Közép-ázsiai szkíták, avagy szakák csoportja

A közép-ázsiai szkíta népekre a történészek a *szaka* nevet használják. A szakák közé tartoztak az Urál hegység keleti oldalán élő *isszédok*, a Szir-darja és az Amu-darja alsó szakaszánál letelepedett *ászik*, a Kopet-dag vidékén tanyázó *avarok*, a Ferganai-medencében honos *szakák*, a Szir-darja középső szakaszának környékét birtokló *kangarok* és az Ili folyó völgyében, valamint a kirgizisztáni Iszik-köl (tó) vidékén honos *szakaurak*.

Isszédok

Az isszédok (isszédonesz: ισσηδονες) a Kr. e. 7. század előtt vélhetően az Altaj környékén laktak, és onnan költöztek, valószínűleg a Kr. e. 8. században, az Urál hegység keleti oldalára. Első ízben Hékataiosz említi őket, illetve az Ariszteasz (Kr. e. 7. vagy 6. század) elveszett hőskölteményére hivatkozó Hérodotosz. A történetírás atyja szerint az isszédokat az egyszeműek, avagy *arimaszpok* üzték el lakóhelyükről.

Az isszédok elsősorban kohászattal, fémművességgel foglalkoztak. A Kr. e. 130. év táján a kangarok igája alá jutottak, és valószínűleg csak a Kr. u. 3. században szabadultak, amikor a hunok szövetségének népei megszállták Közép-Ázsia pusztáit. Utoljára (Kr. u. 3. század) a kínai évkönyvek emlékeznek meg az isszédok országaról: *Jen* (Szakadék, Szikla).

Ászik

Az ászik (iazügesz: ιαζυγες; asii, astacae; jászok) – a régészek szerint *szarmaták* – írott történelmük hajnalán (Kr. e. 2. század) a Szir-darja és az Amu-darja alsó szakaszánál laktak. Három törzsüket ismerjük: *ászik*, *aorszok*, *rhoxolánok*. Szövetségük neve kezdetben – görögösen – Masszagetai (*Μασσαγεται*) volt. Egyik csoportjuk neve (aorszoké) perzsa királyi sziklafeliratokon *Sakâ tigraxaudâ*, azaz *hegyes fővegű szakák*.

Az ászik a jüecsik vándorlása (Kr. e. 166–129), s ennek kapcsán a kangarok hódításai nyomán elvesztették függetlenségüket (Kr. e. 130). Szövetségük nevét ekkor megváltoztatták (Alanoi: Αλανοι), és egy részük Európába költözött. Az szarmaták/alánok (ászik/jazigok) Alföldünket időszámításunk második évtizedében érték el.

A Közép-Ázsiában visszamaradt ászik a Kr. u. 3. század elején visszanyerték szabadságukat, ám a Belső-Ázsiából kirajzó törökös népek a 4. század közepén leigázták őket, és velük egybevegyülve a kelet-európai pusztán élő ászi és germán csoportokra törtek. Egy részüket elűzték lakóhelyükről, más részüket uralmuk alá hajtották, s ezekkel egyesülve Délkelet- és Közép-Európát fenyegették. A szkíta eredetű vagy szkíta elemeket is magábafoglaló *hunok* és a keleti-ázsiai türk népek összekovácsolódtak, s ekképpen született meg a *bolgár*, illetve a *bese-nyő*, az *eszkil*, a *kazár*, a *szabar* stb. nevű nép. A hunok szövetségébe betagozódott ászik részt vettek az Onogur-bolgár Birodalom és a Kazár Birodalom megalapításában is.

A 830. év táján vallási belháború ütött ki a kazárok országában. A lázadásban részt vevő ászik – arab forrásokban nevük al-Arsiyya, al-Arsiya, As-yah, al-Ursiyya, al-Larisiya, al-Orsiyya és Ors – elpártoltak a kazároktól, kavaroznak (καβαροι) nevezték magukat, és csatlakoztak a szabarok egy csoportjához, kik ugyanekkor szakadtak el a birodalomtól. A két csoport szövetsége a madzsar, *magyar* (arab forrásokban al-Maggariya, badzsgird, bajdzsirt, basgird, basgurd stb), a bizánciak azonban leginkább türköknek nevezték őket.

¹²⁸ Világháló: hu.wikipedia.org/ Harka (méltóságnév): A horka méltóságnév kapcsolatban lehet a szkíták egyik istenséne, Harag, háborúság (harc) megszemélyesítőjének nevével.

A Kaukázus északi előterében tanyázó alánok megőrizték függetlenségüket, és országuk a mongol hódításig fennállott. A kaukázusi Alániát habár állandóan támadták türkök, kazarak, arabok, de végül a mongolok számolták fel. A fegyverforgatók egy csoportját Kínába hurcolták, a nép egy része pedig a kunok egyik csoportjához csatlakozott, és velük a Kárpát-medencébe költözött. Leszármazottaik, a mai **jászok** – az ókori szkíta népek közül egyedül ők – mai napig fenntartották nevüket.

Avarok

Az avarok (abaroí: αβαροι, abioí: αβιοι, apanoi: απαρνοι, apasziaí: απασιακαι, daai: δαι, daoi: δαι, parnoi: παρνοι, parthoi: παρθοι, paszianoí: πασιανοι, pszedo-abaroí: ψευδο-αβαροι; dahâ; dahae, kidarítai, uarkhonítai) szálláshelye kezdetben a Kopet-dag északi előterében volt. Első ízben az asszírok tudósítanak róluk a Kr. e. 7. században. A Partukka (a perzsák nyelvén Parthava) nevű országrész bizonyára lakóhelyükre hivatkozik. Előbb valószínűleg a médek hűbéresei voltak, majd az Óperzsa Birodalomé, s azután a makedón görögök igája alá jutottak. A Kr. e. 247–231. évben kivonták magukat a Szeleukidák uralma alól, és megalapították a parthusok birodalmát (i. e. 247–i. sz. 224).

Országuk bukása után az Újperzsa Birodalom adófizetői lettek. Később elvették a perzsáktól Baktriát (367–368.), elfoglalták Szogdiát, meg az Indiai-félszigeten is egy határ földet, és a kusánok örökébe léptek. Népüket (kidarita hunok: κιδαριται ουννοι) és birodalmukat, a Kidarita királyságot, *Kidara* nevű uralkodójuk szerint nevezték meg a nyugati források. Nyugaton (arméniai kútfők) kusánoknak, kínai források júecsiknek is nevezik őket.

Avarjaink a Kr. u. 457. év táján csatlakoztak a hunok szövetségéhez, közelebbről a heftalíták (fehér hunok) kötelékéhez. Nevüket, és bizonyos mértékben függetlenségüket is – ellentétben a közép-ázsiai ászikkal és kangarokkal – megőrizték.

A 6. század közepe táján (554–555.) a türkök hódításai nyomán elhagyták közép-ázsiai hazájukat, és a Kárpát-medencében telepedtek le (567). Az 568. évben a Dunántúl területét is birtokba vették, uralmuk alá hajtva a Kárpát-medence ászí (jazig), germán, illír, kelta, trák stb eredetű lakóit. Az avarok országuk összeomlása után (9. század eleje) a magyaroknál találtak menedéket. Az avar sírok többsége az Alföldön (Szarvas, Kubány, Tiszafüred) található. Az avarok egy része az adriai tengermelléken letelepedett horvátok népét gyarapította.

Kangarok

A kangarok (kakhagai szküthai: καχαγαι σκυθαι) kezdetben a Szir-darja középső szakaszának alföldjét, valamint a Talasz- és a Csu-folyó lapályát birtokolták. Országuk neve kínai forrásokban Kang, Kangcsü, Kangkuo alakban szerepel. A Kr. e. 130. év táján hódításokba kezdtek, s az ókori Közép-Ázsia egyik legjelentősebb és legnagyobb befolyású államát hozták létre. Elfoglalták Szogdia nagyobb részét, valamint az ászik és az isszédok országát, s ők uralták a Selyemút egyik szakaszát. A 4. század végén a kangarok is betagozódtak a hunok szövetségébe. Később az *úzők* (fekete kunok), illetve *ujgurok* kötelékébe tartozó *besenyők*, *kunok* és *palócok*, *kipcsákok* – „szárik” (sárga, szőke kunok) – között tűntek fel, s részt vettek a szeldzsukok birodalmának megszervezésében is. A mongol hódítás után karakalpakok („fekete kalposok”), kazakok, üzbégek, nogaji tatárok közé vegyültek. Nagyobb csoportjuk Magyarországon telepedett meg. Ma *kun*, *palóc*, *besenyő* és *csángó* néven ismerjük őket.

A Ferganai-medence szkíta lakói

A Ferganai-medence szkíta lakóinak saját nevét nem ismerjük, és sorsukról is keveset tudunk. Nevük első ízben II. Kurus (Kürosz), perzsa király uralmára idején (Kr. e. 6. század vége) bukkan fel, s utoljára (Kr. u. 4. század) a kínai évkönyvek emlékeznek meg róluk. Nevük a perzsa királyi sziklafeliratokon *Sakâ haumavargâ* (haumát fogyasztó [?] szakák), ill. *Sakâ*

tyaiy para Sugdam (Szakák, kik Szogdián túliak), görög forrásokban *amürgioi szakai* (αμυργιοι σακαι). Országuk neve kínai forrásokban Tajüan, azaz „Nagy Jónok”.

Szakaurak

A szakaurak (szagaraukai: σαγαραυκαι, szakarauloi: σακαραυλοι, szakaurakai: σακαυραυκαι; saraucæ) – kínai és indiai források *szaj*, *szajvang*, illetve *saka-murunda* névvel illették őket – a Kr. e. 2. század végéig az Ili-folyó völgyében és az Iszik-köl vidékén laktak. A jüecsik (avarok) vándorlása kimozdította őket lakóhelyükről, s onnan a Tarim-medencébe, az Iráni-fennsíkra. A Tarim-medencében letelepedett népesség mintegy négyszáz év múltán elvesztette szkíta anyanyelvét, s a medence városállamaiban élő irániakhoz hasonult. Irataik révén *hotani szakák* néven váltak ismertté. A szakaurak Kr. e. 110–80. körül vándoroltak az Indiai-félszigetre (indoszkíták).

A szkíta nyelvről¹²⁹

Eredetük és nyelvük

Egyesek, például Róna-Tas András feltételezése szerint a szkíta népek irániak voltak, iráni nyelven beszéltek. Róna-Tas szerint a magyar nyelvben az *arany* és a *kincs* szó szkíta jövevény. Hérodotosz szerint az arimaszpok nevének értelme szkíta nyelven *egyszeműek*. Az eredeti szövegben: arimaszpok (arimaszpoi: αριμασποι), arima (αριμα), szpou (σπου).

„Az ezeken túli vidéken vannak, a mint az Issedonok mondják, az egyszemű emberek és az aranyörző Grypek. (...) és scytha nyelven Arimaszpoknak nevezzük őket; mert arima egyet jelent a scytháknál, szpu pedig szemet.” (IV. könyv, 27. szakasz)¹³⁰

Harmata János szerint iráni nyelvekben létezett egy **arima* és egy **spas* (feltételezett) kifejezés (szó) és ezek nagyjában-egészében megfeleltek az *egy*, illetve a *szem* fogalmának. Ebből pedig az következne, hogy a szkíták – az arimaszpok népének nemzeti hovatartozásától függetlenül – iráni nyelvet beszéltek. Csakhogy, óiráni nyelvek szóképzésében, valóban, akadnak hasonló kifejezések, pl. avesztai *airime* (csendes), avesztai *spas* (megjövendő), szanszkrit *spas* (lát), tartalmuk azonban nem felel meg Hérodotosz szófejtésének. S hozzá még óiráni nyelvekben az *egy* szó pl. *aiva*, a *szem* pedig pl. *čašman*.

Szkíta szövegelemek – ilyen például az avaroknak tulajdonított szarvasi rovásfelirat – alig maradtak fenn. Urartui, hettita, akkád, perzsa, görög és latin nyelvű feliratok, illetve az ókor és a középkor tudósítói csupán egyes szavakat rögzítettek. Ezeket a tolmácsok, írnokok, tudósítók és kéziratmásolók rendszerint elferdítették, átgyúrták, anyanyelvükhöz idomították. Valamennyi ismert szkíta kifejezés névszó, többségük személynév. Ezekből nagyon nehéz a beszélt nyelvre következtetni, mert a névválasztást sok körülmény befolyásolhatja, pl. a környezet, a divat, a vallás.

A szkíta nyelv – jóllehet számos nyelvvel próbálták már párhuzamba állítani – lényegében (egyelőre) ismeretlen, besorolása ennek megfelelően teljességgel bizonytalan. Nagyobb valószínűséggel, ha elfogadjuk a nyelvek osztályokba sorolását, az uráli, esetleg az altaji nyelvcsaládba, kisebb eséllyel az indoeurópai nyelvcsaládba tartozhat.

Karl Johann Heinrich Neumann feltételezése szerint a szkíták nyelve a mongollal rokon, Kuun Géza, illetve Vámbéry Ármin szerint a törökökkel. Nagy Géza a szkítákat, illetve nyelvüket uráli–altajiként sorolta be. Fischer Károly Antal magyar őstörténettel foglalkozó német kutató szerint, aki osztrák katonatisztként érkezett Magyarországra, majd itt megházasodott és

¹²⁹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíták.

¹³⁰ Télfy János fordítása.

feleségétől Szebenyi Antóniától tanult meg magyarul, a szkíták nyelve lényegét tekintve a magyarral azonos.¹³¹

A szkítáknak tulajdonított szavakat más nyelvek, mindenekelőtt irániak szókészletével is megpróbálták már rokonítani. Iráni nyelvekből azonban az egyik legfontosabb szkíta szót, a szkíta szövetség nevét – görögösen Szküthai (Σκυθαί) vagy Szkolotoi (Σκολοτοί) – sem sikerült eddig hihetően megmagyarázni.

A **szkíta nyelvet**,¹³² pontosabban a szkíta népek nyelvét – *közmegegyezés* alapján – az indoeurópai nyelvcsalád indoírani ágán belül az iráni nyelvek keleti csoportjába osztják be. E csoportban csupán az oszét és a jagnobi él, a többi ide sorolt nyelvet (avesztai, baktriai, szkíta, szarmata, alán, szogd és khoraszmi) a nyelvészek kihaltnak tekintik. Az iráni nyelvek változtak az idő múlásával, s feltételezések szerint a szkíta népek nyelve is hasonlóképpen. Ezzel kapcsolatban – a bizonyítás teljes mellőzésével – szkíta nyelvjárásokról, illetve önálló szkíta nyelvekről is beszélnek.

A szkíta népek nyelvét – összefüggő nyelvelmékek híján – töredékeiből próbálják egésszé szerkeszteni. Valójában csupán néhány tucat hitelesnek tekinthető szkíta kifejezést, illetve egy-két nyúlfarknyi, különböző jelekkel és ábécékkel rögzített – megfejtetlen vagy vitatott tartalmú – szkíta feliratot ismerünk.

Jószerevel semmit sem tudunk a szkíta nyelv hangzóiról – ezzel kapcsolatban egyelőre minden csak feltételezés –, és azt sem tudjuk megmondani, vajon hajlító vagy ragozó stb. volt-e a szkíták nyelve. Következésképpen a szóban forgó népesség, illetve nyelvük iráni mivolta szintén csak feltevés, melyet eddig még nem ellenőriztek minden oldalról. Más szóval a szkíták nyelvének hovatarozását egyelőre csupán találgathatjuk. Előfordulhat, hogy a szkíta nyelv egyenesen folytatódik az ómagyarban (és esetleg az etruszkban és a keltában).

A *szkíta* kifejezés – ez valójában a szkíta népek szövetségének neve – e helyen a kelet-európai és közép-ázsiai pusztán egykor – a nyelvészek szerint az i. e. 4. század előtt – honos szkíta népeket, illetve nyelvüket jelöli. *Alán* az ászai nép szövetségének neve, és őket illeti a *jász* megszólítás is. A *szarmatának* nevezett nyelv meghatározása fölöttébb bizonytalan. Szauromatáknak, szarmatáknak a szakemberek jobbára a királyi szkíták által a Don mellékére letelepített madai, avagy méd eredetű népességet nevezik. A szarmata nevet azonban a szkíta ászikra is ráaggatják, vagyis a nevüket joggal viselő, méd eredetű szauromatákat, illetve a (helytelenül) szarmatának címzett ászikát rendszerint egy kalap alá veszik.

Az összehasonlító nyelvészet

Nyelvtudomány álláspontja szerint Eurázsia nyugati felének legrégebbi műveltségeit – a szemitákon kívül – indoeurópai nyelvű népek képviselték. A nyelvész-történész tudósvilág, aki önmagát a világ szellemi élcsapatának kikiáltotta, és amely csapat idővel önmagától elbűvölnen, saját maga hatása alá került, a legősibb műveltséget minden ok és bizonyíték nélkül, indoeurópai gyökerűnek tartotta. Ebből pedig magától értetődően következik, miszerint a szkíták, amelyeket az ókori írók a világ legrégebbi népének tartották, a jelzett időben csakis indoeurópaiak lehettek.

A 16–17. században az európai történettudományra és nyelvészetre döntő befolyást gyakorolt, eredményeit meghatározta művelőinek nemzeti büszkesége. A tudósok, főleg a germán tudósok, igyekeztek felnagyítani saját nemzetük és nyelvük szerepét: mindkettő eredetét jeles

¹³¹ Anton Karl Fischer: Erklärung der skytisch-sarmatische Namen und Wörter aus der ungarischen Sprache, Berlin, 1917, Volume I-II. (Könyvét nemrégiben ismét kiadták, *exact replica* a Book Renaissance kiadónál).

¹³² Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv.

ókori népekig, jobbára a szkítákig vezették vissza. A szkítákat pedig beillesztették a népek és nyelvek bibliai, özönvíz utáni leszármazási rendjébe. Tudósaik saját nemzetük nyelvét ily módon az emberiség ősnyelvének, vagy ahhoz legközelebb álló túlélőnek minősíthették. Johannes Goropius Becanus [Jan van Gorp van Beek] (1519–1573), németalföldi tudós elsőként állította, miszerint számos európai nyelv, például a görög és a latin, az általa szkítának nevezett ősnyelvből származik. Nézete szerint tehát a szkíta lenne az indoeurópai nyelvek őse. A jeles szerzőnek hamarosan követői is akadtak. A 17. és 18. században többen felismerték a hasonlóságokat a görög, a latin, a szanszkrit és más indoeurópainak mondott nyelvek között. Elichmann (1601/1602–1639), Leidenben letelepedett sziléziai orvos a szkíták nyelvét minden nyelvek szülőanyjának tartotta. Elképzelését elsősorban a perzsa és a germán nyelv hasonlóságára alapozta. Elgondolását a leideni Claude de Saumaise (1588–1653) és Marcus Zuerius Boxhornius [Marc Zuer van Boxhorn] (1612–1653) fejlesztette tovább. Feltételezésük szerint a szkíták nyelve volt szülőanyja egyebek között a latinnak, görögnek, perzsának és germának. Saumaise a franciák eredetét a szkítákig vezette vissza. Boxhornius elképzelése szerint az európai és indoiráni nyelvek egyetlen közös ősből, nevezetesen a szkíta nyelvből erednek.

Az említett tudós férfiak feltevései nem a szkíták nyelvének ismeretén – e kérdésről nevezettek mit sem tudtak –, hanem ókori közhelyen alapultak. A szkítákat több ókori szerző, már Hérodotosz is, a világ legrégebbi népének mondja. Marcus Iunianus Iustinus például, Pompeius Trogus munkáját kivonatolva, ekképpen nyilatkozik e kérdésről: „*A szkíták nemzetét mindig is legősibbnak tartották, bár hosszú időn át folyt a vita szkíták és egyiptomiak között saját fajuk régisége felől.*” (*Trogi Pompei Historiarum Philippicarum epitoma*, 2: 1.)

A nyelvészet nagymesterei a szkíták iráni, illetve indoeurópai mivoltának vélelmét tehát nem a szóban forgó népesség származásának és nyelvének ismeretének, hanem ókori, bizonyítatlan állításokra, illetve a korai újkor hiányos és egyoldalú ismeretanyagára alapozták. S ezen ingatag talapzatra épített elgondolást próbálják korunkban is újabb és újabb iráni szómagyarázatokkal megtámogatni és fenntartani.

A Biblia tanúsága

A kornak megfelelően, a Szentírást sem lehetett figyelmen kívül hagyni. Ebből adódóan az ősnyelvekről elmélkedő tudósok nem hagyhatták figyelmen kívül koruk vallásos meggyőződését sem, miszerint a Biblia Noét jelöli meg az emberiség özönvíz utáni ősapjának, s a hébert az emberiség ősnyelvének. A korai időkben keletkezett őstörténeti és nyelvészeti művek az egyes nemzetek eredetét rendszerint Noé fiaihoz, illetve az általuk képviselt népcsoportokig vezetik vissza. A Biblia szerint Jáfet leszármazottai (*Gómer, Mágóg, Mádaj, Jáván, Túbal, Mesek, Tírász*) népesítették be a Föld északi és keleti tájait (*Mózes első könyve*, 10: 2). *Mózes első könyve* (10: 3) – hasonlóképpen *A krónikák első könyve* (1: 6) – Gómer fiának nevezi a szkíták bibliai őst: „*A Gómer fiai pedig: Askhenáz, Rifáth, és Tógármah.*” Askenáz leszármazottai pedig a szkíták. A különböző népcsoportokat Iosephus Flavius rendezi származásuk szerint: *Jáfet leszármazottait főleg európai népekkel azonosította, Sém utódait pedig a nevéből alakított semitának nevezettekkel, Kám ivadékait meg afrikai (nem feltétlenül fekete) népekkel.* Iosephus Flavius a szkíták ősapjának Mágogot, Jáfet második fiát, Gómer fivérét jelöli ki: „*... Mágog pedig a róla elnevezett mágogokat alapította, kik magukat szkítáknak nevezik*” (*Ιουδαϊκῆς αρχαιολογίας: A zsidók története*, 1: 6).

A bibliai történet elemei felbukkannak a magyarok eredetét taglaló művekben is. Anonymus például ekként ír népünk származásáról: „*Szcítának első királya Mágóg volt, a Jáfet fia, és az a nemzet Mágóg királytól nyerte a magyar nevet.*”¹³³

¹³³ Anonymus: *Gesta Hungarorum / A magyarok celedetei*, Budapest, 1999, 10. old.

Kézai Simon szintúgy Jáfet leszármazottainak tekinti a magyarokat, ám nem mondja meg, Jáfet melyik fia volt a szkíták őse. „*S midőn azon nemzetségek, mint Josephus mondja, zsidó nyelven beszéltek, az özönviz után a kétszázegyedik esztendőben a Jáfet magvából eredt Menróth óriás, Thana fia.*”¹³⁴ Szerzőnk leírásában a bibliai alakokon kívül szerepel Thana, Menróth és Eneth, valamint Hunor és Magor is. E nevek mondai vagy valóságos személyekre, illetve az általuk megtestesített népekre utalnak.

Az indoeurópai szkíta ősnyelv

A vitákból végül az indoeurópai szkíta ősnyelv, illetve az indoeurópai műveltség elsőbbségének eszméje került ki győztesen. Ezen feltevést fejlesztették tovább – az említett úttörők nyomdokán haladva – német nyelvű kutatók, pl. Johann Kaspar Zeuss (1806–1856), Karl Müllenhoff (1818–1884), Wilhelm Tomaschek (1841–1901). Nevezett szerzők összegyűjtötték a szkítáknak tulajdonított kifejezéseket, és azokat indoeurópai nyelvek szavaival vetették egybe. A szkíták iráni mivoltát szerzőink magától értetődő igazságként kezelték, s nem tették próbára feltevéstüket szélesebb körű elemzésekkel. Vagyis indoeurópaiakon kívül más nyelveket nem vontak be vizsgálataikba. A nyelvészek döntő többsége mai napig is ugyanezen elveket követve tanulmányozza a szkíta népek nyelvét. Módszereik bírálatát – általánosságban – Wencel ilyenképpen foglalja össze: „*A történeti nyelvészet gyakran korlátozott bizonyítékokon alapuló általánosításokhoz folyamodik, olyan kijelentéseket tesz, melyek távolról sem nyilvánvalóak, s gyakran viták és különböző értelmezések tárgyát képezik.*”¹³⁵

Az első összefoglaló tanulmányt a szkítáknak tulajdonított szavak értelmezésének tárgyában Max Vasmer (1886–1962) írta. A legnagyobb szókincs gyűjtemény elében Vaszilij Ivanovics Abajev (1900–2001) nevéhez fűződik. E munkában mintegy kétszáz szkíta, illetve szkítának mondott kifejezés szerepel.

A szkíta népek, illetve nyelvük iráni (indoeurópai) mivoltának tantétele oly gyöngye lábakon áll, hogy hiányosságai már zavarba ejtőek. Fogycatékosságai közül leginkább szembeötlő ama körülmény, hogy az ókori forrásokból ismert szkíta szavak többségét nem sikerült iráni nyelvek alapján hihetően értelmezni. Ráadásul a szkíta vagy szkítának vélt szavak magyarosztatként a tudós szerzők jobbára feltételezett, kikövetkeztetett, csillaggal (*) jelölt, forrásainkban fel nem lelhető iráni kifejezéseket sorakoztatnak fel. Eredményeik pedig nem igazodnak semmiféle értelmes rendhez, és ilyenképpen nem kínálnak lehetőséget további összefüggések felderítéséhez.

A nyelvészek és a történészek többsége mindazonáltal nem tud, vagy nem akar túllépni a hagyományos szemléleten, s így a mára belekövült a tudományos gondolkodásba. A nyelvészeti tanulmányok szerzői a szkíták iráni mivoltát eleve bizonyítottnak tekintik, s ezért irániakon, illetve indoeurópaiakon kívül más nyelveket nem is vonnak be elemzéseikbe. A másodlagos források (történeti tárgyú munkák, ismerettárak, népszerűsítő kiadványok) pedig nem vizsgálják a szófejtések hitelét, és a szkíták irániságát általában tényként kezelik.

A szkíták nem-indoeurópai eredetéről

Az eltérő álláspontot képviselők közé sorolhatjuk először is Hérodotoszt, aki ekként nyilatkozik a királyi szkíták nyelvéről: „*A pásztori scythák közül egy férfi csapat föllázadván kivonult Média földére. Uralkodott pedig ezen időben a Médokon Cyaxares, Phraortesnek, Dejoces fiának, fia; a ki ezen scythákkal, mint oltalomért esdeklőkkel, eleinte jól bánt, annyira hogy nagyrabcsülvén őket, gyermekeket adott át nekik, hogy tanulják meg nyelvöket és a nyilak*

¹³⁴ Kézai Simon mester Magyar Krónikája (mek oszk.hu, 3. old.).

¹³⁵ Wencel, 2011. Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

mesterségét” – I. könyv, 73. szakasz (Télfy János fordítása).¹³⁶ A szakemberek a médek nyelvét is az iráni nyelvcsaládba sorozzák, beszélői azonban – a fentiek szerint – nem értettek szót az iráninak mondott szkítákkal.

Korunk jeles nyelvészei közül többen megkísérelték a szkítákat, illetve nyelvüket baltiszláv, illetve uráli, altaji stb. nyelvekkel rokonítani, eredményeiket azonban – számon kérve többek között a meggyőző erőt, és mindenekelőtt a módszeres összehasonlító nyelvi elemzést – elutasították. A felsorakoztatott kifogásokat mindazonáltal az iráni szómagyarázók többségének hibájaként éppúgy fellehetne róni.

Karl Johann Heinrich Neumann (1823–1880)

a szkítákat és nyelvüket a mongolokkal, illetve nyelvükkel kapcsolta össze.

Magyar tudósok is hamarosan beálltak a szófejtők sorába, megállapításainak azonban, ahogyan külföldön, úgy idehaza sem volt különösebb visszhangjuk.

Télfy Iván (1816–1898)

a szkítákat a magyarok őseinek tartja, maga azonban nem foglalkozik szkíta szavak visszafejtésével. Mindamelllett a Hérodotosz által is idézett, többes számú *antakaioi* (αντακαιοι: tokféle hal szkíta neve) kifejezést a magyar *tokok* szóval fordítja.

Csengery Antal (1822–1880)

szerint a szkíták sumer–akkád nemzetiségűek voltak. Szerzőnk, állítását igazolandó, asszirológusok, pl. Henry Creswicke Rawlinson és Julius Oppert eredményeire hivatkozik. Egyebek között utal a behisztuni felirat újelámi szövegére, melyet kezdetben a szkíták nyelvével is rokonítottak, s ennek kapcsán, többek között, a magyar nyelvet is szóba hozták. Utal még sumer és asszír ékiratos táblák olvasatára, illetve bizonyítékképpen felsorol magyar kifejezésekhez formailag és tartalmilag hasonló sumer és akkád szavakat. Csengery maga nem próbálkozott szkíta szavak visszafejtésével.

Szombathy Ignác (1827–1912)

a szkíta ászikát hun–magyar nemzetiségűnek, nyelvüket magyarnak tartja. Szerzőnk az ásziknak tulajdonított nevek megfejtésére is kísérletet tesz. Értelmezései alaki szempontból nagyjában-egészében helyénvalóak, tartalmilag azonban többnyire nem meggyőzőek.

- *Arimaszpoi* (Αριμασποι) – Hérodotosz állítása szerint e szkíta szó jelentése *egyszemesűek* = „arimás”, azaz „egyszemes”.
- *Tanaisz* (Ταναϊς) – a Don folyó ókori szkíta neve = *Tanya*.
- *Iazüvész* (Ιαζυβης) – az ászik saját neve = „iászuk”, „iászok”, egyes számban „iász”.
- *Silis* – Caius Plinius Secundus könyvében a Tanaisz (itt a Szir-darja) szkíta neve = „Szíl”, avagy „Határszél”.
- *Temarunda*, *Temerinda* – Plinius munkájában a szkíták tengeristenségének neve = „Temerind”, avagy „Tengerindító”.
- *Masztor* (Μαστορ) – ászki főember neve, Dion o Kassziosz *Rhomaiké historia* című művében szerepel, együtt a következőkkel = „Mester”.
- *Banadaszposz* (Βαναδασπος) = „Banadás”.
- *Zantikosz* (Ζαντικος) = „Szánti”.

---

¹³⁶ Télfy János: Magyarok őstörténete (Pest, 1863 / Budapest, 2001), MEK oszk.hu. / Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

Vámbéry Ármin (1832–1913) és Kuun Géza (1838–1905)

törökös népességnek tartja a szkítákat. Vámbéry könyvének első fejezetében – *Skythák és sakák vagy az ókor állítólagos törökjei* (1–18. oldal) – ural-altajiaknak, közelebbről török-tatároknak minősíti a szkítákat, pontosabban csak a kelet-európai és közép-ázsiai pusztán honos szkíta népesség egy részét. Állítása szerint Kelet-Európában, a Meóisztól, vagyis az Azovi-tengertől nyugatra árja származású szkíták laktak (milyen alapon, mi a bizonyítéka?). Szerzőnk a 6. század közepén Európában feltűnt szkíta avarok főembereinek nevét, tisztségét – pl. *Bajan* (Βαιανος) = „bajan” (gazdag, hatalmas, nemes); *Kandikh* (Κανδιχ) = „kandik” (véres); *Targitiosz* (Ταργιτιος) = „targit”, „tarkit” (elszélesztő, szétverő) – török nyelvekből vezeti le.

Kuun Géza

szintén török népességnek tartja a szkítákat. Török nyelvekből magyarozza például a *szaka* (Σακαί) nevet („sak”, „saka”: bölcs, megértő, egészséges), továbbá a *Caius Plinius Secundus* művében felbukkanó, jelentés szerint ismert szkíta szavakat is. A *Temarunda*, *Temerinda* megszólítás első elemét a „tingis”, „tengis” (tenger) szóval egyezteteti, a *Silis* nevet pedig a „silyn” (világos, fényes, tiszta) kifejezésből vezeti le. A *Croucasus* – a Kaukázus szkíta neve; jelentése *hófehér* – a „kar” (hó) és az „okar (magas), „augan”, „okan”, „ogan” (legfelsőbb lény, legnagyobb isten) szóval állítja párhuzamba. A *Croucasus* név törökös megfelelője szerinte „Kar aukas (aukar)” (hótól fehér magasság).

Fischer Károly Antal (1838–1926)

terjedelmes értekezést tett közzé a szkíta szavak összehasonlításának tárgyában. Meggyőződése szerint a szkíták nyelve lényegét tekintve a magyarral azonos. Fischer seregnyi, nyilvánvalóan nem szkíta eredetű kifejezést is felvett jegyzékébe. Felsorolása összesen 1008 tételt tartalmaz, ebből azonban csak mintegy száz valóban szkíta szó. Fischer nevéhez kötődik az Agathürsoi (Αγαθурсοί) nép nevének magyarozata: „Aga-törzs”. Ahogyan Hérodotosz is ismerteti, ők Thargitaosz legidősebb fiának a törzse voltak.

Fischer szómagyarozatai közül egy kis gyűjtemény:

- *Agarosz* (Αγαρος) – folyó a kelet-európai pusztán, Európai Szarmataország területén = „Agár” (fűzfával benőtt homokos folyópart).
- *Atia* (Ατια), *Ateasz* (Ατεας) – a királyi szkíták egyik nagyurának megszólítása = *Atya*”.
- *Babai* – az ászik egyik fejedelmének neve = „Babai”, „Bábai”.
- *Zizais* – az ászik egyik fejedelmének címzése = „Csicsai”.
- *Kopaszisz* (Κοπασις) – a királyi szkíták egyik fejedelmének megszólítása = „Kopasz”.
- *Napaei* – szkíta nép neve Caius Plinius Secundus munkájában = „Nap”.
- *Aorszoi* (Αορσοί) – az alán (az i. e. 2. század közepe előtt masszagetá) szövetség – ászik, rhoxolánok és aorszok: együttesen az ászai nép – egyik törzsének neve = „örs”.
- *Szarosz* (Σαρος) – folyó a Krím-félszigeten = „Sáros”.
- *Sarosius* – Kaukázusi Alánia fejedelmének neve = „Sárosi”.
- *Szagarisz* (σαγαρις) – a fokos, szekerce szkíta neve = „szekerce”.
- *Szeretosz* (Σερετος) – a Szeret folyó szkíta elnevezése = „Szeret”.
- *Szigünai* (Σιγυναι) – méd eredetű népesség szkíta neve = „szigony”.
- *Türész* (Τυρης) – a Dnyeszter ókori szkíta neve = „Túr”.
- *Türösz* (τυρως) – a túró szkíta neve Sztrabón munkájában = „turó”.

Nagy Géza (1855–1915)

valamennyi említett magyar szerző közül a legalaposabban járta körül a kérdést, s a szkítákat, illetve nyelvüket ural–altajiként sorolta be. Szerzőnk leginkább más írók szófejtéseit idézi, illetve boncolgatja, kiegészíti őket, maga azonban csak egy-két magyarázat hozzátoldásával gyarapítja a szóértelmezések számát.

Mészáros Gyula (1914–1998)

a hatti nyelv szavaival vetette össze, s magyarázott meg több szkíta kifejezést. A szkíta nevek közé sorolt több görög szót is, pl. Hüilaié (Υλαιή: Erdőség). Alábbi példákat a szkíták eredetmondájában felsorolt nevek közül származnak:

- *Targitaosz* = „Az Időjárásistentől származó”.
- *Lipoxaisz* = „A királyi ház (felett) uralkodó”.
- *Arpoxaisz* = „A tábor (felett) uralkodó”.
- *Kolaxaisz* = „A sátor(ok) felett uralkodó”.
- *Aukhatai* = „Az oroszlánok”.
- *Katiaroi* = „Királyhad”.
- *Traszipiesz* = „Falusiak (?)”.
- *Paralatai* = „A fekete nép”.

Az Isik halomsírból kiásott csésze →

A szkíta szavak forrásai

A szkíták saját feljegyzései

← Az Iszik sírhalomból kiásott csésze rovásfelirata

A szkíták – jóllehet az írást, rovást ismerték és használták – nem hagytak ránk terjedelmesebb szövegeket. Közlendőjüket valószínűleg inkább bőrre festették vagy fára rótták stb, ezen anyagok pedig nem állnak ellen az idő pusztításának. Fennmaradt azonban néhány csontból, fémből, szaruból stb készült tárgy, melyeken saját jeleikkel, illetve idegen ábécével rögzítettek

szavakat, rövid mondatokat. Többen kísérleteztek ezek megfejtésével, hihető, illetve általánosan elfogadott megoldás azonban még nemigen született. A kétségeket jelzik az újabb és újabb próbálkozások, és ezzel kapcsolatban a meg-megújuló viták is.

A legkorábbi szkíta feliratok a vaskor elejéről (Kr. e. 8–6. század) valók. A legidősebb feliratos tárgyak az Altaj-vidéki és a kelet-európai pusztáról kerültek elő. Ezek jeleit az arámi ábécé betűivel rokonítják, eszerint olvassák. Felmerülhet azonban a kérdés, vajon nem rejtik-e az arámi írást másoló jelsorozatok a szkíták nyelvének szavait?

A Déli-Ural vidékén, a riszajkinói sírhalomnál talált zabla griff-fejben végződő, csontból készült oldalpálcáján hét jeltől álló feliratot láthatunk. A Kr. e. 7–6. századra keltezett lelet jeleit az arámi ábécé betűivel egyeztetették, s balról jobbra olvasva első ízben ekképpen értelmezték: „šwghmš”, „šwghtš”, „šwlhtš”, azaz *kaparó (?)*. Később javítottak a felirat olvasatán: „hdq l-wld”, hangzósítva *hadīq li/a wald*. A *hdq* ige jelentése *jól illeszkedik, szorosan illeszkedik*, *l-* a cselekvés céljának megjelölésére szolgál, a *wld* főnév értelme pedig *állatkölyök*. A szöveg fordítása tehát *jól (szorosan) illeszkedik a csikóhoz*. A *wld*, teszük még hozzá, tulajdonnév is lehet, nevezetesen *Kölyök*.¹³⁷

Az említett korból származik a Szaratovi területen talált bronz nyílhegy is. Feliratának három jelét („swz”) szintén az arámi ábécé betűivel rokonítják, s a szöveget, hangzósítva, ekképpen olvassák: „swzi/a”, azaz *szúró*.¹³⁸

A királyi szkíták egyik nagyurának, Nikonion, görög gyarmatváros hűbérurának – Szkülész (Σκυλης), avagy Szkül (Σκυλ) – arany gyűrűje az Kr. e. 5. századból való. A gyűrű fején – egyik kezében tükröt, másikban állatszobrocskával díszített jogart tart – trónon ülő koronás női alak látható, valamint görög felirat: ΣΚΥΛΕΩ, azaz *Szkülé* (Szkül tulajdona). A gyűrű abroncsán is görög betűk sorjázna: ΚΕΛΕΟΕΑΡΓΟΤΑΝΙΑΡΙΑΝΕ. E betűfüzért, többek szerint, szintúgy göröggként kell olvasni: κελεοε Αργόταν παρ εναι. Azaz, értelmezéstől függően, *parancsolja, Argotasz közelében legyenek*, vagy *parancsolja, Argotasz közel legyen*. Eme görögből levezetett magyarázattal kapcsolatban többen kétségeiket hangoztatják, és felvetik, hogy a betűsorozat más nyelvek szavait is képviselheti.

Feliratos szkíta leletek Közép-Ázsia pusztáiról is előkerültek. Ezek valamivel fiatalabbak (Kr.e. 5–2. század), s szövegüket rovásjelekkel rögzítették. Iranisták e jelek füzérét jobbára kharosti írásnak, török pártiak ellenben türk rovásírásnak vélik, s eszerint olvassák.

Az Iszik sírhalomból kiásott ezüst csésze feliratát többen is megmagyarázták, ám hihető értelmezésével, úgy tűnik, adósaink maradtak. Az edény az Kr. e. 5. századból való, és a szakaurak hagyatéka.

Harmatta János

neves iranistánk szerint a szöveg a hotani szaka nyelv kharosti írásjelekkel lejegyzett szavait rejti. Szerzőnk a szöveget ekképpen olvassa:

za(m)-ri ko-la (m) mi(m)-vam vam-va pa-na de-ka mi(m)-ri-to

ña-ka mi pa-zam vam-va va-za(m)-na vam

Tároltassék az edényben szőlőbor, hozzá főtt étel, annyi, a halandónak, azután hozzá főtt friss vaj.

Amanzsolov

az ótörök jelekre és nyelvre alapozva fejtette meg a szöveget:

Ага, сага оçуq!

Bez, cök! Boqun içrä [r?] azuq! ...i

Bátya, neked tűzhely!

Idegen, le! Utódok, belül étek!

¹³⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

¹³⁸ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

E megfejtések összefüggéstelen szóhalmaznak tűnnek, szerzőjük magyarázatával együtt sem tekinthetjük őket hihető megoldásnak. Annál is inkább, mivel szakembereink nem figyeltek az időrendre. A kharosti írásjeleket a Kr. e. 3. században alkották meg, az ótörök rovásjelek pedig csak az Kr. u. 8. században bukkantak fel. Ismereteink szerint a hotani szakák nyelve sem létezett a Kr. u. 4. század előtt. Nevezett nép – a szakaurak egy csoportja – a Kr. e. 2. században telepedett le a Tarim-medencében, és cserélte szkíta anyanyelvét, kisebbségben, iránpa (lásd feljebb).

A Kárpát-medencében Kr. u. 20. táján letelepedett ászik régészeti hagyatékában is találtak feliratos tárgyakat. Többen értekeztek egy „szarmata” sírból kiásott cserépedény feliratáról, ám a szakemberek nem tudtak megegyezni sem az edény korát, sem jeleinek eredetét, sem a szöveg nyelvét illetően. Egyebek között ógörög, jazig–iráni, gót–arámi, jazig–jász, oszét, arameus–iráni–germán jelekkel, illetve nyelvekkel próbálkoztak. Magyar olvasatot – „eltemet”, „a csebrész tesszék” – Csallány Dezső javasolt.¹³⁹

A Kr. u. 4. század közepén Közép-Ázsiát megszállták a Belső-Ázsiából kirajzó hunok, s a század végén, szkíta népekkel egyesülve, Kelet-Európa pusztáit is uralmuk alá vonták. Ez időtől fogva a *szkíta* név kezd kikopni a forrásokból, s helyébe, a hun szövetség megnevezés került. Attila birodalmának oszlása nyomán a *hun*, *ogur*, *onogur*, *türk* stb. elnevezés is eltűnik. A rovásírás azonban nem veszett el. Még a népvándorlások kora utáni időkben – a Kárpát-medencében például jóval a honfoglalásnak nevezett esemény után is – használatban maradt. A Kr. u. 4. századtól kezdődően azonban a szkítáknak tulajdonított rovásfeliratok már nem csupán a szkíta nyelv szavait rejthetik, hanem a hunokét (hun ótörököt?) is.

A Kárpát medencében letelepedett avarok (7–9. század) temetőiből előkerült néhány rovásírásos lelet, csontból faragott tűtartók, edények stb. Az egyik tűtartón (Jánoshida) ördögnek vélt ábra, valamint négy rovásjel látható. Csallány Dezső olvasata szerint a felirat tartalma „zatanas”, azaz *sátáné*. A Szentes mellett talált csontlapocskára hat rovásjelet visel. A felirat értelme Csallány Dezső szerint „temesítetek!”, azaz *temessétek*.

A Szarvas mellett talált tűtartó rovásfeliratának jeleit jobbra a székely–magyar rovásbetűvel rokonítják (Szarvasi rovásfelirat). *Vékony Gábor* a szövegét eszerint fejti vissza, olvasata ma beszélt nyelvünkhöz igazítva: „*Üngür démon ellen ím e vas; tű szúródjon a démonba, tű, tű, szúrj, bökj, varrj (el)! (te aki) szétfejtessz, egybeöltsz... Üngür ne gyarapodjon (legyen), üzd, emészd (el) őt, én istenem!*”⁽¹⁴⁰⁾

Ókori tudósok feljegyzései

A szkíta szavak leginkább megbízható forrásának tekinthetjük – a szkíták saját feljegyzésein kívül – a korabeli beszámolókat. Az egykorú forrásokban fennmaradt szkíta szavak (névszó, tulajdonnév) száma – ide sorolva a pénzérméken, görög, latin, perzsa stb. feliratokon rögzített, bizonyossággal szkítáknak tulajdonítható neveket is – alig több száznál.

Legkorábban (Kr. e. 8–7. század) urartui és asszír ékiratos táblák, illetve bibliai iratok adnak hírt a szkítákról, nevezetesen a királyi szkítákról. Az ék- és hieroglif jelekkel, illetve a héber írásjelekkel rögzített nevek az eredeti szkíta szavaknak alkalmasint korcs alakját tükrözik. A szkíta szövetség – *Isqigulu*, illetve *Askuz*, *Iskuza* – nevét urartui és asszír ékiratos táblákon örökítették meg. A Bibliában a szövetség neve *Askuz* (אשכּוז: ’askūz), illetve rontott alakban *Askenáz* (אשכּנז: ’askʹnaz). Akkád nyelvű feliratokon (Kr. e. 7. század) szerepel szkíta fejedelmek neve is: *Ispakai* és *Bartatua* vagy *Partatua*. Utóbbi nevét – *Partita* alakban – hettita és luvi jelekkel is rögzítették.

¹³⁹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv.

¹⁴⁰ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta nyelv/ Vékony 1985.

Görög források (Kr. e. 6–5. század) szintúgy ismerik a szkíta szövetség, valamint *Ispakai* és *Partatua* fejedelmek nevét. A görögök hallásukhoz igazított a szkíta névalakot: *Szküthai* (Σκυθαι), *Aszpakosz* (Ασπακος) és *Protothüész* (Προτοθυης). Hérodotosz és Sztrabón, valamint Caius Plinius Secundus stb munkájában körülbelül száz szkíta, illetve szkítáknak tulajdonított kifejezés szerepel, személy-, nép- és törzsi nevek, istenségek megszólítása, földrajzi nevek stb. Néháynak ezek közül hírmondóink jelentését is megadták, magyarázataik azonban nem egy esetben mondvacsinálnak bizonyultak. A Fekete-tenger északi partvidékére települt görög gyarmatvárosok (pl. Nikonion, Olbia Pontiké, Pantikapaion) feliratos síremlékei, tárgyai megörökítettek nem csupán görög, hanem szkíta, trák, kaukázusi stb. szavakat is. Ezek szinte kizárólag – természetszerűen – személynevek. Egyiket-másikat a felirat görög szövege mondja szkítának, másokat pedig egyéb módon tudták azonosítani. A szakemberek általában szkítának vagy „szarmatának” minősítik mindazon kifejezéseket, melyeket a görög nyelv szókészlete alapján értelmezni nem tudnak. A szóban forgó kifejezések száma, háromszáz körül lehet. A szkíta vagy „szarmata” eredetűnek minősített neveket többen is vizsgálták, és úgy találták, hogy a régebbi feliratokon szereplők óiráni párhuzamokat mutatnak; ezek képviselnék a nyelvészek által szkítának mondott nyelvet. Az újabb feliratokon szereplők pedig inkább az oszét nyelv szavaival rokoníthatók; ezek lennének a szarmatának nevezett nyelv képviselői. Festett vázákön is több mint kétezer, göröggként nemigen értelmezhető név maradt ránk. Részletesebb elemzésükkel a szakemberek még adósaink.

Az ókor tudósítói, lehettek bármily kiműveltek is saját anyanyelvükben, nem szükségképpen voltak tájékozottak idegenek nyelvét illetően. A görögben, a latinban stb hiányzó hangokat nyilván a leginkább hasonlóval, szabályozás hiányában hallásuk szerint próbálták meg helyettesíteni, és eszerint betűzték le a többnyire másodkézből, pl. katonáktól, kereskedőktől, tolmácsoktól hallott idegen szavakat. Mindezekhez adjuk még hozzá a kéziratokat másolók tévedéseit stb is. Szerzőinket, alkalmasint a kéziratok másolóit is, nagymértékben befolyásolta műveltségük, és saját anyanyelvük ismerete. Az idegen szavakat a jobb görögös, latinos hangzás érdekében rendszerint átgyúrták, és a görög, latin névszókhoz hasonlóan toldalékolták. Ekképpen azok eredeti alakja rendszerint elveszett.

A görögök úgy bántak idegen kifejezésekkel, miként áldozataival Prokrusztész. Lássuk példaképpen perzsa főurak felsorolását Hérodotosz munkájában (3: 70): *Intaphrenész* (Ινταφρενης), *Otanész* (Οτανης), *Gobruész* (Γοβρυης), *Hüdarnész* (Υδαρνης), *Megabüzosz* (Μεγαβυζος), *Aszpathinész* (Ασπαθινης). Ugyanezen névsor a behisztuni felirat óperzsa szövegében (4: 83–86): *Vindafarnā*, *Utāna*, *Gaub(a)ruva*, *Vidarna*, *Bagabuxsa*, *Ardumanis*. Idegenek szavait a görögök a maguk nyelvéhez hajlították, s lehetőség szerint görög értelemmel is felruházták. Az eredeti szó tartalmát azonban nem vizsgálták, s ez okból a görögösített változat értelme nem felelt meg az eredeti szó jelentésének. Az Amu-darja óperzsa nevéből (Waxš: szilaj, vad) görögjeink Oxoszt (οξος; ecetes bor) alkottak, a kelet-balkáni trák-szkíták egyik nagyurának nevéből Dromikhaitészt (Δρομυχαιτης; Út-sörény) stb.

A görög névszó, illetve többes szám jelölése (pl. -osz; -oi), szaporítja gondjainkat, hogy esetenként e jelölést segédhangzó betoldásával illesztik a szótóhoz, vagy magában foglalva, és többnyire elferdítve, az átírt idegen szavak utolsó hangzóit, közülük egyet vagy többet is, átgyúrtják az idegen szót. A perzsa *Bagabuxsa* név első két szótagjából (baga) a görögök *nagyot*, *hatalmasat* (megasz: μεγας) faragtak, a negyedik (xsa) utolsó hangját pedig belegyúrták a névszó jelölésébe: *Mega-büz-osz* (Μεγαβυζος). Az óperzsa Kurus névnek két végső hangzója esett áldozatul a görögösítésnek: Kür-osz (Κυρος), latinosan Cyrus.

A népneveket a görög és a latin sөvegek kötelezően többes számban adják meg, pl. *Dakoi* (Δακοι); *Daci*. Az egyes számú alanyesetből (Dakosz: Δακος; Dacus) következtetve az eredeti szkíta szó **dak*, **dako* és **dakos* stb. egyaránt lehetett. Az árszi nép (jászok) nevét vélhetően szkíta egyesből, illetve többszöböl ültették át göröggre: *aszoi* (ασιοι), ill. *iazü-g-esz* (ιαζυγες).

Különböző szerzőknél, sőt ugyanazon szerző különböző kézírataiban sokszor másként be-
tűzik le ugyanazon szkíta nevet.

A királyi szkíták tengeristenségének megszólítása Hérodotosz szerint *Thagimaszadasz*
(Θαγιμασαδας) vagy *Thamimaszada* (Θαμιμασαδα). Plinius könyvében viszont *Temarunda*
vagy *Temerinda*. Órigenész munkájában ugyanez *Thageszmana* (Θαγεσμανα).

Az Érdem, az „érdemekben bővelkedő életút”, régiesen „érdempálya” szkíta megszeme-
lyesítőjének görögösített neve ókori feljegyzésekben *Argimpasza* (Αργιμπασα), *Arippasza*
(Αριππασα), *Artimpasza* (Αρτιμπασα), *Artimpaszan* (Αρτιμπασαν), illetve *Exampaios*
(Εξαμπαιος), *Amaxampaios* (Αμαξαμπαιος) alakban is szerepel. Ugyanezen istenség neve más
görög feliraton *Igdampaiész* (Ιγδαμπαιης). Hasonló nevet viselt a kangarok vezérlő törzse –
VII. Kónsztantinosz munkájában *Értém* (Ηρτημ) – továbbá egy uráli nemzet, az argippaiok
népe. Elnevezésüket *Argippaioi* (Αργιππαιοι), *Argimpaioi* (Αργιμπαιοι), *Orgempaioi*
(Οργεμπαιοι), *Orgiempaioi* (Οργιεμπαιοι) – latin forrásokban *aremphaei*, *arimphaei* – alakban
jegyezték fel az ókor hírmondói.

Az egyik szkíta nagyúr neve Hérodotosz munkájának különböző kézírataiban *Szauliosz*
(Σαυλιος), *Szauaios* (Σαυαιος), *Szaulaio* (Σαυλαιο). Ugyanez más görög feliraton *Szauaio-*
szosz (Σαυαιοσος), Diogenész Laertiosz művében pedig *Kadouidasz* (Καδουιδας). Utóbbi alig-
hanem a görög szigma (Σ) és a kappha (Κ), illetve a szigma (σ) és a delta (δ) betűképének ha-
sonlósága, és a szkíta nyelvet nem ismerő szerző vagy a kéziratmásolók tanácstalansága stb
okán öltött egyéni alakot.

A szkíták eredetmondájában szereplő királyi sarjak közül egyiknek neve négyféle alakban
– *Leipoxaisz* (Λειποξαις), *Lipoxaisz* (Λιποξαις), *Nipoxaisz* (Νιποξαις), *Nitoxaisz* (Νιτοξαις) –
szerepel Hérodotosz kézírataiban. A Diodórosz Szikeliotész könyvében felbukkanó *Napész*
(Ναπης) alakból következtetve a szóban forgó név helyesebb alakja **Napoxaisz* (*Ναποξαις)
lehetett. A *lambda* (Λ) és a *nű* (ν), a *pi* (π) és a *tau* (τ), illetve az egymás után írt *epsilon* és
ióta (ει), valamint az *alfa* (α) betűképének hasonlatossága teremthetett kétséget, és zavart.

A szókincs¹⁴¹

A szkíta szavak többsége korcs alakban maradt ránk, s a hozzájuk fűzött magyarázat – ha
van ilyen – nem szükségképpen helyes. A tudósítók szkítának minősített szavai közül több,
jelek szerint, nem is a szkíták nyelvét képviseli. S meglehetősen, a feltételezésekkel
ellentétben, nem tartozik az iráni nyelvek családjába. Ez esetben iranistáink szófejtő vállalko-
zásai – hacsak nincsenek a szkíta vagy szkítának mondott szavak között nemzetközi elemek,
illetve iráni gyökerűek is – az esetek többségében eleve kudarcra ítéltettek.

Szkíta aranyszarvas (Zöldhalompusztá) →

¹⁴¹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv.

Jelentés szerint ismert szkíta szavak

Mintegy két tucatnyi szkíta vagy szkítának vélt kifejezésnek jelentését is feljegyezték az ókor tudósítói. Egy részük bizonyára szkíta, más részüknek ellenben a görög stb. nyelvben akad párhuzama.

Hérodotosz szómagyarázatai

Példaként – a jelentés szerint ismert szkíta kifejezéseket illetően – leggyakrabban Hérodotosz egyik-másik szómagyarázatát idézik. Lássuk, hogyan próbálják a szóban forgó – görögös köntösbe öltöztetett – szkíta kifejezéseket iráni szavakkal egyeztetni. A jelentés szerint ismert szavak esetében nem elegendő, hogy a szófejtés eredménye megfeleljen a formai kívánalmaknak, hanem tartalmilag is, nagyjában-egészében, egyeznie kell a hírmondók által megadott értelemmel.

A kikövetkeztetett szóalakoknak – ami a formai követelményeket illeti – hasonlítaniuk kell a lejegyzett eredetihez. Lényeges a szótagok száma, és a szavak értelmét hordozó mássalhangzóknak is egyezniük kell. A képzésük módja stb. szerint rokonított mássalhangzók – pl. *b/m*, *b/p*, *b/v*, *c/sz*, *d/l*, *d/t*, *f/p*, *g/k*, *k/p*, *l/r*, *p/v* – egymással felcserélhetők és így tovább.

- *Arimaszpoi* (Αριμασποι) – Hérodotosz szerint e szkíta kifejezés tartalma *egyszeműek* (monophthalmoi: μονοφθαλμοι), s szerzőnk az egyes szóelemeket, illetve jelentésüket is megadja: *arima* (αριμα: egy), *szpou* (σπου: szem) (Arimaszpok)¹⁴²

arima: oszét *ærmæst* (egyedüli, egyetlen stb.); avesztai *airime* (csendes)

szpou: avesztai *spas* (megjövendő); szanszkrit *spas* (lát)

Eszerint a szkíta *arimaszpou* (egyszemű) kifejezés iráni nyelvekből levezetett tartalma *egyetlen-megjövendő, egyetlen-lát, csendes-lát* stb. lenne.

Óiráni nyelvek egészen más szavakat használnak az *egy*, illetve a *szem* fogalmának megjelölésére, például *aiva*, illetve *čašman* (csesmen). Müllenhoff és Tomaschek emiatt elveti Hérodotosz értelmezését. Magyarázatuk szerint, mivel az egyszeműek, avagy arimaszpok lótartók voltak, az *arimaszpou* szó jelentése inkább *engedelmes lovakkal bíró [nép]* (airayma açpa), illetve *a vadon élő pusztai ló birtokosai* (arimâçpô). Hinge szerint igen valószínű, hogy Hérodotosz e helyen valamit csakugyan elhibázott, hihető magyarázatot azonban az *arimaszpou* szóra ő sem kínál.

- *Enareesz* (Εναρες) – Hérodotosz szerint e szkíta szó jelentése *nő-férfiak* (androgünoi: ανδρογυννοι).

a (egyres indoeurópai nyelvekben fosztóképző)

szanszkrit és avesztai *nara*, *nar* (férfi)

A szkíta nő-férfiak ezek szerint csupán férfiatlanok. Márpedig Hérodotosz nem ezt mondja.

- *Exampaiosz* (Εξαμπαιος), *Amaxampaiosz* (Αμαξαμπαιος) – Hérodotosz szerint e szkíta szó tartalma *Szent utak* (Hirai Hodoi: Ηραι Οδοι). Az egyik szkíta istenségnek, az érdem, az érdemekben bővelkedő életpálya megszemélyesítőjének rendelt helyről van itt szó. A második, teljesen elrontott görög-szkíta összetétel jelentése vélhetően *kocsipálya, kocsiuút* (amaxa görögül: kocsi).

---

¹⁴² Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Arimaszpok > Az arimaszpok az Altaj vidékén lakó szkíta nép.

Müllenhoff szerint e név első elemének értelme homályos, a második jelentése pedig párhuzamba állítható az óperzsa *pathi* (ösvény), esetleg az avesztai *paya* (legelő) szóval. Ezek szerint a szkíta *Szent utak* (iráni jelzővel nem minősített) ösvények vagy legelők.

- *Oiorpata* (οιορπατα) – Hérodotosz szerint e szkíta szó jelentése férfioló (androktonoi: ανδροκτονοι). A jeles szerző az egyes szóelemeket, illetve jelentésüket is megadja: *oior* (οιορ: férfi), *pata* (πατα: megölni).

oior: avesztai és szanszkrit *vīra* (férfi, hős); óiráni *viθr* (harcos)

pata: avesztai *paiti* és szanszkrit *pati* (úr); óiráni **pāt-ay* (ütés, vágás)

A szkíta *oiorpata* szó iráni magyarázata tehát *férfi-úr*, némi jóindulattal *férfi ura*, illetve *harcosütő*, *harcosvágó*.

Alexandriai Hészükhiosz

művében a *férfiolók* (többes számú) kifejezést *ormatai* (ορματα) alakban látjuk viszont, s ez felveti a kérdést, vajon helytálló-e Hérodotosz szófejtése. Az *oiorpata* és *ormatai* szóalak összecseng a *szarmata* (szarmatai: σαρματα, száuromatai: σαυροματα, szürmatai: συρματα) kifejezéssel. A *szarmatai* stb név a királyi szkíták által a Don mellékére letelepített, Szüromedia (Συρομεδία) tartományból származó iráni népességre hivatkozik. A madaiakat, médekét ókori források *asszonyok által uraltaknak* (günaikokratoumenoi: γυναικοκρατουμενοι) nevezték. A madai leányok – alighanem róluk mintázták a mesebeli amazonokat – csak akkor mehettek férjhez, ha megöltek ellenségeik közül legalább egy férfit. Hérodotosz és Hészükhiosz magyarázata tehát ide illő, ám valószínűleg mondvacsinált.

Plinius szkíta szavai

Caius Plinius Secundus, illetve kéziratának másolói az idegen nevek helyes lebetűzésére nem sok gondot fordítottak. Ennélfogva ezeket Plinius munkájának különböző kiadásaiban egyszer ilyen, másszor olyan alakban látjuk viszont:

chorsari (egyres száma *chorsa*) = *A szkíták így hívják a perzsákat*. Vagyis latin fül ekként (*chorsa*) hallotta a szkíta *perzsa* szót.

Croucasis = *A szkíták így hívják a Kaukázust. Jelentése hófehér*. A latinos *Croucasis* névszói toldaléktól megfosztott alakja *Croucas*.

Temarunda, *Temerinda* = *A szkíták így hívják a Maeotist. Jelentése Tenger Anyja*. A szkíták tengeristenségének neve. Hérodotosznál *Thagimaszadasz*.

Iustinus a parthusokról

Marcus Iunianus Iustinus szerint a parthusok szkíták voltak, s (latinósított) nevük összecseng a szkíta *sámkivetett* – ha úgy tetszik, *elpártolt*, *pártos* – szóval:

„*Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur, nam Scythico sermone exules »parthi« dicuntur.*”

„Ez saját szavukból is kitetszik, mert szkíta beszéd szerint a számkivetettek »parthusoknak« mondatnak.” (Trogi Pompei Historiarum Philippicarum epitoma. Liber XLI.)

A parthusok neve, bár összecseng a *pártos* szóval, az avarok görögösített megszólításában (*aparnoi* stb.), illetve a róluk elnevezett tartomány megnevezésében (*Parthava*) gyökerezik.

Ammianus Marcellinus tudósítása

II. Constantius, a 359. évben, Acuminacum (Szalánkemen, Zalánkemen) mellett, beszédet készült intézni az ászik, avagy alának képviselőihez. A tömegeből azonban valaki, ismeretlen

alán¹⁴³ atyánkfia, marhának nevezte a római uralkodót. Ammianus Marcellinus ekképp írja le az eseményt: (¹⁴⁴)

„*Visoque imperatore ex alto suggestu iam sermonem parante lenissimum, meditanteque adloqui velut morigeros iam futuros, quidam ex illis furore percitus truci, calceo suo in tribunal contorto ‘marha marha’ (quod est apud eos signum bellicum) exclamavit eumque secuta incondita multitudo vexillo elato repente barbarico ululans ferum in ipsum principem ferebatur.*

Qui cum ex alto despiciens plena omnia discurrentis turbae cum missilibus vidisset, relectisque gladiis et verrutis iam propinquam perniciem, externis mixtus et suis ignotusque dux esset an miles, quia neque cunctandi aderat tempus neque cessandi, equo veloci inpositus cursu effuso evasit.

Stipatores tamen pauci dum ignis more inundantes conabantur arcere, aut vulnerati interierunt aut ponderibus superruentium solis adflicti, sellaque regalis cum aureo pulvinari nullo vetante direpta est.” – Magyarul:

„Amikor a császár megjelent az emelvényen, és barátságos hangon éppen megszólalni készült, s úgy akart hozzájuk beszélni, mint a jövőben engedelmes alattvalóihoz, egyikük éktelen haragra lobbanva az emelvény felé hajította csizmáját, és ezt kiáltotta: »marha, marha«, ami náluk csatakiáltásként hangzik. Erre az egész gomolygó tömeg arrafelé tódult, és hirtelen magasba emelve a barbár zászlót, vad üvöltéssel egyenesen a császár felé rohant, aki a magasból letekintve mindenfelé ide-oda futkosó tömeget látott feléje közeledni dárdákkal, kivont kardokkal, kopjákkal. Már vesztét érezte közeledni, de úgy belevegyült az ellenséges szándékú emberektől és a sajátjaitól kavargó tömegbe, hogy senki sem tudta róla, vezér-e vagy közkatoná. Nem volt idő a habozásra, fölpattant egy gyors lóra, és elvágtatott. Testőrei megpróbálták visszavetni a tűzvészként terjedő barbár áradatot, de sebektől borítva elhullottak, vagy a rohamozóktól eltiporva földre hanyatlottak. Az aranyos kárpittal díszített császári szék a támadók könnyű zsákmánya lett.” (Róma története. Szepesy Gyula fordítása.)

Hészükhiosz szótára

Hészükhiosz szógyűjteményének csak egy rontott, rövidített, más szerzők által kiegészített 15. századi kézírata maradt fenn Velencében. Bevezetője szerint e mű Diogeniosz (2. század) elveszett jegyzékén alapul. Utóbbi pedig Pamphilosz (1. század) szótárának kivonata. Hészükhiosz kéziratát módosították más írók, pl. Arisztarkhosz (i. e. kb. 220–143), Apion (i. e. kb. 20–i. sz. 45.), Héliodórosz (1. század), Hérodianosz (2. század), Ameriasz (3. század) elveszett művei alapján is. A kéziratot lerövidítették, kihagyták a legtöbb utalást a szavak forrásaira. Bejegyzéseinek nagyjából harmadát Alexandriai Kürillosz (kb. 376–444) szótárából, illetve más szójegyzékekből vették.

Hészükhiosz szószedete 37 szkítának mondott kifejezést sorol fel. Egy részüket – némelyiknek forrása kétségkívül Hérodotosz műve – mások is a szkítáknak tulajdonítanak, pl. *aglu* (αγλυ: hattyú), *adigor* (αδιγορ: tücsök), *anor* (ανορ: elme), *Artimpaszan* (Αρτιμπασαν: Aphrodité Ourania; az Érdem megszemélyesítője), *Goitoszüron* (Γοιτοσυρον: Apollón; a Nap megszemélyesítője), *hippaké* (ιππακη: lótejből készült szkíta étel), *kannabisz* (κανναβις: szkíta füstölő; kender, pontosabban kanavász), *kararüesz* (καραρυες: szkíta házak, fedett kocsik), *Koraxoi* (Κοραξοι: szkíta – valójában száuromata, azaz mész – törzs; Kolkhisz lakói voltak), *meltion* (μελιτιον: mézből készült ital), *meszplé* (μεσπλη: Hold), *ormatai* (ορμαται: férfiölők; Hé-

¹⁴³ A történetet egy alán paraszttal hozzák kapcsolatba, előfordulhat ugyan, hogy az illető kelta paraszt volt. Keltául MARCA ló, *paripa* / *barom*. Vö.: magyar MARHA *barom*, *állat* / szarvas-MARHA.

¹⁴⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/cite_note – Ammianus Marcellinus (Rolfe, 1935).

rodotosznál *oiorpata*: az amazonok neve), *pagaié* (παγαίη: kutya), *Szakai* (Σακαιοί: szkíták), *szak-ündaké* (σακυνδακή: szkíta öltözet), *szaperdész* (σαπερδής: hal neve) és *tarandosz* (ταρανδος: szarvashoz hasonló állat).

A Hérodotosz által szkítának mondott kifejezések némelyikét rontottnak vélik, pl. *abakész* (αβακής: a szkítáknál a férfi neve), *abi* (άβι: a szó meghatározása hiányzik), *szanaptin* (σαναπτιν: borivó), illetve görög eredetű szavaknak, melyeket a szkíták a maguk nyelvéhez hajlítottak, pl. *abie* (άβιε: hajít), *ephesztioi* (εφεστιοί: szökevények), *thapszinon* (θαψινον: a gyapjút és a hajat aranysárgára festő növény).

- *abakész* (άβακής; άβάκης) = a szkítáknál a férfi neve.
- *abi* (άβι) = a szó meghatározása hiányzik.
- *abie* (άβιε) = *hajít*.
- *aglu* (άγλυ) = *hattyú*.
- *adigor* (άδιγορ) = *tücsök*.
- *anor* (άνορ) = *elme*.
- *antakaioi* (άντακαίοι) = ceféle hal. E szót Henricus Stephanus mondja szkítának.
- *Artiméaszán, Artimpaszán* (Άρτιμήασαν; Άρτίμπασαν) = *Aphrodité Ourania*.
- *Goitosyron* (Γοιτόσυρον) = *Apollón*. A Nap megszemélyesítője.
- *ephesztioi* (έφεστιοί) = *a királyi szkíták szökevényei*. A görög *ephesztioi* kifejezés jelentése *házi istenek, idegenek, védelmet kérők, vendégbarátok* stb.
- *zirai* (ζιραιί) = *rövid ing, ingruha*. Stephanus a szkíta és a trák szavak között egyaránt szerepelteti: *ζιρης*, illetve *ζειρά* (köpeny). Lásd még: Szűr.
- *thapszinon* (θάψινον) = *sárga, szöke*. E kifejezés a görögök által *thapszosznak* (θάψος), *szkütharionnak* (σκυθάριον), *szküthikon xülonnak* (Σκυθικόν ξύλον) nevezett növényből – sárga cserszömörce – kivont festékanyagra hivatkozik, melyet pl. gyapjút és haj színezésére használtak.
- *hippake* (ίππάκη) = *lótejből készült szkíta étel*.
- *Isztrianidesz* (Ίστριάνιδες) = *szkíta öltözet*. Liddell és Scott *Ίστριαναί ζειραιί*, azaz *isztrioszi szűrök* alakban is idézi. E kifejezés nyilván az Al-Duna görögös nevére (Ιστρος) hivatkozik.
- *kannabisz* (κάνναβις) = *szkíta füstölő*. E kifejezés (kender, pontosabban kanavász) a szkíták közvetítésével került Európába, de alighanem ők is kölcsönözték. A sumerek nyelvében a kender neve *kunibu*, az újasszírban *qunabu*, a perzsában *kanab*.
- *kararüesz* (καραρύες) – *szkíta házak, fedett kocsik*.
- *Kardiai, Kardianoí* (Καρδίαι; Καρδιανοί) = *görögök a szkíták közelében*. E kifejezés talán a Gallipolin épült Kardia, görög város lakóira utal.
- *Kelkhónaeisz* (Κελχωναεΐς) = *szkíta nép*. E kifejezés talán a *hellén* szó korcs alakja. Hérodotosz beszámol a görög gyarmatvárosokból elűzött hellén kereskedőkről (gelo-noi), akik a mordvinok (boudinoi) társaságában laktak.
- *Kimmerioi* (Κιμμέριοι) = *szkíták, és nemzet az Okeanosz körül*. A kimmerek az asszírok által Szamária városából kitelepített izraeliták voltak, és Kis-Ázsia történelmében játszottak szerepet az i. e. 8–7. században. Kiseb csoportjuk talán a Krím-félszigetre is eljutott, ahol a görögök rájuk utaló helyneveket alkottak, pl. Boszporosz Kimmeriosz. Homérosz (i. e. 8. század) hőskölteményében a kimmerek az ismert világot körbeölelő Okeanosz folyó partjának lakói.
- *Koraxoi* (Κοραξοί) = *szkíta törzs*. Valójában sazuromata, azaz méd néptörzs, Kolchhisz lakói voltak.
- *melition* (μελίτιον) = *mézből készült ital*.
- *meszplé* (μέσπλη) = *Hold*. Hieronymus Megiser szöszedetében *μεσωλη*.
- *ormatai* (όρμάται) = *férfiölők*. Hérodotosznál *oiorpata* az amazonok neve.

- *pagaié* (παγαίη) = *kutya*.
- *Szakai[oi]* (Σάκαι[οί]) = *szkíták*. A szkíta népek közép-ázsiai része, szaka.
- *szakaia* (σάκαια) = *szkíta ünnep*. Sztrabón szerint a perzsák (véltetően az i. e. 6. században) a kis-ázsiai Zile város mellett legyőzték a királyi szkíták egyik szakadár csoportját, s a diadal napját ezután minden évben megünnepelték. A perzsák minden szkíta népet szakának neveztek.
- *szakündaké* (σακυνδάκη) = *szkíta öltözet*.
- *szanaptin* (σάναπτιν) – *borivó*. Stephanus a trák kifejezések közé sorolja, lebetűzése szótárában σανάπαι, jelentése pedig *részegek*.
- *szaperdész* (σαπέρδης) = *hal neve*. Schmitt szerint szkíta szó.¹⁴⁵
- *szigaloen* (σιγαλόεν) = *tarka rajzolat, ragyogó*. Hészükhiosz e szóval kapcsolatban szótárának érdemi részében bőr (szkütosz: σκῦτος) megmunkálásra utal, nem pedig szkítákra. Tárgymutatójában azonban e kifejezés mégis a szkítának mondott szavak között szerepel.
- *szigünoi* (σίγυνοι) = *éles lándzsák*. Lásd még: Szigünnák.¹⁴⁶
- *szküthiszti kheiromaktron* (σκυθιστί χειρόμακτρον) = *kéztörlő*. Liddell és Scott szótárában a *szküthiszti* kifejezés jelentése *szkíta divat szerint*. E kifejezés nyilván a görög χειρόμακτρον (kéztörlő, szalvéta) szóból származik.
- *Szolümoiszin* (Σολύμοισιν) = *szkíta nép*.
- *tarandosz* (τάρανδος) = *szarvashoz hasonló állat*. Lásd még: Gelónok, Rénszarvas.
- *usz* (ῦς) = *marhafaggyú*.
- *Khalkidiké* (Χαλκιδική) = *a vas fémet elsőként felfedező*. Félsziget a Balkánon, mely ókori lakóinak görögös nevét (khalkideisz) örökölte. A szó meghatározása talán ama szkíta gyarmatosokra utal, akik az i. e. 8. században telepedtek le a Keleti-Balkánon, és elsőként honosították meg ott a vasművességet. A görög *khalkosz* (χαλκος) szó jelentése mindazonáltal *réz* vagy *bronz*.

Hészükhiosz a trákok, trák–szkíták, avagy géták szavait külön veszi sorra. Cocks idéz közülük egyet, pontosabban egy görög mondatot, melyben egy Trákiában használt szkíta szókapcsolat is felbukkan. *Karnó dioti dieta dioti Karno dioti boro zelai Lénaika...* (Κάρνω διότι διέτα διότι Κάρνω διότι βορό ζέλαι Ληναϊκά...) A *boro zelai* szókapcsolat első elemének alanyesete *borosz* (βορος), s jelentése a görögben *torkos, falánk*, a trák–szkíták nyelvén pedig *sajtolt szőlő leve*. A második elem, *zelai* (ζελαι) tartalma Hészükhiosz szerint *bor*. A görögös *boro zelai* szókapcsolat értelme *sajtolt szőlő leve bor*, magyarán *szőlőbor*.¹⁴⁷

Sztephanosz Büzantiosz jegyzete

Sztephanosz Büzantiosz szerint a (görögök nyelvéhez hajlított) szkíta *pszeudartaké* (ψευδαρτακη) kifejezés jelentése *Szent hegy*. E szó vélhetően a szkíta temetkezési hely, sírhalom elnevezése. A görög *pszeudész* (πσευδης) szó jelentése *ál-, hamis*.

Henricus Stephanus szókincstára

Henricus Stephanus, avagy Henri Estienne (1528 vagy 1531–1598) szókincstára Hérodotosz és Sztrabón munkájából, valamint Hészükhiosz szöszedatéből válogat.

- *Abakész* (Αβακης) = a férfiak neve a szkítáknál.
- *Abie* (Αβιε) = *hajít*.

¹⁴⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Schmidt, 1901.

¹⁴⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Szigünnák – nevük: Fischer nevüket a „szigony” szavunkkal rokonította. (Fischer, A.C.: Erklärung der skythisch-sarmatischen Namen und Wörter aus der ungarischen Sprache, 1917).

¹⁴⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/cite note – Ocks, 2005.

- Aglu (Αγλυ) vagy Agla (Αγλα) = hattyú.
- Adigor (Αδιγορ) = tücsök.
- Aior (Αιορ) = férfi (Aiorpatai: Αιορπαται = férfiolók, *amazonok*).
- Anor (Ανορ) = elme.
- Antakaioi (Αντακαιοι) = nagy cet, szálka nélkül (nagytermetű tokféle hal, viza).
- Apia (Απια) = Föld, istennő (a szkíták Földet megszemélyesítő istensége).
- Arima (Αριμα), Arimaszpoi (Αριμασποι) = egyszeműek.
- Artimpasza (Αρτιμπασσα) = Égi Aphrodité (Aphrodité Ourania; a szkíták „Érdemet” megszemélyesítő istensége).
- Aszkhü (Ασχυ) = a *pontikon* nevű fa termésének leve. (Lásd még: Argippaiok.)
- Goitoszürösz (Γοιτοσυρος) = Apolló (a szkíták Napot megszemélyesítő istensége).
- Zürész (Ζυρης), Zeira (Ζειρα) = szkíta szó: köpeny (Stephanus e szót tráknak, trák–szkítának is mondja). (Lásd még: Szűr.)
- Thamimaszadasz (Θαμιμασαδας) = Poszeidón (a szkíták tengert megszemélyesítő istensége).
- *Kannabisz* (Κανναβις) = *kender* (kanavász).
- Kararüesz (Καραρυες) = fedett szkíta szekér.
- Kolosz (Κολος) = állat a szarvasok neméből (valószínűleg tatárantilop).
- Meszplé (Μεσπλη) = Hold.
- Oior (Οιορ), Aior (Αιορ) = férfi.
- Oitoszürösz (Οιτοσυρος), Goitoszürösz (Γοιτοσυρος) = Apolló (a szkíták Napot megszemélyesítő istensége).
- Ormatai (Ορμαται) = férfiolók.
- Pagaié (Παγαη) = kutya.
- Papiosz (Παπαιος) = Zeusz (a szkíták eget megszemélyesítő istensége).
- Pappaion (Παππειον) = mindenek fölött való isten (véltetően azonos az előzővel).
- Pata (Πατα) = ölni.
- Pontikon (Ποντικον) = fa, melynek gyümölcse a szkítákat táplálja (zelnicemeggy). (Lásd még: Argippaiok.)¹⁴⁸
- Szakaia (Σακαια) = szkíta ünnep (*babiloniai?*) – Sztrabón szerint perzsa ünnep.
- Szakündaké (Σακυνδακη) = szkíta öltözet.
- Szanaptin (Σαναπτιν) = borivó (lásd még alább a szanapai szót is).
- Szarabara (Σαραβαρα) = felszerelés (Stephanus perzsa szónak is mondja; nadrág).
- Szpou (Σπου) = szem.
- Tabiti (Ταβιτι) = Veszta (a szkíták tüzet megszemélyesítő istensége).

Stephanus is – Hészühioszhoz hasonlóan – külön veszi sorra a trák–szkíták szavait.

- *Briza* (Βριζα) = *gabonafajta* (e kifejezés *búza* szavunkra emlékeztet).
- *Gebeleizisz* (Γεβελειζις) = szkíta istenség, ki az elhunytat a túlvilágon kebelére vonja.
- *Zalmoxiszt* (Ζαλμοξις) vagy *Zamolxiszt* (Ζαμολξις) = az Erdélyiben letelepedett trák–szkíták vallási vezetője volt: Szamolxisz.
- *Zilai* (Ζιλαι), *Zeila* (Ζειλα) = *bor* (véltetően inkább szőlő).
- *Szanapai* (Σαναπαι) = *részegek* (lásd még fentebb a *szanaptin* szót is).

¹⁴⁸ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Argippaiok > Az argippaiok a Dél-Uráli erdős vidékén élő nyugat-szibériai (szkíta?) nép szkíta neve. Békés természetük folytán, a szkíták őket szentnek mondták. Hérodotosz jelentése szerint, a *pontikon* nevű fa gyümölcseivel, illetve a belőle kisajtoltsűrű, fekete lével táplálkoztak.

Hieronymus Megister szószedete

Hieronymus Megiser (kb. 1554–1618/1619) idejében már rég letűnt a szkíta szövetség, s a szkíták nyelvét kihaltnak tekintették. Szerzőnk kevés híján 20 szkíta szót sorol fel, forrásai között szerepel Hérodotosz, Plinius és Hészükhiosz, valamint 16. századi írók.

- *perus* = griff.
- *Carizath* = Hürkánia.
- *esen, enua* = szemérmetlen.
- *esen* = híreveszett.
- *meszólé* (μεσωλη) = Hold. Hészükhiosz művében is szerepel *meszplé* alakban.
- *voruol* = tengeri farkas (lupus marinus).
- *Carpaluc* = Maeotisz (Azovi-tenger).
- *Temerinda* (Matrem Maris), latinositott név, Plinius könyvéből ismert „Tengeranya”.
- *cyocholam* = főváros.
- *pata* = meghalni. E szó jelentése Hérodotosznál: *megölni*.
- *maszposz* (μασπος) = szem. Hérodotosz könyvében *szpou* a szem.
- *agla* = hattyú. Hészükhiosz szótárában *aglu*.
- *pappas* = apa, atya.
- *aeor, aior* (αιορ) = férfiú. Hérodotosz könyvében *oior*.
- *ari, arima* = egy. Az *arima* kifejezés ősforrása is Hérodotosz.
- *veitula, vlurdum* = város.

← Életfa, „feltámadás”, Kr.e. 5.sz.

Szkíta istenségek

A szkíta népek a természeti erőket tisztelték, és nagyszámú istenséggel (helyesebben: tündérrel) népesítették be világukat. Néhányuknak nevét is feljegyezték az ókor tudósítói. E nevek jelentését nem ismerjük, de tudjuk, milyen fogalmi körben kereshetjük magyarázatukat.

Tabiti (Ταβιτι)

– a Tűz megszemélyesítője (istennője, tündére) – a fenti képen látható. Müllenhoff e nevet a szanszkrit *tap* (égés, izzás) szóval egyezteti. Nincsen különösebben nehéz dolga, hiszen e kifejezés gyöke jószerevel minden indoeurópai, uráli, altaji stb. nyelvben megtalálható valamilyen formában, például minálunk a használatból kikopott *gyaponik* (gyullad, gerjed), illetve *tapló* szavunkban is.¹⁴⁹ A magyar Tapolca helységek neve is ezekre a fogalmakra vezethető vissza. Georgia fővárosának (Tbiliszi) neve a grúz *tipli*-ből ered, amely meleget, meleg helyet, átvitt értelemben hóforrast jelent.¹⁵⁰

Rapaiosz (Ραπαιος)

– az Ég megszemélyesítője, a szkíták „Égi-Atya”. Az ászik egyik nagyurának (Babai) a névadója. Müllenhoff e nevet az újperzsa *bábá*, *bab* (apa) szóval rokonítja. Ez esetben sem kell a párhuzamokat feltétlenül iráni nyelvekben keresgélni, hiszen a magyarban (apa) és a törökben (baba) is, hasonló hangsorral nevezik meg az apákat. S hozzá még nyelvünkben él a *Babai* családnév is.¹⁵¹

Api (Απι)

– a Föld megszemélyesítője, Földanya. A szkíta Abarisz (Földanya táltosa), valamint az avarok népének névadója: „Földanya fiai”. Api nevét viselte Abiria országrész – ma Gudzsarát állam

¹⁴⁹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite_note – Czuczor-Fogarasi, 1864 / Nagy, 1909.

¹⁵⁰ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Tbiliszi.

¹⁵¹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note – Czuczor-Fogarasi, 1864 / Hajdú Mihály, 2010.

része –, a szakaurak egykori birtoka az Indiai-félszigeten. Müllenhoff e helyen nem tud felmutatni iráni párhuzamot, s így a szkíta istenséget a szabin eredetű *Bőséggel* (Ops, Opis), a föld és a termékenység megszemélyesítőjével kapcsolja össze.

Goitoszürosz (Γοιτοσυρος), Goitoszüron (Γοιτοσυρον), Gongoszürosz (Γονγοσυρος), Oitoszkürosz (Οιτοσκυρος)

– a Nap megszemélyesítője. Müllenhoff e szkíta istenség nevének első elemét (goito) nem értelmezi, második elemét az avesztai *çûra* (erős, fenséges) szóval hasonlítja össze.¹⁵²

Argimpasza (Αργιμπασσα), Arippasza (Αριππασσα), Artimpasza (Αρτιμπασσα), Artimpaszan (Αρτιμπασσαν), Igdampaiész (Ιγδαμπαιης), Értém (Ηρτημ)

– az Érdem, az érdemekben bővelkedő életút, régiesen „érdempálya” megszemélyesítője. Müllenhoff e név első elemét (argim) nem magyarázza. A másodikat a szanszkrit *paç* (nézni, figyelni) és az avesztai *paithya* (uraság) szóval állítja párhuzamba.

Targitaosz (Ταργιταος), Targitész (Ταργιτης), Targitiosz (Ταργιτιος), Tergazisz (Τεργαζις)

– a *Harag*, háborúság megszemélyesítője. Ezen istenség nevét viselte, eredetmondájuk szerint, a királyi szkíták első nagyura, s az ixomatai nevű törzs fejedelmének leányát illették még Targataó Maiotisz (Τιργαταω Μαιοτις) e névvel. Szádeczky-Kardoss Samu szerint a Targitész stb. név az avarok (és nyilván más szkíta népek) mindenkori hadurának címe lehetett (harka). E szempontból megfelel a magyar harka, horka méltóságnak. Müllenhoff a Targitaosz nevet nem értelmezi; Tomaschek az iráni *tighra-tava* (nyíl-erő) szavakkal rokonítja.

Thagimaszadasz (Θαγιμασαδας), Thageszmana (Θαγεσμανα), Thamimaszada (Θαμιμασαδα); Temerinda, Temarunda

– a Tenger megszemélyesítője, Tengeranya. Müllenhoff e név első elemét (thagi) az avesztai *zem*, újperzsa *zamî*, szanszkrit *gam* (föld), második elemét pedig az avesztai *maz* (nagy) szóval egyezteteti. A Temerinda stb. elnevezéshez – jóllehet ez is ugyanazon szkíta istenségre hivatkozik – másfajta magyarázatot fűz: az indoeurópai *metar* vagy *mater* (anya) és a szanszkrit *udan* (hullám, víz) összetételének tartja.¹⁵³

Döntse el ki-ki maga, mennyire meggyőzőek a fenti, nagyrészt iráni nyelvekből merített magyarázatok. Mindazonáltal, még ha sikerült is iráni nyelvek segédletével a szkíta istenségek nevét úgy-ahogy megmagyarázni, az árja (indoeurópai) hitregékben a szkíta nevek nem lelhetőek fel. S hozzá még a szkíták hitvilágában nyoma sincs a hindu-iráni kettősség szemléletének, a jó és a rossz, a világosság és a sötétség harcának stb.

Nagyjából ugyanígy nyilatkozik Latham¹⁵⁴ is e kérdésben. „Az istenek közül, nevük jelentését tekintve, egyiknek sem található határozott nyoma semmilyen ismert nyelvben. Egyik ismert hősmondában sem találni nyomukat tulajdonnévként.” A szkíta népek hitvilága semmiképpen sem egyezhetett az ókori iráni nemzetekével, a zoroasztrizmussal. Félreérthetetlen bizonyítékot szolgáltatnak e tényre az óperzsa királyok sziklafeliratai:

¹⁵² Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note- Müllenhoff, K. \(1866\): *Untersuchung über die Herkunft und Sprache der pontischen Scythen und Sarmaten. Monatsberichte der königlich Preussischen Akademie der Wissenschaften zu Berlin, 1866: 549–576.*](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note-Müllenhoff,K.(1866):_Untersuchung_über_die_Herkunft_und_Sprache_der_pontischen_Scythen_und_Sarmaten._Monatsberichte_der_königlich_Preussischen_Akademie_der_Wissenschaften_zu_Berlin,_1866:_549-576)

¹⁵³ Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note – Müllenhoff, K. \(1866\).](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note-Müllenhoff,K.(1866))

¹⁵⁴ Világháló: [hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note – Latham \(1854\): *Scythia. Pp. 936–945. In Smith, W. \(ed.\): Dictionary of Greek and Roman Geography. Vol. II. Iabidus–Zymethus. London.*](http://hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note-Latham(1854):_Scythia._Pp._936-945._In_Smith,W.(ed.):_Dictionary_of_Greek_and_Roman_Geography._Vol._II._Iabidus-Zymethus._London)

I. Dárajavaus, perzsa király, miután leverte a perzsa uralom ellen lázadó nemzeteket, a hegyes fővegű szakák (sakâ tigraxaudâ), vagyis – saját nevükön – az aorszok ellen folytatott hadjáratot az Amu-darja alsó szakaszánál. A behisztuni felirat ekként dicsekszik tetteivel: 75. §. Kinyilvánítja Dāraxavauš király: „Ezek a sakák pártütők voltak, és ők Arumazdāt nem tisztelték. Én tiszteltem Arumazdāt. Arumazdā akarataiból, ahogy akartam, úgy bántam velük” – I. Dárajavaus biszotuni sziklafeliratának 74–75. sora (Harmatta János fordítása).

Az eredetmondákban szereplő nevek

A szkíták eredetmondájában felsorolt nevekről van e helyen szó. Azokról a szkíta kifejezésekről, nevekről van szó, melyekre legtöbbször próbáltak meg iráni párhuzamot találni.

Hérodotosz, História, IV. könyv, 5–6. szakaszban a következőket írja:

„A mint pedig a scythák mondják, az ő nemzetök mindnyájan közül a legfiatalabb; s hogy ez így keletkezett: ezen földön, mely pusztaság volt, született először egy ember, kinek neve volt Targitaus. Ezen Targitaus szüleinek mondják lenni – noha nekem hihetlent mondanak, de még is mondják – Jupitert és Borysthén folyójának egyik leányát. Ilyen nemzetségből született legyen Targitaus; ebből pedig származott három fiu: Lipoxais, Arpoxais és Kolaxais, a legfiatalabb. Ezek uralkodván, az égből lehulló arany műdarabok; eke, járom, kétélű fejsze és csésze estek a scytha földre. A legidősebb első volt ki ezt látta s gyorsan oda szaladt, fölakarván venni; de az arany, midőn hozzá közeledett, égni kezdett. Ez visszavonulván, a második közeledett oda, és ugyanaz történt. E kettőt tehát elűzte az égő arany; de midőn a harmadik, a legifjabb, hozzá lépett, elaludt és ő azt elvitte magához. A két idősebb fivér megtudván ezt, átadták az egész országot a legifjabbnak. Lipoxaistól származtak azok a scythák közül, kiket nemzetségre nézve Achatáknak neveznek; a középső Arpoxaistól pedig kik Katiarok- és Traspiseknek hivatnak; végre a legifjabbiktól, a királytól, kik Paralátoknak neveztetnek. Mindnyájoknak a nevek pedig Skolotok a király melléknevétől. De a görögök scytháknak nevezték el.” (Télfy János fordítása)

Télfy nem betű szerint adja vissza a Hérodotosz által lejegyzett szkíta szavakat, és az *isten* szót Jupiter alakban ülteti át magyarra, jóllehet a görögök hite szerint az égi atya neve Zeusz, a szkíták égi atya pedig (görögösen) Papiosz (Παπαιοσ) volt.

A szkíták eredetmondája kétségkívül a tanítómesék sorába tartozik. Minden szakember úgy gondolja, kapcsolat van az égből hullott tárgyak, a királyi sarjak, illetve a tőlük származó nemzetségek neve között. Az összefüggések azonban az iráni szófejtésekből nemigen akarnak kibontakozni.

Papiosz (Παπαιοσ), illetve Borüszthenész (Βορυσθενης)

– utóbbi nevét egykor a Dnyeper folyó viselte – szkíta istenségek. Borüszthenész leányának egy Vízitündér – lásd: székely és kelta BOR (víz, forrásvíz). A Borüszthenész név jelentése Abajev¹⁵⁵ szerint *varu-stāna, azaz „széles tartomány” iráni alapokon. Mármost feltehetjük a kérdést: tartalma szerint vajon helyes-e a szóban forgó megfejtés? Hihető-e, hogy a szkíták egyik istenségüket *Széles tartomány* névvel illették? Nyilvánvalóan, nem.

Sajnos nagyon sok a kétértelmű szófejtés, sőt ahány nyelvész annyi iráni „összót” gyurt össze az ismert vagy feltételezett szkíta szavakból. Ez azért alakult így, mert mindegyik önjelölt szkítaszakértő szigorúan iráni alapokra akarta visszavezetni a szkíta nyelvet. Ezen felül az indo-iráni elmélet hívei olykor nem csupán iráni, hanem más indoeurópai, sőt sémi nyelvek szógyűjteményét is igénybe vették segédletként. Ez a törekvés nagyon jól látszik a Hérodotosz Históriajában elmesélt szkíta eredetmondában felsorolt nevek megfejtésében is.

¹⁵⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_nyelv/cite-note – Abajev, V. I. (1949).

„Ősnemzés” →

Thargitaosz / Targitaosz (Ταργιταος)

neve a megfejtési próbálkozások alapján: *Futás erő* (Ebel¹⁵⁶), *Nyíl erő* (Miller¹⁵⁷), *Bátor* (Justi¹⁵⁸), *Hosszan tartó erő* (Vasmer¹⁵⁹).

Lipoxaisz / Nipoxaisz (Λιποξαις, Λειποξαις, Νιποξαις, Νιτοξαις)

névfejtések: *Felkent uralkodó* (Ebel), *Szép uralkodó* (Justi), *Az idősebbek vezetője* (Brandenstein¹⁶⁰), *Férfiak társulásához tartozó fiatalok vezetője* (Dumézil¹⁶¹), *A fejsze hordozója* (Cornillot¹⁶²).

Arpoxaisz (Αρποξαις)

nevének megfejtési kísérletei, a teljesség igénye nélkül: *Kicsi uralkodó* (Ebel), *A középkorúak vezetője* (Brandenstein), *A földművelők vezetője* (Dumézil), *Az iga hordozója* (Cornillot).

Koloxaisz / Kolaxaisz (Κολαξαις):

A nemzetség urtalodója (Ebel), *A hadsereg fejedelme* (Tomaschek¹⁶³) – vö: a magyar Kál nemzetség adta a mindenkori horkát / harkát¹⁶⁴, *Szkolotok uralkodója* (Christensen¹⁶⁵), *Nap királya* (Abajev), *Fiatalok vezére* (Brandenstein), *A fejfedő hordozója* (Cornillot), *A Nap uralkodója, égi uralkodó* (Ivantchik¹⁶⁶).

¹⁵⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Ebel, H. (1857).

¹⁵⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Miller, V. (1887).

¹⁵⁸ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Justi, F. (1895).

¹⁵⁹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Vasmer, M. (1923).

¹⁶⁰ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Brandenstein, W. (1953).

¹⁶¹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Dumézil, G. (1978).

¹⁶² Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Cornillot, F. (1981).

¹⁶³ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Tomaschek, W. (1888).

¹⁶⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/harka – Györfi György: István király és műve, Budapest, 1983 > függelék: Elter István: A magyarok elődeiről és a honfoglalásról – Kortársak és krónikások híradásai, Budapest, 2002.

¹⁶⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Christensen, A.E. (1918).

¹⁶⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Ivantchik, A.I. 1999.

← A Napkirály (Issyk kurgán, Kazachsztan)

Szkíta szokások

A szkíták szokásait elsősorban régészeti hagyatékuk, másodsorban egykorú vagy közel egykorú források tanúságtétele nyomán ismerjük. A szkíták régészeti öröksége bőséges, azonban éppen a köznép szokásait ismerjük legkevésbé. A szkíták használati tárgyaikat – ruháikat, ékszereiket stb. – maguk, illetve mesterembereik készítették, az alapanyagok egy részét, olykor még készárut is azonban nem ritkán kereskedőktől szerezték be. Az ókori görög gyarmatvárosok, Szogdia stb kézművesei is dolgoztak szkíta megrendelőknek, természetesen a vagyonosabbaknak.

Ruházat

Előkelő szkíta férfiak és nők, elől összefogott köntöst (kandüs: κανδυς) viseltek, nadrágot, illetve oldalt hosszan behasított (lovagláshoz is alkalmas) hosszú inget, pontosabban ingruhát. Utóbbi legalább a térdet eltakarta. Finom hölgyek körében a hosszú, elől összefogott szoknya is divatban volt. Az alán asszonyok az i. sz. 2. század végén leginkább az ujjatlan, mindkét vállon kapoccsal rögzített ruhát kedvelték. A szkíta ünnepi viseletet finomabb anyagok és gazdagabb díszítés jellemezte. A tehetősebbek vállukra esetenként köpenyt is kanyarítottak. A szkíta köntöst, bő ujjú felöltőt – ha nem számítjuk az ujjakat – két részből, a vállaknál és az oldalakon összevarrt és beszegett szövetdarabból állították össze. Az ujjas szárnyait általában nem rögzítették, hanem elől egymásra hajtották, s derékban övvel összefogták. A köntöst gyapjúszövetből, kendervászonból, szarvasbőrből vagy vastagabb nemezből szabták. A nadrág alighanem a szkíták találmánya. Eme ruhadarab szkíta neve iráni közvetítéssel jutott a görögökhöz, s ők *anaxüridész* (αναχυριδης) alakban rögzítették. Nadrágban járt minden szkíta, nem különben atyafisága (pl. dák, géta, kelta, hun és török), valamint hűbérese (pl. az iráni szauromaták és harcias hölgyeik, az amazonok). A nadrág viseletét eltanulták keleten a médek, a perzsák, továbbá a kínaiak, nyugaton a germánok. Vagyis utóbb a fél világ szkíta nadrágot viselt.

A szűrruha, avagy gúnya (kaunakész: καυνακης) például gyapjúból, nemezből, és legfeljebb hímzéssel, rojtokkal, rátétekkel ékesítették. Hétköznapi bőrruhákat a pásztorok nyilván maguk készítettek. A kevésbé tehetősek, illetve a harcosok általában jellegzetes szkíta (fríg) főveget hordtak.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Yatsenko, S.A. (1992).

Szkíta ifjú szobra →

A szűr – Hérodotosz, Alexandriai Hészükhiosz, illetve Xenophón munkájában görögösen *zeira* (ζειρα), *zirai* (ζιραι) – a leírás szerint a szkíták bő felsőruhája volt, a lovas harcos lábait is védő hosszú köpönyeg.¹⁶⁸

A ruházaton nem voltak zsebek. Szkítáink nélkülözhetetlen tárgyaikat – asszonyok például nyeles tükröt, varróeszközöket, férfiak fegyvereiket, késüket, borotvájukat, fenőkövüket, tűzszerszámukat – övükre függesztették, tarsolyukban hordozták. A szkíta eskü kelléke, az áldozati csésze – a szabad ember egyik jelvénye – szintén az övről függött alá.

← Szaka harcosok ábrázolása (Xerxes hadseregében).

A hosszabb vagy rövidebb szárú bőr- vagy nemezcsizmát a bokánál, illetve a térdnél szíjjal, zsinórral tekerték körbe. A cipőt egy vagy két darabból varrták, és fűzővel kötötték meg. A lábbeli puha talpú volt. Szegényebbek bizonyára egyszerűbb alkatosságokat, pl. bocskort viseltek. Szkítáink ismerték a harisnyát is: bőrből vagy gyapjúból készítették.

A puszta lakói által viselt alsóruha anyaga elsősorban vászon, legfontosabb darabja pedig az ing volt. A rövidebb fajta csak annyival ért derékon alul, hogy a nadrág stb. kötésével rögzíthessék. A hosszú ing általában féllábszárig fedte a testet. Az ing egyben felsőruhaként is szolgált. A szkíta ingnek nem volt gallérja, ellenben létezett hosszú és rövid ujjú válfaja is. A hosszú szárú és testhezálló alsónadrágot derékban szíjjal, zsinórral kötötték meg. Az ingruhát vagy szoknyát viselő nők alsóruhaként ingaljat aggattak magukra: vászonleplet, melyet oldalt összevarrtak s derékban megkötöttek.

¹⁶⁸ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Schmidt, M. > Hesykhios (1867).

Hajviselet, testfestés

A királyi szkíták előkelői nem ritkán kontyba fogták hajukat, s arcukat két oldalt egy-egy hajfürt keretezte. Az alán főemberek hajukat általában két fonatban viselték. A felnőtt férfiak többsége hosszú haját és dús arcszőrzetet növesztett. Az avar harcosok a 6. században „összefont és szalagokkal hátrakötött igen hosszú üstököket viseltek” (Theophanész). Valamennyi szkíta nép gyakorolta a bőr- és hajfestés szokását. A bőrre festett minták bősége viselőjének rangját is jelezte. Az agathürszökök hajukat kékre (Plinius).

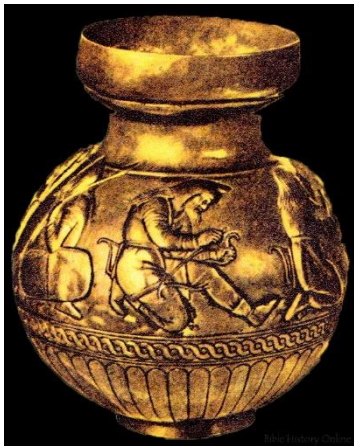
Hatalmi jelvények, ékszerek

A főembereket elsősorban fejdíszek, valamint ékszereik – nevezetesen nyakperecek, karkötők, aranyveretes övek – alapján lehet azonosítani. A királyi hatalom jelképe volt még a vörös szín. Fejedelmek és hadurak ruházatát minden elemében e szín uralta.

A királyi szkíták uralkodójának fejdísz, koronája, nagyjából félgömb alakú volt, és aranyból öntötték. A leginkább jellemző női fejdísz a párta volt, melyet állatalakokkal díszített arany lemezek borítottak. Előkelő szkíta hölgyek magas, kúpos fejedőt is viseltek, s ehhez lengő szalag, valamint arany függők is tartoztak.⁽¹⁶⁹⁾

A közép-ázsiai szakáknál a királyi hatalom jelképe volt a magas, csúcsos főveg. Ilyenek a szaka „aranyember” (Issyk kurgán) fejdísz is.

A ruházat, ékszerek stb. díszítése a szkíták hiedelemvilágát tükrözi. Istenségeiket jelenítették meg, mesebeli külsővel felruházott állatokat, valamint indáival a világot behálózó Életfát. Az Életfa, másképpen Égig érő fa gyümölcse és nedve táplál minden állatot és embert. Szkítáink testükre, ruházatukra stb. bajt, szerencsétlenséget elhárító, varázserejűnek vélt tárgyakat, bálványokat is aggattak. Ilyen szerepet töltöttek be a szkíta aranyszarvasok is.

← Kul Oba kurgánban talált arany edény, Krim-félsziget, Kr. 4. század.

Fegyverek

A szkíta harcos felszereléséhez tartozott – ókori források szerint is – a kard és a rövid tör, a dákos. Az Kr. e. 8. században ezen fegyvereket már rendszeren vasból készítették. Markolatukat bronzból öntötték vagy agancsból faragták. A markolat végét ragadozó madár fejéhez hasonlatosra formálták.¹⁷⁰ A fokos, a szigony és a pányva is a szkíták fegyvertárához tartozott, és használták a buzogányt is.¹⁷¹ A szkíta fokos vagy szekerce (szagarisz: σαγαρις) és a szigony nevét (szigünész: σιγυνης, szigünön: σιγυνον) ókori görög forrásokból ismerjük.

¹⁶⁹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Yatsenko S.A. (1992).

¹⁷⁰ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Kemenczei T. (2003, História 7).

¹⁷¹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Bakay K. (2004).

← Szkíta harcos íjjal és fokossal (Tiszadob).

A harcosok tegzei bőrből, vékonyra gyalult fából, fakéregből készültek, bronz csatjaikat többnyire állatalakokkal díszítették. Az íjak alapanyaga rugalmas fa volt. A fára rostos állati inakat sajtoltak, az íj szárnyaira halenyvvel szarulemezeket ragasztottak, a középrészt, valamint a szárnyak végét csontlemezekkel erősítették meg, s az egészet kötésekkel is rögzítették. A kovácsok által készített tompa, háromélű nyílhegyeket alighanem a harcosok fenték élesre.

A könnyű fegyverzetű szkíta harcos pajzs gyanánt jobbára fakeretre feszített bőrt használt. A nehéz fegyverzetű lovas bronz- vagy vassisakot és szaru- vagy fémlemezekből összeállított vértet viselt.

A szkíták (és a rokon népek, pl. a dákok) hadi jelvénye, zászlaja nyitott szájú sárkánykígyó volt. Feje jobbára ezüsből vagy bronzból készült, s egy rúd végére erősítették. Teste részint bőrből, részint színes szövetből állott. Kezdetben a (helytelenül) szarmatának címzett szkíta alánok lovascsapatai különböztették meg magukat ilyen jelvénnel.¹⁷²

A szkíta sárkánykígyó megjelenését Arrianus – *Tekhné taktiké*, 35. – így írja le:

„A scytha hadjelek (zászlók) sárkányok, melyek arányos hosszúságú póznákon függenek. Készülnek pedig összevart színes ruhadarabokból, fejeik és egész testök egész a farkig kígyókat ábrázolnak” – Télfy János fordítása.¹⁷³

Gazdaság

Régi közhely, miszerint a szkíták örökösen változtatták lakóhelyüket. Eme kijelentés még a fátlan pusztán tanyázó szkíta pásztorokra sem alkalmazható megkötés nélkül. Tavasztól őszig vándoroltak állataikkal, egyik legelőről a másikra. Fedett kocsikon utaztak, és magukkal vitték háztartásukat, családjukat is. A telet szállásaikon töltötték.

Az erdős pusztákon, termékeny löszös hátakon, folyók mentén letelepedett szkíta népesség kertjeit, szántóföldjeit művelte. A királyi szkíták szántóvetői látták el például a görög városokat gabonával. Búzát, árpát, kölest, rozsot vetettek-arattak; borsót, lencsét, babot, kendert stb termesztettek. *Hérodotosz* beszámolója szerint a szkíták „gabonát vetnek, s vörös- és fokhagymával, lencsével és kölessel táplálkoznak.”

Fontos volt a kender használata is. E növény és neve a szkíták révén került Európába. A kenderből készült nyers vászon, *kanavász* görögösített szkíta neve *kannabisz* (κάνναβις).

¹⁷² Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Nickel, H. (1989, Metro.Museum Journal 24).

¹⁷³ Télfy J.: Magyarok őstörténete – Görög források a scythák történetéhez, Pest, 1863. (mek.oszk.hu).

Bakay Kornél, illetve forrásai szerint¹⁷⁴, „Szkítiában nemcsak hatalmas tömegben főzték nagy üstökben a pompás húsos ételeket, hanem búzát, rozsot, kölest, árpát természetek, hüvelyeket ültettek, szőlőt műveltek, gyümölcsöskertjeik (dió, körte) voltak!” Szőlőművelőként nem vetették meg a bort sem, s ez okból bizonyos hírnévre tettek szert.

A szkíták, mai fogalmaink szerint is, eléggé változatosan táplálkoztak. Állataik (juh, marha, ló) húsát, tejét fogyasztották, túrót, sajtot, vaját készítettek. Bort, erjesztett lótejjet ittak. Ennek okán Homérosz kancafejőnek nevezte őket. Zöldség, gyümölcs, gabonafélék stb, illetve az ezekből készített étkek is szerepeltek étrendjükön. A vadászat és a halászat – ókori források utalnak rá – szintén élelemszerző elfoglaltságaik közé tartozott.

← Szkíta üst az i. e. 5. századból.

A szkíták híresek voltak lovaikról, lótenyésztésükről. Többek között II. Philipposz is pályázott tenyészállataikra. A makedónok királya az Kr. e. 339. évben összetűzött a királyi szkíták hadaival. Béke fejében egyebek között hússzezer kancát követelt. A Ferganai-medence szkíta királysága (Tajüan) és Han Vuti kínai császár között lovak miatt támadt ellentét. Előbbi nem mondott le jó lovairól Kína javára, s emiatt háborúság tört ki a két birodalom között.¹⁷⁵

Egyetlen fejlettebb gazdálkodást folytató nép sem lehet meg mesterembereinek – íjjártók, kerékgyártók, kovácsok, kötélverők, nyerges mesterek, ötvösök, szíjjártók, szűcsök, takácsok, tímárok és a többi – munkája nélkül. S nem nélkülözheti egyetlen nép sem a kereskedők tevékenységét. A mesteremberek működését a szkíták régészeti hagyatéka tanúsítja: lószerszámok és nyergek, szekerek és vasalásuk, íjak, fokosok és kardok, nyeregtakarók és szőnyegek stb. Forrásaink beszámolnak a szkíták kereskedelméről. Állatbőrökért, borért, fegyverekért, gabonáért, lovakért borostyánkővet, ékszereket, selymet stb cseréltek. A Selyemút egyik szakaszát ellenőrző aorszok – Sztrabón tudósítása szerint – elsősorban kereskedelemmel foglalkoztak.¹⁷⁶

Idegenekkel folytatott fejlett (kül-) kereskedelmi kapcsolatokról tanúskodik a szkíták pénzkibocsátása. A szkíták körében mindazonáltal nem a pénz volt a fő értékmérő, hanem az állatállomány, leginkább a szarvasmarha.

Lakóhely

A régészeti feltárások sokat elárulnak a szkíták életmódjáról. Ahol a természeti viszonyok lehetővé tették, letelepedtek, és szántóföldjeiket, kertjeiket művelték, istállózó állattartást is folytattak stb. Elsősorban vert agyagból, szárított vályogtégglából, sárral tapasztott vesszőfonatból, fából, nádból, szalmából építkeztek, s ezért építményeiknek kevés nyoma maradt. Szálláshelyeiket rendszerint földsáncokkal védték, és fában bővelkedő vidékeken gerendákból ácsolt őrhelyeket is építettek. Legfontosabb településeik valóságos erődvárosok voltak.

¹⁷⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Bakay K. (2004).

¹⁷⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Yu, T. (1998).

¹⁷⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Ivánovics Eszter, Kulcsár Valéria (1998).

Az Kr. e. 5. század végén a királyi szkíták a Dnyeper bal partján, a mai Zaporizsje, pontosabban Kamjanyka-Dnyiprovszka város környékén alapítottak új székhelyet. A település – *Grakov* szerint – nagyjából tizenkét négyzetkilométer területet foglalt el. Pusztá felé néző falait földsánc és árok védte, északi és nyugati falait természetes akadályok, a Dnyeper, a Konka és a Bilozerka meredek partja. Délnyugati sarkában kőből épített fellegvár állott, bizonyára a szkíta főemberek lakóhelye. A település lakói gyeppasércet bányásztak, bronz- és vaseszközöket készítettek, szőttek-fontak, cserépedényeket készítettek, földműveléssel, állattenyésztéssel stb. foglalkoztak. Az iparosok veremházakban és alapozás nélküli gerendaházakban éltek. E jelentős ipari és kereskedelmi központ lakói az Kr. e. 3. század végén a Krím-félszigetre költöztek, a fellegvárat azonban a Kr. u. 3. századig használták.¹⁷⁷

A királyi szkíták a Krím-félszigeten több várost, erődítményt is alapítottak: Palakion (Παλακιον), Khabaiói (Χαβαιοι), avagy Khabon (Χαβον) és Napisz (Ναπις), avagy Napitész (Ναπιτης), Szküthiké Neapolisz (Σκυθηκη Νεαπολις) stb. Legjobban ismert valamennyi közül a főváros, Napisz,¹⁷⁸ illetve a mai Uszty-Alma (Krim) vidékén feltárt erődváros.

A település – valószínűleg az i. e. 2. század végén alapították – Kherszonészosz városától északra, az Alma-folyó torkolatánál állt. Az Alma bal partja kb. harminc méter magas hegyfokot alkot, ide építették a szkíták városukat. Területe meghaladja a hat hektárt. Kiterjedésben felülmúlja a szomszédos görög városokat (Kalosz Limen, Kerkinitisz), sőt más szkíta településeket is, kivéve a királyság székhelyét, mely a mai Szimferopol közelében állott, és nagyjából húsz hektár területet foglalt el. A várost vastag falak vették körül, magasságuk közelítőleg tíz méter lehetett. A kőlapokkal, tengeri kavicsokkal kikövezett utcák mentén gazdasági- és lakóépületek sorakoztak. A házakat kőből vagy kő alapzatra rakott vályogtéglából építették. A tehetősebbek házainak falát cseréptáblák, a szegényebbekét alighanem szalma és deszka borította. A házak lakóterének közepén agyagból tapasztott tűzhely állt. Az udvarban vermeket ástak, és az állatok számára kő jászlakat helyeztek el.

A város lakói mindenekelőtt növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkoztak. Árpát, búzát, rozsot, valamint borsót, cicorlencsét (*Vicia ervilia*), lencsét stb. termesztettek. A termést vermekben tárolták. Egyik-másik verem három méternél is mélyebb volt, közel két méter széles, térfogata pedig három köbméter körüli. A vermekben nem csak gabonát, hanem más élelmiszereket is tároltak. A település feltárása során kemencéket, szemetes gödröket, áldozati helyeket stb. is kiástak. A város lakói a gabonát forgóköves kézi malmokkal őrölték. A régészek a településen szőlőmagokat is találtak, valamint egy sajtó maradványát. A város lakói juhot, kecskét, marhát, sertést, illetve szárnyasokat tenyésztettek, és a kiásott halcsontok bizonyossága szerint halászzattal is foglalkoztak. Az iparosok fonással, szövéssel, illetve bronzöntéssel, bőr-, csont-, fa-, kő- és vassfeldolgozással stb. keresték kenyerüket.

Családi élet

A szkíták fejedelmei – valószínűleg csak a hatalmasabbak, akiknek vagyona ezt lehetővé tette – többnejűek voltak. A királyi szkíták Ariapeithész (Αριαπειθης) nevű nagyurának Hérodotosz szerint három felesége volt – görög, trák és szkíta – s ezektől egy-egy fiúgyermek született. Egyik fiáról (Szkülész: Σκυλης) tudjuk, görög feleséget is vett maga mellé. A királyi családok közötti szövetséget gyakorta házassággal pecsételték meg, máskor pedig a béke, a jószomszédi viszony biztosítéka volt a házasság. Más szóval a királyi hitvesek jobbára kezesként kerültek idegen házba.

Sztrabón szerint Szküluosz (Σκυλυρος) nagyúrnak seregnyi fia volt. Számuk ötven vagy nyolcvan, állítja forrásaira hivatkozva történetírónk. Leányokról nem esik szó, pedig ennyi fiúgyermek mellett bizonyára nem kevesen lehettek. Egyikük nevét azonban egy márvány áldozati

¹⁷⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások.

¹⁷⁸ Vö. Napoca a római kori Daciában, a későbbi Kolozsvár (Erdély fővárosa).

asztalra vésett felirat (Pantikapaion, Kr. e. kb. 140–111.) megőrizte: „*Szenamótisz, Hérakleidész felesége, Szkilourosz király leánya, szenteli az asztalt Dithagoianak.*” Mindhárom szkíta nevet – Σενάμωτις, Σκιλουρος, Διθαγοια (utóbbi bizonyára a szkíta istenségek egyikének megszólítása) – görögös lepelbe öltöztette az ismeretlen vésnök.

Az agathürszökről Hérodotosz úgy tudja, asszonyaikat közösen birtokolták. Hasonlót állít – s ugyanezt mondja Sztrabón is – az ászikkal (Masszagetai: Μασσαγεται) kapcsolatban: egynejűek voltak, de feleségeikkel közösen éltek.

Nikolaosz Damaszkénosz (Kr. e. 1. század)– *Csodálatos szokások gyűjteménye* című művének 123. szakaszában – a királyi szkítákról is hasonlóképpen nyilatkozik. Leírásából azonban kiviláglik, hogy a szkíta közösség összetartásának jeleiből (kölcsonös megbecsülés) következett vagyon- és nőközösségre. A *legigazságosabb* jelző pedig felbukkan már Homérosz *Ilias* című hőskölteményében is. Ez esetben tehát alighanem a szkíta népekhez kapcsolódó történelmi közhelyről van szó, melynek elemei felbukkannak több ókori szerző, pl. Aiszkhülosz, Hérodotosz, Sztrabón, Arrianus munkájában is.

„*Ők továbbá a legigazságosabbak is, közösen birva a jószágokat és nőket, úgy hogy az öregebbeket atyáiknak, a fiatalabbakat fiaiknak, az egykoruakat testvéreiknek nevezik. Mondják, hogy ezeknél még senkiről sem beszéltek, hogy irigykedett, gyűlölt vagy félt volna, életök közössége és igazságuk miatt. Nejeik nem kevésbé harciasok mint a férfiak, s együtt mennek ezekkel a háboruba, midőn szükséges.*”

(Télfy János fordítása)¹⁷⁹.

Tisztálkodás

A szkíták tisztálkodási szokásait illetően ókori forrásaink igencsak szűkszavúak. Szerzőik általában nem mentesek az előítéletektől, és jobbára egy-két eset alapján vonnak le általános következtetéseket. Hallgassuk meg például, mint mond e kérdésről Hérodotosz:

„*A scythák tehát magokkal vivén e kender magvát, a nemezsátrakba bújnak, és azután a tűz által izzó kövekre dobják a magot. Ez pedig reáhintve füstölg s oly nagy gőzt okoz, hogy semmiféle görög izzasztó fürdő felül nem múlja. S a scythák gyönyörködve ezen izzadásban kurjonganak. Ez nekik fürdő gyanánt szolgál; mert vízzel soha sem mossák testüket. A nők pedig érdes kövön összetörnek cyprus-, cédrus- és töményfát s vizet öntenek reá. S azután e gyurmával, mely vastag, bekenik az egész testet és arcot. S ettől jó illatuak is, s ha másnap leveszik a kenőcsöt, tiszták és fényesek is*” – IV. könyv, 75. szakasz (Télfy János fordítása)¹⁸⁰.

Hitvilág

A szkíták természethívők voltak. Számos istenséggel (tündérrel) népesítették be világukat. Néhálynak ezek közül nevét is ránk hagyományozták az ókor tudósítói, s feljegyezték a szkíták eredetmondáját is. A szkíta neveket azonban (szabályozás híján) ki-ki saját hallása szerint rögzítette. Különböző szerzők munkáiban – sőt ugyanazon szerző különböző kézírataiban – a nevek gyakorta eltérő lebetűzéssel szerepelnek. S ehhez jön még: a szkíta szavakat rendszerint átgyúrták, s a görög, latin névszókhoz hasonlóan toldalékolták stb. A szkíta szavak visszafejtésével – elsősorban iráni nyelvekre alapozva – többen is kísérleteztek, meggyőző eredményt azonban tudósainknak ez ügyben még nem sikerült felmutatniuk. Az újabb és újabb próbálkozások is a kétségek jeleként értelmezhetők.

Hérodotosz szerint a szkíták legfőbb istenségei *Tabiti* (Ταβίτι), *Papaiosz* (Παπαιος), *Api* (Απι), *Goitoszirosz* (Γοιτοσυρος) és *Argimpasza* (Αργιμπασσα). Rendre a *tűz*, az *ég*, a *föld*, a *Nap* és az *érdem* megszemélyesítői. Jeles történetírónk a szkíta hadistenségről, a harag és háborúság uráról is értekezik: neve görögösítve *Targitaosz* (Ταργιταος).

¹⁷⁹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Télfy János (1863).

¹⁸⁰ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – Télfy János (1863).

A királyi szkíták, mondja Hérodotosz, *Thagimaszadasz* (Θαγμασάδας) személyében a tengert is tisztelték. Utóbbi neve Plinius könyvében *Temarunda* vagy *Temerinda*. Lukianosz írásából kiderül, a szkíták istenségként tisztelték az életadó szelet, valamint a halált jelképező kardot. Utóbbi bizonyára a Hérodotosz által is említett hadistenség jelképe volt.

A szkíták hitvilágáról, s mellékesen eredetmondájukról, valamint művészetük lényegéről avatottként beszél László Gyula történész:

„Mi lehet az értelme annak, hogy a szkíta ember s ló díszítése tele van a puszták egész állatvilágával? A szkíták eredetmondája szerint egy nagy hős (kit a görögök Heraklessel azonosítottak) a pusztában bolyongva találkozott egy félig asszony s félig kígyó lényvel s kettejük nászából született a szkíta nemzet. Velejében ez a monda sem más, mint az Emese álmában megismert ősi elképzelés egyik változata. Az a félig emberi nő, akivel az ősapa találkozott, nem földi lény volt, hanem minden élet szülőanyja, az ősi istenasszony. Ő adott életet nemcsak az embernek, hanem minden teremtettnél, ő a világban lévő női elem, az anyaföld. Ennek az istenasszonynak képét meg is találjuk mind a lószerszámon, mind pedig az emberek s asszonyok ruházatán. E szerint a ruházat vagy a lószerszám arra való, hogy általa az életet és a termékenységet védő istenanya oltalma alá helyezze a szkíta ember. Olyanféle szerepe van, mint a sámánruhának vagy a sámándobnak, amely önmagában is kis zárt világmindenség. A szkíta hitvilág sem volt azonban egyrétű. Sok helyt látjuk a vezetőszarvast. Aranyból készítik, mesterműként díszíti a szarvasnemzetség fejedelmeinek pajzsát. Lovuk fejére aranyból való szarvasálarcot húznak, hogy hátsólvuk olyan legyen, mintha szarvason ülnének. Rövidre bogozzák a ló farkát, hogy olyan legyen, mint a szarvasé. Üstökét csokorokkötik s az úgy lobog a szélben, mintha agancs lenne. Az állatalakok meg nemcsak az istenanya tiszteletét fejezik ki, hanem egyúttal felruhazzák azt, kire kerülnek, mindazokkal a tulajdonságokkal, gyorsasággal, bátorsággal, szívós küzdőképességgel s így tovább, amelyekkel az ábrázolt állatok jeleskednek. ... A szkítáknál tehát a díszítés nemcsak iparművészeti ténykedés, nem a hideg fényt és pompát szolgálja, hanem bekapcsolja az embert a világmindenségbe, felfegyverzi őt s beleötvözi az ő életét is a többi teremtmények életébe. Mi más ez, mint a legmagasabbrendű művészet?”

(A honfoglaló magyar nép élete.)¹⁸¹

Temetkezési szokások

A szkíták temetkezési szokásai változtak az évszázadok során, s helyről-helyre úgyszintén. Idegen környezetben például átvették az általuk uralt népek szokásait, így a hamvasztásos temetkezést is.

Hérodotosz az ászik (Masszagetai) és az isszédok szokásait taglalván az öregek feláldozásáról és feltalálásukról ír, e szokásról azonban a szkíták temetkezései nem tanúskodnak. Történetírónk valószínűleg félreértett valamit, illetve értesüléseit kiegészítette képzelet szülte elemekkel. A királyi szkíták (ezt is Hérodotosztól tudjuk) szekéren körbehordozták halottaikat – az elhunyt utoljára tett látogatást rokonainál és barátainál – és tort, lakomát rendeztek tiszteletére. S mint Hérodotosz írja, a *halott elé* is feltaláltak.

---

¹⁸¹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/cite-note – László Gyula (1944).

← A hortobágyi Szálka-halom

Az elhunyt nagyuraknak – mondja Hérodotosz – nagyobb tisztesség járt. Őket az egész nép gyászolta: alattvalóik a fájdalom jeléül megcsonkították fülüket, leborotválták hajukat stb, továbbá ember- és állat-, valamint étel- és italáldozattal is tisztelgettek emléküknél. Az emberáldozat, amint ezt régészeti leletek bizonyítják, sokkal ritkább volt, mint azt Hérodotosz leírása sejteti. E szokást az elő-ázsiai portyázásból visszatért szkíta szirákok hozták magukkal, de úgy tűnik, nemigen terjedt el más szkíta csoportok körében. Halottaikat a szkíták a korai időkben gödörsírokban helyezték nyugalomra, majd szokássá vált a padmalyos (a sírgödör oldalába üreget, fülkét mélyítettek), s utóbb pedig a kurgános, gerendavázás temetkezés.

Az elhunytat legjobb ruhájába öltöztették, fából összerótt, házat utánzó sírkamrában helyezték el – szegényebb atyáncfiát gyékénybe, nemezbe vagy vászonba takarták – és mellé adták a túlvilági élet során nélkülözhetetlennek vélt eszközeit, hatalmi jelvényeit, javaiból egy részt stb. Az utolsó úton használt kocsit, gyakran csak kerekeit, szintén útravalóként mellékeltek. A sírba nyilakat is tettek, mint az előkerült bronz nyílhegyek bizonyítják, valamint vörös okkerföldet. A halottal együtt némelykor sírba szállottak a vallási élet kellékei, csengők, csörgők. A bronzcsörgők tetejét állatszobrocskák díszítik, hangadásra a belsejükben elhelyezett vasgolyócskák szolgálnak. A csörgőket farudakra szerelték, s ekképpen szólaltatták meg őket.

Csörgő vagy csengettyű, egy marosmenti kurgánból, Erdély →

Szegényebbeknek egyszerű temetés, s a mindennapi élet tárgyai jutottak, elsősorban cserépedények. Az eltávozott harcossal eltemették lovát, fegyvereit, mesteremberrel olykor – ha foglalkozásának családja körében nem akadt folytatója – szerszámait.

A sír, rejtek fölé – ha az elhunyt tekintélyes személy volt – gyeptéglából, kőből halmot emeltek. E szokást a szkíta népek, illetve kelet-európai elődeik a kőkor késői szakaszának kezdete óta gyakorolták. A sírhalomra állított kőbálvány az eltávozottat személyesítette meg.

Szkíta kőbárvány →

Örökségük

Régészeti leletek szerint a puszták lakói rendszeresítették az ökrös fogatot, a négykerekű szekert, házasították a lovat, először Kelet-Európában i. e. 4600. körül.¹⁸² Ők találták fel a könnyű, küllős kerekeken gördülő szekert, alkalmazták először a nyeret, a kengyelt, a nagy erejű összetett íjat stb. A nadrág és az alsóruha viseletének gyakorlata is tőlük származik. A nadrágot a puszták lakói már az őskőkorból viselték. E népesség körében jelent meg először a bronzművesség, s az ezzel kapcsolatos ismeretek innen terjedtek szét.

Európa nyugati felében, illetve a Kárpát-medencében a kelet-európai puszták lakói honosították meg a vasművességet, csakúgy, mint korábban a bronz használatát, s még korábban például a négykerekű szekert. A kárpát-medencei vaskor megteremtőit a régészek korai szkítáknak nevezik, ők magukat pedig (a görögök hallása szerint lejegyezve) agathürsoi címmel illették. Ők hozták magukkal a Kárpát-medencébe a fazekaskorongot is.

A görögök stb. történetírói – bár beszámolóikat nem feltétlenül kell betű szerint vennünk – jelentőségüknek megfelelően foglalkoznak a szkíták találmányaival, felfedezéseivel:

Hésziodosz szerint a rézöntés feltalálója szkíta volt.

Az acél Aiszkülosz szerint „szkíta jövevény”.

A vas fegyverek első készítője Hellanikosz szerint Szaneunosz, szkíta király volt.¹⁸³

A kovácsfűjtató, a kétágú horgony és a fazekaskorong feltalálója Ephorosz szerint a szkíta Anakarszisz. Ő a királyi szkíták uralkodócsaládjának sarja volt.

Caius Iulius Hyginus szerint az ezüst felfedezője is szkíta volt.

A szkíták, nevezetesen az alánok, szerepet játszottak Artúr király mesés történetének kialakulásában is.¹⁸⁴

¹⁸² Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Bakay Kornél (2005).

¹⁸³ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Phillips, E.D. (1968).

¹⁸⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Littleton, C.S. és Malcor, L.A. (2000 / 2005).

Szkíta művészet

A szkíta művészet stílusát erősen befolyásolták az asszír, urartui és később a görög mesterek, akik műveik készítésekor alkalmazkodtak a szkíta igényekhez. A legkorábbi hatások Mezopotámiából származtak a Kr. e. 7. század végén, 6. század elején. A kurgánokban talált tárgyak (aranyedények, arannyal borított fókos, arany párdúc) már felmutatják a szkíta állatstílus csaknem minden elemét: spirálokba csavarodó agancsú fekvő szarvas, kőszáli zerge, párdúc, madárfejek. Az állatok testét nagy felületekkel ábrázolták. Ekkor még nem alakították át az egyes állatokat, később azonban előfordult, hogy a szarvasagancs kosfejben végződött. Az ötvösmunkákon gyakran látható a világosság és a sötétség mitikus küzdelme, ami párhuzamba állítható a Szent László-legendával.

A Kr. e. 5. és 4. században a görögök hatása volt erőteljes a Fekete-tengeri kikötőknek (Olbia, Pantikapainon) köszönhetően. Megjelenik az állatok átalakítása, a combokon spirális díszek, a test hátsó része gyakran 180°-kal elfordul. Jelentős leletek ebből az időből a vettersfeldei lelet, a csertomlyki ezüstedények és a Szoloha-kurgán tárgyai.

A Magyarországról előkerült emlékek közül világviszonylatban is jelentős a zöldhalompusztai lelet és a tápiószentmártoni aranyszarvas. A Kr. e. 4. század végén az állatábrázolás ornamentikává alakult vagy geometrikus alakká egyszerűsödött. A következő évszázadban a szkíta művészet helyét a *szarmata* művészet vette át Európában. Ázsiában, az Altaj vidékén azonban a Kr. u. 2-3. századig tovább élt.

Szkíta harcosok: „hát-társak” (komák) →

SZARMATÁK

A **szauromatáknak** vagy **szarmatáknak** nevezett ókori, kelet-európai népeesség elsődleges források szerint iráni, közelebbről madai, avagy méd származású volt. Gyakran szarmatáknak címezik még – helytelenül – a masszagetá, később alán szövetség népét, az ászikát is.

A szarmata szó eredete

A szarmaták neve eredetére nézvést különféle magyarázatok adódnak. A régi magyar nyelvben a *sár* szó egyik jelentése: *sárga*. Bakay Kornél – *sár* szavunkat alighanem a törökös *sari*, *sarig* (sárga, sárgásfehér stb.) kifejezéssel egyezteteti – ekként nyilatkozik a szarmata névről: „*A szár szavunk azonban talán még mélyebb gyökerek jelzője, hiszen első, legkorábbi népevünket sejtethetjük a szár-mata névben.*”¹⁸⁵ Használatból félig-meddig kikopott *szár* szavunk egyébként *kopár*, *kopasz*, *tar* értelemmel bír, de *fehér* jelentésű is lehet.¹⁸⁶

Forrásaink a szarmatákat szőke, világos bőrű embereknek írják le. A *mata* szó pedig a *metanastae*, *materoi*, *madaroi*, *matari*, *matzari*, *meterea turba* népet is jelölhet, akikről Klaudiusz Ptolemaiosz, Caius Plinius Secundus és Publius Ovidius Naso is beszél, s akikben többen – például a finn T. Pekkanen¹⁸⁷ – a magyarokat vélik felfedezni.

Tuomo Pekkanen, Helsinki-i egyetemenen működő finn történész 1973-ban angolul megjelentetett írásában azt taglaja, hogy a magyarság a szarmaták egyenes leszármazottja. Kutatásának célja volt megvizsgálni a Sztrabón által említett Urgoi (Οργουι) szarmata törzs etnikai hovatartozását, akik az ókorban a Fekete-tenger feletti pusztákon éltek, az Al-Duna és a Dnyeper közötti vidéken.

Sztrabón (Kr.e. 63 körül – Kr.u. 23 után) ókori utazó, író, az ókor egyik leghíresebb művében, a *Geographika* hüpomnémata azaz Földrajzi feljegyzések, 17 könyvből álló monumentális munkájában megemlíti a Fekete-tenger feletti, a *Borysthenes* (Dnyeper) és *Ister* (Al-Duna) vidékén, először a géták pusztáját (az angol szövegben: Desert of the Gaete), amely a az Ister (Al-Duna) és a Tyrasz (Dnyeszter) között húzódik, majd Tyregaetae (feltehetően a Dnyestermenti géták) országát és majd a szarmata jászok országát, meg azon népét akit Basileioi és Urgoinak hívnak, akik általában mind nomádok, de egyesek földet is művelnek. A Borysthenes (Dnyeper) és a Tanais (Don) között élnek a *roxolanok*. A jászok történelmi szerepe megnő, amiután a Kárpát-medencébe költöznek. Őket *Iazyges* (Jazigok) néven ismerjük. A magyar *jász* népnév kapcsolatban álhat az ókori nép nevével.

Plinius (Gaius Plinius Secundus, i.u. 23/24 – 79) római krónikás, *Naturalis Historia* írásában arról számol be, hogy Feket-tenger felett, a Tanais (Don) vidékét a szarmata Spali, Spalae, Palaei, Pali nevű törzs lakta. Ők Diodorus szerint a szkíta Palus király, Scythes fia népe, a királyi szkíták ekeleti ága. Tadeusz Sulimirski (1898 – 1983) lengyel történész, aki 1939-ben Angliába menekült, és a londoni egyetem régészeti intézetében dolgozott, vallja, hogy az említett Spali/Pali törzs tulajdonképpen maga a roxolánok népe.¹⁸⁸

A *Spali* név, amelyel a gót hagyomány (Jordanes) a roxolánkat nevezi meg, ismét megjelenik Bíborbanszületett, VII. Konstantinosz bizánci császár *De Adminstrando Imperio* (A birodalom kormányzásáról, 948–952 között írta) könyvében. Itt, a magyarokról szólva megemlíti

¹⁸⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Bakay K. (1997).

¹⁸⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Pais D. (1938).

¹⁸⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Pekannan, Tuomo (1973): On the Oldest Relationship between Hungarians and Sarmatians: from Spali to Asphali (Ural-Altische Jahrbücher, 45, 1-64).

¹⁸⁸ Sulimirski, T.: The Sarmatians (Anciant People and Places, Vol. 73), London, 1970.

az Asphaloi népvét: Asphaloi (Ασφαλοι) volt a régi neve annak a népnek, akiket ő turkóknak (Τουρκοι) nevez, de más bizánci források Ugroi (Ουγγροι) névvel írják le.

A roxolánok és a proto-magyarok nagyon korai kapcsolatára kell hogy gondoljuk a Spali/Asphali szavak hallatán is.

A roxolán – magyar kapcsolatot vélhetjük felfedezni a magyar „Aladár” (kapitány) név, illetve személynévben is (lásd: oszét *aldar* vezér). Aladár volt Attila nagyobbik fiának a neve, aki a Nagykirály halála után átvette a hatalmat, és aki ellen fellázadtak fiatalabb fivérei (Krimhilde csatája).

A szarmata–magyar kapcsolat még Kr. u. 1. század előtti időkből származhat, írja Pekannen, és ezt bizonyítja a Materi/Mattzari nép említése (Klaudiosz Ptolemaiosz, Kr.u. 85/90 – 168, *Geográfia* 150 körül írta). Lakhelyüket, az Egyitomban élő görög író a Volga mögé helyezi, de amely nép az Iazygesekkel (jászokkal) együtt megjelenik az Al-Dunánál, és majd Magyarországon is. A fentemlített népnév nem választható el a bizánci forrásokban szereplő Μαζαροι (Const. Prorph. De adm. Imp. 37, 1 ff.) népnévtől. Ennek értelmében, az említett Μαζαροι népvét a *Magyar* népnév első írásos megemlézésének kell tekinteni.

Az ókori források aprólékos tanulmányozása arra a következtetésre vezetett, hogy a Spali és Ουγγροι (Ugroi) kifejezések a királyi szkíták két különböző megnevezése. Másrészt pedig, a „Bíborbanszületett” bizánci császár az Ασφαλοι (Asphaloi) névvel az Ουγγροι (Ugroi) népnek egy másik megnevezését hagyta ránk.

A Spali – Asphaloi (Ασφαλοι) azonosságát alátámasztja neves kutatók, mind Gregoire, Veknadsky, Haussig és Szemerényi munkássága, és ebből kifolyólag bizonyítottnak vélhetjük az Ουγγροι (Urgoi) – Ουγγροι (Ugroi) népvét azonos voltát is.

A szarmaták óiráni nyelvében a *-gr- megjelenik, mint -gr- vagy -rg-, és emiatt előfordulhatott, hogy az eredeti Urgoi (Ουγγροι) valamikor Ugroi (Ουγγροι) alakra váltott.¹⁸⁹

A szár-mata kifejezés Bakay szerint *fehér magyar* jelentéssel bír. A fehér szín a keleti eszmevilágban jelenthet égtájat is (kelet), jelenthet bőr- vagy hajszínt (szőke), de jelenthet még előkelőséget, nemességet is, szemben a köznépet jelentő feketével (pl. *fekete magyarok*). Harmatta János ellenben a mata = magyar azonosítást elutasítja. Harmattának itt nincs igaza, mert a fent említett népvét: *Mattzari* (Ptolemaiosz) vagy Μαζαροι (Konstantinosz Porphyrogenetosz)¹⁹⁰ éppen a magyarságot jelölték. A korabeli arab utazók feljegyzéseiben szereplő *mazar/madzar/madzsar* népvét is a magyarságot jelölte.

A szarmaták – görögösen sauromatai (σαυροματαί), szürmatai (συρματαί) stb. – nevének eredetére mindazonáltal kézenfekvőbb magyarázatot is találhatunk. A szüromadai, szuromadai nép jó eséllyel Média ama tartományának nevét – Szüromedia (Συρομεδία) – örökölte, ahonnan származik. Az egykori Szüromedia nagyjából a mai iráni Kermánsáh és Kurdisztán tartomány területével azonos. Egy ideig az asszírok birtokolták, innen a neve. Az említett kurdisztáni vidék a Van-tó – Urmia-tó körzetében terül el, ahová szkíták is letepedtek.

A madai sauromaták

A királyi szkíták – szövetségük neve urartui feliraton Išqigulu, asszír ékiratos táblákon Aškuza, Iškuza, görög és latin forrásokban Szküthoi (Σκυθοί), illetve Scythae – az i. e. 8. században behatoltak a Kaukázuson túli területekre. Az Araksz, illetve a Kura folyó völgyében, valamint az Urmia-tó környékén ütöttek tanyát, a Van-tótól kb. 250 km-re keletre. Jelenlétük a környék földrajzi neveiben is nyomokat hagyott.

¹⁸⁹ Pekannen, Tuomo: On the Oldest Relationship between Hungarians and Sarmatians: from Spali to Asphali. (izvornik.fandom.com./wiki).

¹⁹⁰ Bíborbanszületett Kónstantinosz.

A szkíták az asszírok szövetségeseiként huszonnyolc éven át (Kr. e. 653–625.) uralták a médek országát (Szüromedia: Συρομεδία). Az Asszír Birodalom összeomlása után derékhaduk – szirákoknak (szirakoi: σιρακοί) nevezték magukat – visszatért a kelet-európai pusztára, és a Kaukázus északi előterében, a Hüpanisz (Υπανις: Kubány) és mellékfolyóinak lapályán telepedett le.¹⁹¹ Szkítáink a magukkal ragadott méd népességnek (szarmatai: Σαρμαται, sazuromatai: Σαυρομαται, szürmatai: Συρμαται) és a Dontól keletre jelöltek ki lakóhelyet. A szirákokon kívül szkíták uralta népesség lehetett még az Azovi-tenger (Maiétisz: Μαητις) öblénél, illetve a Manyics folyó síkságán élő ixibatai (ιξιβαται) nevű csoport is. Polüainosz szerint nevezett törzs királyi székét Tirgataó Maiotisz (Τιργαταω Μαιοτις) családja birtokolta.

Szauromaták nemzetségei – pl. szouardenoi (σουαρδενοί), materoi (ματεροί)¹⁹² – laktak a Volga (Oaros: Οαρος) mentén, a torkolattól a Nagy-Irgiz-, illetve a Kis- és Nagy-Uzeny-folyó vidékéig, s valószínűleg a Medvedica és a Hopjor torkolata táján is.

A médek közül kiszakított, sazuromatának nevezett népesség, a kelet-európai pusztán eltöltött mintegy három évszázad során, szokásaiban, nyelvében hasonult szkíta hűbéruraihoz, többségük azonban, úgy tűnik, valamilyen mértékben megőrizte anyanyelvét is. Törzseik jobbra iráni nevet beszélhettek (pl. materoi, szaiói, saudaratai, szouardenoi, thiszamatai), fejedelmeik, amennyire tudjuk, iráni nevet választottak maguknak, pl. Szaitapharnész.

A sazuromaták kezdetben (Kr. e. 6–4. század) a szkíták hűbéresei voltak. Az Kr. e. 4. század végén fellázdak szkíta uraik ellen, és a királyi szkíták, valamint a görögök birtokain pusztítottak. A Don jobb partján, illetve a Donyec alsó szakaszánál ütöttek tanyát, és onnan indultak hadjáratokra. Királyi törzsük – baszilikai szarmatai (βασιλικαι σαρμαται), aszaiói (ασαιοί), szaiói (σαιοί) – a Don mellékén verte fel sátraikat.¹⁹³

A Protogenész-feliraton (Kr. u. 3. század) rögzített *szaiói* nevet Harmatta János¹⁹⁴ iranistánk az óiráni *xšaya (király, uralkodó) szóból vezeti le.

A sazuromaták időről időre rátörtek a Boszporoszi Királyságra. Szándékuk jobbára a zsákmányszerzés volt, de úgy tűnik, a városi élet kényelme és biztonsága is vonzotta őket. Fennállásának utolsó századaiban a királyság, illetve a görög gyarmatvárosok lakóinak jelentős részét madaiak tették ki. Letelepedésük tényét többek között a sírfeliratokon rögzített nagyszámú iráni név is bizonyítja. Az első kétségtelen utalás jelenlétükre Gatalosz o Szarmatész (Kr. e. 179) király említése Polübiosz, Kr. e. 2. század görög történetíró munkájában.¹⁹⁵ A Boszporoszi Királyságnak több madai származású, Róma által pártfogolt uralkodója is volt.

A madaiak a Donyec és a Dnyeper közötti füves puszták szkíta lakóit az Kr. e. 3. század elejéig a Dnyeperhez, illetve a Krím-félszigetre szorították vissza. A királyi szkíták ez időben több erősített települést is alapítottak.

A sazuromaták neve utóbb átszállott az általuk lakott tartományra (Sarmatia Europaea és Asiatica), és a Kr. e. 2. században az ott felbukkanó, Közép-Ázsiából kivándorló ászikra is ráragadt. A madaiak végül szétszóródtak a környező népek között, illetve elvesztek a keletről érkező alánok: ászik, rhoxolánok, aorszok tömegében.^{196/197}

¹⁹¹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Alemany, A. (2000): Sources on the Alans.

¹⁹² A későbbi magyarok egyik neve (lásd feljebb).

¹⁹³ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Vinogradov, J. A. (2003).

¹⁹⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Harmatta J. (1997).

¹⁹⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Polübiosz: Történelem („Polübiosz történet könyvei”).

¹⁹⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Smirnov, K. F. (1980): Sauromates et sarmates.

¹⁹⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Davis-Kimball, J., et al. (1995).

A szkíta ászik

A helytelenül szarmatáknak is címzett ászik, avagy jazigok, jászok a szkíta szövetség kötelékébe, a szkíta népek, közelebbről a közép-ázsiai szakák közé tartoztak. Szövetségük neve (görögösen) masszagetai (μασσαγεται), a Kr. e. 130. év tájától pedig – amikor a kangarok alárendeltjei, alanyai lettek – alanoi (αλανοι). Három törzsükről van tudomásunk: a névadó ászik (ασιοι, ιαζυγες), valamint aorszok (αορσοι) és rhoxolánok (ροξολανοι).

Hadseregük, hasonlóan más szkíta népekéhez, lovasokból állt. A tehetősebbek, például a törzsfők felvértezett nehézlovasságot állítottak ki, a közrendűek pedig a könnyűlovasságot alkották. Buzogánnyal, dákossal, íjjal, pajzzsal, pányvával, szekercével (fokossal), szigonnyal fegyverezték fel magukat. Utóbbi különösen hosszú változatát a görögök *kontosz* (csáklya, evezőrúd) névvel is illették. Felvértezett nehézlovasságot elsőként a szkíta népek állítottak hadrendbe. A vértet bőrre erősített fém- vagy szarupikkelyekből készítették.

← „Pártrusi harcmodor” (fehér hun – heftalita lovas-harcos).

Az ászik, illetve nyelvüket iranisták, mint például Harmatta János vagy Rüdiger Schmitt, általában iráninak vélik, adáz török pártiak pedig – miként minden pusztai népet – mindenáron töröknek akarják megtenni őket.¹⁹⁸

Az ászik írott történelme az Kr. e. 2. században kezdődik, amikor a Közép-Ázsia pusztáin zajló változások – a jüecsik (kusánok) vándorlása, és ezzel kapcsolatban a Görög-Baktria összeomlása, valamint a kangarok terjeszkedése – kimozdította őket, pontosabban csak egy részüket közép-ázsiai lakóhelyükről.

A Szir-darja középső szakaszának alföldjét, valamint a Talasz és a Csu-folyó lapályát birtokló Kangcsü (kangarok országa) az Kr. e. 130. év táján kiterjesztette fennhatóságát az ászik és az isszédok országára. Az ászik szövetségük nevét (masszagetai) ez okból alárra (alanoi) változtatták, és kirajzottak közép-ázsiai hazájukból. Jó részük a Szir-darja alsó szakaszától, illetve az Aral-tó vidékéről, Khoraszmia tartományból a kelet-európai pusztára költözött. A Kr. e. 2. század végéig az ászik törzse (Sztrabón művében nevük iazügész: ιαζυγες) a Dnyeperig nyomult előre, a rhoxolánok az Azovi-tenger vidékéig jutottak, az aorszok pedig a Don és az Urál folyó között foglaltak maguknak szállást.

Időszámításunk kezdete előtt, a 16. évben, az ászik törzse először lépte át a Római Birodalom határát, és csapott össze a véderőkkel. Ettől kezdve Róma és az ászik kapcsolatát az újra és újra fellángoló harcok jellemezték.¹⁹⁹

A jazigoknak, később jászoknak is nevezett szkíta nép névadó törzse a Duna mentén vándorolt felfelé, és időszámításunk szerint 20. körül, Tiberius római császár uralkodása idején költözött az Alföldre. Legkorábban a Duna és a Tisza völgyét, valamint a Duna–Tisza között foglalták el. Birtokaik az Olt folyótól a Bánságon keresztül nagyjából a Borsodi-Mezőségig

¹⁹⁸ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Zekiyev, M. (2006): Türklerin ve Tatarların Kökeni.

¹⁹⁹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Istvánovits Eszter, Kulcsár Valéria (1998a): Vázlat a szarmaták sztyeppe-i történetéhez, in Havassy P.: Jazigok, roxolánok, alánok. Szarmaták az Alföldön.

terjedtek. A 2. században, amikor a dákok uralmának vége szakadt, a Tiszántúlon is megtelepedtek. Az Alföldön az ászik beköltözése előtt korai szkíta, dák és kelta népesség lakott. Őket az ászik vonták uralmuk alá. A Dunántúl területén illír és kelta népek éltek római fennhatóság alatt. A Felvidék hegyes-dombos területeit, illetve az ott élő kelta stb. népességet ez időben a nyugati germán (szváb) szövetséghez tartozó kvádok és markomannok uralták.

← Szkíta lovas harcos sárkánykígyóval „szarmata” síremlék.

A 3–4. században a rómaiak nagyobb ászai tömegek letelepedését engedélyezték birodalmuk határain belül. A gótok féken tartására, és a hadseregben utánpótlásként kívánták alkalmazni őket. A *Notitia dignitatum* 18 központot sorol fel, ahova telepítették őket Gallia és Itália között. A „szarmata” elnevezés helynevekben is nyomot hagyott, például a Reims környéki Sermaise és Sermiers is szkíta fészek volt.²⁰⁰ Sok ászai nemes úr római polgárságot nyert, vagy rangot szerzett. Leghíresebb közülük Victor, magister equitum, a lovasok parancsnoka, a diktátor közvetlen és teljes jogú helyettese. Közben az Alföldre újabb ászai népesség – társaságukban a királyi szkíták egyes csoportjai – érkeztek keletről, a rómaiak azonban megrögzötten szarmatának nevezték valamennyit.

A római kor vége felé (Kr. u. 400 előtt) szarmatákat telepítettek be Hunsrück (Hunhát) vidékére, mert a germán betörések miatt a lakosság lélekszáma nagyon megcsappant. Egy vicces helyi mondás szerint: „*A Hunsrück az a hely, ahol végezt ér a der-die-das*”.

Történelmi kutatások megállapították, hogy Artúr király akkor lépett színre, amikor a római légiókat kivonták Britanniából, s Itália, valamint a többi tartomány védelmére rendelték őket. A római légiókban szkíta, közelebbről ászai nehézlovasság is harcolt. Pendragon vörös sárkánya eredetileg a szkíta népek hadi jelvénye volt.²⁰¹

A „vörös sárkány” a mai kelta Wales jelképe, ami úgy címerpajzsukat, mind lobogójukat is diszíti.

Wales lobogója →

²⁰⁰ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Bachrach, B. S. (1973).

²⁰¹ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Littleton, C.S és Malcor, L.A. (2000 / 2005): *From Scythia to Camelot. / Az Artúr királyról, a Kereksztal lovagjairól és a Szent Grálról szóló legendák eredetének radikális felülvizsgálata.*

Az ászik birodalma virágkorában Közép-Ázsiától a Kárpát-medencéig nyújtózott. E hatalmas birtokot a gótok – elfoglalván a Dnyeper vidéki pusztát a 2. század második felében – kettévágták. Az ászik közép-ázsiai uradalmait az Kr. u. 350. év táján a hunok egyik csoportja szállta meg, s az ászik betagozódtak a hun szövetség kötelékébe. A 375. évben a hunok megjelentek Kelet-Európában. Legyőzték, és hűbéres szövetségesükké tették Kelet-Európát. A Kaukázus vidékén lakó ászik ellenben megőrizték függetlenségüket. Az általuk benépesített terület nagyjából a Darjal-szorostól (neve persza: Dar-i Alan = Alán Kapu)²⁰² a Kaukázusban a Kubány folyó forrásvidékéig terjedt.²⁰³

A Magyarországon letelepedett ászik, hűbéres szövetségesként, részt vettek az európai hunok – Attila népének – hadjárataiban, utóbb pedig a hun szövetség különböző népeinek kötelékében tűntek fel, pl. kutrigurok, utrigurok, szabarok, kazárok, eszkilek, kunok (úzok).²⁰⁴

A lakóhelyükhöz ragaszkodó ászik a hunok uralma után mintegy száz évig a germánok hűbéres szövetségeseként folytatták életüket. Utóbb pedig, az 567-568. évben – germán uraik egy részével egyetemben – a Kárpát-medencét megszálló szkíta avarok köznépévé lettek.²⁰⁵

A 830. év táján az egyik ász (közelebről aorsz) kötelék – magukat kavarnak neveztek – elpártolt a kazároktól, a szabarok egyik, szakadár csapatához csatlakozott, s a két csoport szövetsége *magyar* néven írta be magát a történelembe.²⁰⁶

A Kaukázus északi előterében élő ászik – leigázták az ironokat, szembeszálltak a türkökkel, az arabokkal, szövetkeztek vagy harcoltak a kazárokkal és a grúzokkal – megőrizték függetlenségüket. Államukat a mongol támadások számolták fel a 13. században. A kaukázusi ászik jó része – magával ragadva ironokat, illetve a Kazár Birodalom kötelékéből kiszakadt ászikot is – a kunok egyes csoportjaival nyugat felé vonult, és végül a magyarok országában lelt hazára. Az oszétokat általában az ászik örökösének tartják, ők azonban magukat ironoknak nevezik, s nyelvük iráni. Az *oszét* nevet szomszédaik aggatták rájuk.

Székita-szarmata leány →

²⁰² Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Darjal-szoros.

²⁰³ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Alemany, A. (2000).

²⁰⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Golden, P. B. (1992).

²⁰⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Pohl, W. (1988): Die Awaren.

²⁰⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/szkíta_szokások/ cite-note – Róna-Tas A. (1997): A honfoglaló magyar nép.

NIMRÓD

A rejtélyes Óshaza

Az Óshaza keresése az egyik legfontosabb kutatási célja a magyar őstörténelem kutatásnak. Minden kutató máshol keresi, és máshol találja is meg. *Ovakodj olyan embertől, aki folyton az igazságot akarja megtalálni, de menekülj attól, aki azt állítja, hogy ezt meg is találta* – véli az egyik mondásunk.

A magyar Óshaza természetesen a Világközepén van, mert minden ősi nép számára az a hely, ahol isteni beavatkozással „megszületik” – főleg ha ez, mint a népünk esetében, meg is „történt”, amit nem más, mint Hérodotosz, a történelem atyja dokumentált és Históriajában ránk hagyományozott – az a Világ közepe. Itt a Világközepén, a Napistentől megtermékenyített Földanya megszüli gyermekeit, a „Föld(anya) fiait” vagyis, az ősmonda tanúsága szerint, a „Fehérló fiait”. A német *Pia Steinbauer* a „Die Magyaren und das ungarische Reich” című írásában (1995) állítja a magyarokról, hogy: ***Akár névük, Magyarok (a „Föld Fiai”), máig fenmaradt, mint a Hungarok megnevezése*** – „*Sogar ihr Name, Magyaren (Söhne der Erde), hat sich bis heute als Bezeichnung für die Ungaren erhalten.*” – a „magyar” népnév értelme tehát: a „Föld Fiai” (Söhne der Erde).²⁰⁷

A székely hagyományban ***Hargita a Világközepe***. Ennek minden székely góbé tudatában van, és erről meg is van győződve. A Hargita ***szenthegy*** az a hely, ahol még ma is egy rejtélyes, mitikus, isteni titkokkal belengett, mágikus hangulat árad.

Érdekes csodálatos találkozás történt meg velem. Budapesten járetam 1994 őszén, egy bús és esős novemberi napon. Aznap a ZMTE²⁰⁸ éves ünnepségén vettem fel egyesületi tagnak, neves történészek, nyelvészek, régészek társaságába. Az ünnepségre tartva, gyalog tettem meg az utat az Asztoriától a Vörösmarty térig, hogy onnan majd a Földallatival folytassam utamat a Benczúr Szállóig, az ünnepség helyszínéig. Az Asztóriánál az aluljáróban történt velem valami, ami meghatározta gondolkodásomat, további cselekedeteimet, úgymond: felnyitotta lefátyolozott szememet. Láss, ne csak nézz, volt a pillanat parancsszava. Az aluljáróban mellémszegült egy, amolyan hét-nyolcéves legényke. Szegény koldult, mert nagyon éhes volt. Elvittem egy gyors-étterembe, mert „forrókutyát” akart enni. Sajnos nem emlékszem nevére, de ez talán nem is lényeges. Egy kis angyalkát küldött elé a Jóisten, hogy látni segítsen, hogy magyarságra tanítson. Útközben szóba elegyedtünk. Megtudtam, hogy erdélyi, és megkérdeztem tőle, hogy Erdély melyik tájáról származik. El is mondta, hogy honnan jött, de nem ismertem a falut, és ismét megkérdeztem, hogy merre van a faluceskája. A válasz azonnal jött: a Világközepe felé! Mintha villám hasított volna belém... Tovább érdekődtem, már átszellemülve kérdeztem tőle: mond kisöcsém, hol a Világközepe? Há’ a Hargitán csendült fel biztos válasza!

Másnap már hazautaztam, de egyedül az éjszakai országúton, mind ez a találkozás motoszkált az agyamban. Mi volt ez? Valóban egy angyalékával találkoztam, aki megmutatt nekem az utat a ködben? Eszembe jutottak Szabó Lőrinc szavai: „*Köd előtttem, köt mögöttem, Isten tudja, honnan jöttem. Szél hozott, szél visz el. Minek kérdejem, mért visz el?*” – mert ez és ennyi a „sztártörténészek” mondanivaója a magyar történelemről. Ezzel szemben a legényke sokkal többet tud a magyar múltról. Ez a kisfiú tudta, hogy ő a Világközepén született és ott is lakik. Még ma is, huszonöt év után is szinte hihetetlennek, látomásnak tűnik ez a találkozás. A Hargitán van a Világközepe! – cseng még ma is fülemben.

²⁰⁷ Steinbauer, Pia: Die Magyaren und das ungarische Reich, Ingelheimer Zeitung (1995. április 28.).

²⁰⁸ Zürichi Magyar Történelmi Egyesület.

Hérodotosz szkíta eredetmondája igazolja a Hargita központi szerepét a szkíták (székelyek) hagyományában. A szkíták első királya, Thargitaosz neve, a Hargita nevében tükröződik vissza. Itt hullottak arany kincsek az égből, istenek ajándékaiként.²⁰⁹

A királynak (harkának) volt három fia: Lipoxais, aki az agathyrsek vezére lett, Gelonosz, aki a keltáké és Kolaxais, aki a szkíták vezére címet viselte. Mind ismeretes, úgy az agathyrsek, akik innen vándoroltak dél-nyugatra és lettek etruszok, mint a kelták is a Kárpát-medence szülöttei. A kelták nyugatfelé terjeszkedtek, addig míg idővel elérték a Világvéget: *Penn ar Bed* a Bretagnében (*Finistère*) és Galiciában (*Finisterre*). Ez is bizonyítéka annak, hogy ha van Világvége, kell hogy legyen egy Világközepe is. Itt születtek meg a szkíták a Világközepén és terjeszkedett a Világ minden irányában. Itt született meg a magyar nyelv is, és terjedt, illetve vitték a világ minden irányába. Ezért van az, hogy nincs ma Európában egy olyan beszélt nyelv, amely ne állna valamilyen kapcsolatban a magyar nyelvvel.

A magyar krónikák, a Kárpát-medencébe sorozatos beköltözésről, második bejövetről vagy honfoglalásról beszélnek. Közös bennük, hogy minden „bejövétel” alkalmával az újonnan érkező honfoglalók, itt a Kárpát-medencében egy olyan népet találtak, amely egy azonos nyelvet beszéltek az újonnan érkezőkkel.²¹⁰

Az ismert „hofoglalások” sorát, jelen ismerteink szerint, a kaukának nevezett anatóliai nép kezdte. Hogy ők, már eleve itt találtak-e egy olyan nyelvet beszélő népet mind ők maguk, azt ma még nem tudjuk megmondani. Eddigi ismereteink szerint, a *kauka* – *caucones* (Hérodotosz) honfoglalás (Kr. e. 13. század) az első lehetett a bejövetelek sorozatát bevezette.

Ezt a bevándorlást hamar követte a második trójai háború veszteseinek menekülése (Kr. e. 1180). Ők részben a tengeren hagyták el a felperzselt hazát (Vergilius: *Aeneis utazása*), hogy majd megalapítsák Rómát, másfelől a szárazföldön keresztül vándoroltak északfelé. A későbbi Makedónia területén megpihentek, majd kettéváltak. Az egyik részük folytatta vándorlását az Adria-tenger partján a „Balkáni-úton”, amíg megérkezett a későbbi Galliába, ahol letelepedtek („trójai”-kelták). A másik csoport a Kárpát-medence felé vette útját, Turchot vezetésével, ahol letelepedett és államot alapított. A Fredegar és más ófrancia krónikák szerint a vezér neve alapján nevezték népet „*turk*”-nak. Az ófrancia krónikák Turchout vezér neve nyilvánvalóan összecseng a Hérodotosz által említett Thargitaosz (harka) nevével.

Összegezve az eddigieket, biztosra vehető, hogy az a krónikás megjegyzés, miszerint az újonnan érkezők, itt a Kárpát-medencében egy olyan népet találtak, amely egy olyan nyelvet beszélt, mint ők maguk, ez a „kaukák” bejövételére is vonatkozhat, mert itt találtak az ősi erődí-műveltséget. Erőd területén a Tyiksz-hegyen egy őskori erődített település maradványait tárták fel a régészek. Ez a műveltség Kelet felé terjedt, először kialakítva az „Erőd-Kukutyin” műveltséget, és még azon is túl, a „Kukutyin-Tripolje” (Kr.e. 5800-3000) kultúrkört. Itt történt meg a ló háziasítása. Innen már csak egy ugrás az „Andronovo” műveltség (Kr.e. 2000-től), amit a szkíta nép bölcsőjének tekint a fősodratú (mainstream) történelemírás.

A kaukák tárgyi hagyatékuk tanúsága szerint a Keleti-Kárpátok vidékén telepedtek le. Erre rá érkeztek a „turkok”, akik feltehetően a Hargita (Világközepe) vidékét szállták meg, és indították el a szkíta nép kialakulását. Itt váltak szét az *agathyrsek*, akik Dél-Erdélyben telepedtek meg, délre a Hargitától, a *kelták*, akik Észak-Erdély lakói lettek, észak-nyugatra a Hargitától, és a *szkíták*, akik a Világközepén, az Ósanya országában (Anyországban) maradhettek. Idővel keletfelé terjeszkedtek, és a Kelete-Európai pusztákat veszik birtokba.

²⁰⁹ Grandpierre K. Endre: Aranykincsek hullottak a Hargitára. (1990)

²¹⁰ Lásd még Mesterházy Zsolt: Honfoglalások kora (Kr. e. 2200 – Kr. u. 1250).

Eviláth (Havilah)

Kézai Simon 1282 körül írt krónikájában közli, hogy Nimród (Ménrót) a magyarok ősatya, a bábeli nyelvzavar után, Eviláth földjére költözik, ahol felesége, Enéh két fiút szül neki, Hunort és Magort.

„Sokféleképpen és sokféle módon mgírták már a különböző írók a különböző népek történetét. (...) Ezek a nemzetségek, mint Josephus²¹¹ írja, héberül (értsd: egy nyelvet) beszéltek, míg nem a Jáfet törzséből származó Ménrót,²¹² az óriás, Thana²¹³ fia a vízözön utáni tizenegyedik esztendőben egész rokonságával együtt torony építésébe kezdett, tekintettel a korábbi veszedelmekre, hogy ha vízözön megisméltődnél, a torony oltalmában kikerülhessék a bosszúálló ítéletet. ... Maga a torony négyszögletesre épült: hozzá egyik sarkából a másikig tizenötezer lépés volt és ugyanynyi a szélessége is. Magassága ugyan még nem épült meg teljesen, de elgondolásuk szerint egészen a Hold kérgéig kellett volna emelkednie, ahová nem ért el a vízözön hulláma. Alapjának vastagsága háromszáz lépésnyi volt, ám fölfelé lassanként keskenyedett, hogy az alsó vastagabb rész a föléje nehezedő terhet elbírhassa – írja a 13. században élt és alkotott, Magyarország leghíresebb krónikása.²¹⁴

← Id. Pieter Breugel: Babel tornya építése (1563).

Érdeemes kiemelni, hogy Kézai egy tökéletesen kitervelt és kivitelezett magastudású mérnöki teljesítményről beszél. Itt nem kerül említésre semmilyen gög, nagyravagyás, netán Isten hatalmára törés, sem Isten elleni lázadás – mint maga zsidó hagyományban. Nimród a Bibliában meglehetősen homályos körvonalakkal felrajzolt alak, a későbbiekben azonban Josephus, illetve a Midrást összeállító rabbik szerint számtalan legenda vette körül. Ezek közül a leghíresebb, hogy ő építette a Bibliában is szereplő Babel tornyát, bár ezt a Biblia nem erősíti meg. A Biblia szerint az özönvíz után életben maradt Noé három fiától származik az emberiség. Noé legrosszabb fia, Kám utódai közül Kús (vagy Khús) nemzette Nimródot, aki hatalmaskodni kezdett a Földön. Országa először a babilóniai Babelben volt, amit aztán AsszírIA vidékére is kiterjesztett. Őt, a görög nyelven írt zsidó Biblia (Septuaginta)²¹⁵ Shinar/Sennaar (Sumér, Mesopotamia) ország (egyik) királyának nevezi.

²¹¹ Josephus Flavius (Titus Flavius Josephus), első századi (élt Kr.u. 37 – 95) római-zsidó történész, Jeruzsálemben született, születési neve: Yosef ben Matityahu. (Wikipedia: en.wikipedia.org/wiki/Josephus).

²¹² A „Menrod” bibliai névvariáns átvétele lehet. (Györffy Gy.: Krónikáink és a magyar őstörténet, 207. old.).

²¹³ Justinus (Marcus Iulianus Iustinus, római történétíró, Kr.u. 2 –4. század) és Isidorus (Sevillai Szent Izidor / Isidorus Hispalensis, Kr.u. 560 – 636, Sevilla püspöke): *Etymologiae* említ egy Tanaus nevű szkíta királyt. Regino (Prümi Regino, 842 – 915, trieri német krónikás, aki a „szkíta-magyarok viselt dolgairól” ír) *Szkítia* földrajzi leírásában megemlíti a Thanais nevű folyót, aminek névadója Izidor szerint is Tanaus szkíta király volt. (Györffy György: Krónikáink és a magyar őstörténet, 206. old., Budapest, 1993). < információk a Wikipédián >

²¹⁴ Kézai Simon: A magyarok cselekedetei (*Gesta Hunnorum et Hungarorum*), 90 old., Budapest, 1999.

²¹⁵ Ez alatt a Ószövetséget kell érteni.

Mózes I. könyve 10.8-12 (Károli Gáspár fordítása szerint): „*Khús nemzé Nimródot is; ez kezdte hatalmassá lenni a földön. Ez hatalmas vadász vala az Úr előtt, azért mondják: »Hatalmas vadász az Úr előtt, mint Nimród.« Az ő birodalmának kezdete volt Bábel, Erekh, Akkád, és Kálnéh a Sineár földén. E földről ment aztán Assiriába, és építé Ninivét, Rekhoboth városát, és Kaláht. És Reszent Ninivé között és Kaláh között: ez az a nagy város.*”

← Nimród szobor, Nimród-hegy.

Ő volt Nimród, az országépítő király, aki Isten ellen lázadott.

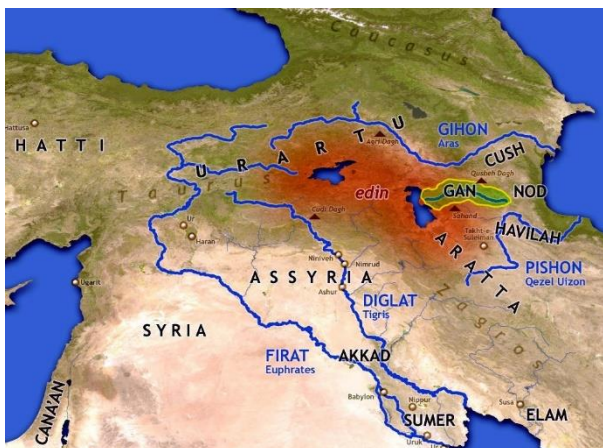
A Jubiléumok könyve²¹⁶ szerint, Nimród volt az, aki népét felbúzdította erre az Isten elleni támadásra, és Isten megvetésére szolgáló istentelen toronyépítésre. Ő eleve gonosz volt, mert a gonosz Cham unokája volt, azé az arcátlan Chamé, aki Noé leggonoszabb fia volt. Nimród azt mondta népének, hogy megbosszulja Istent az özönvízért, mert elpusztította őseit, és ezért egy égigérő toronyt szándékszik építeni, amely magasabbra emelkedik majd, mint valaha a vizek feérhetnek. És elkezdtek építeni az istentelen toronyt, nem törődve testi fájdalmakat, nem kímelve a megfeszítéseket, és a nagy számban foglalkoztatott szorgos kezek segítségével magasra nőtt a torony, hamarabb mind azt gondolták. A tornyot olyan erősnek építették, hogy megtarthassa a hatalmas magasságot. Égetett cseréppel építették, habarccsal összekövté, amit földszurokból (aszfalt, bitumen) állítottak elő, aminek a víz nem tehet kárt. Amikor Isten látta ezt az eszelős cselekedetet, elhatározta, hogy ezt az örült építkezést megakadályozza. Ezért összezavarta nyelvüket, mindegyiknek más és más nyelvet adva, és ezzel a nyelvi sokasággal, a munkások tömegében nagy kavarodást okozott. Azt a helyet, ahol a tornyot építették ma Babilonnak nevezik, és ezt a nyelvi felfordulást nevezi a zsidó Biblia babiloni nyelvzavarnak vagy babiloni zürzavarnak.

Majd Kézai, visszatérve Ménróthoz, így folytatja: „*Ez az óriás, a nyelvzavar kezdete után Havilah földjére költözött, melyet ekkor Perszsisz²¹⁷ (Perzsia) vidékének neveztek, és ott két fiút nemzett a feleségével Enethel, nevezetesen Hunort és Magort, akiktől a hunok és a magyarok erednek. De mert Ménrótnak, az óriásnak – a hagyomány szerint – Enethen kívül több felesége is volt, akikkel Hunoron és Magoron kívül több más fiút és lányt nemzett, ezek fiaik és azok utódai lakják Persziszt; termetükre és bőriük színére hasonlóak a hunokhoz, csupán beszédükben különböznek valamelyest, mint a szászok és a turingiak. De mert Hunor és Magor előszülöttei voltak Ménrótnak, apjuktól különváltan éltek sátraikban.*”²¹⁸

²¹⁶ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Jubileumok_könyve: ószövetségi apokrif írat.

²¹⁷ Isidorus (Sevillai Izidor): *Chronica majora*.

²¹⁸ Kézai Simon: *A magyarok cselekedetei*, 91. old., Budapest, 1999, Milleniumi Magyar Történelem.

← Eviláth: „Édentől keletre”.

Kézai a krónikájában kihangsúlyozza, hogy a Perzsiában maradt, és az ő idejében még ott élő testvérek utódai (irániak), ugyanolyan alkatúak és bőrszínűek voltak, mint az onnan Magyarországra költöző hunok és magyarok. Ezt nyilván, azért hangsúlyozza ki, hogy az ottmaradt rokonok nem sötétbőrűek voltak, mint a perzsák, hanem fehérbőrűek, mint a hunok és a magyarok. Csak nyelvük különbözött valamelyest(!), ahogyan már feljebb kiderült, a szarmatáké a szkíták nyelvétől.

„Történt pedig, hogy egy nap vadászni igyekeztek Meótisz ingoványaiba, amikor is a pusztaságban egy gímszarvas jelenet meg előttük; ők üldözőbe vették, az meg menekült előlük. Ott azután végérvényesen eltűnt a szemük elől, s noha sokáig keresték, képtelenek voltak bármiképp rátalálni. Végül, miután bebarangolták az említett ingoványokat, úgy találták, hogy találtak, hogy azok alkalmasak barmok táplálásra. Ezt követően visszatértek az apjukhoz s beleegyezését elnyerve, minden ingóságokkal együtt a Meotisz ingoványai közé költöztek, hogy ott telepedjenek el.”²¹⁹

Majd rátalálnak az alánok fejedelmének Dulának két lányára, és „egyiküket Hunor, a másikat Magor vette feleségül. Az összes hun ezektől a nőktől veszi eredetét.”(u.o.)

És, a szabírok meg az alánk szövetséget kötöttek, egyesültek, és ezen túl magukat magyaroknak (a Föld fiainak) nevezik! (Lásd feljebb.)

Végül pedig beköltöznek Szkítiába, az Etul (Etil)²²⁰ folyó vidékére. Innen indulnak majd a Kárpát-medencébe (vissza)költözni.

Székita feldíszített paripa, „táltos” ló →

²¹⁹ Kézai Simon: A magyarok cselekedetei, 91-92. old., Budapest, 1999, Milleniumi Magyar Történelem.

²²⁰ Kézainál a Don régi magyar neve.

Hetedhétország

A *Hetedhétország* egy visszatérő motívuma a magyar tündér- és népmesékben.

Hetedhétország neve egybeesik a Hettita ország (birodalom) nevével. A zsidó Biblia, pontosabban Mózes első könyve vagy a Teremtés könyve, másik nevén a Genézis, felsorolja Noé fiainak nevét (Sém, Khám és Jáfet). Majd, a 10. fejezetben fiainak nevét is, és leszögezi, hogy Japhetnek hét fia volt: Gómer, Magóg, Madai, Javán, Tubál, Mesek és Tirász. Jáfet abban a Kelet-Anatóliában uralkodott, ahol majd a hetiták oszága (a „Hetek” országa?) is kialakul. A középkori írók őt tekintették az európai népek atyjának. Magógtól származtatják a szkítákat (magyarokat) és részben a keltákat (íreket) is.

„A magyarok tehát, miként a Szentírás és a szent atyák mondják, Magógtól, Jáfet fiától származtak, akik a vízözön utáni ötvennyolcadik évben – ahogyan azt Szent Sigilbertus antiochiai püspök mondja a keleti népek krónikájában – bevonult Hevilath földjére, és feleségével, Enével nemzette Hunort és Magort, akikről a magyarokat és a hunokat elnevezték.”²²¹

A középkori író „Honfoglalások könyve” (Lebor Gabála Érenn) szerint az író nemzet Szkítia urától, Magógtól származik, pontosabban Magóg egyik fiától. Magógnak fiai még Szkítiában éltek, majd a brit szigetekre költöztek a honszerző (honalapító) Partholón, Nemed (Nimeth) és leszármazottai, Fir Bolg és Tuatha Dé Danann, vezetésével. Ők mind Magógtól, Skítia urától eredtek.²²²

Napkultusz

A „Hetedhétország” fogalmat valószínűleg a hetiták országára vonatkoztatták.

A hetiták neve már a zsidó Bibliában is szerepel (*bny-ht*), Heth (Hét?)²²³ fiai. Hét, a hetiták ősatyja, a teremtés könyve szerint Kánaán, Khám második fiának, Noé unokájának, azaz a „megátkozottnak”, a fia.

Itt a hetiták földjének keleti határán áll a Nimród-hegy (Nemrud-Dagh). Ide, a Nimród-hegy és a Van-tó közötti területre szkíták telepedtek meg (lásd feljebb). Ez az a vidék, ahol Nimród is letelepedett népével a babiloni „nyelvzavar” után, ahol felesége Eneth megszülte fiait, Hunort és Magort, és ezek testvéreit. A zsidó Biblia szerint a hetitáknak és Nimrudnak (Kézai), azaz Nimrud népének, azonos őse volt: Cham.

A hetiták Istenanyját Istanunak hívták, a hatti Estan párja. Egyes szerzők szerint Estan istennő volt, és később Arinna (Aranyanya) napistennővel azonosult. Ezt az „Estan”/„Istanu” nevet örököltük meg mi is: „Isten” névalakban.²²⁴

Arinna egy fontos kultuszhely neve is volt, a hetiták Napkultusz istennőjének városa. A kultuszhely a főváros, Hattusa, közelében állott. Arinna nevének vizsgálata a hattik nyelvéhez vezet vissza (amiből a hetiták nyelv is kialakult), és feltehetően a Napanya nevével viseli.²²⁵

Érdekes a hetiták Napkultusza. Talán énekekkel üdvözölték a Napfelkeltét.

Édesanyám megtanított még kisóvodás koromban egy régi verseckére, amit – ahogy mondotta – ő és játszótársai gyerekjátékok elején mint „kiszámolós” versikét mondtak el, még a tündérek nyelvén. Íme szószerint, ahogyan kisgyermekkoromban ötle tanultam:

Antan ténusz, szorraka ténusz, szorraka, tiki-taka, ala-bala, bim-bam-busz.

„Süss fel Nap, fényes Nap, felragyogjál, báránykáim kertek alatt megfagynak.”

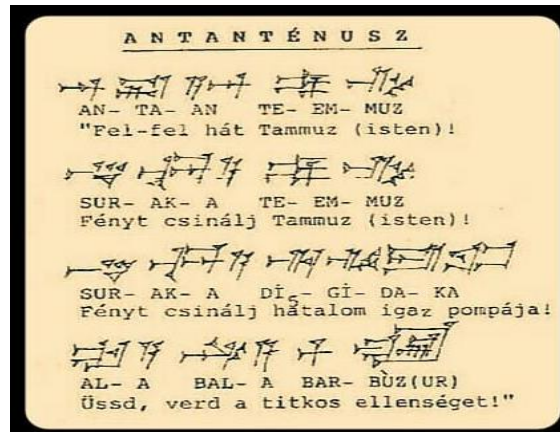
²²¹ Millenniumi Magyar Történelem: Képes krónika, 10-11. old.

²²² Világháló: en.wikipedia.org/wiki/Lebor_Gabála_Érenn.

²²³ Arcanum: Keresztény bibliai lexikon /Kánaán.

²²⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Isztanu.

²²⁵ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Arinna.

A fenti sorok helyes(ebb)en: *Anta Temuz / Tammuz (Napisten), szur-raga Tammuz, szur-raga digi-daka ala-bala Barbúz.*²²⁶ Magyarra fordítva: „Kelj föl Dunguz (Napisten), szülj reggelt Dunguz, szülj reggelt, áradj, tejedj, vágjad, üzzed Bambúzt (Sötétség istene)!”

Pass László szerint egy Nap-köszöntő zsoltár ez, ami gyerek versikében maradt meg. Marton Veronika sumerológus szerint az Antanténusz eredetileg sumér szövege egyeztethető a „Süss fel Nap!” mondókával (énekkal).²²⁷

Szkiták a Nimród-földjén

Az ógörögben „skolt” *nyílhegyet* jelent. A szkiták nevét ebből származtatják. Így kialakult népnevük igen beszédes:

Először is azért, mert a „skolt” *nyílhegy* > „skolot” (> „skolos”) a szkiták elnevezése, egybecseng a középkori latin hivatalos írásokban, dokumentumokban szereplő „sculus” népnévvel, amivel a székelyeket illették. A Dózsa felkelés után összeállított Verbőczy "Hármas Könyve" egyetlen paragrafussal tisztázza a jogi helyzetet: „A szkiták, akiket székelyeknek is neveznek, saját törvényeik szerint élnek.”²²⁸

Másodszor azért mert, az ógörög „nyílhegy” (skolt) üzen a múltból. A nyílhegyet törökül OGUR-(OĞUR)-nak hívják. Ha tíz van belőle, akkor ON-OGUR, azaz „onogur”, a griffesindás (elő-)magyarok, vagy a magyarok másik neve: „hungarok”.

Maga Hérodotosz írta róluk: *A Neurok scytha szokásokkal élnek. Egy nemzedékkel Darius hadjárata (6. század vége) előtt kényszerültek kígyók miatt elhagyni az egész országot; mivel országuk sok kígyót hozott elő s még többen csaptak rájuk a fölöttök lévő pusztákból, úgy hogy szorongattatva elhagyták földjeiket és a Budinokhoz költöztek.*²²⁹

Dr. Selahi Diker, török történész, „And the Whole Earth Was of One Language” – És az egész világ egy nyelvet beszélt (1996, 1999) című könyvében, feldolgozza Hérodotosz írását a szkitákról, és megkísérli a szkíta nyelv titkainak felfedését.²³⁰

A neurokról írja Diker, hogy nevükben az elgörögösített „on-o(g)uri” vagyis onogur, a „tíz-nyílhegy” (tíz-törzs) népét kell érteni, a magyarok elődeit. A török szerző továbbá jelzi, hogy ötörökül a kígyó neve: *ulan (ylan)*, amely szó az alánok nevét rejt. Az alánok, a szarmaták, harci lobogója a szárnyas kígyó volt.²³¹

²²⁶ Világháló: Magyarok vagyunk.com/Antantenusz-mondóka. Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Antanténusz

²²⁷ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Antanténusz > Pass László: Nimród népe (1941); Marton Veronika: „Az Antanténusz...” című mondóka megfejtési kísérlete rovás- és ékjelek segítségével. (olasható a Világhálón).

²²⁸ Barabási László: Hol vagytok székelyek, 15. old.

²²⁹ Télfy János: Magyarok őstörténete, 39-40. old.

²³⁰ Diker, Selahi írása a világhálón olvasható.

²³¹ Timaru-Kast Sándor: A Fehérló Fiai, 10. old., Budapest, 2008.

Neur(i) – Hérodotosz szerint Etelköz lakói – a török On-Ogur / On-Oğur „Tíz-Oghur” népe, a későbbi **magyarok**. Róluk írja Diker, hogy ők azonosak az asszír feljegyzésekben szereplő „Nairi” néppel, amely az Urartu-i szövetséghez csatlakozott, pár évszázaddal Hérodotosz ideje előtt. A neurokat Hérodotosz könyvében: Egy emberöltővel a Dareiosz vezette háborúk előtt, kígyók támadják meg, és olyan sok kígyó lepte el országukat, hogy kénytelenek voltak elhagyni a Van-tó környéki hazájukat, és a budinok földjére áttelepülni. A török történész feltételezi, hogy a szarmata alánok jelenlétét közli az útokorral Hérodotosz. (Lásd: ótörök kígyó neve: yılan / ilan ⇔ „alán” népnév).

Az alánokról azt írják a történészek, hogy az Észak-Kaukázusból támadták meg Örményországot Kr. e. 65-ben, s ma is létezik Kelet-Törökországban egy Alan nevű törzs. Az alánok lobogója egy sárkányfejű hosszú kígyó alakja. Kr. u. 1. században, a Don keleti partján élő alánok átlépik a Vaskaput és betörnek Észak-Iránban s leverik Pacorus, Média királya és Tiri-dates, Örményország királya, egyesített seregét. Mindkét uralkodó I. Vologeses, Parthia királyának testvére. A támadást még maga I. Vologeses is feljegyezte.

A Neuri (Nairi) > „Onouri” (Onogurok) > Magyarok népéről, Diker megjegyzi, hogy őshazája valahol a Dél-Kaukázusban, a Van-tó környékén, Nimród-hegy aljában lehetett. Innen költözik át az Etelközbe. Lásd: Csodaszarvas mondája, Hunor és Magor mondája.

Eredetileg, – írja Diker – mielőtt még felfedezték volna a csodálatos szkíta művészeti tárgyakat, egyaránt Európában és Ázsiában, a történészek hajlamosak voltak, a szkítákat törökül beszélő barbároknak tekinteni, és minden szkítául beszélő népet turáninak tartottak. Egyes török történészek, mind többek között *Zeki Velidi Togan*, a szkítákat továbbra is törököknek tekintették, főleg a kultúrájuk alapján. Valóban, a temetkezési szokások, nomád hagyományok, állattenyésztés, harcászat, fegyverek, ezek nemes és gazdag díszítése, majdnem azonosak a későbbi török népek hagyományával, vagyis a hunok, avarok, magyarok, kunok, gúzok vagy oguz-törökök és a türk-mongolok hagyományával – *Originally, before the discoveries of the magnificent objects of Scythian art both in Europe and Asia, the historians were inclined to consider the Scythians Turkish-speaking barbarians. (...) all these nations were called Scythian-speaking peoples of Turanians. Some Turkish historians, among them Zeki Velidi Togan, continued to consider the Scythians Turkish specially on the basis of their culture. Indeed, burial customs, nomadic traditions, stock breeding, battle tactics, weapons, their noble and proud bearings were almost identical to the later traditions characteristic of the Turkish nomads, Huns, Avars, Hungarians, Cumans (Cumanians), Guz (Oghuz) and Turco-Mongols.* Diker így folytatja: A kultúra természetesen nem minden, amiben egyetért a legtöbb kutatóval, hogy a végső ítéletet, a tudományos bizonyítás és a nyelv szabja meg. Hérodotosz, akit a „történelem atyjának” tekintenek, hagyta ránk a szkíták nyelvének legjobb bizonyítékait. Így, átvilágítás alá veti könyvében Hérodotosz Históriajában közölt szkíta nyelvi elemeket, és a bemutatott eredmények véglegesen igazolják a szkíták török nyelvűségét. – *Culture of course is not enough, and I agree with most of the researchers that the final verdict in such cases must rest on scientific evidence, and the language. Best evidence on the language of the Scythians is given by Herodotos, who is considered to be the „Father of History”. Thus, I give his book a thorough screening, and the results as shown in the following paragraphs prove definitely that the Scythians spoke a Turkish language.*

A szkíták eredetével kapcsolatban Diker megemlíti, hogy Hérodotosz azt írta róluk, hogy saját elbeszélésük szerint ők a világ legfiatalabb népe. Ez megegyezik azzal az eredetmondai ténnyel, hogy ők Koloxaisztól, Thargitaosz legkisebbik fiától származnak.

A középkori írók, a kor szellemének megfelelően, bibliai köntösbe bujtatták a „legfiatalabb” nép hagyományát. A zsidó Biblia szerint a szkíták ősatyja Magóg, Jáfet második fia. Jáfet pedig Noé legkisebb fia, akitől a szkítákat származtatták. Sevillai Izidor (Kr. u. 548) térképén Szkítiát és általában Európát Japhet nevével jelölte.

Az asszírok a szkítákat Iskuza vagy Skudha névvel illették, amely név azonos a bibliai Ashkenaz, Japhet unokája nevével. Ez azt látszik igazolni, hogy a szkíták délről származtak. Hérodotosz úgy fogalmaz, hogy: *A vándorló szkíták egykor Ázsiában laktak, és miután a Massagétákkal harcban alul maradtak, átkeltek az Araxeszen és behatoltak Kimmérországba.* Ázsia, itt Kis-Ázsia keleti részét jelenti, az Araxesztől délre. Az Araxes folyó, Hérodotosz szerint: *a Matieniak földjéről ered* (Mitanni), és *a Káspi-tengerbe folyik*. Ezt a területet a hagyomány Muski országának tartja. Muski a Biblia szerint Mesekh, Japhet fia, akit az asszír feljegyzésekben Mita királynak neveznek. Népét a frigeekkel azonosítják. A Bibliában szereplő Mesekh, ugyanakkor Gomár fivére. Gomár népét az asszírok Gimirrainak nevezték; ők a kimmerek, akik Cymru, Wales saját nevét is adták. Togan professzor meggyőzően bizonyítja, hogy a „Massagéta” szó a „Mesekh” többes száma. Később, Cyrus, perzsa császár idejében, a massagéta szövetség látszólag terjeszkedik a Káspi-tó keleti partjára is, ahogyan ez kiderül Cyrus a massagéták elleni hadjárata leírásában, ahol elmeséli, hogyan állt bosszút a massagéták királynője, Tomyris, fia Spargapises haláláért. *However, Herodotos still talks about Cyrus crossing the river Araxes, whereas he seems to indicate the area of the battle to be east of the Caspian Sea. If this is the case, then, he is mixing the river Oxus (Jeyhun or Amu-Daria) with the river Araxes. Otherwise, if he really means Araxes, the battle must have been fought west of the Caspian.* – Tény, hogy Hérodotosz arról ír, ahogyan Cyrus átkelt az Araxes folyón, amivel arra enged következtetni, hogy a csata a Káspi-tenger keleti partjainál zajlott le. Ebben az esetben, ő összetévtette az Araxest az Oxus (Jeyhun vagy Amu-Daria) folyóval. Másképpen, ha ő valóban az Araxest értette, akkor ezt a csatát a Káspi-tengertől nyugatra kellett, hogy megvívják (Diker).

A szarmata és a sazuomata nevek ugyan arra a népre kell, hogy utaljon: lásd török Sarmata vagy Saur-mata *fejedelmi-/királyi-méd* vagy sarı(ğ)-mada „sárga, szőke méd”. Figyelemre méltó, hogy Mada(i) Japhet egyik fia, Ashkenaz vagy Ashkuza nagybátya, és Meshek (masszagéták), Gomár (kimmerek) és Magóg (szkíták) testvére.

Szkíta királyok és vezérek neve, Diker szerint (zárójelben az én hozzászólásom):

Gnur(us)

szkíta király: tör. Ok-nur „nyíl-csillogás” vagy Ak-nur „fehér-csillogás” – (> ahol török *ok* nyíl, *ak* fehér, *nur* ragyogás, szellemi, égi fény, dicsőség).

Lyc(us)

szkíta király: tör. *ulug* nagy, hatalmas; *ilig* vezér, fejedelem (> vö. hun Ellák).

Ariapeith(es)

szkíta király: tör. Er-yapıcı „hős-csináló”.

Oric(us)

szkíta király: tör. Arık „tisza, csillogó”; oghur-török Irik „szent, áldott” – (> vö. kelta Erec, ír nagykirály neve).

Scyl(as)

szkíta király: tör. Çikil / Çigil – egy türk törzs neve (székely?) – (> lásd még: „*Csigla mező*”).

Spargapeith(es)

a szkíta agathyrsek királya (Hérodotosz IV. 78): vö. tör. Subir Kapı-sı „Szubir / Szabir (nép) kapusa” (> lásd még: „sabartoi asphaloi”).

Octamasad(as)

szkíta király: tör. Oktamis-Ata „nyíllövő-atya” – (> ahol tör. *ok* nyíl, *okta* nyilat kilő, *ata* atya).

Opo(ea)

szkíta királynő: karluk-török Apa „anya” (Apa-Ay „Holdanya” > *ay* hold).

Scopas(is)

szkíta vezér: tör. Saka-baş-ı „királyi pohárnok” (tör. *saka* kupa, kehely).

Ezek szerint a „szakák” – szkíták – az „istenek küldötte” szent-kupa [Grál?] hordozói.

Taxac(is)

szkíta vezér: tör. *tokuz-ok* „kilenc-nyíl” (kínai forrásokban az oguzok neve).

Tamyr(is)

massagéta királynő: tör. Temir „vas” (> Temir-iş „vasasszony”), biztosan illik rá neve, ha ismerjük történetét, miként bosszulta meg fia, Spargapises halálát, a perzsa Cyruson és hadsergén, egyszerűen lemészárolta őket.

Spargapis(es)

tör. Subir kapı-sı „Szubir / Szabir (nép) kapusa” – vö. Spargapeithes.

Szkíta istenek neve (Diker szerint):

Papa(eus)

– a főisten, a görög Zeus, a római Jupiter megfelelője: tör. Baba „apa” – az Égisten, a Fényisten, akit a különböző mütárgyakon a Turul-Griff-Sárkány elevenített meg.

Api(a)

– a Földanya, képét megörökítették egy tükör hátán, amit a régészek a Kubán medencében találtak: karluk-török Apa „anya”. Feltehetően ő a „szarvasünő”-nek (Eneth) ábrázolt Anyaisten (Ősanya, Földanya).

Tabiti

– istennő, a görög Hestia, illetve a római Vesta megfelelője, a ház tüzének istennője: tör. Tabidi „imádat istennője” vagy Tab(ı)-ot-ı „imádat tüze” (vö. magyar Tavasz) (> ahol tör. *tabı* / *tapu* imádat, *iti* / *idi* isten, istennő, ot tűz, tűzhely).

Tabiti a Tűz megszemélyesítője (istennője, tündére). E nevet a szanszkrit *tap* (égés, izzás) szóval egyeztetik. A kifejezés gyöke jószerével minden indoeurópai, uráli, altaji stb. nyelvben megtalálható valamilyen formában, például a használatból kikopott régi magyar *gyaponik* (gyullad, gerjed), illetve *tapló* szavunkban is (lásd feljebb). A magyar Tapolca helységek neve is ezekre a fogalmakra vezethető vissza. Ugyanakkor Georgia fővárosának (Tbiliszi) neve a grúz *tipli-*ből ered, amely meleget, meleg helyet, hőforrást jelent.

Oetosyr(us)

a római Apolló (etruszk Aplu): tör. Otaçı-ir „orvos-hősember/-isten”.

Artimpasa

(az égi, a mennyei Aphrodite): tör. Erdem-bacı „kegyes-asszony”.

Ari (Ares)

a római Mars (agatyrsz/etruszk Maris), Zeus (Jupiter) és Hera (Juno) fia: török *uri* fiúgyerek, fia valakinek – Hérodotosz szerint a szkíták csak Arinek, a hadistennek állítanak oltárt, és tetejében egy kardot helyeztek („Istenkardja”). A földbe szúrt kardok „tisztelete” sokáig megmaradt a székelnyknél, még a 18. században is előfordult.

Egyéb szkíta nevek (Diker megfejtései):

Akamas

trák vezér: tör. Aga-miş „vezér-mása” (azt mesélik róla, hogy olyan mint a vezér) – lásd még: magyar Álmos nagyfejdedem nevét.

Amisos

(mai Samsun), a milétek építette város, majd csak a Kr.e. 5. században került Atén kezére: tör. Ama-is(i)-si „Anyai-isten-tulajdona” (> tör. Ama-isi = magyar „Eme-se”?).

Bithyni

– a budinok, a besenyők (bithyn > bisin > beçen).

Chaldai

– Chalybesek (Strabo szerint): tör. Kal-di „az aki megmaradt, aki örök”(> „Kál”).

Colchian

ősi nép, amely Kr.e. 5 században a Fekete-tenger keleti partjánál élt: tör. Kolch > Kalluk (Karluk) „*hó népe*” – egy türk nép, a török mondák és történetek gyakori szereplője.

Çorlu

(görög Tzurullon), város Trákiában, Geoffroy de Villehardouin feljegyzésében Tchorlu, 1204-ben, az első keresztes háború idején: tör. *çor-lu* „vezéres” (város aminek vezére van); később Bizánc birtokába került. A várost a besenyők erősítették meg.

Harpasus

(mai Karasu „Feketevíz”), az Eufrátesz mellékfolyója: tör. Arpa-su „árpa-lé”.

Iris

(mai Yeşil-Irmak), folyó Kelet-Anatóliában, mely az amazonok országából folyik a Fekete-tengerbe: tör. Iri-su „Anyai-isten-vize”.

Maesades

trák király, az Odryssae törzsből, annak a Seuthes-nek az apja, aki a Melanditae, Thyni és Travnipsae népek felett uralkodott: (m>b) Mas-ad > tör. Baş-at „fő-ló / fő-asza”.

Mosyn(i)

ősi nép a Fekete-tenger keleti partjánál: (m>b) Bosyn > tör. Beçen „besenyő”.

Mosynopolis

város Trákiában: Beçen-balıl „besenyő-falu”.

Peirooa

trák vezér, aki a „nagy háborúban” a trojaiak mellet harcolt: Bir-uz „(egy)ügyes” (tör. *bir* egy, *uz* ügyes).

Seuthes

trák vezér, király: tör. Su-çi „*pohárnok*” (water bearer = vízhordó).

Sinope

korábban hettita Sinuwe, majd „fríg város”, Kr.e. 8. században görög gyarmat, itt született a Mithriades (Eupator, Kr.e. 120-63): tör. Sin-ebi, anatóliai nyelvjárásban Sin-evi „*sír-hona*” (tör. *sin* sír, *ev* ház, *-i* török birtokos jel).

Smyrna

(a mai Izmir), nyugat-anatóliai kikötőváros, az amazonok királynőjének nevét viseli: tör. Isi-Myrina „Myrina istennő”/ isi-myr-ana „isten-pirkadat-anyja” (> kelta Birgit istennő).

Taochi

az Araxes felső folyásánál élő törzs (nép). Xenophon szerint a Taochi „a nagy erőd mögött éltek”. Egy bátor, harcos nép: „Az ellenük felvonuló görögöket közapor fogatta, majd mikor már nem volt kő, mit le lehetett görgetni a hegyek ormáról, az asszonyok gyerekeiket dobták rá a támadókra, majd ők maguk ugrottak a görögökre; és a férfiak is ezt tették” (Xenophon IV. 7): tör. Tagh-i / Tağ-i (oghuz Dağ-i) „*hegylakó*”. Strabo őket a Dahae néppel azonosítja (Hérodotosznál: Dahoi). A dahák népéhez a parni (aparni) törzse is tartozott, amelyből a párthus királyok is származtak.

Themiscyra

a Thermodon (folyó) mezeje, az amazonok országa: tör. temiz-*kir* „*tiszta-mező*” (tör. *temiz* tiszta, *szeplőtlen*, *szűz* / *kir* mező, puszta).

Thyni

trák nemzetség, a Fekete-tenger nyugati (balkáni) és déli (kis-ázsiai) partján laktak (Xenophon, VII. 2, 4): Thyn > Xun vagy Khun > tör. Hun, a közismert szkíta-török nép neve, mely egyaránt Európában és Ázsiában lakott, amelyhez úgy az európai Attila Nagykirály népe, mint a kelet-ázsiai hunok és a közép-ázsiai fehér hunok is tartoznak.

Hazafelé

Aranyszarvas, Kr.e. 400-300 →

Attila

Attila Nagykirály fontos szerepet játszott Európa történetében. Idejében a Világ hozzá igazodott. Attila az akkor ismert Világ legnagyobb birodalma felett uralkodott. Attila Hun Birodalma a kínai Nagyfaltól a Rajnántúl tartott. Kr. u. 430 körül, a hunok, Attila vezetésével átkeltek a Rajnán. A rajnai átkelés a Mainz (Mogontiacum) feletti gázlón történt. Ez a hely a mai Bingen, az ókori Bingium régi kelta településnél van. Itt léptek be a hunok a nemetek földjére. Erre a már meglévő kelta településre (dun) építették fel a rómaiak a 13/12. században egy védő bástyát és egy katonai tábort. A római település azon városok sorozatában tartozott, mint Mainz (Mogontiacum – *Mogon* napisten városa) vagy Worms (Borbetomagus – „Bormatia” Bormező)²³², amely egy korábbi kelta (nemet) településre épült, és megerősített castrum (erőd) kiépítésével hivatott volt védeni a Rajna vonalát.

Megérkezvén a túlsó partra, a hunok felnyargaltak a mai Mainz fölött emelkedő, ma Pácsirta-dombnak (Lerchenberg) nevezett magaslatra. Alatta terült el a kelta Mogon (Napisten) városa, ahonnan azelőtt a rómaiak fejvesztve elmenekültek. A dombon Attila lova megbotlott egy kiálló kőben. Amire Nagykirályunk, egy helyi monda szerint azt mondta katonáinak: Itt egy templomot fogok építeni! Ez a mainzi dóm alapításának legendája, pontosabban elődjének, ami a régészek szerint a „meroving” (450-752) korban épült. Mások szerint Attila a Lerchenbergen építette fel, a ma „Mária-Magdolna” nevét viselő templomot.

Attila galliai hadjáratában, ahová elkísérte kelta orvosa is, Eudoxius, sikerült egész Észak-Galliát felszabadítani, és átadta a vidéket a magukat a szabad-szkítáktól származtató frankoknak. Itt megalakulhatott a „Frank (Szabad) Birodalom” – a merovingok birodalma.

A Galliában rekedt római legiók megsegítésére siető Aetius csapatát, Attila a „catalauni” mezőn várta be. Itt csaptak össze véres harcra. Ez volt a catalaunumi csata (451), a mai Chalon-sur-Saône (Burgundia) városka mellett. Kelta neve jól tudósít a csata jellegéről: „lovak/kancák csatája”. Ezen a vidéken élnek ma a katalánok, pontosabban ezek testvérei, akiket ma okcítánoknak neveznek. A csatában sikerült annyira meggyengíteni rómaiakat, hogy ezek a galliából való kivonulásra kényszerültek.

Attila seregével tovább folytatta didal útját délre, as pireneusok tövében, Tolosában, a vizigótok fővárosában udvart tartani. Innen majd hazafelé veszi útját, de helyben hagyja az ispán vezette elitcsapatát, amolyan békefenntartónak. A sereg vezére nyomán hívták majd azt a vidéket Hispaniának („Spanyolországnak”).²³³ Itt alakult meg az „Aragon királyság”.

Szent Attila

San Atilano (Attilanus), a Zamorai egyházmegye első püspöke, 850 körül itt született Aragóniában, Tarazona városában. Neve Attila hun király nevéből származik, ugyanis a Hispániában megtelepedett vizigótok nagy tiszteletben tartották a hun uralkodó emlékét.²³⁴

II. Orbán pápa szentté avatta 1095-ben. Sírja Zamora legnagyobb templomában, a Szent Péter és Hildefonz templomában található. 1260-ban helyezték a főoltár alá. Koponyáját ellenben ellopták, és Toledóban (a spanyol királyság akkori fővárosában) ereklyeként őrzik. Névnapiját október 5-én tartják. Tarazonában augusztus 27-től szeptember 1-jéig ünnepségsorozattal emlékeznek a város védőszentjére.

Attila hírnevének, tiszteletének ékes bizonyítéka még a Mexikóban, a modernkorban élt *Cruz Alvarado San Atilano* mexikói vértanú (1901– 928).²³⁵

*

²³² Kelta BOR ásványvíz, bugyogó forrás(víz) – vö. székely-magyar BOR-víz.

²³³ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Amédée_Thierry (1797-1873) > Attila Történelme (Budapest, 2001).

²³⁴ Világháló: hu.wikipedia.org/wiki/Szent_Attila (püspök).

²³⁵ Világháló: catholic.org/saints/Saint_Attila (Saints and Angels – Catholic Online).